

A

BABONÁROL

KARDOS TANÍTÓ

ÉS

MIHÁLY GAZDÁ.

ÍRTA:

KÁRMÁN JÓZSEF.

Ára : 50 kr. o- é.

ZOMBOR,
NYOMATOTT BITTERMANN NÁNDORNÁL.
1877.

A J Á N L V A

A

MAGYARORSZÁGI

TANÍTÓI TESTÜLETNEK

Előszó.

Noha magyar nyelven ez év folytán egy ily irányú jeles munka „Babonák Könyve“ cím alatt már nyomtatásban megjelent; mindamellet én is bátorkodtam ezen kis művel a világ piacára kilépni; miután a magyar orvos és természetvizsgáló társaságnak bíráló bizottsága ezen pályázott művet is 1875-ben főkép népszerű irályáért dicséretre méltónak, s szinte kinyomtatásra érdemesnek ítélte.

Noha ezen művecskében is lehetnek hibák; s így többek között elismerem, hogy ezen mű nem egészen rendszeres, s benne néhány ismétlés is fordul elő. Azonban, hogy nem rendszeres, ennek oka az, mert írása alkalmával előttem lebegett ezen példabeszéd igazsága: „Varietas delectat“. S ha a változatosságot valaki szereti, úgy az főkép a köznépnek kedves; s ezen művecske pedig leginkább köznépünk részére van írva. Az előforduló néhány ismétléssel pedig a nép leikébe mintegy belevésni akartam a babonáság káros voltának elismerését.

A mű tiszta jövedelmének fele részét felajánlom a magyarországi nyomorúságban szenvedő vagy nagy szegénységgel küzdő iskolai tanítóknak s tanítónéknak valláskülönbség nélkül.

A másik felét a szegénységgel küzdő újverbászi felekezeti jelleg nélküli pártfogósági alreálgymnasimnak; miután ezen középiskolának a jómódú és sok nemzetiségű Közép-Bácskában fontos missiója van.

Ujverbász 1877. július 21-én.

A szerző.

A

BABONÁRÓL

KARDOS TANÍTÓ ÉS MIHÁLY GAZDA.

**Motto: Ki könnyen hisz
Könnyen csalódik.**

Közmondás.

Mihály gazda jómódú földmíves Zöldhalom községben, elment egy szerdai napon Kardos Pál tanítóhoz, mint jó szomszédjához és komájához látogatóba; s otthon találván őt, egyetmásként mint már szokás, beszélgetének együtt; beszéd közben előhozta Kardos tanító, hogy holnapután hosszú útra szándékozik menni, jelesen Budapestre az országos tanítói gyűlésre; Mihály gazda meghökkent jó és kedves szomszédjának ezen nyilatkozata fölött. A tanító észrevévé Mihály gazda megdöbbenését, ennek következtében ily szavakat intézte hozzá: No kedves Mihály barátom, éu azt vettem észre, hogy kigyelmed akkor megütődött, midőn többek között előhoztam, hogy holnapután Budapestre szándékozom utazni.

Hogy ne ijedtem volna meg, felele Mihály gazda, azt csak nem teszi kedves komám uram, hogy holnapután ily messze útra induljon; tán nem is tudja, milyen nap van akkor? Nézen csak a kalendáriumba!

A tanító elővette a kalendáriumot s csak azt látja belőle, hogy holnapután egy pénteki nap fog lenni.

Kardos tanító: No Mihály barátom, én a kalendáriumból mást ki nem tudok venni, mint azt, hogy holnapután péntek lesz, s a péntek úgy hiszem csak olyan isten napja, mint más nap.

Mihály gazda: De hogy olyan, kedves szomszéd uram, nem olyan biz az, hisz a pénteket szerencsétlen napnak tartják; mi úgy tudjuk, hogy pénteken sem hosszast útra nem kell menni, sem valami fontosabb dolgot kezdeni, mert különben még az nap, vagy rövid idő múlva szerencsétlenség ér bennünket.

Kardos tanító: Hol van ez Mihály gazda megírva? Én már sok száz könyvet átolvastam életemben, elolvastam az egész szentírást, elolvastam több szent emberek és híres bölcsök könyveit; de egyikben sem olvastam ily félet: hogy a péntek szerencsétlen nap lenne, s hogy ennél fogva ezen napon nem tanácsos hosszast útra menni, sem fontosabb dolgot kezdeni.

Mihály gazda: Pedig úgy van, legalább azt mondják, hogy azok, a kik pénteken hosszabb útra indulnak, vagy fontosabb dolgot kezdenek, azokat az nap rendszeren szerencsétlenség éri.

Kardos tanító: Hát hozzon Mihály barátom egyetlenegy oly példát elő a mi nagy községünkből, nevezzen meg nekem egyetlenegy embert, a ki azért, mert pénteki napon hosszabb útra kelt, vagy az napon fontosabb dolgot kezdett, a miatt szerencsétlenné lett.

Mihály gazda: Jaj kedves szomszéd uram, én ugyan nem ismerék községünkben ilyenféle embert, mert tán senki sem mer a mi községünkből ily hosszabb útra pénteki napon indulni; de aszondják, másutt már történtek szerencsétlenségek azon embe-
reken.

Kardos tanító: Lássá Mihály gazda, az aszondjákra egy fakóvát sem lehet adni; sokszor, nagyon sokszor mondanak az emberek olyasmit, a mi nem igaz, a mi hazugság; s az a nagy hiba, hogy igen sok ember rendszeren elhiszi a hazugságokat, nem gondolván meg azon közmondás igazságát: „Ki könnyen hisz könnyen csalódik.“ A péntek csak olyan isten napja, mint más nap; úgy-e Mihály barátom, maga sem olvasta, sem a szentírásban, sem más szent és hasznos könyvekben, de még a kalendáriumban sem, hogy a péntek szerencsétlen nap lenne? Ha az isten a pénteket szerencsétlen napnak teremtette vagy határozta volna; ez esetben azt megíratta volna a szentírásban, s megírták volna az eddigi sok szent és bölcs emberek; de sehol sincs ez megírva.

Ha továbbá a péntek szerencsétlen nap lenne, ez esetben semmiféle munkát sem szabadna az nap tenni, és semmiféle utat, még a szomszéd községbe sem. De pénteki napon elutazunk a szomszéd községekbe, s dolgozunk egyet mást; s nagyon különös lenne az: hogy az isten a péntekre nézve ilyest határozott volna: „Te pénteki nap, te meg vagy átkozva, te szerencsétlen nap fogsz lenni, de csak azokra nézve, a kik hosszasb útra mennek, vagy a kik az nap fontosabb dolgot kezdenek; a kik azonban pénteken csak a szomszédságba utaznak, vagy nem valami fontosb dolgot kezdenek, ezekre nézve nem lesz szerencsétlen nap“. — Ily különös és nevetséges határozatot a legbölcsebb istenről nem szabad egy okos embernek is feltenni.

Mihály gazda: De mért hiszik hát mégis az emberek a péntekről, hogy az szerencsétlen nap?

Kardos tanító: Kedves szomszédom, ezt csak a tudatlanság és babonáság fiai és leányai hiszik, de egy okos ember sem; s hogy a pénteket szerencsétlen napnak tarják a tudatlan és babonás keresztyének, ez onnan van; mert Krisztus urunkat pénteki napon feszítették fel, s ennél fogva a buzgóbb régi keresztyének megátkozták a pénteket, s ráfogták, hogy legtöbb szerencsétlenség ezen a napon történik, s hogy ennél fogva ez a nap szerencsétlenség napja; s így terjedt el mai napig is azon babonás hiedelem a péntekről. Azonban ezt, mint mondám, csak a babonás és tudatlan emberek hiszik, — azok, a kik hasznos könyveket, az okos és bölcs emberek könyveit nem olvassák; a kik továbbá mindent vakon hisznek, a mit más tudatlanok vagy emberi ámitóktól hallanak; de, a kik az okos és bölcs emberek könyveit olvassák, akik többféle tudományban csak egy kissé is járatosak, különösen a természettudományban, — ezek közül egy sem hiszi, hogy a péntek szerencsétlen nap lenne.

Mihály gazda: Nem e? hát kedves szomszéd uram szinte csak ugyan nem hiszi?

Kardos tanító: Ha ezt hinném, akkor megérdemleném, hogy kigyelmetek elutasítsanak a községből, mert ilyesmit hinni a legnagyobb gyalázat lenne egy tanítóra nézve.

Mihály gazda: De hát kedves szomszéd uram, mégis nem

történt e néha szerencsétlenség azon utasokkal, a kik pénteki napon hosszab útra keltek?

Kardos tanító: Hogy ne történt volna; de éppen úgy történtek szerencsétlenségek azon utasokkal is, a kik a vasárnapi, hétfői s más napokon indultak el; sőt tán még több szerencsétlenség fordult elő más napokon mint a péntekin; s ha az ember fél az útas alkalmával előfordulható szerencsétlenségektől, ez esetben legtanácsosabb egy napon sem átázni, mert hisz, majd minden napon történik a világ e vagy ama vidékén itt s ott szerencsétlenség az utazókkal; ez esetben még a szomszéd községekbe s a vásárookra sem lenne szabad átázni; mert már hányszor történt vásárra menet, vagy a szomszéd községbe való utazás alkalmával is szerencsétlenség. Nem rég ideje annak, hogy egy lakodalmas népség 4 kocsival szándékozott az erősen megfagyottnak látszó Dunán át a szomszéd községbe menni; a jég azonban egy helyen gyenge lévén, leszakadt, s mind a négy kocsi népségével s a vőlegény és menyasszonnyal együtt a Dunába veszett, s e nagy szerencsétlenség nem pénteki, hanem csütörtöki napon történt.

Mihály gazda: Boldog isten, ez már csakugyan nagy szerencsétlenség volt, és pedig nem is pénteki napon.

Kardos tanító: Ha a lakodalmasok a pénteki napra várakoztak volna, a mikorra a Duna jobban megfagyott, akkor ezen szerencsétlenség meg sem történt volna.

O, ha az ember vizsgálatot tartana a felett, mely napokon mennyi szerencsétlenség történt, azt fogná találni, hogy pénteki napon tán legkevesebb szerencsétlenség adta magát elő, hanem hétfőn, s más napokon sokkal több; s ha Mihály komám uram valami nagy városban egy ideig tartózkodnék, meglátná, hogy minden pénteken hány ezeren és ezeren indulnak azon nagy városból hosszú útra, a nélkül hogy baj érné őket.

Mihály gazda: No ezt nem tudtam.

Kardos tanító: De meg ezen babonás bitnek — hogy a péntek szerencsétlenség napja — kiirtására ezelőtt több esztendővel sok nagykereskedő Marszelj franciaországi nagy városban egy társaságba lépett; s ezen kereskedő társulat többek között azt is határozá: hogy minden fontosabb dolgot és üzletet csak pénteki napon

fog kezdeni; s noha ezen társaság már sok esztendő óta működik ekkép, — mind a mellett is szerencsétlenség nem érte.

Mihály gazda: No ez csodálatos, ilyes félet még eddig sohasem hallottam; no, én részemről ezután csakugyan többé nem fogom hinni, hogy a péntek szerencsétlen nap lenne; csudálkozom magamon, hogy tudtam én ezt eddig is hinni? Ezután már magam is rajta leszek, hogy ezen tévedező hiedelmet a péntekről más emberek eszéből is kikergessem, a hol csak módomban áll.

Kardos tanító: Így kellene minden okosabb embernek tennie; ez esetben de sokféle babona lenne már eddig is kiirtva; s mily sok kárt s bajt szenvedhet némely ember babonás hite miatt; s így a miatt is: hogy a péntek szerencsétlen nap.

Mihály gazda: Mily kárt kedves komám uram?

Kardos tanító: No hát ilyféléket: Némely embernek ugyanis fontos dolgot kellene a következő napon elvégezni; azonban pénteki nap következik, s e miatt nem meri azt elvégezni, miután azt szerencsétlen napnak tartja; úgy okoskodik azonban, majd elvégezem én azt szombaton; ez nap azonban valami baj adja magát elő, s így elmarad a fontos ügynek elvégzése szombatról vasárnapra; azonban vasárnap meg úgy sem lehet végezni, mert azt meg kell ünnepelni; hétfőn pedig tán rosszul érzi magát azon babonás ember, vagy más dolog fordul elő; s így a fontos ügy a babona miatt elmarad, s ez által az illető kárt szenved. Egy másiknak pedig fontos dolga végett pénteki napon kellene a városba utazni, azonban pénteken nem mer elindulni, s e miatt ügyében szinte kárt és veszteséget szenved. Némelyiknek pedig, ha nagy kárt nem akar szenvedni, mégis el kell indulni pénteki napon, de mily nagy félelem között utazik a babonás ember e napon, s meglehet, hogy a nagy félelem miatt hosszas betegségbe esik. Ily bajt s kárt okoz sok embernek annak hívése, hogy a péntek szerencsétlen nap.

Mihály gazda: Igazat, nagyon igazat adok kedves szomszéd uramnak.

Kardos tanító: És lássa kedves Mihály barátom, van egy ország, s ezt így hívják Skót ország, — s ezen ország némely vidékein éjszak felé a halászok, a kik pedig szinte babonások, a pénteket éppen szerencsés napnak tartják.

Mihály gazda: No, ez is csudálatos előttem.

Kardos tanító: Hogy a pénteket azon éjszaki Skótországi halászok szerencsés napnak tartják, kitetszik abból, mert ők minden esketést és lakodalmat csak péntek napon tartanak; míg minálunk világért sem tartanak a lakodalmat pénteken, azon babonás hitt miatt, mert ez esetben a házasság szerencsétlen lenne. Azonban az éjszakon lakó igen sok skót halászok, noha csak pénteken eskettetik meg magokat, vagy csak pénteki napon tartják lakodalmukat, még is sokkal szerencsésebb házasok, mint mi magyarok; s ebből úgy látszik az következtethető, hogy a péntek inkább szerencsés mint szerencsétlen nap.

Mihály gazda: No, ha már azok a halász házasok, a kik csak pénteken eskettetik meg magokat, sokkal szerencsésebbek mint a magyar házas felek; akkor csak ugyan bolondság a pénteket szerencsétlen napnak tartani.

Kardos tanító: Hanem ennél fogva inkább szerencsés napnak kellene tartani. Azonban sok víz fog még a Dunán lefolyni, míg ezen babonás hit, hogy a péntek szerencsétlen nap, a magyarok eszéből végkép elszáll.

Mihály gazda: De magyarázza hát meg kedves szomszéd uram, tulajdonkép mi is az a babona? Hallottam én már sokszor ezen szót itt meg amott, s kedves komámtól is néhányszor említetni, de mit is értenek tulajdonkép alatta?

Kardos tanító: Ezen szó „babona“ jelent tévedő hitet, vagy hamis hitet. Babona például az: ha valami égi s természeti tüne-ménynek, teszem napfogyatkozásnak, csillagesésnek; továbbá, ha valami számnak, imádságnak, valami álomnak, valami emberi jö-vendülésnek, állat hangjának, valami törésnek, valami vénasszonyi kuruzsulásnak, vagy még sok másféle emberi és állati cselek-ménynek szerencsés vagy szerencsétlen következményt, sőt mind-ezeknek sokszor bűbajos és isteni csuda erőt tulajdonítunk.

Mihály gazda: De hát kedves szomszéd uram, ha a babona tévedő és hamis hit, mért van mégis a babona mindenütt annyira elterjedve?

Kardos tanító: A babona kedves Mihály gazda a legrégebb pogány időből származik; azon időből még, a mikor az emberiség igen nagyon tudatlan volt; a mikor még iskolák sehol sem voltak:

azon időből, a mikor még az emberek legnagyobb része sem írni sem olvasni nem tudott; a mikor még mindent elhittek, a mit az emberámítók mondtak; s az emberiség két vagy háromezer esztendő előtt száz grádussal tudatlanabb volt, mint mostanság. Ezen régi pogány tudatlan világból veszi a babona származását; s a pogányok, midőn keresztyénekké lettek, a babonát áthozták a keresztyénségbe is; mert hisz, ezen pogányokból lett keresztyének nagyobb részint csak olyan tudatlanok maradtak mint azelőtt voltak, ennél fogva nem csuda, ha tovább is a sokféle régi babonához ragaszkodtak; s a tapasztalat is bizonyítja, hogy a tudatlan ember rendszeren a régi tévedő és hamis babonás hiedelemhez ragaszkodik, a melyet szüleitől örökölt; ennél fogva ezen hitet igen nehéz kiirtani az emberek eszéből, minthogy ezen babonás hit a tudatlan ember eszéhez így szólván oda van lánczolva; s ez az oka annak, hogy a babona a régi pogány világból a keresztyén világba is átment, s most is olyan nagyon elterjedve van; elterjedve pedig azért, mert mint már előbb mondtam, az emberiség legnagyobb része még most is igen nagy mértékben tudatlan és lelkére nézve vak,

Mihály gazda: Hát mért nem igyekeznek a papok a lelki vakokat vakságukból meggyógyítani, vagy is, mért nem prédikálnak a babonáság ellen, ha az oly káros az emberiségre nézve?

Kardos tanító: Persze a papoknak kellene a lelki vakokat vakságukból meggyógyítani, — ezeknek kellene a babonáság ellen a templomokban sokszor prédikálniok; de némely papok nem teszik ezt minthogy kívánságuk az, hogy a nép tudatlanságban és babonás hitükben maradjon, — így okoskodván: nem jó az, ha a nép okos és felvilágosodott; néha meg hasztalanul is prédikálnak ezen sokféle babonáság ellen, minthogy ezeket a gyermekek rendszeren szüleitől örökölték, ezek pedig az ő szüleiktől; ennél fogva ezeket legtöbben úgy tekintik mintegy régi drága örökséget; s csak az esetben mondanak le egyes emberek ezen ősi babonaörökségről, ha sok jó és hasznos könyveket olvastak, vagy ha már a tanítók is a népiskolákban a gyermekekkel a babonáságok nevetséges voltát megismertették, s eszükből azokat kiirtani igyekeztek. Olvasson csak Mihály barátom jó könyveket, s a babonák egyszerre kirepülnek eszéből, és soha többé feléje sem mernek közeledni. Én is ily

babonás voltam gyermek koromban, mert még tudatlan voltam, s boldogult szüleim beszédjeikből sok babonát szíttam be én is; azonban, midőn nagyobb koromban több jó könyvet olvastam, s különösen a természettudományból szereztem ismereteket, azonnal kirepültek eszemből a babonák; mert híjában a babonaság úgy fél az okosságtól, mint a bagoly a világosságtól.

Mihály gazda: Kedves komám uram beszédjében többek közt azt mondá, hogy csak olvassak hasznos és jó könyveket, s a babonák egyszerre kirepülnek eszemből; erre az a feleletem: olvasnék én szívesen, de hol vannak azok a jó és hasznos könyvek? Különben olvasunk mi tehetségünkhöz képest olyanféléket a mink van; például a kalendáriumot, a szent Genoveva s más szentek históriáját, a csíziót, a szibilla könyvet, Markos Petyi, Sobri, Patkó, Rózsa Sándor és Angyal Bandi históriáit, és több ilyféle más históriát.

Kardos tanító: Éppen az a baj kedves Mihály barátom, hogy ha olvasnak, rendszeren csak ilyféle könyveket olvasnak; sokan pedig éppen csak a kalendáriumot olvassák; s a kalendáriumok közül is a régi budai, szegedi vagy a Bucsánszki által kiadott kalendáriumot; noha ezen s más ilyféle kalendáriumokból nemigen tanulhatnak hasznosat és jót; hanem csak ostobaságot, károsat, babonaságot s babonás hitet. A Sobri s ilyféle históriák pedig rendszeren a rabló és zsvány életet hozzák szép színbe, s kedveltetik meg azon gyenge emberekkel, a kiknek az ily betyáros és rabló élethez hajlandóságuk van. Ennél fogva nagyon káros az ily rabló és zsvány históriák olvasása is; az ily Markos Petyi, Angyal Bandi s Rózsa Sándorféle könyveket, s az elbolondító kalendáriumokat inkább megkellene égetni. Nagyon üdvös dolgot mivelne ennél fogva a magyar ministerium, vagy az országgyűlés, ha megtiltaná az ily bolondító s babonát terjesztő kalendáriumok s a rabló históriás könyvek nyomtatását; vagy nagy pénzbüntetést szabna az ily rász és káros könyvek s kalendáriumok nyomtatóira, s azután megégettetné ezeket a nyomtatványokat.

Mihály gazda: Hogy azok a Sobri s Angyal Bandi féle rablöhistöriás könyvek igen károsak lehetnek sokakra, különösen a pásztorokra nézve, azt átlátom; de hát azok a kalendáriumok nem hasznosak e kedves szomszéd uram? nem mondanak e a kalén-

dáriumok igazat? nem mondják e meg, mikor van esd, menydör-gés, fagy, szelesidő, szárazság, hó s több e félét? Hányszor telje-sedtek be már a kalendáriumoknak az ilyen időjövendöléseik!

Kardos tanító: Hasznosak igen is a kalendáriumok, a melyek nem hazudnak, s a melyek időt nem jövendölnek; azon kalendári-umok azonban, melyek leginkább hazugságot s időjövendöléseket foglalnak magokban, megégetésre méltók. Persze beteljesednek néha a kalendáriumbeli időjövendölések is; de azt mondja a példa-beszéd: a vak is talál néha garast. No lássa Mihály barátom^ a kalendáriumbeli idő jövendölések, teszem az ilyenek: hogy ezen meg ezen a héten vagy napon eső, jégeső, szél, záporosó, fagy, hó vagy más időjárás történend, nem egyebek, mint hazugságok; a kalendárium készítő hazugságai, a kik csak úgy magoktól gon-dolják ki, hogy milyen hétre vagy milyen napra milyen időt te-gyenek oda, esősidőt, vagy szelet, vagy hideget, vagy forró időt. S tudja e Mihály gazda, hogy azok a kalendárium készítő csak olyan féle emberek mint én, vagy még egyszerűbb emberek, több-nyire szegényebb könyvnyomtatók és könyvkötők. No már, mért adott volna Isten éppen ezen könyvnyomtatóknak és könyvkötő mestereknek ily jövendölő csudatehetséget, és másoknak, teszem a nagy tudósoknak a bölcs embereknek pedig nem? mit felel erre kedves Mihály barátom?

Mihály gazda: Biz erre nem igen tudok mit felelni; de hát nem a csillagvizsgálók készítik a különféle kalendáriumokat? s nem ezen tudós emberektől származnak e a kalendáriumbeli idő-jövendölések?

Kardos tanító: Nem hát. Hát hiszi-e kedves Mihály szom-széd, hogy én is voltam már kalendárium készítő, s hogy én is Írtam ily kalendáriumba időjövendöléseket; és pedig akkor, mi-kor még sokkal kevesebb tudományom volt mint most, 20 éves koromban; és csudálatos, most, midőn már sokkal többet tudok; most, midőn már okosabb s tapasztaltabb vagyok, most, nem tudok jövendölni.

Mihály gazda: Hogy-hogy? Hát kedves szomszéduram maga is volt már könyvnyomtató vagy könyvkötőmester, hogy kalendá-riumot csinált?

Kardos tanító: Nem voltam én kedves Mihály barátom sem könyvnyomtató, sem könyvkötőmester; hanem midőn kecskeméti nagyobb deák voltam, akkor még nem volt kecskeméti kalendárium, hanem voltak pesti, budai, győri, komáromi s másféle kalendáriumok. Ekkor eszébe jutakecskeméti könyvkötő Soinorjának, hogy hát ő is éppen úgy kiadhatna egy kalendáriumot mint más könyvkötőmesterek; s csak hamar el is határozta, hogy ki fog egy kalendáriumot adni „Kecskeméti kalendárium“ név alatt, azon reményben, hogy Kecskeméten, s vidékén ezen új kalendárium kapós fog lenni. De ki készítse ezen kalendáriumot, ez volt a kérdések kérdése? O a könyvkötő Somorja uram nem tudott készíteni; tehát arra a gondolatra jött: hogy egyikét nagyobb deákat fog felszólítani egy ily kalendárium készítésére, s többek közt engem is felkért, mint ismerősét. Mi hárman aztán el is vállaltuk a kecskeméti kalendárium készítését; de nem akartunk bele időjövendöléseket írni, minthogy jövendőlni nem tudtunk s időproféták nem valánk; s azt különben is tudtuk, hogy a kalendáriumbeli időjövendölések csak ámitások és hazugságok. De a kalendárium kiadónk Somorja könyvkötő uram erősen csak a mellett volt, hogy időjövendöléseket is kell bele írni, mert a nép máskép nem veszi. Mi erre azt mondtuk neki: mikép kívánhatja azt, hogy mi kalemlárió-mába időjövendöléseket írjunk, miután jövendőlni nem tudunk, vagy hamis jövendöléseket írjunk bele, s ámitsuk, rászedjük, megcsaljuk a népet? Erre Somorja könyvkötő azt felelé: Ha a nép az ámitást, a hamis időjövendölést kívánja, ki tehet arról, — ennél fogva időjövendölést a kecskeméti kalendáriumba csak be kell írni, mert mint mondá, máskép nem veszik; s többek közt előhozá, hogy hisz a pesti, győri, budai, komáromi s más kalendáriumokban is fordulnak elő hamis vagy hazug időjóslatok, mért nem lehetnének ennél fogva ilyenek a kecskeméti kalendáriumban is; s mi aztán Somorja kompaktor kívánsága szerént be is írtuk az új kecskeméti kalendáriumba az időjövendölést; noha elgondolhatja kedves Mihály barátom, hogy mi deákok bizony úgy értettünk az időjövendöléshez, mint a tyúk az a, b, c-hez. Azonban ezen kalendárium, a mint kijött, midjárt kapós lett Kiskúnságban s Kecskemét vidékén; s ennél fogva Somorja könyvkötőnek jó

haszna lett általa, s mi is mint szegény deákok kaptunk fáradságunkért tőle néhány forintot.

Mihály gazda: De hogy írhattak maguk a kecskeméti kalendáriumba időjövendölést ha nem tudtak jövendölni?

Kardos tanító: Csak úgy tettünk mint más kalendáriómírók s kiadók tesznek: A téli hónapokra többnyire hideget, fagyot és havat irtunk be, miután tapasztalatból tudjuk, hogy a téli hónapokban, különösen december és januarius hónapokban rendesen hideg és fagyás van, s több ízben hó esik; februarius hónapba már több esőt írtunk, minthogy ezen hónapban többnyire esős napok szoktak lenni; március és április hónapoknak egy két helyére szép tavaszi napokat írtunk, s több szelet, tudván azt tapasztalatból, hogy ezen két hónapban néha ugyan szép tavaszi napok is fordulnak elő, de leginkább szeles napok; május hónapba leginkább szép meleg napokat íránk, s valamelyik hetébe egy két esőt, egy kisebb menydörgést, s egy helyre fagyási is, minthogy ezen május havában néha menydörgés és sokszor fagyás is szokott előfordulni; június, július és augusztus hónapokba többnyire meleg s forró napokat írtunk, ezen hónapok némely hetébe záporosót, zivatart, több ízbeni villámlás és menydörgéssel, legalább is egy két helyre jégesőt; — miután tudva van, hogy az esztendő ezen három hónapjában vannak a legtöbb forró napok, s leginkább ezen hónapokban fordulnak elő záporosók, zivatarok villámlással s erős menydörgéssel; s szinte leginkább ezen hónapokban látogatnak meg bennünket a veszedelmesjégesők, noha néha májusban is megnyomorgatnak bennünket; szeptember és október hónapokba leginkább szép és állandó időt íránk; november hónapba ködös és esős napokat. Ilymódon teleirtuk a kecskeméti kalendáriomot is időjövendölésekkel, mert Somorja könyvkötőmester kívánta, s mert a tudatlan nép azokat a kalendáriumba kívánja, — kívánja, hogy a kalendáriumkészítők ámítsák őt.

Mihály gazda: De hát kedves szomszéd uram, beteljesedtek e a maguk hamis és hazug idő jövendöléseik, a melyeket a kecskeméti kalendáriumba beírtak? Az én szegedi kalendáriumomban lévő időjövendölések még is néha beteljesednek.

Kardos tanító: A kecskeméti kalendáriumba írt időjövendöléseink szinte sokszor beteljesedtek, de persze csak vaktörténetből, mert oly időjárásokat írtunk bele, a mikor ily időjárások rendszeren előfordulnak; s ha néha Kecskemét vidékén oly időjárás elő nem fordult is, mint a milyet mi beleírtunk: erre az a felelete a kalendárium kiadónknak: jaj, hisz a kalendáriumbeli időjövendölés az egész országra szól; ha tehát a kalendárium valamelyik hetébe eső van beírva, s Kecskemét tájékán s Kiskunságban azon a héten mégis szárazság van, ene könnyű így felelni: lehet ám ezen a héten eső Győr és Komárom vármegyében. Vagy tesztem, jégeső van valamelyik júniusi hétre beírva, s ezen jégeső azonban azon a héten Pest megyébe elő nem fordult; történhetett azonban ezen csapás Bácsmeagyében vagy az ország más vidékén. Ily kijelentés vagy ily elterjedt nézet mellett rendszeren megnyugszik az elámitott népség nagy része; megnyugszik, ha a kalendáriumbeli időjövendölések nagyobb részint be nem teljesülnek is; megelégszenek, ha csak néha is beteljesednek; s néha a vaktörténetből csak ugyan be is teljesednek. S minthogy mint már említőin, a nép nagyobb része az időjövendölést vagy az elámitást a kalendáriomokban kívánja, e nélkül azokat meg nem veszi, ezért kénytelenek a kalendárium kiadók ily időhazugságokat vagy hamis időjövendöléseket belenyomtatattatni; minthogy pedig a tudatlan és babonás nép leginkább a száz éves kalendáriumbeli időjövendöléseknek hisz, ennél fogva némely kalendárium kiadók oda írják: hogy az ő kalendáriumaik időjövendölései a 100 éves kalendáriom után vannak írva, noha egyik sem látta még színét sem a száz éves kalendáriomnak.

Mihály gazda: Hát így bolondítanak bennünket a kalendárium készítőik?

Kardos tanító: így hát, mert kigyelmetek kívánják az elámitást, kigyelmetek kívánják a kalendáriomokban a hazug időjövendöléseket; ne vennék csak meg az ily hazugságokat hirdető kalendáriomokat, bezzeg egyszerre kihagynák a kalendárium készítőik a naptárokból az ámitó időjövendöléseket.

Mihály gazda: De hát vannak e kedves szomszéd uram olyan kalendáriumok is, a melyekben ily időjövendölések nincsenek?

Kardos tanító: Vannak hát, de nem sokféle. Az ilyen kalendáriomok aztán leginkább a tanultabb és okosabb emberek számára vannak írva; minthogy ezek nem hisznek a kalendáriomi hazug idejövendöléseknek s tudják, hogy ezek csak ámitások. Az ily okosabb és tanultabb emberek ennél fogva az olyan időjövendölő vagy ámitó kalendáriumot meg sem veszik, én magam sem s csak mindég olyan naptárt, veszek, a melyben ilyenek nincsenek. Sokszor azonban megtörténik, hogy a tanultabb emberek is megveszik az ilyen kalendáriumot, mert olcsó.

Mihály gazda: No ha én mind ezt tudtam volna, már régen nem vettem volna ilyen idő(jövendölő s ámitó kalendáriumot; de ki tehet róla, én azt eddig nem tudtam, hogy ezek csak minket ámitanak. Köszönöm, nagyon köszönöm kedves szomszéd uramnak, hogy engem felvilágosított; ezután már nem fogok többé szegedi, budai, győri vagy olyan Bucsanszkyféle kalendáriumot venni, hanem olyasfélét mint kedves komám uramé, a mely nem jövendöl időjárást, ha bár egy kissé drágább is, annival is inkább, mert most már tudom, hogy az időjárást jövendölő kalendáriomokat csak olyan deákféle emberek készítik, vagy olyan kompaktorféle mesteremberek, a kik tán annyit sem tudnak mint én; s megteszem még azt is, hogy másokat is felfogok világosítani, s arra bírni hogy ők se vegyenek többé olyan időjövendölő ámitó kalendáriumot; s mindenfelé föl kellene ily módon a népet világosítani, hogy azok a pesti, budai s más hamis kalendáriom próféták megtudhassák, miszerint a magyar parasztember sem akarja magát többé a kalendárium által elámitattni.

Kardos tanító: No most már sokkal többre becsülöm Mihály barátomat, s különösen örülök annak, hogy ily jó belátása van; most már legalább megszabadult egy babonáságtól; bár csak minden babonás ember ily könnyen felvilágosítható lenne. De fájdalom, hány óban ember van a világon s magyar hazánkban is, a kiknek hijjában beszélne a legbölcsebb ember ezer napiglan is, még sem használna semmit; a kik ugyan nem tudnak ellentmondani a felvilágosító beszédeknek, azonban még is erősen ragaszkodnak babonás hitükhöz, s miért? mert lelkileg vakok, mert nagyon tudatlanok.

Mihály gazda: De hát kedves komám uram, a csillagvizsgálók sem tudnának időt jövendölni? én úgy hallottam, hogy azok tudnak.

Kardos tanító: Kedves Mihály barátom, a csillagvizsgálók is csak emberek; igaz ugyan, hogy többnyire igen okos, tudós és éles eszű emberek; azonban ők sem idő próféták, nekik sincs időprofétálti tehetségök; nem is szoktak ők időjárást jövendölni soha. Kérdezné csak meg szomszéd uram a leghíresebb csillagvizsgálót, hogy tud e időjárást jövendölni? ezen kérdésre bizonyosan csak mosolyogna, s azt fogná rá felelni: hogy ő nem időproféta, hogy időjárást jövendölni nem tud.

Mihály gazda: Hát kedves komám uram, ha már a csillagvizsgálók sem tudják az időjárást előre, teszem G vagy 7 hónapra, vagy egy esztendőre megjövendölni; nincsenek e tán még is olyan emberek a földön, a kik legalább egyikét héttel vagy egy két nappal előre megtudnák az időváltozást mondani?

Kardos tanító: Vannak igen kedves Mihály gazda ilyenféle emberek is, azonban nem sokan; leginkább pásztor emberek, s még inkább a tenger vagy más nagyvizek partjain lakozó halászok és tengerészek. Az ilyenféle emberek közül némelyek az időváltozást egy kevés idővel, néha egy két nappal előre megtudják mondani; így például, mikor egyszer Svaicz országban a világnak legszebb taván az úgy nevezett Firvaldstätti tón utaztam, s künn a gőzhajó fedelén a vidék nagyszerűségét bámultam, egyszercsak a legnagyobb idő csendben a hajó legénysége elkezd jobbra balra futni, s a gőzhajón a szabadban lévő székeket a legnagyobb sietséggel a gőzös belsejébe hurcolni; s midőn én és mások e miatt csudálkozáink, egy hajós legény ekkép kiálta felénk: sies-sünk a gőzhajó teremébe, mert azonnal szélvész támad; s csak ugyan nagy csudálkozásunkra mintegy fél fertályóra múlva egy szélvész támadt, a mely, a még hátramaradt székeket felragadta, s a mély tóba repíté, valamint egy angol szomszédomnak sipkáját is a fejről; mondom újól, hogy az olyan emberek, a kik folytonosan a szabadban lakoznak, mint a pásztorok, továbbá, a kik a tenger vagy a nagyobb állóvizek mellett állandóan laknak, a levegő s felhők változásából, leginkább pedig a felhők formája és színe után mint gyakorlott szeműek, hosszas tapasztalat után néhány órával, sőt sokszor egy két nappal is előre megtudják

mondani a támadó szélvészt vagy zivatart, de jövendőlni azért ezek sem tudnak.

Mihály gazda: E szerint mind abból, a mit kedves komám bizonyított, csak ugyan az látszik ki, hogy egyetlen egy ember sem bír a földön időjövendölő tehetséggel.

Kardos tanító: Már pedig úgy van kedves Mihály barátom. Azonban időváltozást mutat rendszeren 20 vagy 24 órával előre egy kettős szárú kén esővel telt üvegcső, a melynek hosszabb szára bezárva van, s a rövidebb körteformájú szára nyitott; ezen kettős szárú üvegcsőnek légsulymérő vagy barometer a neve. Ha ezen barométerben a kénese a levegő nyomása következtében felfelé száll, akkor az többnyire szép, derült időt jelent, ha pedig a kénese lefelé esett a barométerben, többnyire időváltozást, szelet vagy esőt jelez; ha végül a kénese egészen mélyre esett le a barométerben, ez esetben az rendszeren nagy vagy országos esőt vagy zivatart szokott jelenteni.

Mihály gazda: Bizon ördöge van azon barometerféle üveg edénynek.

Kardos tanító: Nincsen annak ördöge kedves Mihály barátom, s nincs abban ördög, hanem a levegőnek nehézsége s könnyűsége okozza azt, hogy azon kénese a barométerben vagy felfelé száll vagy lefelé esik.

Ugyan is, elsőben tudni kell azt, hogy a levegőnek is van súlya vagy nehézsége s e szerint nyomása; s ha az ég tiszta vagy tisztuló félben van, ez esetben a levegő oszlop nehezebb, s ennél fogva a levegőnek nyomása nagyobb mindenféle testre; ellenben, ha esőre való felhők mutatkoznak, vagy a levegő vízgőzzel van tele, ekkor a levegő oszlop könnyebb, s ennél fogva nem is nehezedik annyira valamely testre. S miután a barométernek rövidebb része mint mondán nyitva van, hogy a levegő a kénesehöz hozzá férhessen; ennél fogva, ha most már a levegő ég tiszta vagy tisztuló félben van, ez esetben a levegő oszlopnak nehézsége vagy nyomása által a kénese a barométerben felfelé száll, s a kénesenek e fenti állása miatt aztán mi derült időre számítunk. Ha pedig esőre való felhők mutatkoznak, vagy a levegő gőzzel van telve, ez esetben a levegő oszlopnak könnyebbisége

vagy csekélyebb nyomása miatt a kéneső azon üvegedényben alá-száll; s a kénesőnek ezen lenti állapotában mi rendesen esőt várunk; s ily módon szokott a barometer igen sokszor időproféta lenni.

Mihály gazda: Hát nem mutatja kedves komám uram azon barometer mindig bizonyossággal az esőt vagy a szép időt?

Kardos tanító: Nem mindég. Ugyan is, megtörténik néhai hogy az idő esőre mutat, miután az ég felhővel van beborulva; azonban éjszak vagy másfelől rögtön az erős szél érkezik, s a felhőt elűzi, s így aztán nem esik, bár a barometer esőre mutatott is. Vagy teszem szép időre mutat a barometer, azonban váratlanul egv a tengeren támadt szél messziről egy terhes felhőt hajt vidékünkre, a mely esőt bocsát lefelé; s így eső esik néha, bár a barometer 24 órával előbb szép időre mutatott.

Mihály gazda: Azonban én azt is hallottam már többször kedves komáta uram, hogy némely állatok is bírnak ily időt jövendölő tehetséggel; mit szól ehhez kedves barátom uram?

Kardos tanító: Azt, hogy nem csak némely, hanem sok állatok de ezeken kívül többek közt a salétromos téglá és a só is előre jelezik az időváltozást teszem az esőt.

Mihály gazda: Hát azon salétromos téglá, a só és sokféle oktan állatok bírnának profétáid vagy időt jövendölő tulajdonsággal^ és a legbölcsebb emberek nem?

Kardos tanító: Értsen meg jól kedves Mihály barátom: a salétromos téglá, a só és némely állatok nem bírnak profétáié vagy időt jövendölő tehetséggel; hanem részint beszívják a vizenyős levegőt, részint megérik az időváltozást; így például a salétromos téglá, ha az idő esőre változik, beszívja magába a vizenyős levegőt, s ennél fogva aztán vizet izzad, vagy is vizenyőssé lesz; s e szerént, ha a salétromos téglát vizenyős állapotban látjuk, rövid idő múlva esőre számíthatunk. Így továbbá a só is, ha nedves, esős időt jelent. A plánták közül némelyek állítólag szinte időváltozást jeleznek; így némelyek szerént a tulipán virág, ha összehúzdóik, ez esetben esőre számíthatunk.

Mihály gazda: Csudálatos; hát melyek azon időt jövendölő állatok kedves komám uram?

Kardos tanító: Megint időt jövendölök? nem időt jövendölök azok, hanem mint már mondtam, csak az időváltozást megérik. Igen az állatok közt sok olyan van, a mely az időváltozást megérik; a sokfélék közül ilyenek például: a földi giliszta, a zöld levélbéka,— a méhek, a piócza, a pók, a kutya, az éneklőmadarak; a fecske, a galamb, a ludak és sok más állatok még.

Mihály gazda: Beszélje el hát kedves szomszéd uram, hogy a sokféle állatok közül némelyek mikép mutatják meg az időváltozást?

Kardos tanító: Ila a földi giliszta (Regenwurm) udvarunkban vagy kertünkben lyukakat túr, s ha e szerint a föld felületén turkál, ez esetben az eső nincs messze.

Ha a zöld kis levél béka valami faág felső részén ül, szép időt érez; ha pedig az ág alsó részén ül, esős időt érez; ennél fogva szokásban van némely házaknál az ilyen levélbékát félig vízzel telt üvegben tartani, s bele egy kis falajtovját állítani; s ha a zöld levélbéka a lajtorján magasan tartózkodik, ez esetben biztosan szép) állandó időt hirdet; ha azonban a vízbe lehúzódik. ez esetben az eső közel van; vagy ha ő a vízben nyughatatlankodik s abban ide s tova mozog, az ily nyűg-hatatlanságával szélvész érez.

Ily módon mutatja az időváltozást a piócza is, a mely egy vízzel nem egészen megtelt üvegedényben tartatik. Ha a piócza az üvegedényben a vízen felül magosán nyugalomban fekszik, ezen helyzete által tiszta szép időt jelent; azonban ha a vízben lennt van, ez esetben esőt érez; ha pedig az üveg fenekére fekszik, ezen fekvése által országos vagy hosszas esőzést jelent; ha végül az üvegedényhez erősen ragaszkodik, s a lelógó test részével többször erősebb hullám mozdulásokat tesz, ezen esetben szelet vágy-szélvész érez.

A méhek szinte megérik az időváltozást; így például egy jó méhészgazda észreveszi azt: hogy ha a méhek korán reggel a kasból kisietnek, és sebbel lobból nagy mohósággal visszasietnek, ez esetben azt jelentik, hogy nem sokára esőnk leend; ha azonban mérgeseknek mutatkoznak, ekkor állandó forró időre számíthatunk.

Az állatok közül azonban leginkább a pók veheti figyelmün-

ket igénybe mint igen jó időpróféta. Ugyan is, ha a pók korán reggel hálóját szorgalmasan szövi, ez esetben szép állandó esőtlen időre számíthatunk; ha azonban durczásan a hálóbelsejébe visszahúzódik, tunyán ott ülve marad s meg sem mozdul, ez esetben esőt érez.

Ily időprófétának tartják sokan a kutyát is; a kutyát pedig bolhái és a bőrében elrejtve lévő más állatkák teszik időprofétává.

Mihály gazda: No már az hogy lenne lehetséges, hogy a kutyát a bolhák s más ily nemű állatocskák teszik időprofétává; ilyesmit még öregapám sem hallott.

Kardos tanító: Hát csak úgy, hogy azon bolhák s más hasonló állatocskák a nedves esős időt nem szeretik, de megérik; s ha az esős időt megérik, ekkor mélyen befúródnak a kutya bőrébe, s különösen fejébe s füleibe, s ennek ez által fájdalmat okoznak; s ha a kutyák ennek következtében azon a helyeken sokat vakaróznak, ez jeléül szolgál annak, hogy nem sokára eső fog lenni; különben, ha a kutyának kellemetlen vagy undorító szaga van, az ily undorító szaga által is esőt jelent

Mihály gazda: Csudálatos.

Kardos tanító: Ha a macskák magokat mosogatják és tisztogatják, ez által állítólag ők is esőt hirdetnek, — ha pedig a macska füvet eszik, ez esetben az eső elkerülhetetlen.

Mihály gazda: No majd ezután vigyázni fogok kutyáimra s macskáimra, hogy tudhassam, mikor éreznek vagy jelentenek esőt.

Kardos tanító: Most már a repülő vagy is a madárféle profétákra — térek.

Mihály gazda: No, különösen kíváncsi vagyok a madárféle profétákra, vagy is arra, mikép adják ők tudunkra az időváltozást, pedig a madarak már még is nagyon ostoba állatok.

Kardos tanító: Persze nagyon ostobák, de azért közülük több-félék szinte megérik az időváltozást. Így például, ha az úgy nevezett költőzködő madarak mint például a gólyák s fecskék korán őszei elhagynak bennünket, ez esetben korai s kemény telet jelentenek; minthogy ezek a korai tél bekövetkezését előre érzik, s azért húzódnak már korán őszei melegebb vidékekre, leginkább pedig Afrika vidékeire; ha azonban őszei hosszab ideig nálunk

maradnak, ez által hosszab és enyhe őszt s későn bekövetkezendő telet jelentenek.

Ha télen a verebek, czinegék, pintyek és némely éneklő madarak a házuk vagy istálénk körül tartózkodnak borzas tollalattal, ez esetben ezek nagy hideget jelentenek.

Többször megtörténik, hogy korán tavasszal még sok hó esik; ha azonban ennek daczára a seregélyek vígak, s a pacsirták a magasban éneküket folytatják, ezen vígasságuk biztos jele annak, hogy a hó rövid idő múlva elolvad; ha azonban ily tavaszi hó alkalmával a seregélyek szomorúak s az éneklő madarak is hallgatnak, ez annak a jele, hogy a hó és a hideg még soká fog tartani.

Ha az éneklő madarak korán reggel hangosan és folytonosan a kertekben s a földeken énekelnek, ez esetben azok azon napra zivatart vagy förgeteget jelentenek.

Mihály gazda: Hisz ha ez így van, akkor nekünk parasztgazdáknak, különösen a gabonahordáskor és nyomtatáskor csak a különféle állatokra kellene vigyázni, hogy az nap kezdetjük e a keresztet hordását vagy nem? hogy nyomtathatunk e valamely napon vagy nem? Azon állatok, a melyeket kedves szomszéd urain előhozott, lennének tán a legjobb időprofétáink dolgainkra nézve.

Kardos tanító: Természetesen; a különféle állatok sokkal jobban megjelentik az időváltozást, mint sokszor az úgy nevezett barometer is; csak vigyázni kellene rájuk, hanem nálunk rendesen; z a baj, hogy nem vigyázunk.

Mihály gazda: Hisz nem világosított fel eddig ilyféléről senkisé, hogy tudnánk hát mi erről valamit, nem jó lenne tán kedves komám uram az ily félét a népiskolák ban is tanítani?

Kardos tanító: Persze jó lenne, és szükséges lenne is; s lehetne pedig akkor tanítani, midőn az állatok országáról történik a tanítás; tesz is ezt némely tanítók, de még eddig kevesen. De még egy két időjövendölő madarat ismertetek meg kedves Mihály barátommal.

Mihály gazda: Hát mégis vannak hát időjövendölő madarak kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: De hogy vannak, de hisz nem kell minden

szavamat szószerént érteni; midőn azt mondom, hogy egy két időjövendőlo madarat ismertetek meg, ez alatt azt kell érteni, olyan egy két madarat, a kik az időváltozást megérik.

Mihály gazda: Vagy úgy; no hát halljuk a szét.

Kardos tanító: Ilyen időjövendőlo madárnak tartják a mi kakasunkat is. Ugyan is, ha a kakas reggel hangosan és csak nem folytonosan kukorikol, ez esetben azon napra bizvást esőre számíthatunk. Ha a fecske korán reggel a levegőben oly magasra emelkedik, hogy az csak egy kis pontnak látszik, ez esetben tiszta és derült napunk leend; és tudja-e kedves Mihály barátom, hogy miért repül a fecske tiszta és derült időben oly magasra felfelé?

Mihály gazda: Már hogy tudnám azt, hisz tudja kedves komám uram, hogy még én is eddig nagyon hátra vagyok minden tudományban.

Kardos tanító: Ha a levegő ég tiszta vagy tisztuló félben van, ez esetben a sokféle apró bogarak és légyfélék, a melyek a fecskéknek eledelül szolgálnak, magasra repülnek; s azért repül olyankor a fecske is oly magasra, minthogy az eledele is oly magasra repked; ha azonban a fecske, lennt a földszínen repül, vagy közel az épület falakhoz, ez esetben nem sokára eső következik; minthogy esős időben azon sokféle repülő kis állatkák is a magasból a földhöz közel leszállanak, hogy az eső beálltával azonnal valami száraz helyre behúzódhassanak. Ily módon szokott a fecske is időváltozást jelentő madárrá lenni.

Mihály gazda: Csudálatos, valóban csudálatos.

Kardos tanító: Ha a pacsérta reggel dalolva s vigadozva magasra emelkedik, ez esetben szép napot reményíhetünk; ha azonban lennt a földszínen marad, s csak egyhangú szava hallható, vagy egészen néma, ekkor bizvást kezébe veheti az ember az esernyőt.

Ha a házigalambok reggel a háztetőn ülnek és magokat tollazzák, ez esetben nem sokára esőre válik az idő. Szinte ha a tyúkok a szárazföld porában mintegy törődnek; a kacsák és ludak pedig a vízben nagyon lubicskolnak, bizvást esőre számíthatunk.

Ha a kanárimadár kalitkájában reggel fürdik, ilyenkor ezen szép kis éneklő madár szinte esős időt érez. Úgy hiszem azonban, hogy ennyi elég az időváltozást jelentő állatokról.

Mihály gazda: Hogy ne lenne elég; no azt nem képzeltem, hogv az állatok közt annyiféle időprofétáink lennének.

Kardos tanító: Elhiszem. Azonban ha kedves Mihály barátom azon állatokat időprofétáknak tartja, akkor babonás ember.

Mihály gazda: De hogy tartom, de hogy tartom, hanem csak úgy neveztem őket.

Kardos tanító: No igv jó; mert újólág mondom, hogy azok a sokféle állatok csak megérik az időváltozást.

Mihály gazda: Nem tudná megmondani kedves szomszéd uram, hogy érzik meg azon állatok az időváltozást, és csudálatos, mi okos emberek pedig nem érezzük?

Kardos tanító: Ezen kérdésre nehéz a felelet, minthogy mi emberek még sokat nem tudunk; hanem én azt gondolom és hiszem, hogy azok az állatok sokkal finomabb érzőtehetséggel bírnak mint mi emberek, s ezen finomabb érzőtehet,ségök altul érzik meg a közeledő esőt, zivatart, s a közeledő felhőben lévő elektricitást vagy is azt az erőt, mely a villámlást és menydörgést előidézi, mit magyarul villamosságnak neveznek s mely a terhes felhőkben gyülekezik meg nagyobb mértékben. Így némely ember szinte állítja azt, hogy az ő tyúkszeme megérzi az esőt.

Úgy hiszem azonban, hogy eléggé felvilágosítottam kedves Mihálv barátomat a felől, miszerint semmiféle ember és állat nem bír jövendölő tehetséggel; s e szerint a kalendáriombeli s így a 100 éves kalendáriumféle időjövendölések is csak ámitások és szemtelen hazugságok; s a ki az ilyen időjövendölésnek, s e szerint az időváltozást jövendölő kalendáriomnak is hisz, az tudatlan vak, és szánakozásra méltó babonás ember; s reményiem Mihály gazda nem akar az ilyenek közé tartozni.

Mihály gazda: Ments isten; mint mondám már, s most újólág mondom, hogy én a kalendáriomi időjövendölésekre egy fil-lért sem adok többé, s azokat megvetem; s én is valóban szánom azon boldogtalan vakokat és babonásokat, a kik még a kalendáriomi profétálásoknak hisznek.

Kardos tanító: De kedves Mihály szomszédom, sok magyarországi kalendáriomban még más ámitás is található.

Mihály gazda: Milyen kedves komám uram?

Kardos tanító: Nem jut-e eszébe Mihály gazdának, hogy né mely kalendáriomban többek közt mindenütt elől ez van feljegyzve: Ezen esztendőben a nap vagy a hold, vagy a mars, vagy más égi test az uralkodó planéta.

Mihály gazda: De bizon jut eszembe

Kardos tanító: És lássa kedves szomszéd uram, az ilyen kalendáriomi állítás is nem egyéb mint ámitás, s az ilyest is csak az igen tudatlan és babonás emberek hiszik; ezek hiszik' azt, hogy a holdnak, marsnak s más planétának a földre egész éven át nagy befolyásuk van; teszem ilyenféle befolyásuk, hogy ha ez vagy amaz planéta az uralkodó, akkor azon esztendőben sok eső, nagy szárazság vagy háborús világ leend, vagy másnemű fontos esemény fogja magát előadni.

Mihály gazda: No azt sem tudtam, hogy a kalendáriomban ez is csak ámitás; de ugyan hát kik gondolták ki az ilyes ámitást?

Kardos tanító: Hogy a planéták sorban uralkodnak a mi földünk felett, ez a régi pogány egyiptomi úgy nevezett asztrológusok vagy csillagjóslok találmánya. Ezen régi egyiptomi asztrológusok 7 planétát vagy bolygó égi testet hittek; ily planétáknak tartották azok még a napot s a holdat is, — pedig a napról tudjuk, hogy az nem is planéta, s ezen planétákra ráfogták, hogy ezek sorban a földünk felett uralkodnak, s a földünkre egész esztendőn át nagy befolyásuk van, nagy befolyásuk még az emberek sorsára is; s ezt természetesen az akkori sokkal babonásabb s tudatlanabb emberek elhitték. S az asztrológusok vagy csillagjóslok ezen jóslásukból sok hasznot húztak, különösen a jövődőlésért hozzájok forduló emberektől; a kikhez például ilynemű jövődöléseket intéztek: minthogy ezen vagy azon uralkodó planéta alatt születtek, ennél fogva ők ilyen vagy olyan szerencsésekké fognak lenni; s az ily szerencsejövendölésekért aztán azon, psillagjóslok jól meg lettek fizetve.

Mindenik planéta állításuk szerint más más hosszas befó-

lyást gyakorol a földre; így például ha a nap az uralkodó planéta, ennek következtében azon esztendőben földünkön hosszas szárazság fog lenni s igen kevés eső; ha mars az uralkodó planéta, hogy azon évben sok véres háború leend; ha jupiter az uralkodó planéta, hogy azon esztendőben sok menydörgés és esőzésre lehetünk elkészülve; s így tovább. 8 ezen ezelőtt 3000 esztendővel élt csillagjóslok nézete, az uralkodó planéták felől némely kalendáriumban még most is felfalázható és olvasható az emberek elámítására s az emberiség gyalázatjára. S ki hinné azt, hogy a keresztyének között mai napig is még elegenden vannak, a kik hitelt adnak ezen 3000 éves ámitásnak, persze csak a legtudatlanabb és legbabonásabb emberek.

Mihály gazda: Valóban szégyen az ránk keresztyénekre nézve, hogy közöttünk még olyan babonások is vannak, a kik a régi pogány mód szerint az uralkodó planétákban hisznek, s e szerint hisznek az igen régi csillagjóslok jövendöléseinek is.

Kardos tanító: Igazán szégyen, gyalázat s egyszersmind elszomorító ránk nézve, hogy közöttünk oly sokan hisznek még mindenféle jövendöléseknek.

Mihály gazda: Hát kedves komám uram, hallotta e hírét a cigány asszonyoknak? azt mondják, hogy sok cigány asszonyok megtudják az emberek sorsát előre mondani, vagy is jövendőlni, lehet e ezt hinni? vagy lehet e azon koldus, rongyos s fekete asszonyok jövendölésének hinni? Hogy a falusi lányok és asszonyok magoknak ezen asszonyok által jövendőt mondatnak, azon nem csudálkozom, hisz ezek többnyire nagyon tudatlanok; de olyasmit is hallottam, hogy még a városi úriasszonyok és kisasszonyok is kinyújtják az ily jövendölő cigánynőknek kezeiket, vagy kártyát vettetnek, és ily módon magoknak jövendölést mondatnak.

Kardos tanító: Fájdalom, hogy így van; jaj bizon még az úriasszonyfélék közt is még igen sok a tudatlan és babonás; sőt I-só Napoleon híres francia császár felesége Jozefina is elment sokszor egy Lenormand nevű híres jövendőmondó asszonyhoz, magának jövendölést mondatni.

Mihály gazda: No ezt nem hittem volna, hát mit mond erre kedves komám uram? Hát csak ugyan tudnának azok a cigány-

asszonyok jövődőt mondani, az az, az emberek sorsát, vagy is minden ember szerencsáját vagy szerencsétlenségét előre megmondani?

Kardos tanító: Tud e maga kedves Mihály barátom jövedölni? vagy, tudja e maga más ember szerencsáját s szerencsétlenségét előre megmondani?

Mihály gazda: Hogy tudnám én, hisz nem vagyok próféta

Kardos tanító: No, éppen úgy nem tudnak a cigánynők is jövedölni, hisz azok sem profétanők; hisz ezen cigányasszonyok a legtudatlanabb asszonyok a világon, a kik még az a, b, c-nek sem hallották hírét; mért bírnának ezek jövedömondó tehetséggel és mért nem inkább a legokosabb asszonyok? s újólaj mondom, hogy csak a tudatlan asszonyfélék hisznek az ilyen ámitó cigányasszonyi jövedöléseknek; ezek pedig vagy kézből vagy kártyavetés által jövedölnék. Régebben az ilyen ámitó asszonyok leginkább a kézjósallal foglalkoztak, az az, a kéznek vonásaiból igyekeztek az ember sorsát előre megmondani; de ezen kézböli jövedölés most úgy látszik kezd a módból kimenni, s jelenleg már leginkább a kártyavetés van szokásban, az az, a kártyavetés által akarják az emberek s ezek közül leginkább a babonás asszonyfélék sorsukat vagy szerencsájüket megjövedöltetek

Mihály gazda: De hát kedves szomszéd uram, sohasem mond a vetett kártya igazat? vagy is sohasem mondja meg az embernek előre a sorsát, szerencsáját vagy szerencsétlenségét? Legalább én úgy hallottam, mintha némely cigányasszonyok kártyavetés által már sokaknak megmondták szerencsájüket, másoknak meg szerencsétlenségüket.

Kardos tanító: Kedves Mihály barátom, a kártya soha sem mond igazat; hanem csak a cigánynők bolondítják az együgyű s tudatlan asszonyokat avval, hogy a vetett kártya előre megmondja sorsukat; néha aztán történetesen beteljesedik, a mit jövedölnék vagy is inkább az, a mit hazudoznak, mint néha a kalendáriumi időjósall is. De kedves Mihály barátom ellehet e okos ésszel olya>t hinni, hogy a kártyapapiros az ember sorsát 10, vagy 20, vagy 30 esztendőre előre megmondhatná? megmondhatná szerencsáját vagy szerencsétlenségét?

Mihály gazda: De hogy hihető, de hogy hihető.

Kardos tanító: Reménylem, hogy egy okos ember sem hiszi ezt; hisz a kártya csak festett papiros, s hogy tudná ezen festett papiros valakinek a sorsát megjósolni, mikor azok sem tudnak jövedölni, a kik a kátyát készítik; a kártyakészítőnek pedig még is okosabbnak kellene lenni, vagy többet tudnia, mint magának a kártyának, a melynek esze nincs, hanem csak olyan ész nélküli papiros mint más papiros darab, csak hogy czifrább; az ilyes czifra papiros darabnak pedig jövedömondó vagy isteni ereje csak nem lehet? mert ha a kártyadarab is már ily isteni erővel bírna, ez esetben a kártyakészítőnek legalább is istennek kellene lennie. A cigány-asszonyok tehát, a kik kézből vagy kártyavetés által jövedőt mondanak, a legszemtelenebb csalók s ámítók, a kik isteni tulajdonsággal vagy is prófétai tehetséggel kérkednek, noha oly tudatlanok mint a birkák, a birka pedig csak nem tud szerencsét jövedölni és mégis sikerül azon cigányasszonyoknak sokszor sok asszonyt és leányt elámítani, s ha néha történetesen beteljesedik jövedömondásuk vagy hazug beszédjük, ekkor aztán bezzeg tódulnak az asszonyfélék az ilyen ámító jövedömondónéhoz, jobban mint a templomba.

Mihály gazda: De hát nem veszik e észre, legalább az olyan okosabb úri asszonyok, hogy azok a cigánynők csak szemtelen csalók, csak pénzért ámítók?

Kardos tanító: Nem biz azok, mert mint már mondtam, az úriasszonyfélék közt is még sok olyan van, a melyek a tudományban nem jártasok s babonások, noha magokat miveiteknek s okosoknak tartják; de miveltségök csak abból áll, hogy módi szerint szépen tudnak öltözködni, leginkább regényeket olvasnak, némelyek szépen énekelni vagy muzsikálni tudnak, — végül sokan egy kevésbé németül vagy francziául csevegni; minthogy azonban tudományosabb könyveket, különösen pedig a természettudományi könyveket nem igen olvassák, ennél fogva babonásoknak maradnak, s könnyen elámíthatók. Valóban bámolni lehet a felett, hogy az úriasszonyok közül is mily sokan hisznek a cigányasszonyok jövedölésének; hiszik azt, hogy azok a kézvonásaiból vagy a kártyából az emberek sorsát előre látják; előre látják hogy sze-

rencsések vagy szerencsétlenek leszünk e? hogy heteljesedik e kívánságunk vagy nem? hogy sokáig élünk e vagy csak rövid ideig? hogy elveszi e az az ifjú azon leányt, a kit a leány férjének szeretne? Ezen cigánynők azonban tudatlanságuk mellett még is igen furfangosok, rendszeren úgy jövendölnek a mint az asszonyok kívánják, mindég jót és szerencsét jövendölnek nekik; egy szóval a furfangos cigány asszonyok jövendöléseikkel rászednek s elámítnak az úri asszonyfélék közül is még igen sokat.

Mihály gazda: No én nem hagytam magamnak soha ozigány-asszony által jövendöltetni; de azok az asszony félek hagynak magoknak titokban jövendölést mondani; s én is úgy hallottam, hogy hogy ezek a hamis fekete asszonyok mindég szerencsét jövendölnek, teszem a leányoknak szép vagy gazdag urat; s ezért kapnak aztán az ily ámitónék az asszonyoktól s leányoktól zsírt, pénzt, sonkát, szalonnát s több ily félet. No csak lehessek egyszer községi bíró, nem fogom akkor megengedni, hogy oly cigánysereg községünk határában letelepedjék; valójában szánakozásra méltók azok, a kik ily cigányasszonyok jövendöléseiknek hisznek, oly alávaló ámitó tudatlan asszonyoknak, a kik azt sem tudják, mily fán terem az a, b c.

Kardos tanító: Ily felvilágosodottnak szeretem én az embert adja isten, hogy Mihály barátom mielőbb bíróvá lehessen községünkben; mert nagy szerencse ám egy községre nézve, ha abban a bíró egy felvilágosodott okos ember.

Mihály gazda: Hát kedves szomszéd uram, mit szól az álmodról? az álommagyarázat, vagy annak hívese, hogy az álom valamit, szerencsét vagy szerencsétlenséget jelent, babona e?

Kardos tanító: Bizonyára babona, kedves Mihály barátom, annak hívásé, hogy az álom szerencsét vagy szerencsétlenséget jelent.

Mihály gazda: De hát mért álmodunk mi emberek? nem Isten teremtett e úgy bennünket, hogy álmodjunk.

Kardos tanító: Igen Isten teremtett úgy bennünket, hogy álmodjunk, de ebbel nem következik az, hogy az álmok valamit jelentenek, szerencsét vagy szerencsétlenséget; az álmok mindösz-

ve azt jelentik, hogy azon éjszaka, midén mélyen nem aludtunk, bizonyos dolgokkal, bajokkal és eseményekkel, a melyekkel nappal foglalkoztunk, tovább is félálomban foglalkozánk; s az álomnak mint mondám, semmi jelentősége nincsen.

Mihály gazda: De mért vannak hát kedves szomszéd uram álommagyarázók, meg úgy nevezett álomkönyvecskék, a melyek az álmokat megmagyarázzák? s hányszor tudjuk mi is az álmokat megmagyarázni?

Kardos tanító: Hidje el kedves Mihály gazda, hogy minden álommagyarázó, s minden álomkönyvecskék csak az emberiséget ámtítják, persze csak a tudatlanokat s a babonásokat, a kik hiszik, azt, hogy az álmok szerencsét vagy szerencsétlenséget jelentenek; s minthogy az emberek inkább szerencsét óhajtanak, ennél fogva az álommagyarázók s az álomkönyvecskék legtöbb álomfélének szerencsés következtést jövendölnek. Azonban mit tapasztalunk? azt, hogy mind a mellett is az álommagyarázók s az álomkönyvecskék mind inkább kevesednek.

Mihály gazda: De hát kedves komám uram, mért teljesednek be még is oly sokszor az álmok?

Kardos tanító: Ne mondja azt Mihály barátom, hogy az álmok oly sokszor beteljesednek; csak némely álmokat magyarázzák így vagy amíjgy, s megesik néha, hogy a magyarázat beteljesedik, azonban persze csak véletlenségből mint a kalendáriumi időjárás; s minthogy az álommagyarázat néha véletlenségből beteljesedik, ez az oka, hogy a tudatlan s babonás emberek aztán minden álomnak hisznek, vagy is hiszik azt, hogy az álmok valamit jelentenek.

Mihály gazda: De mért hisznek oly sokan az álmoknak, még az oly úri féle asszonyok is, mint a szolgabiróné s a notárusné?

Kardos tanító: Már mondám azt, hogy csak a tudatlanok és babonások hisznek az álmoknak; s ha a szolgabiróné meg a notárusné szinte hiszik azt, hogy az álmok szerencsét vagy szerencsétlenséget jelentenek; ezen hiedelmökkel csak azt bizonyítják, hogy még ők is a lelkivakok s a babonások seregébe tartoznak. Bezzeg nem hisz az álmoknak a szolgabíró úr meg a notárius urunk sem. Most már, kiket tart Mihály gazda okosabbnak s felvilágosodottabbnak: a szolgabirónét s notáriusné-t, a kik az ál-

moknak hisznek; vagy a szolgabíró és a nótáriust, a kik az álmok felől azt hiszik, hogy azok semmitsem jelentenek?

Mihály gazda: Már igaz a mi igaz, mégis csak okosabbnak tartom a szolgabíró urat meg¹ a nótáriusunkat, mint asszonyaikat.

Kardos tanító: No lássa Mihály barátom; de az úri asszonyok közül is azok, a kik egy kissé felvilágosodottabbak, -szinte semmit sem adnak már az álmokra; s egyetlen egy okos ember sem hiszi, hogy az álom valami szerencsét vagy szerencsétlenséget jelentene. Most már Mihály barátom, szinte magától függ, hogy maga is az okosok közé akar-e tartozni, vagy a tudatlanok s babonások közé V

Mihály gazda: Már én biz inkább az okosok közé szeretnék tartozni. De hát hogy van az kedves szomszéd uram, hogy néha oly borzasztókat, néha meg oly szépeket álmodunk?

Kardos tanító: Ez onnan van kedves komám uram; ha nappal rősz kedvünk vau, vagy ugyan csak nappal betegesek, haragosok, s bosszúsok, ilyenkor rendesen kellemetlen, félelmes s borzasztó álmaink vannak; szinte ily borzasztó álmunk van rendesen, ha nappal valamitől félünk, ha felháborítva vagy elégedetlenek vagyunk; s a félelmes és borzasztó álomból a babonások rendesen rosszat vagy szerencsétlenséget szoktak kimagyarázni. Teszem, ha valaki betegségében azt álmodá, hogy mélységbe esett, az ily álomból a babonás ember azonnal azt magyarázza ki: már bizonyos, hogy meghal, hisz megálmodta; s ha történetesen a beteg ember is babonás, ez esetben az is a félelmes álmot rosra vagy is halálra magyarázza; nagyon természetes ennél fogva, hogy az ilyen babonás beteg álma miatt megijed, s ez által baja nagyobbá lesz, s így aztán nem csuda, ha ennek következtében meg is hal; s ez esetben kész a babonás állítás: ni csakugyan beteljesedett álma, ez meg ez is jövendölte. Ha valakinek nappal bosszúsága volt, — s hányszor van az! — s ha ezen nappali bosszúsága következtében éjszaka álmában valami zsivány agyon akarta ütni, vagy nagy tüzesetet látott; az ily félelmes álomra azonnal kész ezen magyarázat vagy jövendölés: no valami baj fogja érni; és ha történetesen az ilyen álomlátót baj vagy szerencsétlenség érte, azonnal kész a babonás ráfogás: lám megálmodta a bajt. Ha rősz fát teszünk a tűzre, az az, ha valami bünt vagy nagyobb hibát követünk el; ha valakin bosszút állunk: ha sok adós-

ságunk miatt nyughatatlanok vagyunk; félrészes állapotban, kártyabeli nagy veszteség után, gyomrunk túlterhelt állapotjában, veszekedés vagy nagy méreg után, végül különféle betegségekben és szenvedésekben rendesen félelmes és borzasztó álmaink vannak.

Ellenben, hajó cselekedeteknek örvendünk, hajó egészségük, jó kedvük, megelégedettek s nyugodtak vagyunk; ha nem félünk, ha belső' bíránk, lelkiismeretünk nem mardos: ez esetben rendesen szépeket és jót álmodunk. Igyekezzünk tehát mindég jót cselekedni, s őrizkedjünk a rossz és gonosz cselekedetektől, igyekezzük szenvedélveinket a rossz szokásokat elnyomni; erős akarattal elnyomni többek közt a könnyelmű adósságcsinálást: a kártyázást s lakmározási nagy kedvet; erős akarattal továbbá elnyomni a veszekedő természetet, a részegségre való hajlandóságot; igyekezzünk e mellett egészségünket megőrizni, erkölcsileg és békességesen élni, megelégedetté lenni még szegénységünkben is; ily életfolyás mellett aztán rendesen jó és szép álmokban fogunk gyönyörködni.

Mihály gazda: Az álmok tehát csakugyan semmit sem jelentenek kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Éppen semmit sem; egy kissé okos ember sem hiszi már, hogy az álmok valamit jelentenének, s magam sem hiszem; s már csak azért sem kellene hinni az álmoknak, s hogy azoknak valami jó vagy rossz következők van, mert ennek hívése már sok embert szerencsétlenné tón; sőt most is igen sokan ily álmok hívése által szerencsétlenné teszik magokat.

Mihály gazda: Hogy hogy történhetik ez kedves komám uram?

Kardos tanító: Csak egy két példát akarok a régi időből ennek bebizonyítására előhozni; Midás régi időbeli görög király néhányszor rosszat álmodott, s ezen rossz álmai miatt annyira elcsüggedett s megzavarodott elméjében, hogy ezen elmebeli zavarodott állapotjában bikavér ivásra adta magát, s ezen bikavérnek ivása következtében halt meg. Aristodém egy régi görög hadvezér, midőn éppen táborban van az ellenség elleni háborúban, a háború kezdete előtt azt álmodta, hogy a táborban levő kutyák farkasok módjára ugattak; ő ezen csudálatos álma miatt kétségbe esett, s kétségbeesésében megölte magát; s mért esett kétségbe álma miatt azon görög hadvezér? mert babonás volt, mert mint babonás ember csudálatos

álmát roszra magyarázta, s rosszat következtettek álmából a babonás jóslók is.

S bányán vannak most is a, keresztyének között olyanok, a kik, ha valami rosszat vagy félelmet s borzasztót álmodnak, az ily álmoktól megijednek, félvén a rász és szerencsétlen következtetői; s ijedségükben vagy félelmükben elcsüggednek, kétségbe estiek, s ezen állapotokban vagy veszedelmes betegségbe esnek; vagy megőrülnek, vagy meghalnak. Őrizkedjünk azért az álmoknak valami káros vagy veszedelmes következtetést tulajdonítani, miután az álmok nem egyebek, mint lelkünknek alvás közben jelentkező fantáziái.

Mihály gazda: No ha így van, én sem fogok többé az álmoknak hinni; s miután különben is sokszor oly félelmes álmaim vannak, legalább ezután már nem kell félni, hogy ezen félelmes álmaim bajt vagy szerencsétlenséget hoznak nyakamra.

Hanem valami jutott most eszembe, s úgy hiszem kedves szomszéd uram is hallott már ilyfélét: miszerént némely emberek számokat álmodtak, s ezen számokra ők aztán a lutrira tettek, s ezen álmodott számok a lutrin csakugyan ki is jöttek, s ők ily úton módon szép pénzhez jutottak, mit szól erre?

Kardos tanító: Igaz kedves Mihály barátom, megtörténik néha véletlenségből, hogy azon számok, melyeket némely emberek álmokban láttak s lutrira tettek, ott ki is jönnek, s ezáltal néhány száz forintot nyernek; de mily ritkaság az ilyen eset; több ezer lutri tétel közül legfeljebb egyszer vagy kétszer jönnek ki ily álmodott vagy álomban látott számok, de mint mondám csak vaktörténetből. Ifjabb koromban én is álmodtam néha ily számokat, természetesen csak azért, mert nappal sokszor gondolkoztam a felelő, mily számokat kellene a lutrira tenni; ha nem gondolkoznánk ébren létünkben ily lutriba teendő számokról, ez esetben nem is álmodnánk ily számokat. Mint már mondám, ifjabb koromban álmaimban én is többször láttam számokat, s ezen számokra én is majd mindég tettem a lutriba, azonban soha sem jöttek ki; de most már, miután okosabb és tapasztaltabb vagyok, s nem adok semmit az álmokra, ennél fogva nem is teszek többé a lutrira; s miután továbbá éberségemben soha eszembe sem jut-

nak az ily lutriba teendő számok, ennél fogva sohasem álmodok most már ily számokat; igaz ugyan, ha lutrira nem teszek, nem is nyerhetek, de legalább nem vetem ki többé pénzemem semmire; s míg a nyereség nagyon bizonytalan, addig a semmire való kidobás bizonyos. S ha meggondoljuk, hány ezren meg ezren lettek már a lutritevés által koldusokká; ha meggondoljuk, hány atya s leginkább anya teszi utolsó garasát lutrira, a midőn ott-hon az utolsó falat kenyér elfogyott; ha továbbá meggondoljuk, hogy a sok ezer lutrira tevő közül alig nyer egy kettő néhány száz forintot, s hogy a lutri által még eddig egy ember sem gazdagodott meg; mert ha némely ember nyert is néha néhány száz forintot, az ily nyerő ezen nyereségével meg nem elégedett, hanem újra akart nyerni, úgy okoskodván, hogy ő most már a szerencsefia; újra kezdett tehát nagyobb summákat rakni mint azelőtt, míg aztán nem csak a múltkor nyert 3 vagy négyszáz forint repült el, hanem újólág még egyszer vagy kétszer ennyi, míg aztán utoljára mindene ráment a lutrira, s kuldusá lőn. Ha mind ezt meggondoljuk, ez esetben a lutrira rámondhatjuk a vesszent, vagy is azt, bár csak elvinne az ördög minden lutrit; s valóban sajnálatra méltók azon együgyű tudatlan és babonás emberek, a kik azt hiszik, hogy az álmukban látott számoknak ki kell jönni, vagy is azt, hogy a lutri tétel által meggazdagodnak s így szerencsésekké lesznek. Hiszi-e azt kedves Mihály barátom, hogy lutritétel által az ember szerencsésé lesz és meggazdagodik?

Mihály gazda: Nem biz én kedves komám uram; én is tettem ugyan néha legény koromban a lutrira, de sohasem nyertem; hanem a feleségem titokban most is tesz rá hol 20 hol 30 krajczárt; s úgy tapasztalom, hogy leginkább asszonyok tesznek a lutrira, s a férfiak közül pedig leginkább azok, a kik nem igen szeretnek dolgozni, hanem könnyű módon, munka nélkül pénzhez jutni s meggazdagodni. A községünkbe]]' lutriratevők közül csak egyre emlékszem, a ki egyszer 400 forintot nyert, ez pedig boldogult Koczó János szabó volt; a kinek azonban csakugyan azon hibája volt, hogy a tüt nem igen szerette, hanem jobban szerette a boros pohárt; s minthogy sok gyermeke volt, s élni még is kellett, lutrin próbálta szerencséjét; — igen sok lutrira tétel után egyszer

csakugyan nyert mint mondám 400 osztrák forintot; de bezzeg, volt azután sok napon át dinum dánum, s muzsikáltatás; s mi lett a vége Koczó urain nyereményének? Öt hónap alatt már nem volt egy krajczár is belőle; s miután most már a dinum dánumos élethez hozzá volt szokva, azt folytatta; s hogy újólag könnyű módon pénzhez juthasson, újólag kezdett a lutrira rakni; minthogy pedig nappal sokszor gondolkozott a felől mily számokat tegyen, nem csoda, ha sokszor számokat látott is álmában; s ő aztán mindenkor tett a lutrira, akár álmodott számokat akár nem, míg a háza ráment a lutrira s egy esztendő alatt koldusbotra jutott. Ezen példából kitetszik, hogy a lutrinyerésen is inkább átok fekszik mint áldás; legalább boldogult Koczó uramra nézve még a lutrinyerés is átok és szerencsétlenség volt.

Kardos tanító: Nagyon okosan és helyesen beszélt kedves Mihály barátom; s Koczó szabó példája szerént más ezeren és ezeren szinte szerencsétlenné és koldusokká lesznek ily lutrira tétel által; azért is minden lutrit pokolija kellene küldeni, mint igen sok könyelmű, tudatlan és babonás emberek el pusztítóját. De minthogy e pénztelen világban országunknak a lutrik meglehetősen szép hasznot hoznak be; azért tartja az ország még fenn a lutrikat; hiszem azonban, hogy mihelyest az ország ezen pénzszükségéből kiszabadul, s ezen lutris jövedelem nélkül ellehet; ekkor ezen lutrikat a másvilágra fogja küldeni.

IUiliúlji gazda: Bár csak küldhetné mielőbb a magyar kormány vagy az országgyűlés e lutrikat a gyehenna tüzére.

De most valami olyasmibe térek, a miben még nem vagyok egészen tisztában: Kedves szomszéd uram azt mondá már előbb többek közt: hogy az álmok semmit sem jelentenek; hogy továbbá sem a kalendáriumkészítők, sem a cigányasszonyok jövendőt mondani nem tudnak. Én úgy tudom azonban, hogy a csillagvizsgálók sokat, igen sokat tudnak előre jövendölni; így előre megjövendölik előre megmondják, mikor jön elő egy üstökös csillag, megjövendölik, mikor fog egy hold vagy napfogyatkozás történni; nemde úgy van kedves komám uram?

Kardos tanító: A csillagászok vagy deákosan úgy nevezett asztronoinusok csillagvizsgálók, de ők sem próféták és jövendö-

mondók, ők sem tudnak jövendölni, e szerént jövendölő tehetséggel ők sem bírnak Igaz ugyan a csillagvizsgálók előre megtudják mondani, mikor jön elő s mikor látható nálunk egy üstökös csillag; ők azt is előre megtudják mondani, mikor fog nálunk napfogyatkozás vagy holdfogyatkozás mutatkozni; de mind ezt a csillagvizsgálók nem jövendölik, hanem kiszámítják az ő eles eszkkel; kiszámítják pedig földünknek és a holdnak a napkörül teendő útjokhol. A csillagvizsgálók kiszámítják továbbá igen sok csillagok vagy égi testek távolságát földünkötől; kitudják például számítani, hogy a nap földünkhöz mintegy 20 millió mértföldnyi távolságra van; kiszámították, miszerént némely távollevő csillagok sugarainak 400 vagy 500 esztendő kell, inig azok hozzánk a földre leérkeznek, noha a sugár vagy a világosság legsebesebben fut a világon, egy másodperc vagy másodminntum alatt 42,000 mértföldet. A csillagvizsgálók, miután tudják mily sebesen forog a föld a nap körül, s a hold a nap és a föld körül, ennél fogva tudják kikalkulálni vagy kiszámítani, hogy ekkor meg ekkor kell a földnek a nap és a hold közé érkeznie, s ennek következtében aztán a földnek árnyéka a holdra esik, s a földünknek ezen árnyéka miatt nem látható a hold, ezt nevezik aztán holdfogyatkozásnak; ha pedig a hold jön forgása következtében egyenes irányban a nap és a föld közé, úgy hogy a holdnak árnyékától a napot nem láthatni, ezt nevezik napfogyatkozásnak. Így kiszámítják az asztronomosok azt is, mikor jön elő egy üstökös csillag hosszas!) bujdosás után: de mind ezt mint mondám, nem jövendölik, hanem kiszámítják éles eszköz által.

Mihály gazda: No az valóban bámulásra méltó, az emberi észnek ilyesfélét kiszámítani; csudálandó valójában az emberi észnek ily élessége; mennyivel inkább csudálandó az isten, a ki az embert ily éles éles ésszel felruházta. De hát kedves szomszéd uram, a napfogyatkozások nem jelentenek e véres háborút, vagy kolerát vagy rász esztendőt? s az üstökösök megjelenése nem jelenti e a földnek s az emberiségnek elpusztítását, vagy más valami borzasztó szerencsétlenséget a földön? mert ilyesmit nagyon hisznek ám az emberek, különösen ha napfogyatkozás történik, vagy ha egy üstökös csillag mutatkozik.

Kardos tanító: Hisznek fájdalom ilyesmit igaz, igen sokan; de csak a tudatlan és babonás emberek, az okosabbak bezzeg nem hiszik már; hisz, minden esztendőben ran ily napfogyatkozás, s ha némelyik nálunk némelyik esztendőben nem látszik is, de látszik a földnek más vidékein, teszem Amerikában vagy Ázsia déli részein^ vagy Ausztráliában; s e szerint minden esztendőben vagy véres nagy háborúnak vagy kolerának vagy Ínséges esztendőnek kellene történnie; pedig mily sokszor nincs háború, sem kolera sem ínséges esztendő sem másféle nagy szerencsétlenség. Így voltak olyanidők, midőn Európában 20—30 esztendőn át háború nem volt, sem kolera, sem ínség, sem másféle nagy szerencsétlenség, pedig minden esztendőben volt ám egy vagy két napfogyatkozás látható. A csillagvizsgálók magok, mint okos emberek sem mondják soha, hogy a napfogyatkozás valami nagy csapást fog okozni; sem azt, hogy az üstökös csillag a földre esik s földünket az emberiséggel megsemmisíti, vagy hogy annak jövele más nagy szerencsétlenséget fog előidézni; mind ezt csak a tudatlan és babonás emberek hiszik és képzelik, s ennek hívéseire szokszor némely furfangos emberek által bolondittatnak el. Ugyan is valami féltudós vagy furfangos ember tréfából vagy elbolondítási kedvből valamely társaságban mondja, vagy valami újságba beírja: hogy nagy veszedelem fenyeget bennünket, mert a nem sokára előforduló napfogyatkozás kolerát vagy véres háborút jelent; a közeledő üstökösről pedig azt írja vagy mondja: hogy az a földünkkel összeütődik', s ennél fogva azt elfogja pusztítani. Az ily hazug és ámító beszédeknek és jelentéseknek pedig rendesen hisz a tudatlan és babonás népség; és csak hamar elterjed ezen hazug hír nem csak egy, hanem több országban is, így például az 1850-ki nagy napfogyatkozás alkalmával még a budapesti népségnek legnagyobb része is hitte, hogy ezen napfogyatkozás következtében földünk el fog süllyedni, s ennél fogva az emberiség is elveszni; ón a ki akkor Pesten laktam, meg mások az okosabbak neveltünk ezen babonás hiedelmen; ellenben a tudatlan babonások féltékés reszkettek. Csak ebből is kitetszik, mennyivel szerencsésebb az olyan ember a ki nem babonás; s tudva lévő dolog, hogy a napfogyatkozásra a föld el nem süllyedt, sem semmiféle szerencsétlenség nem következett. Így 1871-ben is valami hazug próféta egy genfi új-

ságban azon hamis hírt terjesztő el: hogy augusztus 12-én egy nagy üstökös csillag fog földünkre lezuhanni, s azt az emberiséggel együtt megsemmisíti; s mily sok millió ember hitt ezen hamis próféta állításának, mind a pellen, hogy minden csillagvizsgáló hazugságnak jelenté azon a genfi újságban közölt állítást; s tudjuk azt, hogy augusztus 12-én üstökös nem is mutatkozott; ennél fogva csalók most már avval ámiták a tudatlan és babonás világot: hogy az üstökös csillag későbbben még is előfog jönni, s most csak hátramaradt Istennél reparáezióba. ü hányszor jelent már meg ily üstökös csillag, s egysem esett le földünkre sem valami más nagy szerencsétlenséget elő nem idézett, mint a megrémült babonás emberek hitték.

Mihály gazda: Igaza van kedves szomszéd uramnak; s csudálatos még is, mily sokaa hiszik azt, hogy az üstökösök megjelenése, vagy a napfogyatkozások s más égitiinemények nagy szerencsétlenséget okoznak földünkön.

Kardos tanító: Hát kedves Mihály barátom hisz-e még ilyesmit?

Mihály gazda: De hogy hiszek, hisz már nem vagyok olyan babonás, mint kedves komám uram gondolja; hisz tudom én azt, hogy majd minden esztendőben fordul elő napfogyatkozás, és hányszor mutatkozott már egy egy üstökös csillag a nélkül, hogy valami nagy szerencsétlenség érte volna földünket.

Kardos tanító: így tetszik nekem kedves Mihály barátom. De tovább megyek. Annak bebizonyítására, mily rász s káros következése van az ámitó s hazug jövendöléseknek, egy példát hozok elő a régibb időből: Ugyanis, ezelőtt mintegy 900 esztendővel, és pedig Krisztus születése után 999-ik esztendő elején azon hamis jövendölés terjedt el a mi földrészünkön, hogy az Antikrisztus, a ki állítólag nem rég Jeruzsálemben született, — az 1000-dik esztendő első napján földünket s az emberiséget el fogja pusztítani. Az azon időbeli krónikások feljegyezték az akkori keresztyén népek rémületét, midőn már a határidő, az az, az 1000-dik évnek 1-ső napja közeledett. Az akkori különféle nemzetek ugyan is rémülésekben s képzeletükben az égen és a földön olyan csudálatos jeleket láttak, a melyek nem is léteztek; ők továbbá a 999-ik esztendőben mutatkozott napfogyatkozást, az az évben előfordult

szélvészeket és döghalált mindügy tekintették, mint a világ elpusztulásának előjeleit. Még jó messze volt a borzalmas újesztendő napja, s az emberek még is előforduló hajmeresztő csudákat beszéltek, természetesen a nagyon tudatlanok és bab mások; azonban akkortáiban majd minden ember tudatlan és babonás volt. így például beszéltek, hogy itt meg amott sok halottak keltek fel sírjaikból, holott egyszem kelt fel; beszéltek mindenfelé, hogy az ördögök és kísértetek mindenfelé járnak, pedig egyetsem láttak. Mindenki csak arra gondolt, hogy íog megjelenni az ezredik esztendőnek első napján, az az, az utolsó Ítélet napján az Isten színe előtt; igen sokan minden vagyonukat a templomoknak ajándékozták, gondolván ez által az Isten kegyelmét jobban megnyerhetni; az emberek közül legtöbben abban hagyták a földmi velést, abban minden más munkát is, s majd nem minden idejüket az oltárok előtt térdelve töltötték. Midőn végre a 999-ik esztendő utolsó napja érkezett, sírva és jajgatva tódult a nép a templomokba s imádság közt reszketve várta a világ összeomlását s az utolsó ítéletet; de másnap reggel, az az, az 1000-dik esztendő 1-ső napján a nap csak olyan derűlten kelt fel mint máskor; a csillagok sem hullottak le, a mint a babonás tudatlanok hitték, s a föld sem omlott össze; s az emberek kissé bámulva és megvigasztalódva tértek haza a templomokból. A babonásabbak s tudatlanabbak még egy ideig azt állították ugyan, hogy a világ végének az ideje csak egy kevés időre azért van elhalasztva, hogy ezen idő alatt az emberek megtérjenek és bűnbocsánat, ért esdekeljenek; de egy két esztendő után csak még is feledékenységbe ment ezen hamis jövendölés, a mely az akkori nagyon tudatlan és babonás világot elámítottá.

Mihály gazda: De szerencse kedves komám urain, hogy akkor nem éltünk; tán mi is, mint az akkori babonás emberek egy egész esztendőn át nem dolgoztunk volna, hanem csak ittunk etünk volna búsulásunkban, így gondolkozván; együnk igyunk ne fárassuk magunkat, úgy is maholnap a világnak vége. Mennyi kárt szenvedhetek az akkori babonás emberek az ily elhitt hamis jövendölés miatt; bizonyosan földjeiket sem vetették be, így okoskodván, miért vessük be, mikor földünk új év napján külön-

ben is elpusztul, s vele mi is. S nagyon boldogtalanoknak tartom ennél fogva mai nap is azokat, a kik még most is a napfogyatkozástól s az üstökös csillagtól reszketnek azon babonás hitükben, hogy azok nagy szerencsétlenséget fognak okozni.

Kardos tanító: Bizony boldogtalanok a mi babonásaink, a kiknek mindég félni s reszketni kell, ha egy napfogyatkozás fordul elő vagy egy üstökös csillag mutatkozik; mily könnyen eshetnek betegségbe az ezektől nagy félelmök miatt. De a mi babonásaink nem csak az üstökösöktől s napfogyatkozásoktól félnek, hanem mindenféle fénylő égi tűneményektől is, s ezek felől is azt hiszik, hogy azok valami nagy szerencsétlenséget okoznak. Emlékezik e még Mihály gazda azon felséges szép égi tűneményre, a mely 1870-ben egész Magyarországon látható volt, a midőn éjszaka felé az égen egy igen nagy vörös fényesség két éjszakán át lebegett; akkor mily sok tudatlan és babonás ember jövendölt ebből véres nagy háborút mások meg más nagy szerencsétlenséget.

Mihály gazda: Nagyon is emlékezem azon nagyszerű égi fényességre, a milyent még öreg apám se látott; s ugyan mi volt hát kedves komám uram, azon mindnyájunk által bámult nagy égi fényesség.

Kardos tanító: Azon nagyszerű fényes égi tűneményt, a melyet akkor látánk, éjszakai fénynek nevezik. Ezen éjszakai fény éjszakon, az az földünknek leghidegebb vidékein mindig látható kisebb nagyobb mértékben; s ugyancsak ezen folytonos fényes világosság vagy éjszakai fény azon legéjszakai vidékekre nézve igen nagy jótékonyosság; minthogy ott minden esztendőben 4-, 5-, vagy 6 hónapon át folytonos éjszaka van; ennél fogva az ott lakó emberek ezen csaknem fél évig tartó éjszakában leginkább ezen éjszakai fény világosságánál láthatnak és dolgozhatnak; ezen éjszakai fény pedig a természettudósok állítása szerint nem egyéb, mint a földnek sarkán a földgyomrából folytonosan kifolyó mágnesez vagy úgy nevezett villanyos tűzféle, a mely csak néha látható nálunk, minthogy a földnek ájszakai sarka, a honnan kifolyik, igen messze van tőlünk; azonban még is néha, midőn az éjszakai fényesség az égen igen magasán emelkedik, imitalunk is látható, mint történt 1870-ben. S a mint Mihály bará-

tom is tapasztalatból tudja, hamis jövendölés és babonás hit volt az is, hogy ezen vörösés éjszaki fény vagy véres háborút, vagy dőghalált vagy más nagy szerencsétlenséget jelent; mert arra semmi ilyes nem következett. S mind ebből láthatja kedves Mihály barátom, hogy mindenféle jövendölés mai napság csak hazugság és ámitás a tudatlanok és babonások elámitására.

Mihály gazda: De hát nem halotta-e kedves szomszéd uram azt, hogy némely állat megjövendöli az ember szerencsétlenségét, vagy is úgy akartam mondani, hogy megjelenti; mert én azt már többször hallottam, hogy ha a kuvik, vagy az úgy nevezett halálmadár valamely ház előtt sívít; vagy ha a kutya valamely háznak ablaka előtt nagyon vonít; hogy ilyenkor valakinek azon házban azon esztendőben meg kell halni.

Kardos tanító: Kedves Mihály gazda, ha már az ember, a földi teremtések koronája; az ember, aki okos észszel bír, nem tud jövendölni, s nem képes mások szerencsését vagy szerencsétlenségét előre megmondani, még a legbölcsebb ember sem; hogy bírnának tehát némely oktalan állatok olyan tehetséggel, melynél fogva ők az emberek szerencsétlenségét vagy halálát képesek lennének sívításuk vagy vonításuk által megjelteni; a ki ilyesmit hisz, az szörnyű babonás ember, s csaknem olyan észnélküli állat mint a kuvik. Egy oktalan állatnak sincs olyan tehetsége, melynél fogva képes lenne valakinek halálát vagy szerencsétlenségét megjövendölni vagy is jelteni; így például a kakuk madárról is sokan hiszik azt, hogy a hányszor az kakukot kiált, annyi esztendőt él az, a kinek ő szól. Sohasem tudom elfelejteni azt, a mi egy ízben 9 éres gyermek koromban velem történt egy ily kakukmadár megszólamlása alkalmával. Ugyan is, midőn egyszer az újverbászi algymnasium vagyis diákiskola kertjében néhányadmagammal tanultam, egyszercsak egy a fán lévő kakuk el kezd szólni, s ez alkalommal egy 4-ik osztálybeli, s így nagyobb tanuló ily módon kiálta felém: no Pali, ez a kakukmadár most neked szól, a hányszor szól vagy kiált, annyi esztendőt fogsz még élni; én ezen állítás következtében megijedtem, minthogy akkor még én is meglehetősen mértékben babonás voltam, s már máskor is halottam azt, hogy a kakuk madár kakukkolása által megjövendöli

az ember életének hátralévő esztendeit. A kakuk madár 16-ot kakukkok, s én ennek következtében szomorúvá lettem, minthogy elhittem, hogy 16 év múlva s így 25 éves koromban a kakuk kijelentése szerint meg fogok halni. Azonban hála Isten, most már 51 éves vagyok, a e mellett elegendő erős és egészséges. Ezen egy példából is kitetszik, hogy semmiféle állatnak, mint már mondtam, nincs azon tehetsége, hogy egy embernek halálát s szerencsétlenségét hangja vagy sívítása által megjelentse, úgy hiszem, hogy kedves Mihály barátom sem hiszi ennél fogva, hogy némely okatlan állat, mint a kakukmadár, vagy a kuvik, vagy a kutya ily szerencsétlenséget jelentő tehetséggel bírna.

Mihály gazda: Ments Isten az ilyest hinni, hogy hihetném én azt; csak azért hoztam az effélet elő, minthogy még igen sok az olyan tudatlan és babonás ember, a ki az ilyesfélét hiszi.

Kardos tanító: Ilyesmit hogy is hihetne kedves Mihály barátom; mert különben azt kellene mondanom, hogy az a kuvik a az a kakuk madár okosabb s többet tud és lát mint kigyelmed, többet mint a csillagvizsgálók s a legbölcsebb emberek a világon; mert hisz a csillagászok s a legbölcsebb emberek sem bírnak azon tehetséggel, hogy valakinek halálát s szerencsétlenségét előre megmondhassák. Hogy pedig a kuvik, meg a kutya, meg a kakuk madár prófétai tehetséggel bírnának, ezt, úgy hiszem, tán a legtudatlanabb s legbabonásabb emberek sem hiszik.

Mihály gazda: Már nehezen, azonban ki tudja; mert az igen tudatlanok és babonások rendszeren minden esztelenséget és bolondot elhisznek. De a nyálról hallottam én mégis ilyesmit, s legalább igen sokan mondják felőle: hogy ha az ember kocsin megy vagy utazik, s a nyúl ezen utaztában a kocsiuton keresztül fut, ez esetben az utazót szerencsétlenség éri; halott-e ilyesmit kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Hallottam hát, s hiszi-e ezt kedves Mihály barátom?

Mihály gazda: De hogy hiszem, de hogy hiszem; hanem igen sokan mások, s különösen a feleségem nagyon hiszi; igen azok az asszonyfélék hisznek mindent olyan könnyen; s akármi-kép akartam feleségem fejéből ezen babonás hitet kiverni, mind

eddig nem bírtam; hijjában, igaz az a közpéldabeszéd: hosszú baj, rövid ész; legalább a mi falusi asszonyainknál. De az mégis különös kedves komám uram, hogy midőn feleségem egyszer, ez előtt 10 esztendővel a szomszéd faluba utazott, s ugyan akkor egy nyúl a kocsi előtt az úton keresztül futott, ő mindjárt mondta a kocsisnak, no Jancsi valami baj ér bennünket, s csakugyan rövid idő múlva szerencsétlenség érte őt. Midőn ugyanis éppen a szomszéd községbe beértek, egy éneklő és zászlós processióval jöttek össze, — a lovak ekkor megijedtek, s ennek következtében a kocsit elragadták s felfordították, s ekkor tört el feleségemnek a lába: azolta ő szentül hiszi, hogy a kocsi előtt átfutott nyúl volt oka akkori szerencsétlenségének; mit mond erre kedves barátom uram?

Kardos tanító: Mit, hát azt, hogy nem a nyúlnak a kocsin való átfutása volt az oka felesége lábtörésének, vagy szerencsétlenségének, hanem a processio, leginkább pedig a processionak zászlói; ezek lobogtak, s igen sok ló megijed ilyen zászlók lobogásától, s így kigyelmednek lovai is megijedtek ezen processio zászlóitól, azért ragadták el a kocsit; ha processio nincs, semmi baj sem történt volna, bár 100 nyúl futott volna a felesége kocsija előtt az úton keresztül. Ó hány nyúl futott már különböző úton a kocsim előtt keresztül, anélkül, hogy bajom lett volna. Ugyan hogy is gondolhatni azt, hogy egy félénk nyúlnak az úton való keresztülfutása szerencsétlenséget okozna az utazó embernek! Azonban ha a nyúl a kocsi előtt fut, az ilyen futás nem okoz bajt. S mért adna az isten a nyúlnak csak az esetben rögtön csudatevő vagy szerencsétlenséget okozó erőt, midőn az az úton keresztül fut, s mért nincs másnemű futása alkalmával neki ily szerencsétlenséget okozó ereje? Vagy ha u-en vagy 6-an ülnek a kocsin, mért éri a nyúlnak ezen szerencsétlenséget okozó ereje csak egyet közülük, s rendszeren a gazdát vagy a gazdaszszonyt, s mért nem mind az ötöt? S gondoljunk csak a vasúti vonatokra; a vasúti vonatokon naponta a világon mintegy 10 vagy több millió ember utazik, s hányszor futnak ily vasúti vonatok vagy kocsik előtt keresztül a félénk és remegő nyálak; s ennél fogva naponként millió ily utazónak kellene szerencsétlenné lennie,

azonban ez nem történik. Nem borzasztó tudatlanság-e, nem a legneveztésesebb babona-e annak bivése: bogy ezen félénk nyálaknak csudatevő s szerencsétlenséget okozó erejük van az emberekre, azonban a babonás hit szerént csak akkor, ha ők az úton a kocsi előtt keresztül futnak, de a vasútoni utazókra, vagy a gyalogutazókra nézve semmi erejük nincs. Ha ez így lenne, ez esetben legtanácsosabb lenne közönséges kocsikon soha sem utazni, hanem vagy vasúton, vagy az apostolok lován, az az gyalog utazni mint az apostolok; mert ha kocsin megy az ember, mindenkor megeshetik, hogy egy nyúl fog az úton keresztül futni. Keménylem, hogy kedves szomszédom sem hiszi, hogy egy nyúlnak az úton való keresztülfutása a kocsin utazót szerencsétlenné teszi?

Mihály gazda: Ments isten ilyest hinni, mondtam már egyszer, s most újólág mondom, hogy én azt nem is hittem; de azok az asszonyok, csak azokból tudnám kipréselni az ilyféle babonás hitet.

Kardos tanító: Mihály gazda, ni ni, egy pók mászik a fején, vigyázzon.

Mihály gazda: Nemde ez jó jel kedves komám uram?

Kardos tanító: Mi jót jelentene a póknak mászása az ember fején? No, úgy látom kedves Mihály barátom, hogy a póknak mászása az ember fején szinte valami babonafélét jelent. Magának is kedves Mihály gazda alighanem még egy kissé hosszú a haja, majd olyan hosszú, mint az asszonyoké.

Mihály gazda: No, igaz a mi igaz, nekem is még egy kissé hosszú a hajam; már régen meg akartam nyíratni, de én olyan feledékeny vagyok; azonban holnap mindjárt megnyíratom magamat, hogy legalább komám uram ne tartson olyan babonásnak mint a mi asszonyainkat, a kiknek igen hosszú hajuk van s e mellett olyan babonások. De azt csakugyan hallottam már, hogy ha a pók mászik az ember fején, az szerencsét jelent.

Kardos tanító: És ezt hiszi-e kigyelmed? igaz ugyan, hogy a pók okos kis állatnak látszik lenni; mert hol van az az ember, a ki oly finom szálakat tudna készíteni mint a pók, s olyan mesterséges pókhálót? De az csak nem hihető, hogy ezen kis állatknak olyan varázs, vagy olyan csudatevő ereje lenne, hogy a

fejre mászásával az embernek szerencsét tudna elővarázsolni; elővarázsolni vagy szép vagyont, vagy pénzt, mert az ilyesfélét tartjuk mai nap szerencsének; s hiszi-e kedves Mihály barátom, hogy, ha a pók fejünkön mászik, ennél fogva nem soká vagy egy 500 holdas tanyát kapunk ajándékba, vagy sok pénzt, teszem 20,000 forintot fogunk örökölni?

Mihály gazda: Dehogy hiszem; hiszen, ha ez így lenne, akármi módon megfognánk egy pókot, s fejünkre tennénk, hogy azon mászkáljon, hogy ily módon gazdasághoz juthassunk; s ily módon minden ember szerencsésé tehetné magát; pedig hej, mennyi a szegény és szerencsétlen ember! Hisz én csak azért hoztam elő' a pókmászt az ember fején, hogy lássa kedves szomszéd uram, mily sok tudatlanok és babonások hiszik még az ilyfélét is; még az én kedves Koncz János komám is hiszi, pedig ő már a faluban az előkelő emberek közé tartozik. Azonban úgy látszik, hogy 6' sem elegendő okos még, mert ő is hisz még ily babonafélét: de hisz azért nem is választható meg bírónak.

Kardos tanító: Azt is hiszi sok babonás ember, ha egy pókot megölünk, ez által szerencsénket öljük azaz szerencsétlenekké leszünk. Igaz ugyan, kár a pókot minden ok nélkül megölni, de bizony azért annak megölése senkit sem tett szerencsétlenné. 'Valójában szomorkodni lehet azon, hogy községünkben is még oly sok a babonás ember.

Mihály gazda: Igaza van kedves szomszéd uramnak; s úgy látszik, hogy igen sokféle babona van még mindenfelé elterjedve. Tudná-e mind ezen babonafélét előszámlálni?

Kardos tanító: De hogy tudom, de hogy tudom mind előszámlálni; hisz majd minden községben többféle és másféle babonások vannak elterjedve. Azonban, ha akarja kedves Mihály gazda, azon babonásokat s babonás szokásokat, a melyek előttem ismeretesek, előszámlálhatom.

Mihály gazda: Számlálja hát elő kedves komám uram; szeretném én ismerni azokat a sokféle babonásokat; nehányat ugyan ismerek én is, azért sokat még sem.

Kardos tanító: No jó, előszámlálom hát, de mint mondám, csak azokat, a melyek előttem ismeretesek: Ilyen babonás hit

többek közt, a mely babonás egész Európában el van terjedve, még az úriasszonyfélék között is ez: Ha 13-an ülnek egy asztalnál, akkor ezek közül egynek ezen esztendőben meg kell halni; ezt csak nem hiszi, úgy vélem, kedves Mihály barátom?

Mihály gazda: Már hogy is hinném az ilyféléit.

Kardos tanító: No az szép és dicséretre méltó, ha nem hiszi; ezáltal bebizonyítja, hogy kigyelmed sok tekintetben felvilágosodottabb mint sok úriasszony. Mert ugyan hol van az megírva, hogy a 13-as szám szerencsétlen szám? hol van továbbá az megírva, hogy ha 13-an egy asztalnál ebédelnek vagy tanácskoznak, ez esetben ezek közül egynek ezen esztendőben egész bizonyossággal meg kell halni? Mind ez kedves Mihály gazda sehol sincs megírva, csak a tudatlanabb s babonás emberek fejében. Lássá Mihály gazda, azon hit, hogy némely számok szerencsés, mások meg szerencsétlen számok a régi pogány világból jött át a keresztyén-ségbe. Ugyan is, a régi pogányok hitték többek közt, hogy a 3 és 7, szerencse számok, a 13 azonban szerencsétlen szám volt szeréntök; s tudjuk a históriából, mint már egyszer mondtam is, hogy a keresztyénségre áttért pogányok sok régi pogány babonáságot megtartottak, mert, mint szinte már állítottam, igen nehéz valami régi hitről és szokásról egészen lemondani, ha az a régi hit és szokás még oly téves, még oly babonás is. S így történt aztán az, hogy a régi pogányságból áttért keresztyének megtartották azon babonás hiedelmet is, miszerint a 13-as szám szerencsétlen szám; s azért hiszik mostaniglan is igen sokan, hogy ha 13-an egy asztalnál ülnek, akkor valamelyiknek ezen esztendőben meg kell halni.

Mihály gazda: De tán még is megtörtént némelykor, hogy némely társaságból, a melyben 13-an az asztalnál ültek, egy vagy tán kettő is, ugyan azon esztendőben meghalt?

Kardos tanító: Persze halt meg; azonban haltak meg már sokszor olyan társaságokból is emberek ugyan azon esztendőben, a melyekben nem tizenhármán, hanem tizen, tizenketten vagy tizenöten voltak. Hisz igen könnyen halhat meg egy tizenhármás társaságból egy ember egy egész hosszú esztendő alatt; meghalt ily tizenhármás társaságból ugyan azon esztendőben már két, sőt

hárem ember is; azonban, ha azon társaságban 11-en vagy 15-en lettek volna is, még is meghalt volna azon két vagy három ember. Ó, hányszor voltam én már ebéden és vacsorán olyan társaságokban, a melyben tizenhármán vettek részt, s mind a mellett is közülünk azon esztendőben senki sem halt meg; voltam azonban tizes és tizennégyes társaságban is, s ezen társaságokból néha ketten is haltak meg ugyanazon esztendőben; mit szól az ilyen tapasztalathoz Mihály barátom?

Mihály gazda: Mit mást mint azt, hogy én is babonás hitnek tartom azt, miszerént Isten a tizenhármasszám szerencsétlenség! erőt adott volna; s miután különben is, mint kedves Kardos barátom mondja, sehol sincs megírva, hogy ez szerencsétlen szám lenne; ennél fogva nevetséges és babonás hitnek tartom én is azt: hogy ha 13-an egy asztalnál ülnek, ezek közül egynek azon esztendőben meg kell halni.

Kardos tanító: Egy ízben elmentem Stuard tisztelendő úrhoz Daniel napra, azaz uevenapjára; a midőn az asztalhoz éppen tizenkét vendég ült; a szives házigazda is óhajtott természetesen az ebédnél vendégei közt ülni; azonban mielőtt leült volna, kérdésbe tette, hogy van-e vendégei közt babonás, minthogy akkor nem ül az asztalhoz, miután ez esetben tizenhármán fognak az asztalnál ülni; s ő senkinek sem akarna ez által félelmet okozni. Miután azonban mindnyájan úgy nyilatkozánk, hogy közöttünk babonás nincsen s a 13-as számtól nem félünk, ő is leült körünkbe; s noha már több esztendő folyt le azolta, mindamellett is tizenhármasszámú társaságunkból eddig senki sem halt meg.

Mihály gazda: No lám; azért nagyon is csudálkozom, hogy még az úri asszonyok közül is oly sokan félnek ezen babonás tizenhármasszámtól.

Kardos tanító: Bizonyára lehet is azon csudálkozni. Babonás hiedelem továbbá ez is: hogy ha újesztendő reggelén az utcára menrén, először is disznót vagy vénasszonyt látunk, ez esetben ezen újesztendő reánk nézve el van veszve, vagyis szerencsétlen esztendő fog lenni. Persze ebből aztán az következne, hogy ha újév reggelén először egy szép leányt vagy csinos menyecskét látunk, ez esetben szerencsés esztendőnk fog lenni.

Mihály gazda: Ha ha ha. no ez ugyancsak nevetséges és hahouás észjárás; igaz ugyan, én már hatvanos vagyok, s mind a mellett is, ha már újesztendő reggelén valakit csak látni kell, én is inkább szeretek egy szép leányt vagy egy csinos menyecskét látni, mint egy 70 éves banyát; de mind a mellett is azokat együgyű vakoknak tekintem, a kik azon balhiedelemben vannak, hogy rajok nézve szerencsétlen esztendő fog az lenni, ha újesztendő reggelén először is vénasszonyt vagy disznót látnak.

Kardos tanító: Úgy van Mihály gazda, s különösen az, hogy a babonás világ rendszeren a disznóval való találkozást tartja szerencsétlenségnek; s ugyancsak a babonás emberek hite szerint, a ki disznóval álmodik, annak baja s veszekedése fog lenni.

Mihály gazda: Pedig hogy szeretjük a di.sznóhúst, a disznónak szalonnáját, sonkáját és kolbászát; s ennél fogva a disznóval való álmodásnak inkább jót kellene jelenteni, nemde kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Persze, de a babonás emberek másképp határozták el. Bizonyosan valami előkelő babonás úr egyszer disznóval álmodott, s mivel ezen álma után történetesen baja lett, ez terjeszthette aztán azon babonás hitet: hogy a ki disznóval álmodik, annak baja s veszekedése fog lenni.

Mihály gazda: Már alighanem úgy van, a mint az én kedves Pál komám uram mondja.

Kardos tanító: Ilyen babonás hit ez is: hogy szerencsétlenség ér bennünket, ha átázásunkban egy szerb vagy is rácز pappal találkozunk; ezt azon a vidékeken, a hol szerbek vagy ráczok lagnak, nagyon hiszik.

Mihály gazda: No, az ugyancsak különös, hogy csak a rácз pappal való találkozás hozna ránk szerencsétlenséget; azonban ha romai katolikus, református vagy zsidópappal találkozunk, az nem hoz bajt fejünkre: ha ez így lenne, ez esetben a rácз pópák ugyancsak veszedelmet okozó sátánok lennének, a kiket mindenütt messze el kellene kerülni. Különben ugye, kedves Kardos barátom uram, ez a rácз papok felőli hiedelem is csak nevetséges babona.

Kardos tanító: Persze, nevetséges babona; azonban e mellett még azon különös babonás nézet uralkodik: bogy ha ily szerb vagy rácz pap összetalálkozásunk alkalmával azonnal a földre köpünk, vagy a szerb pópa után egy gombostűt vetünk, ez esetben baj nem ér bennünket.

Mihály gazda: No ez ugyancsak még nevetségesebb vélekedés, bogy köpésünk és egy gombostűnek a földre dobása által képesek lennénk a fenyegető bajt elkergetni. E szerint köpésünkben és a gombostűben isteni erőnek kellene lenni? pedig ezt csak nem hiszi senki. Ó, ha valami fenyegető jégeső vagy májusi fagy, vagy más szerencsétlenség közelítését látnánk, hányszor s mily szívesen köpnénk a földre s vetnénk százanként gombostűket a veszedelem elébe, ha csak ezekkel el tudnánk a bajt vagy a fenyegető szerencsétlenséget elkergetni, nem de úgy van kedves komám uram?

Kardos tanító: Úgy van kedves Mihály barátom, de már látom, hogy még sem olyan babonás, mint a milyennek gondoltam.

Mihály gazda: örülök kedves szomszéd uram, hogy felőlem már jobb véleményben van.

Kardos tanító: Ilyen nevetséges babonás hit ez is: hogy ha ballábonmra húzom először a csizmát, ily esetben szinte szerencsétlenség ér engemet.

Mihály gazda: No no, ez is valójában nevetséges hiedelem.

Kardos tanító: Szokásban van sok helyen, ha az ételek közül valami újság tétetik a terített asztalra, teszem tavasszal az első pulutyka, vagy az első czukorborsó vagy más tavaszi étel, addig hozzá nem nyúlni, míg mindenki ezen babonás mondást el nem mondja: „Újság hasamba, hideglelés pokolba“. Ugyan is azt hiszik sok babonás emberek, hogy ha ezen szavakat az új étel evése előtt nem mondják, — ez esetben hideglelést kapnak, hanem ha azon mondókat elmondják, ez által az új ételből a hideglelés! erőt kikergetik.

Mihály gazda: No, ily nevetséges babonás hiedelmet sem hallottam még; az ilyfélét még a mi községünkben sem hiszik. Úgy látszik tehát mintha a mi községünkben mégis valamivel

okosabb emberek laknak mint más községekben, mit gondol kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Nem gondolnám; mert ba nálunk azon babona ismeretlen is, a melyet az előbb előhoztam; de bezzeg el vannak nálunk terjedve más ostoba babonás szokások, olyanok, a melyek tán a szomszéd községben nem ismeretesek.

Mihály gazda: Biz az meglehet kedves komám uram.

Kardos tanító: Hogy lássa Mihály gazda, mily sokféle s csudálatos babonákban hisznek még a mi községbeli lakosaink is, néhányat előfogok számlálni.

Mihály gazda: No nem bánom, hát csak számlálja elő kedves szomszéd uram; tán némelyek felett jó ízűt nevetettek.

Kardos tanító: Ilyenek tehát:

Λ kenyeret ne tedd megmetszett oldalával az ajtó felé, mert a szükség bejön házádba.

Ha megkezdet a kenyeret, vess rá keresztet, akkor mindég lesz kenyér a házában.

Mihály gazda: Jaj be szívesen vetnének a szegény' emberek akár ötven keresztet a megmetszett kenyérre, csak hogy mindég legyen; hanem bizony, bár száz keresztet vetnek is rá, még is csak elfogy az, ha nem dolgoznak s nem keresnek.

Kardos tanító: Igaza van Mihály barátomnak. Azt is hiszik sokan nálunk:

Ha a kép vagy a tükör a falon megmozdul, szerencsétlenséget jelent; ha azonban megreped vagy leesik, akkor halált jelent, az az valaki meg hal a házában.

Mihály gazda: Pedig mily ostobaság ezt hinni, nem de kedves komám uram.

Kardos tanító: Persze ostobaság; mily sokszor történt már, hogy ezen babonás hit miatt az egészséges ember megijedt, s ijedtségében megbetegedett. Ez alkalommal egy eset, jelesen boldogult özvegy Laczkóné esete jut eszembe. Ő nála ugyanis beteg állapotjában történetesen egy kép esett le a falról, s e miatt úgy megijedt, hogy ezen ijedése következtében meghalt; s azonnal ráfogták a mi községbeli babonásaink, lám a kép leesése halálát jelenté; holott a képnak a madzaga volt már rothadt, s azért

esett le a kép. Ha boldogult Laczkóné babonás asszony nem lett volna, a képnek leesése miatt nem ijedt volna meg, s talán meg sem balt volna; e szerént babonasága volt oka kora halálának. A babonás emberek ilyenmő babonás hitük által tehát igen sokszor betegséget és halált húznak magokra. Mily szerencse tehát, ha valaki nem babonás!

Mihály gazda: Valójában nagy szerencse, ezt már én is látom.

Kardos tanító: Ha kis gyermeket nézsz meg, szeme közzé kell fűjnöd, hogy meg ne bővöld.

Hajunkat holdfogytával kell nyíratnunk mert máskép kihull.

Ha reggel bal lábbal, és nem a jobbal kelünk ki az ágyból, egész nap bosszúságunk fog lenni.

Ha reggel tüsszenünk, ajándékot kapunk.

Mihály gazda: Már biz ezen babonák felett is jóizüt lehet nevetni. Hej nagy dolog időben gondol is az ember arra, hogy mily lábbal kel az ágyból; s minthogy ezen babona nekem is ismeretes, feltettem néhányszor magamban, hogy jobb lábbal kelek fel az ágyból, még is azon napokon sokszor bosszúságom volt. 8 mily sokszor tüsszenünk reggel, különösen ha a meleg ágyból felkelünk, s szobánk egy kissé hideges; de biz azért ajándék nem érkezik.

Kardos: tanító: Biz úgy van.

Hi szik továbbá nálunk:

Kést ajándékba barátodnak soha se adj, mert az ellenségeskedést támaszt közietek.

Hogy hű férjed legyen, tégy gyalulékot az ágyába.

Visszatérni, ha valahová elindultunk nem jó, mert szerencsétlen lesz a dolgunk, a melyben elindultunk; ezt még sok úrfélék is hiszik.

Ha csuklasz valahol emlegetnek; ezen babona majd minden úri házban is el van terjedve, de most már leginkább csak tréfából mondják.

A kinek jobb keze viszket, pénzt kap; kinek bal keze visz két, az pénzt ad ki. Ha valakinek az óra viszket, bosszúsága lesz. Kinek jobb füle cseng, rossz hirt hall; kinek pedig bal, az jó

hírt. Ha jobb szemed viszked sírni, ha azonban bal szemed viszked, ekkor nevetni fogsz.

Mihály gazda: No ezen babonaságokat többnyire én is hallottam községünkben; de úgy-e kedves komám uram, hogy ezeket igen sokan most már csak tréfából mondják, mint az úri rendűek is.

Kardos tanító: Némelyeket tréfából; de a legtöbb említett babonára fájdalom, sokan még sokat adnak.

Azt is hiszik némelyek községünkben:

Hogy köszvényt vagy reumát ne kapjunk, jobb lábra kell először csizmát vagy cipőt húznunk.

Hogy fogunk soha se fájjon, mosdáskor először a balkezet kell megtűrölnünk.

Mihály gazda: Hej, szívesen törölte volna Kurutz esküdt uram mosdáskor mindég először a balkezét igen sokszori fogfájása alkalmával, de még sem teszi ezt, noha ökéme még eléggé babonás. Úgy látszik tehát, hogy ő ezen nevetséges babonát még sem hiszi.

Kardos tanító: Ha lakadalomkor eső esik, ekkor a menyasszony a babonás hit szerént, mint asszony termékeny fog lenni, az az sok gyermeket szülni.

Mihály gazda: No ez esetben a menyasszonyoknak legnagyobb része óhajtaná, hogy csak szép és derült napon eskettessenek meg. Azonban én úgy tudom, hogy Baranyában, Somogybán és más vármegyékben is a magyar asszonyok tudnak magokon segíteni, hogy termékenyek ne legyenek; mert minden asszonymak csak egy, vagy legfeljebb két gyermeke van, nemde kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Fájdalom, hogy úgy van, de ha még sokáig így tesznek, ez esetben nem sokára el kell pusztulni ezen gonosz-fajta asszonyok miatt a Magyar nemzetnek; s nem lehetne e sajnálni, ha ezen pokolba való asszonyok miatt a magyar nemzet kihalna?

Mihály gazda: Bizony sajnálni lehetne ily vitéz nemzet kihalását. És mért teszik azt azon gonosz asszonyok kedves komám uram?

Kardos tanító: Mert a sok gyermektől félnek, azon hiedelemben lévén, bogy a több gyermeknél a vagyon keskeny lesz; nem gondolnak az ótestamentom azon tanításaira, bogy a gyermekek az Isten áldásai, nem emlékeznek arra, bogy Jakob patriarchának 12 fia volt, s még sem sokalta. Bezzeg nem fél a német és a zsidé a sok gyermektől, s még is sokkal jobban boldogulnak, mint sok magyar az ő egykéje vagy két gyermeke mellett; s a görög asszonyok közül pedig azok becsültetnek legtöbbre, a kiknek legtöbb gyermekük van. De ott Baranyában és sok más megyében a 4—5 gyermeket már a magyar asszony szégyennek tartja; s így azon van, hogy csak egyke vagy kettője legyen bár sokszor e miatt az élete rámegey, vagy egészségét egészen megrontja.

Egyszer én is Baranyában Darécz nevű községbe jutván, ott bementem egy földműves házába, megtudandó, merre vezet az út Eszékre, s miután a háziasszony magánosán volt otthon, hosszabb beszélgetésbe ereszkedtem vele; s midőn többek közt kérdezém, hogy hát itt is csak egy vagy legfeljebb két gyermeke van minden házaspárnak? Erre egész nyugodtan azt felelé: jaj uram, nálunk nem módi a sok gyermek; e szerént az itteni asszonyok és igen sok más helyeken még a gonosz cselekménnyel is módiznak.

Mihály gazda: Hát nem lehetne azon segíteni, mért nem prédikálnak a papok az asszonyoknak olyan égbekiáltó gonosz cselekedetük ellen?

Kardos tanító: Némelyek tán prédikálnak is, de tán sikertelenül; mások tán meg nem is mernek az ilyen begyökeredett általános gonosz szokás ellen prédikálni, úgy gondolkozván, hogy úgy sem használ. Azonban mindenféle vallásbeli papnak még is próbát kellene tenni ezen gonosz módi ellen küzdeni; tán hathatósbabban prédikálni, a mennyire lehet, mint egy Krizosztomus vagy aranyszájú szent János. S e mellett ugyan csak minden papnak, tanítónak s miveit embernek a kinek a népre nagyobb befolyása van, részint társaságokban részint magános összejöveteleknél lelkőkre kellene beszélni, s felvilágosítani az ily gonosz módinak káros következménye felől, különösen az asszonyokra néz-

ve, s hogy ily eljárás mellett a magyar nemzet rövid idő múlva ki is halhat.

Mihály gazda: Persze így kellene minden előkelő s felvilágosodott embernek azon községekben tenni, a hol az asszonyok csak egy vagy két gyermek mellett kardoskodnak; s ha aztán ezek meghalnak, egyszem marad, s mily könnyen hal meg ezen egy kettő. S ha a szép szó nem használna, én, ha király vagy országgyűlés lehetnék, olyan kemény törvényt hoznék ezen gyermekeket nem szerető asszonyok ellen; miszerént ők két vagy három esztendeig kenyér és víz mellett bezáratandók lennének.

Kardos tanító: Meg is érdemelnék, ha csak be lehetne gonosz tetteket bizonyítani. De úgy hiszem, elég hosszasan beszélünk már e tárgyról, átmegyek tehát más babonákra, a melyek mindenféle az országban, s részben nálunk is uralkodnak.

Agyadat ne tedd fejjel az ajtó felé, mert hamar bejő a halál.

Ha a bolha az ember kezére ugrik, az örömet hoz neki.

Mihály gazda: No ez is ugyan csak egy nevetséges babonás hit, hogy az a semmi házi kis bolha, a mely az asszonyoknak oly sok bosszúságot okoz sokszor, hogy is örömet tudna az ő ugrásával nekünk virázosolni; és ilyesmit is hisznek okos teremtések?

Kardos tanító: Fájdalom, hogy ilyesmit is hisznek némely emberi teremtések, de persze, csak a nem okos teremtések. De tovább megyek:

Ila valaki az újával egy csillagra mutat, az, azon esztendőben meghal.

Ha valakinak a háta viszket, ez esetben nem sokára verést kap.

Ha valaki valamely helyen megbotlik, ott pénz van elrejtve.

Ha valaki a szoba közepében gödröt ás, és minden pénzét beteszi, — s azután azt a temetőből hozott földdel betakarja, az ilyen ember gazdag lesz.

Ha éppen akkor harangoznak a toronyban, mikor az óra abban üt; azon óraütés alkalmával meg hal valaki.

Ha valaki akkor fürdik, midőn delet harangoznak, ekkor könnyen meghalhat.

Ha valaki macskát kap, hogy megszokják, az asztal lábai

alatt háromszor át kell dugni, s azután a tükörnek tartani, hogy benézzen ekkor megszokik.

Ha a fecskéfészket a tehén istállóban leütik, ekkor a tehén véres tejet ad.

Ha a kis macskát megfogjuk, akkor az nem nyúl nagyobbra.

Ha a kis kutyánkról akarjuk, hogy az kicsinynek maradjon, ez esetben azt egy rostában jól meg kell rázni.

Mihály gazda: No valójában csudálatos babonaságok azok, a melyeket kedves szomszéd uram egymás után előszámlált; némelyiket ezek közül a mi községünkben is hiszik. Így például azt én is sokszor hallottam: hogy ha valakinek a háta viszket, akkor verést kap; no, minthogy én gyermek koromban nagyon rossz voltam, sokszor kaptam verést, de nem jut eszembe, hogy hátam valamikor viszketett volna. S jut-e eszébe kedves komám uramnak mennyiszor szokott napoként is megbotlani Galambos Gáspár gazda az ő hibás görbe lábai miatt, és még is soha sincs pénze; tán megkéne neki mondani, hogy, a hol megbotlik, ott mindenütt pénz van elrejtve; no, ha ez így vóna, ekkor Gáspár gazda egy két hónap alatt Magyarországnak legpénzesebb embere lenne. S mily szívesen ázna mindenki szobájában gödröt, s betenné egyszer minden pénzét, hogy csak ezen az úton gazdag lehessen; s ily úton módon minden ember gazdaggá lehetne. — Azonban azt tapasztaljuk, hogy mindég több több szegény ember lesz.

Kardos tanító: S egyszersmind azt is, hogy más út és mód nincs a gazdagsághoz jutni, mint szorgalom és takarékoság által, s ha e szerént a dinum dánumos élettől végkép búcsút veszünk. Azonban az a hibája mint már egyszer alighanem mondtam, igen sok magyarnak, hogy szereti a dinum dánumot, s hogy továbbá a munkásságnak és takarékoságnak nem nagy barátja, legalább nem olyan barátja mint a német az angol és a franczia.

Mihály gazda: Igaza van kedves komám uramnak; mert tapasztalom, hogy a hol a német valami magyar községbe befészkel magát, — az majd mind vagyonosabb mint a magyar lakos társa, s apránként kiszorít sok magyar embert a községből. Valójában ideje volna, hogy a magyar ember a fáradhatlan munkásságot s a takarékoságot megtanulná a szomszéd német kómától.

Kardos tanító: Nagyon helyesen beszél kedves Mihály gazda. De áttérek más babonákra.

Ha valakinek a lába viszket, ez esetben tánczolni fog.

Mihály gazda: Már ha így lenne, ez esetben szeretnék a legények és lányok, hogy a lábuk majd mindég viszketne, hogy minél többször tánczolhassanak; azonban biz azok nem igen szoktak viszketni.

Kardos tanító: Ha az asztalon halott fekszik és a macska vagy a kutya alá megy, ez esetben a halott minden éjszaka haza fog jönni.

Ha villámlik s az ember mellett egy kutya van, ekkor leüt a villám vagy is a menykő.

Ha a vőlegény és menyasszony egy temetés alkalmával esküsznek, szerencsések nem lesznek

Ha a házban valaki meghal, és a szoba tükrét be nem terítik, ekkor visszajön a halottnak a lelke.

Ha a házban valaki meghal, és a szeme jól becsukva nincsen, akkor mindjárt valaki utána a házban meghalálozik.

Ha valakinek a kutyája elveszett, ez esetben a kutyának nevét háromszor egymásután kiáltsa a kéménybe; ez esetben a kutya vissza fog jönni.

Ha éjfélkor az ember a kúthoz vízért megy, s azt egy edénybe önti; ekkor azon edényben a víz borrá változik.

Mihály gazda: Hej, ha ez megtörténne, de kevés józan ember lenne a világon, s az emberek legnagyobb része mindég iszákos állapotban létezne, mily szerencse tehát az, hogy a víz borrá nem változik, akár mikor megyünk érte a kúthoz. S ugyancsak nevetséges babona annak hívése is, ha egy elveszett kutyának nevét a kéménybe háromszor kiáltjuk, akkor az előkerül; kiálthatják biz annak nevét akár százszor is, még sem kerül az vissza, ha jól be van zárva vagy lánczhoz kötve. És az igen nagy városokban nemde kedves komám uram mindennap hús halottnál is több van; s így lehetetlen hogy a nagyvárosi házaspárok temetések alkalmával ne eskettessenek meg; de ez esetben azokban minden házaspárnak szerencsétlenné kellene lenni, ez pedig kedves szomszéd uram, ugye nincs úgy?

Kardos tanító: Már hogy is lehetne. De tovább folytatom a babonák előszámlálását:

Ha a kocsin macskát viszünk, ez esetben a lovak oly soványok lesznek mint a kocsin lévő macska.

Ha egy kis gyermeket a tükörbe nézetnek, ekkor tolvajtermészetűvé lesz.

Ha éjfelkor az utcán az ember megy, ne nézzen hátra, mert ekkor pofoncsapást kap.

Ha boszorkányok felől sokat álmodunk, ez esetben a seprüt a vánkusunk alá kell tenni, s így aztán elmúlik a boszorkányok felőli sok álom.

Ha északa valahol lángot látunk ott pénz van elrejtve.

Ha egy leány karácsonkor teli karral vágott fát hoz a konyhába, és ha a facsomó páros, ez esetben a következő farsangban párt fog kapni, az az férjhez megy.

Ha éjfelkor az az éjféli mise alkalmával az ember a templomban a túlyukon keresztül néz; ez esetben a boszorkányokat látja táncolni.

Mihály gazda: És ugyan hol látnák azok a babonások azokat a boszorkányokat táncolni?

Kardos tanító: Képzletekben.

Mihály gazda: No azt már elhiszem. S csudálatos, igen nagy vakság s tudatlanság kell ahhoz, olyast hinni, hogy csak akkor látható a boszorkányoknak a tánca, ha a szűk túlyukon néz át az ember; ha azonban nagyító üvegen, vagy valami nagy lyukon keresztül néz, ez esetben ők és tánczuk nem láthatók. Istenem mily csudálatos babonaságok vannak mindenfelé elterjedve; ezer szerencse, mondom ezer szerencse, a ki az ilyenekben nem hisz.

Kardos tanító: Én is azt állítom kedves Mihály barátom. De folytatom a babonák előszámlálását:

Villával vagy késsel nem jó az asztalt pengetni, mikor meg van terítve; mert ez esetben szegénység jön a házba.

Késsel nem jó a kenyeret a tejbe aprítani, mert ez esetben véres teje lesz a tehénnek.

Ha két vagy három toronyban egyszerre ütnek az órák, tüzeset következik be.

Ha az utazás alkalmával macskával találkozunk, szerencsétlenség éri az utast.

Kettős vagy összenőtt szilvát vagy más összenőtt gyümölcsöt nem tanácsos az asszonynak enni, mert ez esetben kettős gyeripeke lesz.

A fonalat ha lúgozzák, idegennek nem szabad nézni, mert különben az megsárgul.

Ingalját nem kell sem vasalni sem megmángolni, mert ez esetben sok gyermeke lesz az asszonynak.

Parasztat estve nem kell a házból kiadni, mert akkor nem alszik a kis gyermek.

Tejet szinte nem tanácsos nap lenyugvása után kiadni, mert megromlik a tehén.

Ha a kis gyermeknek valaki azt mondja: ej be szép gyermek, ekkor mindjárt szenes vízzel meg kell mosni, hogy meg ne betegedjék.

Ha esketésre megy a menyasszony, ekkor hóna alatt egy kis pálinkás üveget vigyen, s abból urának másnap inni adjon; ez esetben ura hűséges marad.

Ha kezén bolhát fog az ember, az nap levelet kap.

Ha a bölcsőt üresen ringatják, ez esetben a gyermek az nap nem fog aludni tudni.

Ha a házból kiviszik a halottat, az asztalt vagy a székeket, a melyeken feküdt, fel kell forgatni, hogy a halál a házba hamarjában vissza ne terjén.

Mihály gazda: Boldog Isten mily furcsa sokféle babona; ezek közül egy-kettőn igen jó ízűt nevettem; így például azon is, hogy a menyasszony midőn esketésre megy, hóna alatt egy kis pálinkás üveget vigyen, s abból másnap férjének inni adjon, s hogy az akkor hűséges fog lenni. S a felett is jó ízűt kaczagtam, ha teszem, valamely asszony, összenőtt gyümölcsöt eszik, hogy ez esetben kettős gyermeke fog lenni. S van e kedves szomszéd uram olyan asszony, a ki az ilyest hiszi?

Kardos tanító: Van bizony; s ennek bebizonyítására ez alkalommal egy példát fogok előhozni:

Ez előtt öt esztendővel jött egyszer hozzám a szomszéd köz-

ségből valami Bunkós Kata nevű özvegyasszony; egy 80 éves s meglehetősen összezsugorodott asszony, s éppen akkor midőn szilvát vettem. Én egy két szilvát akarván neki adni, történetesen 4 darab csupán összenőtt szilva jött kezembe. Ő azonban azokat el nem fogadá, s midőn e felett csudái koztam, azt mondá: hogy ő már csak nem akar kettős gyermeket; s midőn erre kérdezöm: hát maga tán férjhez akar még menni? azt felelé: Isten mentsen, hisz már 80 éves nyomorult asszony vagyok, de még sem merem megenni a kettős szilvát, mert hát az ördög nem alszik. S lássa kedves Mihály barátom; a babona annyira uralkodott azon az igen öreg özvegy asszonyon, hogy az összenőtt szilvát világért nem merte megenni.

Mihály gazda: Csudálatos.

Kardos tanító: A kereskedő« és mészárosok közül is még sok a babonás; így például igen sok kereskedő és mészáros hiszi, hogy ha a boltba s a mészárszékbe először is öreg asszony jön, hogy azon egész nap a kereskedőnek az üzlete i-osszul fog menni; s a mészáros is ily esetben igen kevés húst fog eladhatni; sőt hogy ő ily napon sokszor egész nap zavart állapotban is van; s ezt nekem magamnak beszélte el nem régen meglehetősen miveltnék látszó mészáros Verbáczfalván.

Mihály gazda: No már így igaznak kell lenni. De ezt még sem hittem volna, hogy még az olyan úriféle kereskedők között is babonások vannak.

Kardos tanító: Vannak bizony. Hisz némely magát felvilágosodottnak tartó kereskedő titkos jegyeket csinál bolti czim táblájára, hogy azok szerencsét hozzanak neki; és sokat ad arra, ha az első pénzt fiatal személytől kapja. S vannak olyan kereskedők is, a kik azonnal eltávoznak a boltból, a mint egy öreg asszony mint első vevő jön a boltba.

Mihály gazda: No ezt nem hittem volna; de miután kedves szomszéd uram mondja, hiszem.

Kardos tanító: De folytatam a babonák előszámítását:

A tehénnek homlokáról, keresztcsontjáról, és a farkahegvről kell vágni egy kis szőrt, s azt az istálló küszöbe alá belől el

kell ásni; ekkor a telién, mely ezen a küszöbön ki s bejár, igen sok tejet fog adni.

Egy bizonyos füből három szálat kell ellés után a tehénnek adni, akkor azon tehénnek teje mindég csupa tejfel, tejfele pedig csupa vaj lesz

Mihály gazda: Ej, ha ez így lenne, de szívesen megtenné mind ezt minden gazdasszony.

Kardos tanító: Újhold vasárnapján éjfélkor, ha valaki a keresztútra kimegy, találni fog ott ördögféle embereket, a kik földet hánynak, tüzet okádnak; de megijedni nem szabad; és azok majd kérdezni fogják: mi kell? mi a kívánságod? és a mit az ember előszámlál, mindazon kívánsága legkésőbb karácsonyig beteljesül.

Mihály gazda: Hú az árgyilusát, hát van az Úristennek olyan csodabogara is, a ki az ilyest hiszi?

Kardos tanító: Vannak bizony, még csudább bogarai is a babonás emberek közt. Így például azok is igazán csodabogarai az Istennek, a kik azt hiszik, hogy valami babonás cselekmény folytán minden jön a házhoz, a mit akarnak; s ezt ilymédon gondolják keresztül vihetni: Tiszta fekete kakast és tiszta fekete jércét neveljen az asszony a szobában, és a mely tojást ezen jércze először tojni fogja, azt az ember a hóna alatt kikeleszti; és az a csirke, a mely abból 9 vagy legfeljebb 11 napra kikéi, mindég köles kásával tartatik; s mikor a csirke mondja: mit? mit? mit? ekkor az ember feleljen rá: hozz nekem egy fias tehenet, vagy hozz nekem egy vég vásznat, vagy egy szép ruhát, vagy ezer forintot, vagy más akármí féléit; azt másnap reggelre mind előhozza a kis fekete csirke.

Mihály gazda: No kedves szomszéd uram, már sokféle csudás babonát hallottam, de még ily csudálatos nevetségést még sem.

Kardos tanító: Pedig majd előkerülnek még csudálatosabbak is. Hogy a hajadon leánynak sok kérője legyen, ezt teszi némelyik: A férjhez menendő hajadon leány a harang köteléből három kis darabot szakít, és azt a hajfonó pántlikájába varrja s a hajában hordozza; ekkor ezen leánynak igen sok kérője lesz, és választhatja a kit szeme szíve legjobban szeret.

Mihály gazda: No ha ezt községünkben egy leány társaságnak elbeszelném, rövid idő múlva a három harangnak köteléből egy darabka se maradna, mert a leányok szétdarabolnák magok között, nemde kedves komám uram?

Kardos tanító: Valószínű hogy megtennék, nem is lenne jó tehát nekik azt elbeszélni; sem ezt, a mit most fogok előhozni: Ha a férjhez menendő hajadon leány a fának azon ágáról, melyre a méhraj rakodott, egy ágacskát tör, és azt kebelében hordozza; ekkor is szinte igen sok kéréje lesz, s választhat szépet, jót és gazdagot.

Mihály gazda: Persze ezt sem lenne tanácsos azoknak a bohós leányoknak elbeszélni; mert ez esetben jaj lenne azon szegény fának, a melyre egy vagy két méhraj rakodik.

Kardos tanító: Most azt fogom elbeszélni, mit tesz némely babonás gazdasszony, hogy korán sok és egészséges csirkéje legyen: Ha azt akarja a gazdasszony, hogy korán sok csirkéje legyen, és hogy azok ne dögöljenek, se el ne széledjenek; ekkor karácsony éjszakáján összekever annyi búzát, árpát és kukoriczát, hogy a két karácsoni napon elég legyen apró jószágának; ezután az első ünnep reggelén az udvar közepére kitesz egy nagyobb abrincot, s abba hinti a kevert eleséget, hogy annak köréből egyenek.

Más gazdasszonyok pedig szinte karácson vagy Lucza napján azért vetnek ily abrinc körébe a tojó tyúkok részére eleséget; mert ez esetben ezek nem mennek más udvarába tojni, hanem saját udvarukban maradnak és sok tojást tojnak.

Ha a gazdasszony továbbá azt akarja, hogy tyúkjai szinte igen sokat tojjanak; ekkor a háznál Lucza napján semmiféle varrást ne tegyen, hanem ezen az egész napon tollas vánkuson üljön.

Mihály gazda: Ha ha ha; ezen babonaságok felett, úgy-e kedves szomszéd uram lehet egy kissé nevetni?

Kardos tanító: Persze lehet, mert tagadni lem lehet, hogy biz ezek is elég nevetségesek. Azonban most egy még nevetségesebb babonát fogok előhozni, ugyanis azt, mikor beszélnek a füvek?

Mihály gazda: No kedves komám uram, erre ugyancsak kíváncsi vagyok; csupa fül leszek.

Kardos tanító: Ha szent György nap előtt valaki hajnalban kimegy szántani, és a mely férget ekéje legelőszőr felfordít, azt tegye azonnal keblébe; és barnáskor hajnalban erdőn vagy mezőn járkál, ekkor neki mindenféle fű megszólal ilyenképen: én a fölfájást gyógyítom, én a köszvényt gyógyítom, én a hideglelést gyógyítom, én a nyavalyatörést gyógyítom, én a vakságot gyógyítom, s mások meg más betegséget és testi bajt.

Mihály gazda: No ez már csakugyan még nevetségesebb babona, mint a többi; azonban de jó lenne, ha mindenféle fű így megszólalna, s megmondó, hogy én velem lehet ez vagy amaz betegséget vagy testi fogyatkozást meggyógyítani, hogy ne kellene némely drága patikai medicinát venni, s némely drága doktorért menni. S mily sokszor van az, hogy az ember elmege a doktorért, azonban soha sem találja otthon.

Kardos tanító; Bizon az ilyen orvosokra négy akkora büntetést kellene az országgyűlésnek szabni; ha már jónak találta az egyszerű s tanulatlan emberekre 10 forintnyi büntetést az esetben szabni, ha gyermekük beteg állapotjában doktorért nem mennek. De tovább megye a babonák előszámlálásában:

Ha a tehennek a teje elvész, az erdőre kell menni, ott jó három mogyoró pálczát vágni, s azzal a tehenet keményen megverni, s a tej meg fog jönni.

Hogy a tehenistállót szent György éjszakáján boszorkányok ne környékezzék, az istálló ajtajára úgy nevezett Temondád-füvet kell felakasztani.

Ha a tehenet valaki megrontja, az istálló ajtaja elébe a gazdasszony kötényt kell teríteni, s a tehenet rajta keresztülhajtani. Ha keresztül ment rajta, a kötenyt somfapálczával jól meg kell verni, s a tehen megrontója fogja a verést érezni.

A méhész egy másik méhésznek ne adjon mézet, mert azzal szerencsését odaadja.

A méhkasok számát soha senkinek sem kell megmondani, sem a méhkasokat idegen méhésznek felfordítani engedni, mert az rájuk olvas, s a méhek elhalnak.

Méhes kertbe nőket nem kell bebocsátani, mert ha nőt csíp meg a méh, s visszarepül a kasba, a lép megrothad.

Ha hold újultakor valakinek zsebében pénz van, hold fogytaig nem ürül ki onnan.

Ha a kutya a földet kaparja, eső lesz.

Ha kukoricza fosztáskor valamelyik legény vagy leány három vörös kukoricza csövet talál, ekkor a legény ezen esztendőben még vőlegény, a leány pedig menyasszony fog lerni.

Mihály gazda: No kedves szomszédom, ezek közt is, a melyeket most előszámlált, elég csudálatos babona fordul elő; a legnevetségesebb ezek közül, azonban nekem legjobban tetszene az: Hogy ha holdújultakor zsebemben pénz van, az onnan holdfogytaig ki nem fogyna. A leányoknak pedig valószínű a kukoriczafosztásbeli babona tetszene legjobban, a midőn három piros csőnek találása következtében, még azon esztendőben menyasszonyokká lesznek.

Kardos tanító: Nem akarna-e kedves Mihály barátom néhány székelyföldi babonát s babonás szokást ismerni?

Mihály gazda: Mért nem, sőt inkább nagyon kíváncsi vagyok rá, hogy a mi székely rokonaink közt mily babonaságok vannak elterjedve.

Kardos tanító: No jó, tehát néhány székelybabonát elő fogok számlálni:

Midőn a székely ember valamely szomszédhelységnek véd-szentje napján búcsúra megy, sokért vissza nem tekintene, és csak azért nem, mert azt hiszi, hogy ha visszatekint, nem nyer búcsút.

Ha ásít, keresztet vet szájára, hogy valami rász belé ne menjen. Ha tüsszent, szinte a keresztjeivel jelöli meg magát, hogy baj ne érje őt.

Zápor vagy jégeső alkalmával ajtaja küszöbére vagy udvarára keresztalakban vasvillát állít fel, vagy jégdarabot tesz kebelébe imádság kíséretében, hogy a zápor vagy jégeső megszűnjék.

Minden jámbor székely ember, midőn gabonát vet földjébe, vele született ájtatosságánál fogva, süvegét letéve végzi a vetést. Midőn mákot vet, imádságát csak úgy gondolja, s az egész munka alatt egy szót sem szól, hogy mákja termettebb és nagyobb fejű legyen.

Midőn a varjak csoportosan járva kárognak; ez esetben azt hiszik, hogy havazni fog.

Midőn tavaszkor a székely először bocsájtja nyáját a legelőre, kapujában lánczot nyújt el, s azon ereszti át a nyájt, s ha valame-lyik lábával elhúzza a lánczot annak veszedelmét jelenti.

Ha dolgára megy, s nyúl fut keresztül útján, szerencsétlensé- get vár magára; ellenben ha cigánnyal találkozik útjában, szeren- csét jelent.

Mihály gazda: Hej bizony a székely atyafiak közt is elég csu- dálatos babonák vannak elterjedve, s úgy látszik, hogy ők is a tudo- mányokban még nagy kárt nem igen tettek. Valójában jó is lenne, ha jégesőt azonnal avval elkergethetnénk, midőn imádság között egy jégdarabot keblünkbe teszünk.

Kardos tanító: Bizonyára jó. De tovább folytatom a minden- felé elterjedve lévő babonák előszürni állását.

Babona annak hívése: hogy ha a tűzi patronusnak a szent Flóriánnak képe a házra rá van festve, ekkor ezen ház meg nem ég- het. Ezt különösen igen nagyon hiszi az alsó olaszországi népség Nápoly vidékén; azért is ott majd minden házon látható a tűzi pat- ronus szent Flórián lefestve.

Mihály gazda: Aztán nem gyuladnak-e meg kedves komám uram azon házak soha, a melyekre szent Flórián festve van?

Kardos tanító: Dehogy nem, dehogy nem, meggyuladnak biz azok; de a tudatlan s babonás olasz népség még is hiszi azt, hogy a szent Flórián képe megmenti a házat a tűztől; s ha mind a mellett is az ilyen ház megég; ez esetben ráfognak az ilyen égett ház gaz- dájára, hogy ő bűnös ember, s azért nem védelmezte meg szent Fló- rián házat a tűztől; s ily babonás nézet mellett szent Flóriánnak a becsülete mindég megmarad.

Mihály gazda: No az az olasz népség e szerént alighanem ba- bonásabb mint a magyar; mert a magyar népség még sem hiszi azt, hogy szent Flóriánnak a képe az ember házat a megégetéstől megmentené.

Kardos tanító: Valójában igaza van kedves Mihály barátom- nak, hogy az olasz nép sokkal babonásabb, mint a magyar nép, s miért? mert sokkal tudatlanabb.

A mi a tűzi eseteket illeti: Nálunk sok babonás ember hiszi azt, hogy ha gólyák a torony körül repdesnek, ez esetben nem so-

kára tűz eset adja magát elő; mintha bizony az ostoba gólyák tüzet jelentő próféták Tolnának.

Mihály gazda: Már az igaz, hogy is lehet olyast hinni! Már én csak azt mondom kedves komám uram, a ki az ilyesfélét hiszi, az csakugyan olyan ostoba, mint a gólya.

Kardos tanító: Azonban ezen tűziprofétáknál még babonásabbak azok, a kik azon vélekedésben vannak: Hogy a meggyulladt ház vagy az égő kazal azonnal elalszik, vagy legalább sebesen eloltható, ha tűzbe egy háromszor megszentelt kenyeret, vagy egy háromszínű macskát vetünk. Lám a tűzi eseteknél is a hármas szám mily szent, mily szerencsés számnak tartatik a babonás és vak népség által.

Mihály gazda: No, ha ez így lenne, ekkor ugyancsak sietni kellene minden házi gazdának s gazdasszonynak egy háromszor megszentelt kenyeret szerezni, s meg egy három színű macskát, hm szentül hiszem azt, hogy ha én az ilyen babonás históriát feleségemnek s a falu más asszonyainak elbeszelném, azok egyszerre minden meggondolás nélkül elhinnék az ily csodafélét. Már pedig hogy bírna egy háromszor megszentelt kenyér vagy egy háromszinu macska az égő hadat eloltani? hát mért nem inkább egy öt színű macska. Hát egy négyszer megszentelt kenyér nem könnyebben nyomná el az égő háznak lángját, mint egy háromszor megszentelt kenyér?

Kardos tanító: Ügy van Mihály gazda, de hisz tudjuk azt, hogy az igen tudatlanok s babonások minden ostobaságot elhisznek. S mily könnyű lenne a mi dolgunk a tűz eseteknél? Nem kellene életünk veszélyeztetésével az égő épületeket eloltani, hanem hamarjában elővennénk a háromszor megszentelt kenyeret, vagy a háromszínű macskát, azokat bedobnánk az égő épületbe, s a tűz azonnal el lenne oltva.

Mihály gazda: *Úgy vagyon.*

Kardos tanító: Az is egy igen elterjedt babonás hiedelem: ha a kakas a folyosóban vagy a háznak tornácza előtt kukorikol, ez esetben az nap vendéget kapunk. E szerint az oktalan állatok közül a kakas is bírna jövendőli tehetséggel s az embernél okosabb és bölcsőbb lenne; mert az ember előre nem tudja s nem látja, hogy vendéget kap; a kakas azonban előre látja és tudja: Már pedig

csak nem hihető, hogy azok az ostoba kakasok okosabbak lennének s többet tudnának, mint mi emberek?

Mihály gazda: Úgy van. No, én legalább azt hiszem, hogy az ilyent hívő emberek szégyenére vannak az emberiségnek.

Kardos tanító: Igen helyes! Az is egy igen elterjedt babonás hit sok helyen: Hogy azon menyasszony szerencsétlenné lesz, mint asszony sokat sírni fog, sok könnyeket hullatni, ha a templomba esketése menése alkalmával eső esik.

Mihály gazda: No ez esetben sok menyasszonynak kellene boldogtalanná s szerencsétlenné lenni. Hisz az 1870-ik és 1871-ki esztendőkből az őszi és téli 5—6 hónapokban majd mindennap esett az eső; s hány ezer éa ezer esketés volt azon két esős esztendőben az egész világon; s miután azon sok ezer menyasszonyra a templomban! menetel alkalmával majd mindnyájára esett az eső, megesne, hogy az mind szerencsétlenné lett volna.

Kardos tanító: És már csak azért is igen nevetséges hiedelem ez; mert hát mért nem lesz a vőlegény is szerencsétlenné, mért az esketési párnak sok kísérője sem? Hisz olyankor mindenkire egyformán esik az eső, s mért hozna az eső csak a menyasszonyra szerencsétlenséget? Hisz mi az esőt Isten áldásának tartjuk, a babonás hit szerint az eső csak a menyasszonyra nézve válik átokká, midőn az a templomba az esketésre megy. Hol van ez megírva? sehol sem, csak az igen tudatlan babonás emberek fejében.

Mihály gazda: Szent igaz kedves szomszéd uram.

Kardos tanító: Babonás lánykák, kiknek arcukon szeplő van, s azt onnan elkergetni szeretnék; tavaszkor, midőn először a fecskét megpillantják, ily módon kiáltanak: fecskét látok szeplőt hányok. S azt hiszik, hogy ezen babonás mondás következtében elrepül vagy is elvész arcukról a szeplő.

Mihály gazda: De ez tán csak olyan tréfás leányi babonáság kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: No persze, azok a leányok néha tréfából pajkosságból is üznek ilyennemű babonáságot; de némely igen tudatlan vagy együgyű hiszi is.

Némely babonás asszony nem engedi estve a házat kiseperni, azon hiedelemből, hogy ez által a szerencsét seprik ki.

Némely asszonyok nem merik az ágybélit szent György nap előtt kiszellőztetés végett kivinni, minthogy babonás hitők szerint, a ki az ily korábban kiszellőztetett ágybelin alszik, arra bizonyos betegség következik.

Mihály gazda: Már az igaz, azok a babonás asszonyok sok mindenféle bolond és nevetséges babonaságokat gondolnak ki; s én csak azon csodálkozom, hogy lehet oly sokféle babonaságot kigondolni! S én újjólag is azt állítom, hogy az asszonyok sokkal babonásabbak mint a férfiak, nemde kedves szomszéd nram?

Kardos tanító: Már ebben igaza van kedves Mihály barátomnak, s mi ennek az oka? mert közöttük sokkal több a tudatlan, s tudatlanságuk is sokkal nagyobb. De azért, a mint már mondtam, van az asszonyok között elég olyan felvilágosodott is, a kik nem babonások, s a babonaságokon csak mosolyognak.

Mihály gazda: Boldog Isten, mikor jön azon idő elő, hogy a mi asszonyaink is a babonaságokon csak nevetni fognak?! tán soha.

Kardos tanító: Mért ne jöhetne? csak erős akarattal kell a népiskolákban, katedrákon, s a társaságokban minden felvilágosodott embernek a babonaság ellen küzdeni; ez esetben 30 vagy 50 esztendő múlva még az ilyen kisebb községek lakosai is a babonaságokon szinte nevetni fognak.

Mihály gazda: Adná Isten hogy ennyi idő alatt az nálunk is megtörténhetnék, de biz én nem hiszem; miután tudjuk, hogy a gyermekekre a babonás atyáktól és anyáktól ragad a sok féle babonaság; s a mit a gyermekek, mint kedves komáin uram egy ízben maga mondá, a szüléktől beszívják, nem oly könnyű azt a fejökből kiverni.

Kardos tanító: De ideje, hogy tovább menjek:

Babona azon hit, vagy is inkább hiedelem, hogy ha az újonnan felépített háztetőről egy borral megtölt, azonban kiürített palaczkot ledobnak, s az összetörik, ez esetben összetörik a házi úr szerencséje is; ha azonban a palaczk össze nem törik, ily esetben a szerencséje megmarad. Pedig azt csak elgondolhatjuk, hogy a

palaczk legtöbb esetben összetörök, ha csak szalmára nem vetik. De ezt már igen kevesen hiszik. S ha ily palaczk ledobás történik is még az újházakról, azt legfeljebb még némely ácsok dobják le csupa dévajásból vagy régi szokásból.

Mihály gazda: Természetesen, én is úgy gondolom.

Kardos tanító: Azt is hiszik sokan: A ki az újjával a holdra mutat, annak az újjá elszárad; azonban ha mindjárt megharapja, ekkor nem szárad el.

Mihály gazda: De hát ha az ember egész kezével mutat a holdra, ekkor ez nem száradna el kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Már a babonás emberek hiedelme szerint a hold csak akkor haragszik meg az emberre, ha egy újjával mutat rá, minthogy csak akkor szárítja azt meg; pedig gondol is az a hold az a kihalt hideg égi test valamit az emberrel, vagy is az tíjjával. Azonban különös aztán az, ha az ember azután az úját, a melyei a holdra mutatott, megharapja, ekkor a hold azt már nem bírja elszántam. E szerint az ember fogának is csudatevő ereje lenne; teszem, a mit a hold megront, azt az embernek a foga azonnal csodamódon meggyógyítani képes. Nem a legnevetesebb babona e az ilyen hiedelem kedves Mihály barátom?

Mihály gazda: De hogy nem. de hogy nem kedves szomszéd uram; s méltán elszomorodik az ember, ha tudja és tapasztalja, hogy mily képtelenségeket hisznek és tesznek még igen sok keresztyének is.

Kardos tanító: Kis gyermeket átlépni vagy átugrani a babonás asszonyok állítása szerint nem szabad, mert ekkor a kis gyermek nem nő nagyobbra. Csodálkozom magamon, hogy ezen babonás nézetet én is sokáig hittem; minthogy gyermek koromban többször hallottam ezt boldogult anyámtól s más asszonyoktól is. S valójában nagyon sok idő' kellett, mig ezen babonás nézet kirepült a fejemből.

Mihály gazda: Mondom én mindég, hogy minden babonás hiedelem az asszonyoktól származik; én szentül hiszem, hogy Éva ős anyánk lehetett olyan babonás, s tán ezért is olyan babonások többnyire az asszonyok.

Kardos tanító: A babonás emberek hiedelme ez is:

Ha pénz van a zsebünkben, mikor a kakuk kiált, ez esetben egész esztendőn át pénzünk fog lenni.

Mihály gazda: No annak a kakuk madárnak még is csak igen nagy csudaerőt tulajdonítanak a babonás emberek. Ugyanis többek közt azt hiszik felőle, hogy meg tudja mondani, meddig élünk; meg azt is, hogy mindennapra pénzt tud az ember zsebébe varázsolni. Ha ezt tudná tenni, ekkor a pénz után sóvárgók vagy is a pénz imádók inkább a kakuk madarat imádnák mint az Istent. Mert bizon az Isten valami csudamódon nem varázsol pénzt a zsebünkbe, csak az által, ha szorgalmasan dolgozunk és takarékoskodunk, nemde lígy van kedves komám uram?

Kardos tanító: Nagyon okosan beszél kedves Mihály barátom. Mint már máskor mondtam, most újólaj mondom azt, hogy Isten csak a szorgalmas és takarékos embernek juttat vagyont és pénzt. Minden embernek ennél fogva ezen példabeszédet kellene szem előtt tartani: Segíts magadon s az Isten is megsegít. De a heverők, a pazarlók, a kik néha három napig lakodalmat tartanak, s a disznótornál mindjárt egy egész disznót elfogyasztanak; az iszákosok, a nagy kártyajátékosok, a ruhában pompázók az Isten segítségére híjába várnak; minthogy az Isten az ilyeneket inkább koldusbotra juttatja mint gazdagságra. Híjjában várnak az ilyen hibás s könnyelmű emberek az égtől valami csudamódon inamont, vagy a kakuk madár varázslása által pénzt zsebükbe.

Mihály gazda: De hiába ám.

Kardos tanító: De tovább megyek a babonák előszáuilálásában:

Tűt a babonás hit szerént nem jó ajándékozni, kivált annak nem, a kít szeretünk, mert ez esetben szeretete elmúlik.

Temetkezésnél vessünk egy marok földet a sírba, mondják némelyek, hogy a halott békében nyugodjék, s hogy a lelke haza ne járjon.

Mihály gazda: Pedig mi is tesszük azt, hogy egy marok földet a koporsó után a sírba dobunk, hát babonások vagyunk mi ezért kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Tudom én azt jól kedves Mihály barátom, hogy ez nálunk a temetéseknel szokásban van, s ha tiszteletünk

és szeretetünk, továbbá mély fájdalmunk jeléül dobjuk a marok földet a kedves halott után a sírba, akkor nem is hibázunk, s nem is követünk babonaságot; mintha mondanánk: Szeretett halott, mély az én fájdalmam, minthogy most már e mély sírban porrá leszesz, mint e marok föld, a melyet utoljára szeretetem s tiszteletem jeléül a koporsódra dobok. Csak ne dobjuk a marék földet azon balhiedelemnél fogva a sírba, mintha csak ennek folytán nyugodhatnék a halott békében; vagy hogy ennek folytán nem fog a lelke haza járni; mert az ilyen hiedelem már babonás hiedelem. Békében nyugszik minden halott a sírban a nélkül is, és egy halottnak a lelke sem jár haza, akár dobunk utánna földet akár nem.

Mihály gazda: Én is úgy értem a dolgot kedves komám uram; én is csak azért dobok egy marék földet, valami kedves halott után a sírba, hogy ez által bebizonyítsam szeretetemet és tiszteletemet iránta. De azt én sem hittem soha sem, hogy ezen marék földnek dobása következtében a halottnak a lelke most már haza nem fog járni; vagy hogy csak ennek következtében fog az békében nyugodni.

Kardos tanító: Ez is igen elterjedt babonás hiedelem: Ha valaki sótartót dönt el, ez által haragot húz magára.

Továbbá, ha a pohárbor vagy pohár víz az asztalnál feldúl, a mely ember felé a kiöntött bor vagy víz folyik, annál azon esztendőben keresztelés fog történni.

Ha hétfőn reggel az ember tüsszent, ez esetben ezen a héten ajándékot kap.

Azonban ezen most említett babonaságok csak kicsinységek azon babonás hiedelemhez képest, a melyet most fogok előhozni.

Mihály gazda: No nagyon kíváncsi vagyok rá kedves szomszéd uram.

Kardos tanító: Némely vidéken ugyan is ezen babonás hiedelem van elterjedve: Ha valaki az ördöggel vagy is az ördöggről álmodik; reggel felkelése után azonnal vágasson magán eret, mert különben a guta éri.

Más vidéken pedig azon nevetséges babonás szokás: Ha az ember olyan szobába jön, a melyben egy halott fekszik, s ha a

az ilyen halottas szobában tüsszent; ez esetben a tüsszentő' ember a ruhájában azonnal egy gomblyukat szakítson fel, másképp meghal.

Mihály gazda: Boldog Isten, s lennének kedves szomszéd uram olyan emberek, a kik az ily babonát is hiszik.

Kardos tanító: Fájdalom hogy ily féléket, s még más nevetésebb babonáságokat is hisznek igen sokan nálunk.

Most két olyan babonás szokást hozok elő, a melyek sokszor káros következéseket okoznak, s leginkább az ifjúságnál fordulnak elő, ilyenek ezek:

Husvétkor a leányokat meg kell öntözni friss vízzel, hogy egész esztendőn által frissek legyenek, aprószentek napján Karácson után pedig meg kell a leányokat egy vessző csomaggal suprikázni, hogy ezen esztendőben kelésük ne legyen.

Mihály gazda: No, fiatal koromban én is öntöztem a leányokat, anélkül azonban, hogy tudtam volna miért; csak mentem többekkel együtt öntözni, mert szokásban van. JVlost kedves komám szava után tudom csak, hogy ezen öntözés is csak olyan babonás szokás.

Kardos tanító: Persze babonás szokás és sokszor mily káros következménye van ezen babonás szokásnak. Az líriak, ha öntöznek, rendszeren egy kis üvegben lévő rózsavízzel öntözik a kisaszszonyokat; de tudjuk azt, hogy nálunk is a paraszt legények megfogják a szegény leányt, és sokszor a kútághoz kötik, és úgy öntik vödör számra sokszor a leghidegebb husvétban is a fejére a hideg vizet; úgy hogy ily kegyetlen vízöntés következtében sok lány megbetegedett már és pedig hosszas betegségbe esett, némelyek pedig meg is haltak, mint Fekete Dávid uramnak Zsuzsa nevű csinos leánya is. Azért is, ha lehetséges, jó lenne ezen góromba babonás szokást, teszem a vödörrel öntözést eltiltani, s az ily öntözőket megbüntetni.

Mihály gazda: No, meglátja kedves komám uram, ha én községi bíró leszek, eltiltom azon dévajkodó legényeknek a vödörrel öntözést; s ha még is megteszik, majd ránczba szedem őket, vagy jó megéheztetem három napon át a kalodában, hogy elmenjen kedvök máskor a szegény leányokat megkötozni s átázásig megöntözni. Ha a legények egy iczés forma üveggel öntözik a

leányokat, ez ellen nem lesz kifogásom. Lám mennyivel finomab-
bul bánnak az úrfiak a kisasszonyokkal; mért ne tudnának a pa-
raszt legények is oly finomul öntözni? De hát mért szeretik még
is a leányok az öntözést kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Mert a vízzel való öntözést megtiszteltetésnek
tartják; azonban arra nem is gondolnak, hogy ennek következtében
egész esztendőn át frissek legyenek, s nem is lesznek frissek. Ön-
tözhetik a lusta dologtalan lányt, teszem Pille Julist is, — a ki ná-
lam egy hónapig szolgált — akár hússzor is egy esztendőben, azért
még sem fog az friss lenni.

Mihály gazda: úgy van; de hisz tán már nem is hiszik azt
kedves komám uram, hogy ezen húsvéti öntözés miatt a lányok egész
esztendőn át frissek lesznek; sem azt talán, ha azokat aprószentek
napján megvesszőzik, hogy e miatt kelésök nem fog lenni.

Kardos tanító: Igen sokan már nem hiszik; azonban némelyek
a legbabonásabb legények és lányok még hiszik.

Némely úriasszonyok is hiszik azt, hogy ha a virágmagot hold-
tölte alkalmával vetik, ekkor a virágok duplák s telibbek lesznek;
ennélfogva ők mindég holdtöltén vetik a virágmagot, vagy ültetik
a virághagymát.

Mihály gazda: Pedig ez is úgy e kedves szomszéd uram csak
babonás hit?

Kardos tanító: Persze az; vau nekem Óverbácson egy jó ba-
rátom Nyerges János tanító; ennek egész Alsó-Bácskában a leg-
szebb a legtelibb virágai vannak, pedig sohasem néz arra, hogy
holdtölte, vagy hold fogyta van e midőn a virágmagot veti, vagy
a virághagymát ülteti. S ezen példából is kitetszik, hogy a hold-
tölte szebb és telibb virágot nem varázsol a kertbe.

Most egy a kutyáról szóló babonás hitet fogok előhozni:
Némely babonások ugyanis azt hiszik a kutyáról, hogy ha az
vrinitás közben felfelé néz, ekkor halált jelent a háznál; ha pe-
dig vonítás közben lefelé néz, ekkor tűz esetet jelent. No a kutyá-
nak pedig csak kell valahová nézni; mikor vonít, vagy felfelé
vagy lefelé; csak a kakas szokott szembe hunyva kukorikolni. S
ha e szerént minden kutya vonításkor vagy halál vagy tüzeset
adná magát elő a háznál, ez esetben alig lenne már ember a föl-

dön s tán minden ház leégett volna. S ha a kutya vonítása által mindég ily veszedelmet ily szerencsétlenséget hirdetne, ez esetben ez a legveszedelmesebb állat lenne és senki sem tartana kutyát a háznál, a mely csak halált és tűz esetet hirdet; pedig mi hasznos állatnak tartjuk a kutyát, legalább a leghűségesebb állatnak minden állatok között.

Mihály gazda: Már pedig hogy lehetne ily hasznos s a leghűségesebb állatról feltenni, — vagy is felőle olyast hinni, hogy az, mikor vonít, mindég tűz és halál esetet hirdetne a háznál. No valójában én is azt mondom, hogy ha a kutya mindég ily szerencsétlenséget jelentene, senki sem tartana kutyát a háznál.

Kardos tanító: Sokan hiszik azt is: hogy ha a gólya valamely házra építi fészket, ekkor szerencsét hoz a házhoz. Azonban itt az a kérdés támad, hogy hát honnan hozná a gólya a szerencsét? Afrikából, a borzasztó zahara pusztából e? a hol többfelé 50—60 mértföldnyire egy fűszál sem látható; vagy más forróvidékekről? De továbbá mi módon hozna a gólya házunkhoz szerencsét? Úgy e, hogy valamiképen csudamódon kincset vagy sok pénzt varázsol a házba? vagy oly módon, hogy jó természettel lesz földünk megáldva, ha ő fészket rak házunkra? No, ha ez így lenne, bezzeg mind szerencsések leunének Pest vármegyében az irsáki lakosok, minthogy Irsákon majd minden házon minden esztendőben díszük egy vagy két gólyafészek; pedig én úgy tudom, hogy az irsákiak sem dicsekedhetnek szerencsével, vagy is gazdagsággal és pénzbővséggel; ő nekik sem hoznak a gólyák Afrikából bőtermést vagy másféle szerencsét ha csak nem homokot! Kedves Mihály gazda, nem igazat mondott e tisztelendő urunk, midőn nem régen predikációjában így szólt: Hogy az áldást és a szerencsét nem az oktalan madaraktól várjuk, hanem szorgalmas munkánk után Istentől.

Mihály gazda: De biz igazat mondott.

Kardos tanító: Hogy a gólyának ily szerencséhezó csodaerőt tulajdonítanak mai nap is sok babonás keresztyének, ennek ez az oka: Ugyan is, a régi pogányok nagyon szerették a gólyát, minthogy az igen sokféle ártalmas férgeket megemész; az ő jövelete

valamely vidékre nézve tehát annyiban szerencse volt, a mennyiben a gólyasereg minden káros férget megemésztett; s ezért tekintették ők a gólyát szerencséthozó madárnak. A régi pogányoktól jött aztán hozzánk keresztyénekhez mint már mondáin, azon babonás hit is: hogy némely állatok, s különösen a gólya, szerencsét hoz a házhoz. De persze a babonás keresztyének olyanféle szerencsét várnak a gólyától, hogy az bőséget, vagy gazdagságot, vagy pénzt hozzon a házhoz. S hiszi-e kedves Mihály barátom, hogy ezen ostoba gólyák szerencsét tudnának a házba varázsolni?

Mihály gazda: Hiszi a manó! Valójában nagy baj az, hogy a keresztyének a régi pogány babonáságok közül oly sokat megtartottak.

Kardos tanító: Igen kedves Mihály barátom, igen sok babonáság, mint már tán két Ízben is előhoztam, a régi pogányoktól származik. A régi pogányok tartották jó vagy rossz jelnek, ha a madarak jobb vagy balfelől repültek; továbbá a madarak így vagy amúgy csevegtek. Így például, szerencsétlenségtől félték, ha a ház körül a bagoly huhogott, vagy ha a kutyák vonítottak, s a macskák nyivákkoltak. S lássa kedves Mihály barátom, mai nap is 1800 esztendő után igen sok keresztyének félnek a bagoly huhogatásától, a kutyák és macskák rívásától. A régi pogányok, ha a borjú, vagy más állat két fejjel vagy öt lábbal jött a világra, abból rettenetes dolgokat jövendöltek. Nemde, nagy oktalanság ilyfélékből rettenetes dolgokat, nagy szerencsétlenséget jövendölni.

Mihály gazda: Valójában nagy oktalanság.

Kardos tanító: A régi pogányoktól s egyszersmind a régi zsidóktól származik azon babonás hit is: hogy bizonyos szókból valami különös isteni vagy csuda erő lenne. Így például a régi zsidók azt hitték: hogy ezen szóban vagy névben Jehova — a mely annyit teszen mint Isten — egy csodatevő erő lenne; hogy tehát, ha ezen szót egy beteg előtt mondjuk, már ez áltál is meggyógyul a beteg; sőt hogy ezen szónak Jehova többszöri hangoztatásával az égő házat is ellehet oltani. Hej be olcsó orvosság lenne ez minden betegre nézve, s még olcsóbb mód az égő

ház eloltására, mint a három színű macska. Hasonlóképen a régi pogányok használtak szinte bizonyos szókat, a melyekkel az ő babonás hitök szerint jót vagy rosztat lehetett másokkal tenni; rosztat többek közt bizonyos átkok, jót pedig némely áldás mondások által.

Mihály gazda: Hisz mi nálunk keresztyéneknél is szokásban van azt, a kire haragszunk, megátkozni bizonyos szavakkal, s a kiket szeretünk, azokat megáldani; s e szerint a mi átkaink és áldásaink is babonáságok lennének?

Kardos tanító: Biz azok, ha azt hisszük, hogy a kit megátkozunk, az a mi átkunk által szerencsétlenné lesz, s a kit megáldunk, a mi áldásunk következtében szerencsésé. Hisz az áldás és átokmondások csak olyan szók, mint más szavak, s egy emberi szónak sincs csudatevő ereje, az az olyan ereje, hogy avval valakit szerencsétlenné vagy szerencsésé lehetne tenni. Oh, ha a mi szavainknak, az az, az áldásoknak és átkoknak ily csudatevő erejük lenne, hisz ez esetben kis istenek lennének; hisz ekkor tőlünk függne, a kit szerencsésé vagy szerencsétlenné akarnánk tenni, — s tehetjük-e ezt? bizony nem. Ha a mi szavainktól vagy is áldásainktól függne más emberek szerencséje, hej be igyekeznénk áldások mondása által a mi kedveseinket vagy a kiket szeretünk és becsülünk szerencsésekké tenni, s a kire haragszunk átkaink által szerencsétlenné. Pedig sokszor magunkat sem bírjuk a szerencsétlenségből kisegíteni s szerencsésekké tenni, hogy tudhatnánk tehát másokat szerencsés állapotba juttatni?! Vagy mi érné azon embert, a kit az egyik megátkoz, egy másik által pedig megáldatik? Különösen pedig a főpapok áldásainak tulajdonítanak legtöbben ily szerencséthozó erőt. En magam is ismertem egy magasértelmi míveltséggel bíró s mondhatom igen okos férfiút, s még ez is megáldatta családját egy püspök által, midőn az őt házában meglátogatta. S mint már tudja kedves komám uram, az áldás és átokmondások csak a régi pogányoktól jöttek át hozzánk keresztyénekhez, s ezeknek semmi erejük sincs más emberekre. Azonban valljuk meg s ismerjük el gyengeségünket; mi emberek, még a míveltebb s okosabb keresztyének is sokszor rabjai vagyunk a régi babonás szokásoknak.

— Noha sokszor tudjuk, hogy ezen meg ezen szavunknak semmi ereje nincs másokra, de még is csak elmondjuk, mert megszoktuk. Így például, még a míveltebb s okosabb atyák és anyák is megszokták gyermekeiket áldani, mielőtt azok az esketésre a templomba mennek. S miért áldják meg őket? mert az ily megáldás már bevett régi szokás, s oly jól esik az atyai s anyai szívnek gyermekeiket megáldani. Én már csakugyan nem hiszem azt, hogy az emberi áldásnak valami csodatevő ereje lenne, s hogy az én áldásom valakit szerencsésé s boldoggá tehetne; még is megáldottam kedves leányomat, midőn az mint menyasszony az esketésre indulóban volt.

Mihály gazda: Már az igaz, én is megáldottam két gyermekemet, mielőtt azok a templomba az esketésre elindultak volna.

Kardos tanító: Pedig úgy-e kigyelmed sem hitte éppen, hogy ezen áldása következtében gyermekei okvetlen gazdagokká vagy szerencsésekké fognak lenni?

Mihály gazda: Nem biz én, hanem mert az áldásmondás legalább már olyankor szokásban van. Sokszor, igen sokszor tesz az ember életében olyat, mert szokás.

Kardos tanító: S lássa Mihály gazda, ha akkor, midőn az esketésre menendő gyermekeit megáldotta, azt hitte volna, hogy áldása következtében azok gazdagokká vagy szerencsésekké lesznek, ez esetben babonás lett volna. Így kívánunk, ha valaki kedveseink közül vagy valami jó barátunk útra kel, annak szerencsés utat. Nem hisszük ugyan, hogy ezen szavainkra vagy jókívánatunkra hallgat a szerencse; s hogy tehát ezen szerencsekívánatunkra az útrakelőknek mindég szerencsés utazásuk leend, — mert ha ezt hinnénk, akkor már babonások lennénk; hanem mivel már nagyon szokásban van az ily szerencsekívánat, ennél fogva csak úgy szokásból elmondjuk mi is, a kik a babonákra semmit sem adunk.

Mihály gazda: Már az igaz, hogy a szerencsekívánat olyan mindennapi szokás, mint a kenyérnek mindennapi evése. De valami jutott most eszembe kedves Kardos barátom uram, erről még nem szólt, s a mit kérdezni és tudni akarnék ez: Váljon vannak-e sárkányok a világon? Én ugyan nem láttam még sár-

kányt, de többször hallottam, s olvastam is már hogy sárkányok lennének.

Kardos tanító: Bizony pedig kedves Mihály barátom, sárkány az egész világon nincsen. A sárkányok éppen úgy mint a garabonciás deákok, vagy mint a boszorkányok csak a régi tudatlan és babonás emberek képzelgésében léteztek. Lám, kigyelmed sem látott még sárkányt, én sem, pedig már mind ketten elég öreg emberek vagyunk; s a mellett hogy elég idősek vagyunk már, még nem is beszéltünk olyan emberrel, a ki valaha sárkányt látott volna. De már igen kevesen hiszik is a sárkányok létezését; csak egy két tréfás könyvbe fordul elő ilyen sárkány lefestve csudaformájú állattesttel s nagy szárnyakkal, s tüzet lehel ki. Az ilyen képzelt sárkányról hitték azt is régente, hogy az az elrejtett kincsen ül s úgy őrzi azt. De mint mondtam, sárkányok soha sem voltak, s most sincsenek; és a sárkányok létezését legfeljebb még a legbabonásabb pogányok hiszik, s a keresztyének közül is a legtudatlanabb s legeggyűzőbb babonás emberek.

Mihály gazda: No, én sem hittem soha, hogy sárkányok lennének, csak úgy olvastam egy két régi könyvben azokról. Azonban kedves komám uram elébb azt is említette, miszerént a régiek többek közt azt is hitték, hogy a sárkány a kincsen ül, s azt őrzi. S ha már sárkány nincsen is, de tán még is van itt vagy amott kincs a földben elásva? s ha itt vagy amott kincs elásva van, hogy lehet azt megtudni? Azt már sokszor hallottam, hogy, a hol kincs elásva van, ott éjszaka mintha valami kékes láng fénylik, s hogy az ily lángok vezetik rá az embereket a kincses helyekre, s a kincsesítésre. Nem hallott-e még ilyfélét kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: De bizon hallottam, azonban soha sem hittem hogy ily kincsféle elásva lenne. Igaz ugyan, hogy sokszor találnak pénzfélét, sőt néha arany és ezüst pénzcsomót is Magyarországon több részeiben ásások és szántások alkalmával. De mily pénzek ezek? részint régi római pénzek, részint régi magyar pénzek; s hogy miként kerültek ezek a föld alá, azt azonnal megmagyarázom: A mi Magyarországonk nagy része ezelőtt 1700 esztendővel a híres rómaiak birtokában volt, s a régi ró-

maiak igen gazdagok Toltak. S midőn ezelőtt mintegy 1500 esztendővel többféle vándorló népek, mint a Hunnok, Longobardok, Vándalok és mások a római birodalmat, s ennél fogva a római birodalomnak magyarországi részét tűzzel és vassal pusztították, — ennél fogva igen sok rómaiak elásták pénzüket, aranyukat és ezüstjüket; s miután ezen rómaiak közül sokan a menekülés közben elhaltak, mások pedig a csatában estek el, az elásott arany és ezüst pénzük így elrejtve s elásva maradt; s most 1500 esztendő után találjuk sokszor meg azokat különféle ásások és szántások alkalmával.

Így továbbá midőn a Tatórok 4-ik Béla király idejében 2 évig pusztítottak s égettek az országban; s midőn végül a Törökök a mohácsi szerencsétlen csata után igen sok esztendőn által dúltak és raboltak országunk legtöbb részében; ezen borzadalmas öldöklő időkben szinte igen sokan ásták el pénzüket s minden kincsöket; s mind ez most jön sok száz esztendő múlva többféle ásások alkalmával a napvilágra. Ezen itt meg amott talált régi római s magyarpénz azon kincs, a mely országunkban eddig egy vagy más helyen történetesen valami ásások alkalmával találtott. Azonban az nem áll, hogy az ily földbe elrejtett pénz vagy kincs éjszaka lángot vetne, ez csak mese-beszéd; ilyféle lángot még senki sem látott. Hallott-e kedves szomszéd uram egész vidékünkön egy olyan emberről, a ki ily földből kijövő lángot látott volna?

Mihály gazda: Nem biz én.

Kardos tanító: En sem, pedig biz én megfordultam már az ország nagy részében; s mai nap már csak mesékben fordulnak elő ily lánglátások. Ha a föld, a hol arany s ezüst vagy más pénz van elrejtve, lángot vetne, ez esetben az arany és ezüstbányáknak folytonosan lángot kellene vetni, vagy is azon hegyeknek, a melyekben arany és ezüst bányák vannak. De mint tudjuk az arany s ezüst bányahegyek sohasem lángolnak, s e szerint mint mondám csak mese-beszéd biz az, hogy az elrejtett vagy elásott kincs lángot vetne.

Mihály gazda: Es mégis vannak olyan együgyű s babonás emberek, a kik ezt hiszik; s hiszik egyszersmind, hogy némely

varázslók, s különösen hogy némely varázsló cigányok nekik a kincset elő tudják varázsolni, természetesen jó pénzért; nemde lígy van kedves komám uram.

Kardos tanító: Fájdalom, hogy ily csalási esetek nálunk igen sokszor fordulnak elő. S mi az oka az ily pénz és kincsvarázsoltatásnak? a pénzsomjúság. A pénzsomjúság azonban sokszor megtalálja a maga büntetését. A pénzsomjúhozók, különösen pedig az együgyű, tudatlan és babonás pénzsomjúhozók azok, a kik az ily kincsvarázslóknak hisznek; legalább hiszik azt, hogy némely ámitó s varázslással foglalkozó cigányasszonyok nekik a kincset titkos mesterség vagy varázslás által elő tudják teremteni. Az ily ámitó varázslónők természetesen csak annyit értenek a kincsvarázsláshoz, mint a tyúk az a, b, c hez. Azonban ha rászédhetik a tudatlan vakot, akkor hamarjában elkotródnak az ajándék, vagy elcsent pénzzel és holmival; s a rászédett babonások kereshetik aztán az ámitó cigányt, a ki már messze túl a hegyen s völgyön jár, s csak úgy neveti magában az el bolond ított kincssomjúhozókat s kincskeresőket. A ki az ily ámitóknak vagy kincsvarázslóknak hitt, az, mint mondtam már, rendesen megfosztatott pénztől s többféle szobaholmiától. Így jár rendesen minden babonás kincssomjúhozó vagy kincskereső.

Mihály gazda: Bizon meg is érdemlik azok a rászédést, a kik azon balhiedelemben vannak, hogy csak a kincs s az arany teszi az embert boldoggá; mondom, megérdemlik, hogy úgy pórul járjanak.

Kardos tanító: Ilyen babonás hit továbbá, miszerént némely 'öreg asszonyoknak azon varázs vagy csodatevő erejük lenne, melynél fogva képesek egy két imádságnak vagy áldásnak, vagy egy két bűbajos szónak elsúgása által sok beteget többféle betegségtől s nyavalyától megszabadítani. Már pedig hogy lehetne azt hinni, hogy éppen csak egy két együgyű öreg asszonynak, a kik olvasni sem tudnak, lenne olyan csodatevő ereje, miszerént az ő imádságaikkal, vagy áldásaikkal, vagy bűbajos szavaikkal képesek lennének többféle nyavalyát a betegekből úgy nevezett ráolvasás által kikergetni. Mért nem bírnak ily csodatevő erővel a

leghíresebb orvosok, s a legbölcsebb emberek a világon, nemde kedves Mihály barátom?

Mihály gazda: Már az igaz, ha a leghíresebb orvosok s a legbölcsebb emberek a világon nem tudják a különféle nyavalyákat imádság vagy bűbajos szavak, vagy is ráolvasás által meggyógyítani; ennél fogva azon tudatlan s együgyű szegény öreg banyák még inkább nem tudhatják.

Szomorú állapot valójában kedves komám uram, hogy a tudatlan világ minden tudatlan varázsló öreg asszonynak hisz; hiszi tehát többek közt azt, hogy ezen öreg együgyű banyák képesek csodákat tenni; mert hisz az csakugyan csoda, ha valaki minden orvosság nélkül csupa imádság, áldásmondás vagy bűbajos szavak mondása által sokféle nyavalyást megtudja gyógyítani. Boldog isten, be tudatlan és babonás még a népség nagy része, különösen pedig legtöbben az asszonyi seregből; mert hisz leginkább ezek hisznek minden varázsló öreg és cigányasszonynak.

Kardos tanító: És tudja-e kedves Mihály barátom, honnan van az, hogy mai nap is majd minden faluban egy két olyan öreg asszony van, a kik ily bűbajos szavak által a nyavalyákat a betegből kiűzni vélik?

Mihály gazda: Hogy tudnám én azt; csak világosítson fel engem kedves szomszéd uram; — szívesen hallgatom a felvilágosítást.

Kardos tanító: Lássá kedves Mihály barátom, az ily bűbajos szavakkali gyógyítás szinte a pogány világ maradéka, s a pogányoktól jött át a keresztyén világba. A régi pogányok ugyan is azt hitték, de a mostaniak is nagyobb részint hiszik azt, hogy a levegő tele van démonokkal vagy gonosz lelkekkel, s minden betegséget és nyavalyát ily gonosz lélek okoz. Ha tehát az ember egy ily démont vagy gonosz lelket véletlenül beszít, ennél fogva beteggé lesz. Most már a fődolog, ezen gonosz lelket a mely a nyavalyát okozta, az ember testéből kikergetni, ezt pedig a pogány babonás hit szerint csak bizonyos bűbajos szavak által lehetett. Így gyógyítják Afrika pogány és vadnépei közt mai napig is a varázsló orvosok csudálatos hókusz-pókusz között és bűbajos szavak elmondása által a különféle betegségeket. Némely pogány orvosok többek közt ekkép is gyógyítják a beteget, hogy a betegre s a beteg-

ben befészkelte gonosz lélekre érésén rákiáltanak; a azt hiszik, hogy az ily rákiáltásra a gonosz lélek megijed, azonnal kirepül a beteg emberből; s úgy is tetszik sokszor nekik, mintha látnák kirepülni az ember szájából; némely kuruzsló orvos pedig mintha halotta volna a gonosz lélek kirepülését. Azonban az ily pogány orvosok más módon is használnak a gonosz lélek által okozott nyavalya kikergetésére. Ők ugyanis, a nyavalyát az emberből valami fafélébe vagy oktalan állatba igyekeznek kergetni bűbajos szavaik által. Teszem, rákiáltanak az emberben lévő nyavalyára ilyformán: Te nyavalya, repülj át ezen közel álló almafába, vagy ezen itt sétálgató kutyába; s a tudatlan babonások hiszik is, hogy a gonosz lélek vagy is a nyavalya a varázsló orvosnak ezen szóbeli bűbajos rendeletére a beteg emberből azonnal az almafába vagy a közel lévő kutyába átmegy. Az almafa azután persze hitük szerint ki fog száradni, s a kutya megdögleni az átment emberi nyavalyától; de még is nézetük szerint azon haszon van ebből, hogy az emberből a nyavalya vagy a gonosz lélek kirepül.

S ki hinné azt, hogy a betegségnek az emberből kiűzése s máshová való átplántálása bűbajos szavak által igen sok keresztyén vidékeken is szokásban van így például mai nap is sok helyen a hideglelést ekkép vélik a hideglelőből kikergetetni; — hogy a betegre rákiáltják: Te hideglelés menj át ezen bodzafába; — s a hideglelésben szenvedő aztán ezen bodzafát néma állapotban a földbe dugja; s a tudatlan babonások az ily cselekmény felől azt hiszik, hogy a hideglelés a rákiáltás következtében előbb a bodzába repül át, azután innen a földbe húzódik. Ily s hasonló módon üznek mai nap is sok babonás helyeken, különösen a kuruzsuló asszonyok a betegek közül különféle nyavalyákat.

Midőn tehát mai napság is a mi öreg banyáink bűbajos szavaik s kuruzsulásaik által különféle nyavalyákat a betegek közül kiűzni szándékoznak; mást nem csinálnak, mint azon pogány babonás orvosok, a kik szinte oly módon a különféle nyavalyákat vagy is a gonosz lelkeket a betegek közül kikergetni akarják.

Mihály gazda: Valójában bámulni lehet a felett, hogy az ilyen pogány babonás gyógyítási szokás oly soká közöttünk uraik odhatik.

Kardos tanító: Bizony csudálatra méltó; de ennek csak az az

egyszerű oka, mert a mostani keresztyén emberiség nagy része mint már többször mondán, igen tudatlan és vak; csak külsőleg keresztyén, az az a keresztyén nevet viseli, valóságban pedig inkább tudatlan s babonás pogány; miután a régi pogány babonás szokásokhoz oly erősen ragaszkodik.

Mihály gazda: De hát ha azon pogány orvos bűbajos szavai s kuruzsolása által nem tudja a gonosz lelket vagy is a nyavalyát a betegből kikergetni, hanem a beteg ember, hosszas beteg marad, vagy tán meg is hal, mi történik akkor?

Kardos lantta: A pogány orvos az ő bűbajos szavai mellett használ a betegeknél mindég valami fűtőiből készült orvosságot is, a mely néha használ. Ha azonban minden kuruzsolása mellett a beteget meggyógyítani nem tudja, hanem meghal: akkor ráfogja, hogy a beteg bűnös volt, s a bűnös emberből a nyavalya semmiféle varázserő által ki nem kergethető. S a megholtak kedvesei elhiszik az ilyen ámitó beszédet vagy ráfogást.

Mihály gazda: Bizony bizony, elszomorodik az embernek a lelke, midőn látja, mily vak még most is az emberiség nagy része; hogy még most is majd minden községben igen sokan kedves betegeiket ily babonás kuruzsoló asszonyokra bízzák, a kik a gyógyításhoz nemde kedves komám uram annyit értenek, mint a templomi egerek a dicséretnek énekléséhez? Nagyon üdvös lenne tán, ha az országgyűlés kemény büntető törvényt hozna az ily betegeket gyógyító kuruzsoló asszonyok ellen, a kik oly sok együgyű s babonás beteget elbolondítanak.

Kardos tanító: De kedves szomszéd, nagyobb baj az, hogy a kuruzsoló asszonyok, a kik annyi embert és beteget elbolondítanak, a betegnél a bajt rendszeren nagyobbítják; sőt igen sok oly eset is fordul elő, hogy ők oly betegeket, a kik orvosi segítség által könnyen meggyógyíthatók lettek volna, kuruzsolásaik által a más világra küldötték. Történik is ezen kuruzsoló asszonyok ellen elegendő panasz, sokszor még az újságokban is; azonban a felsőség úgy látszik fel sem veszi az ily panaszokat. Különbösen úgy tudom, hogy egy törvény javaslat készen van már, melynél fogva többek közt azon asszonyokra, a kik ráolvasás által gyó-

gyítanak, vagy másféle kuruzsulás által a betegeket még betegebbekké teszik, büntetés lesz szabva.

Mihály gazda: Bár csak mielőbb jönne ki ezen törvény. De hát a szolgabírák nem büntetethetnék e meg azon kuruzsuló aszszonyokat, a kik orvosi dolgokba avatkoznak, holott ahhoz semmit sem értenek.

Kardos tanító: De biz ezek is megbüntetthetnék azokat, de mikor a legtöbb szolgabírák is oly lazák, oly könnyen veszik a törvények és rendeletek áthágását.

De tovább megyek a babonás szokások elé'számlálásában:

Szokásban volt régenten úgynevezett amuletteket is használni, részint azért, hogy ezek által valami betegség meggyógyítható legyen, részint azért, hogy valami baj, szerencsétlenség vagy halálos golyó ne érje az embert.

Mihály gazda: Mi az az amulett kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Amulett kedves Mihály barátom, annyit tesz, mint bűvereklye. Ugyanis, régenten valami különös formájú kének, vagy fadarabocskának, vagy csontnak oly csodatevő erőt tulajdonítottak, hogy ha az ember ezek közül csak egyfélét is magánál tartott, — ez esetben balhitők szerint semmiféle baj, betegség, szerencsétlenség vagy halál nem érhető őt. Leginkább pedig némely drágaköveknek tulajdonítottak ily csodaerőt. Így például a gyémánt körül azt hitték, hogy ha az ember a balkarján ily gyémántot hord, hogy ez esetben semmiféle gonosz lélek, szinte sem' miféle mérge nem árthat neki. Ilynemű csodatevő erőt tulajdonítottak, az achát, rubin s más drága köveknek is. De hogy még nagyobb csodatevő erejük legyen ezen köveknek, különös jeleket, vagy képeket, vagy szavakat vágtak rá; így például, a régi pogányok a világerejű Herkulest, a mint az egy orosz lányt széttép; a régi keresztyének pedig szent Dávid királynak a sisakját, vagy egy kakasfejt kígyótesteit; némely ily varázkőre be volt vésve ezen szó: abrakabra, vagy másnemű ily értelmetlen szavak. Azonban leginkább nagy varázs vagy csodaerőt azon különös formájú kőnek vagy csontnak tulajdonítottak, a melyre ezen szó abrakabra volt bevésve.

Mihály gazda: Bizony bizony, kedves szomszéd uram, elszo-

morodik az ember lelke, mikor hallja, hogy mily babonásokat hittek és cselekedtek régebben a mi nagy atyiaiak s nagy anyaink.

Kardos tanító: De elszomorítóbb az, hogy még mostanában is viselnek sok keresztények ily bűbajos tárgyakat. Így például tudva van előttünk, hogy a török-angol-francia-orsz háború alkalmával, a mely 1851-ben Krím tartományba-, leginkább pedig Szebasztopol nevű erős várnál oly hosszasan folyt, igen sok francia katonánál volt ily bűbajos tárgy, többek közt szentelt emlékpénz a nyakába aggatva; s azt hitték, hogy ezen szentelt emlékpénz csodaereje által életben maradnak s meg nem halnak, bár a legnagyobb sebet kapták is a csatában, vagy ha a legveszedelmesebb betegségben feküdtek is. Sőt azt is állítják, hogy a francia fővezér Kanrobertnek is volt a nyakába ily bűvereklye féle; s hogy ő az úgynevezett almai csatában a körülötte lehulló záporgolyóbis között is el nem esett, azt leginkább ezen bűvereklyének vagy amulettnek tulajdonba.

Mihály gazda: No e szerint a francia nép alighanem babonásabb mint a magyar; mert én azt még sem hallottam, hogy a magyar katonák vagy más magyar emberek ily bűbályos ereklyefélét viselnének

Kardos tanító: Igaz ugyan, hogy a francziák nagyobb része valamivel babonásaid) mint a magyar; de azért a magyar embernek sem igen lehet elbizakodni az ő felvilágosodottságával; mert mint már mondtam, a magyarok közt is még sok, igen sok a babonás ember.

Azonban még egy két csudálatos gyógyítási módot hozok elő a régi babonás vak időből:

Ha valakinek ugyanis a szemén úgynevezett árpaszem volt, ekkor némely kuruzsoló orvos egy valóságos arpszemet vett elő, s evvel megérintő az ember szemét ezen szavak kiáltozása mellett: „repülj ki, repülj ki azt hívén, hogy az árpaszem ez által most már elmúlik.

Ha valaki valami szálkát, teszem halnak a szálkáját, vagy csontot az evés közben le akart nyelni, s az a torkában akadt, ez esetben szokásban volt némely babonás vagy varázsló orvosnak rá ezt kiáltani: Te szálka; vagy te csont, Balázs mártír parancsolja ne-

ked jöjj ki, vagy menj le; s hitték, hogy ennek következtében a szálla vagy a csont lecsúszik az ember torkán, vagy kiesik szájából.

Mihály gazda: Boldog Isten, s a kik ilyesfélét tettek és hittek, azok keresztyének voltak kedves komám uram?

Kardos tanító: Persze keresztyének, azonban tudatlan vak es babonás keresztyének.

Babona annak a hívése is, ha a tehén vöröses tejet ád, hogy azon tehén meg van boszorkányozva; s hogy a tehénben a boszorkányság erejét elveszítse vagy megszűnjék, szokásban van ezen vöröses tejet némely helyeken a bodzabokorba önteni, nem nevetséges babona e ez kedves Mihály barátom? pedig ezen babona a mostan élő keresztyének közt van elterjedve.

Mihály gazda: Az igaz, de hát nincsenek e kedves komám uram boszorkányok? S nem történik-e boszorkányozás? Mert sokan, nagyon sokan hiszik ám, hogy boszorkányok vannak és hogy boszorkány ozás történik.

Kardos tanító: Oh tudom én azt; de csak az igen tudatlanok és együgyűek hiszik azt még, hogy boszorkányok vanuak s hogy boszorkányozás történik; de a kinek csak egy kis esze van, az már nem hiszi. Lássá Mihály barátom, már Kálmán király, a ki régi magyar királyok közt a legbölcsebb volt, ezelőtt 700 esztendővel hozatott ilyen országos törvényt: Boszorkányozásért senkit sem szabad kérdőre vonni és vallatni, mivel boszorkányok nincsenek. És ki merné egész községünkben csak mondani is: hogy ő látót már boszorkányt; bizony senkisé. Utazza be kedves szomszéd sorban a világ minden községét; látogasson meg 80,000, vagy 90,000 községet, és kérdezné meg ezen községekben sorban az egyes embereket az iránt, hogy láttak e már valahol boszorkányt, s bizonyosan mindenik azt fogná mondani, hogy nem látott. S miután mind eddig senki sem látott boszorkányt, még lefestve sem, ebből következik^ hogy nincs is boszorkány, s ha boszorkány nincsen, akkor nincs is boszorkányozás. Régenten hitték azt, hogy némely öreg asszonyok, különösen az öreg varázsló asszonyok lennének ily boszorkányok, s ezen vakhiedelem miatt régenten sok ezer öregasszonyt égettek meg mint boszorkányokat, a kik felől azt hitték, hogy a marhákat és az embereket megrontják. De lám, most már az egész világban senkit-

sem égetnek meg boszorkányozás miatt; ez is azt bizonyítja, hogy boszorkányok csakugyan nincsenek. És mért lennének csak a szegény öreg asszonyok ily boszorkányok, mért nem a gazdag fiatal asszonyok is? mért nem a férfiak is? Mért adott volna Isten csak némely öreg asszonyoknak ily embereket és marhákat rontó csodaerőt, s mért nem minden öreg asszonnak? Mit szól mind ehhez kedves Mihály barátom?

Mihály gazda: Mit szóljak, mást nem szólhatok, mint azt; hogy igazat adok kedves komám uramnak, s én is úgy vélem, hogy nincsenek boszorkányok; ha lennének, akkor még is csak látott volna valaki ily boszorkányt. De valójában én még nem beszéltem oly emberre], a ki azt látta volna; de még azt sem hallottam soha, hogy milyen egy boszorkány; én nem is igen hittem, hogy ily boszorkányok léteznének. — De a mi asszonyaink, azok hiszik oly nagyon a boszorkányozást s hogy boszorkányok vannak; noha ők sem láttak soha egyet sem, legfeljebb az ő képzeletükben. De hát kedves komám uram, még is honnan van az, hogy a tehenek néha vörös tejet adnak?

Kardos tanító: Csak úgy, hogy olyankor rendszeren olyanféle fűnemet esznek a legelőn vagy a földeken, a melytől a tejük megvörösödik; s ezt csak nem lehet boszorkányozásnak tartani? mert ha ez boszorkányozás, azon fűfélélt kellene boszorkánynak tartani.

Mihály gazda: Szentigazság. S én csak afelett csudálkozora, hogy hát a papok és a tanítók mért nem világosítják fel e felől a gyermekeket, s különösen a babonás tudatlan asszonyokat?

Kardos tanító: Persze kellene, de mikor sokan még sem teszik. Sokan tán akarják is, hogy a nép tudatlanságban és babonáságban maradjon; azonban lehetnek olyan papok és tanítók is, a kik avval nem is törődnek, hogy a lakosok babonások-e vagy nem.

Mihály gazda: Meglehet, de hát legalább a tanítóknak kellene leginkább az iskolában ily ostoba babonáságokat a gyermekek fejéből kikergetni.

Kardos tanító: Természetesen, ez a tanítóknak lenne legfőbb kötelességük; s azon tanítók, a kik tanítványaikkal a babonáságokat meg nem ismertetik, s nem igyekeznek azokat eszökből kikergetni, igen hibás és bűnös tanítók.

De folytatom még egy kissé a boszorkányozási babonát: Azt is hiszik ugyan is némely együgyű babonás emberek, bogy ők néha éjszakánként alvásukban valami boszorkányféle vagy lidércz által annyira nyomatnak, hogy alig vehetnek lélekzetet. S hogy ezen lidércz vagy boszorkány nyomásától hamar megszabaduljanak, szokás némely községben a lábbelit vagy a papucsot az ágy felé fordítani, legtöbbször pedig az alvószoba ajtajához a seprút felfordítva tenni; *a* ily mód által hiszik babonásaink a lidércz vagy a boszorkány félet elkergettetni, a mely az ember gyomrát vagy mellét éjszakánként nyomja. Úgy-e kedves Mihály barátom, ez is mily ostoba és nevetséges babonás hit, s mennyire el van ezen babona terjedve még is mindenfelé Magyarországon! De miután mint tudja van, sem boszorkány, sem lidércz e világon nem létezik, ennél fogva nem is történhetik ily nyomás alvásunk alkalmával.

Mihály gazda: Én ugyan nem hiszem, azonban többször halottam én is már ily félet, hogy valami lidércz vagy gonosz lélek vagy valami boszorkányféle nyomja néha az alvó embernek a gyomrát vagy mellét; de miután persze sem gonosz lélek, sem lidércz, sem boszorkány nincsen; mitől van hát még is kedves szomszéd uram azon hébe hóba előforduló nyomás az embereken?

Kardos tanító: Ez onnan van kedves Mihály barátom, hogy néha betegesek vagyunk, s ily beteges állapotunkban alvásunk alkalmával néha görcsökben szenvedünk, s ezen görcs okozza az ember mellében a nyomást. Sokszor pedig sokat eszünk és iszunk estve, különösen az estveli multságokban, főkép a lakodalmakban és disznótorokban; s ezen sok evés és ivás által gyomrunkat megterheljük, s a gyomornak ezen megterbeltetése, vagy is a sok ételféle és a sok bor nyomja az ember gyomrát; de nem a lidércz, sem semmiféle gonosz lélek, sem a boszorkány mint ezt sok babonások hiszik.

S mily káros következése van sokszor e babonás hitnek, erre egy szinte valósággal megtörtént dolgot hozok elő: Ugyancsak Daróczon Baranya vármegyében történt 1847-ben, hogy egy ot-tani paraszt asszony egymásután több éjszakán át alvása alkalmával gyomrában ily nyomást érzett, s babonás lévén, ennél fogva

azt hitte, hogy őt minden éjszaka boszorkány nyomja, s e miatt egészen kétségbeesett állapotban volt már; ezen kétségbeesett állapotában elment az akkori káplánhoz Kormon Pálhoz, a kihez nagy bizalommal viseltetett, panaszolván neki az ő szomorú állapotát, mondván többek közt, hogy egy éjszaka már meg is fogta a boszorkány szoknyáját, de kisiklott kezéből s most már mitévő legyen. A káplán látván, hogy ezen különben kedves asszonya babonás hite miatt közel van az örütséghez, azon gondolatra jött, hogy ezen szerencsétlen asszony tán legkönnyebben ugyan csak babonás tanács és eszköz által menthető meg bajától s különösen képzelt babonás hitétől. Az említett káplán ennél fogva ezt mondá neki: Hisz ezen a bajon könnyű segíteni, nagyon könnyű módon lehet a boszorkányt a háztól eltávolítani; tegyen csak alvó szobájának ajtajához egy seprűt de felfordítva, s meglássa, hogy a boszorkány többé meg nem látogatja. Az asszony csakugyan követé a káplán tanácsát, s harmad napra újra megjelent a káplánnál, megköszönve sok hálálkodás között jó tanácsát, mert hát csakugyan a felfordított seprőtől a boszorkány inár elmaradt. Boszorkány persze soha sem nyomta őt, csak babonás képzeletében hitte azt, hogy az őt nyomja. S mint ezen példából is látszik, mily szerencsétlenek a babonások; ha ezen káplán történetesen ki nem találja magát, vagy is ügyes fogáshoz nem nyúlt volna, azon asszony tán megőrült volna babonás hite következtében.

Mihály gazda: Oh, ha minden tanító így felvilágosítaná a babonás és tudatlan embereket mint kedves komám uram engem minden babona felől felvilágosít, ez esetben a babonaságnak alig lenne híre és nyoma.

De valami jutott eszembe. Ugyan már felvilágosított kedves komám uram a felől, s hiszem is, hogy a nap és holdfogyatkozások semmiféle szerencsétlenséget nem jelentenek; de a mit most kérdezni fogok, azt igen sokszor hallottam, legalább sok öreg gazdák és gazdasszonyok erősítik, s azért egy kissé magam is hiszem. Aszondják ugyan is, hogy némely földi s kerti vetemények szebbek s nagyobbak fognak lenni, ha azok holdtöltén vettettek el, némelyek meg bujábakká, ha holdfogytán ültettettek el; hiszi e ezt kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Nem biz én kedves Mihály gazda, s magának sem szabad ezt, egy kissé sem hinni. Igaz ugyan, hogy a holdnak van némi befolyása földünkre, minthogy a hold minden égi testek közt legközelebb van a mi földünkhöz; s a természettudósok állítása szerint az úgy nevezett tengerapály és dagály a hold befolyásától származik. Minthogy kigyelmed meg tán mások is nem tudják, mi az a tengerapály és dagály, elmondom röviden:

A tenger ugyanis minden 6 órában vízával a partfelé magasra emelkedik, s utána minden 6 órában ezen magasra emelkedett víztömeg elébbi állapotjába s helyére visszahúzódik, vagy is, mintha apadó állapotba jönne. A tengervíznek ezen emelkedését tengerdagálynak nevezik, a víznek visszahúzódását vagy apadását pedig tengerapálynak. Így például Hamburg nevű németországi nagy városban közel a tengerparthoz van egy utca, a mely utczában sokszor nagy tengeri hajók állanak, s az idegen utazó csudálja, hogy juthattak ezek a nagy tengeri hajók a száraz utczába; azonban a hamburgi ember csak hamar felvilágosítja őt ily módon: Mikor tenger dagály van, akkor a tengervíz nagy tömegben ezen utczába nyomul, s 6 óráig ott marad, ekkor hajóznak a tengeri gőzhajók és gályák ezen utczába megrakodás végett; 6 óra múlva azonban a víztömeg az utczából elébbi állapotjába a tenger medrébe visszahúzódik, s ekkor van az, hogy azon nagy tengeri hajók a száraz utczában a kövezeten állanak a raktárakból rakodtattnak. A hajótulajdonosok azonban nem félnek attól, mintha most már hajók a száraz utczában megfeneklenének, mert tudják, hogy 6 óra múlva ismét tengerdagály leend, s a tengeráron vagy is az utczába újólág nyomuló víztömeg azokat a tengerbe visszamehetnek.

Mihály gazda: No, ily félet még nem hallottam, nem csuda ez kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Nem csuda; mai napság a világban többé csuda nincsen, mindennek, a mit mi csudának tartunk, természeti oka van. Így például a tenger dagályt és apályt mint már mondtam, a természet tudósok a hold befolyásának tulajdonítják. Azonban hogy némely vetemény gazdagabban vagy bujábban terem, ha azt holdtöltén vagy holdfogytán vetik, ez szinte csak mesebe-

széd kedves Mihály gazda, ezt mai nap egy okos ember sem hiszi inár; a babonások persze hiszik, különösen a babonás gazdasszonyok. Előbb meg kell mindent próbálni, de próba és tapasztalat nélkül semmit sem kell hinni. Vájjon tapasztaltáé saját maga kedves Mihály barátom, hogy némely veteményünk szebb és gazdagabb leend, ha holdtöltén ültetjük, más meg akkor szebb, ha holdfogytán veteményezzük?

Mihály gazda: Nem biz én, még nem tettem próbát, s ilyfélét magam nem tapasztaltam.

Kardot lantó: No, ha saját maga nem tapasztalta ne is higyeje; a mendemondára semmit sem kell adni, csak mint mondtam a saját több esztendőbeli tapasztalatára. Mert megeskik, hogy most holdtöltén veteményezek valamit, s utána jó termésem van; de ha azután néhány esztendőn át olyfélét mindég holdtöltén veteményezünk is, tapasztalni fogjuk, hogy nem fog mindég jó termésünk lenni; s a híres kertészek közül szinte egyik sem ád arra valamit hogy holdtöltén vagy holdfogytán történjék-e a veteményezés; s reményiem kedves Mihály barátom is inkább hitelt ád a híres kertészek tapasztalatának s állításaiknak, mint sok hiszelékeny s babonás asszonyok mendemondáinak.

Mihály gazda: Nem is adok én semmit a babonás asszonyok mendemondáira; s csak úgy félíg hittem azt, hogy holdtöltén tán jobb némely magot veteményezni. De hála isten hogy most már meggyógyultam, hogy most már ezen babonás hiedelemtől is megszabadultam.

Kardos tanító: De újólag tovább megyek a babonák előszámlálásában:

Ha az ember idegen házban először alszik, mielőtt az ágyba lefeküdné, háromszor olvassa meg a gerendákat, s a mit akkor éjjel álmodik, az be fog teljesedni.

Ha valaki valakiről álmodik, s utána mindjárt felébred, fordítsa meg vánkusát feje alatt; s a kiről álmodott az viszont fog róla álmodni.

Ha az asztalnál egy férfi és egy asszony véletlenül egymásután egy pohárból isznak, akkor egymás szerelmét isszák meg, vagy megtudják egymás gondolatját.

Mihály gazda: Mily csudálatos babonás hiedelmek ezek is; no, de még is olyanok, hogy az ember mosolyog az ilyenek felett; s gondolom, hogy ilyen babonákra leginkább a babonás szerelmesek adnak sokat.

Kardos tanító: Vetés alkalmával pénteken nem szabad kenyeret sütni, mert különben a búza üszögös lesz.

Lucza napján a házban senkinek sem szabad varrni; mert ha valaki ekkor e házban varr, ez esetben a tyúkok nem fognak tojni.

Ha újévkor pogácsát sütnek, minden pogácsába egy kis tolat szúrnak; s ugyan csak minden pogácsa egy családtagnak nevét kapja, s a melynek tolla a kemenczében meg ég, az azon esztendőben meghal.

Mihály gazda: No, ezek is furcsa kis babonák; és mily vidéken hiszik ezeket kedves komám uram?

Kardos tanító: Úgy jut eszembe, Mezőföldön és több községben Veszprém vármegyében; azonban valószínűleg másutt is.

A temerini babonások Bács vármegyében pedig azt mondják; miolta a nagyobb fajta tyúkok, az úgy nevezett kochinchinai tyúkok módiba jöttek, azolta járnak rász esztendők.

Ez az esemény pedig, a mit most fogok előadni, egy nagy bácskai községben történt ezelőtt néhány esztendővel, jelesen Óbecskén. Midőn egyszer ugyanis Óbecskén sok ideig eső nem volt, a népségnek egy nagy része e hosszas szárazságot egy ott működő cservenkai német téglamester varázslásának tulajdonította; állítván, hogy a téglamester egy kenyeret kivájt, abba egy varangyos békát tett, s azt a földbe elásta, s ez az oka annak, hogy eső nem esik. A felbőszült népség ennél fogva vasvillákkal s bunkósbotokkal ráment a téglamesterre, s azt csaknem agyonverte, követelvén tőle, hogy vegye ki a földbe elrejtett varangyosbékás kenyeret. Hasztalan volt a téglamesternek kérése, ártatlansági esküvése, s hogy ő az egészből mit sem tud. Az ütlekezés közben egy a felbőszültek közül észrevesz közel a téglakemenczéhez egy új kis földhányást, odamegy s ásni kezd, s im megtalálja a néptömeg által követelt kivájt kenyeret s benne a varangyos békát. S most már nagy húhóval kísérték a sokfelül

vérző téglamestert mintegy akasztófára íteltet a városházhoz; a hol más tanácsot nem adhattak neki, mint azt, hogy jó lesz neki mielőbb a város határából elhurcolkodni, ha békében élni akar. S most már szentül hiszik a babonások Óbecskén, hogy azon elásott kivájt kenyér s a benne lévő béka volt oka a szárazságnak; s minthogy nem sokára azután történetesen eső következett azt hitték, hogy a véres ütlegek, a melyeket a téglamester kapott idézték elő az esőt.

Nem a legnagyobb babonáság-e a mai világban ilyesmit hinni, hogy egy elásott kivájt kenyérnek, a melyben egy varaogyos béka van, olyan csodaereje lenne, melynél fogva hosszas szárazság történik; a véres ütlegek pedig azon csodaerővel bírnának, hogy azoknak, a hol a vérengzés történt, jótékony esőt hoznak.

Mihály gazda: Igaz, valójában igaza van kedves szomszéd uramnak; bizon szégyen és gyalázat is mai nap ilyest még hinni. De hát ugyan mért is ásta el azon téglamester azt a kivájt kenyeret s mért tett abba egy varaogyos békát, mi czélja volt evvel?

Kardos tanító: Nem ásott az el semmifélet, olyan ártatlan volt ő e tekintetben mint maga kedves Mihály barátom; hanem e téglamesternek egy ellensége volt, s ezen ellensége ásta el titokban a téglakemenczéhez közel azon kivájt kenyeret s ugyan-csak az tette bele a békát, midőn a téglamester egy ízben elutazott valahová; ezen ellensége terjeszté el aztán szinte a községben az akkori szárazság alkalmával azon babonás nézetet: hogy azért van e szárazság, s azért nincs eső, mert a téglamester ezt meg ezt tévé, holott az arról mint mondám semmit sem tudott. S ugyan csak ezen ellensége bősztette fel a babonás népet ellene; szinte ő találta meg a kivájt kenyeret is a békával, miután azt ő maga ásta el. Így bolondította el ezen téglamesternek ellensége a község népségének nagy részét.

Mihály gazda: No újólág mondom, hogy szégyenére válik egy oly nagy község népségének, hogy egy egyszerű ember által elhagyta magát bolondíttatni; s egy babonás hiedelem miatt egy ártatlan embert csaknem agyonvert.

Kardos tanító: Azt is hiszik némelyek, azonban hála isten csak kevesen még: hogy ha valamely zsványt felakasztanak, azon felakasztott ember minden tagjának s minden ruhájának legkisebb darabja hasznos, különösen pedig a marhák nyavalyája ellen hasznos szer.

Mihály gazda: Oh mely oktalan babonás gondolat. Már hogy tehetne csudát a felakasztott embernek egy kis ruhadarabja, vagy testének egy kis csontja s húsdarabja? Mert az nemde csuda lenne, ha teszem egy ily kis rongydarabbal a beteg marhát meg lehetne gyógyítani? No, ha ez így lenne, hogy igyekeznének a nézők az akasztás után a felakasztott embernek minden ruháját kis darabokra Szétszakítani, csak hogy mindenki egy kis darabot kaphasson belőle; sőt szétszakítának tán hol: testét is, csak hogy olcsó marhaorvossághoz juthassanak. Már valójában, a ki ilyest hisz, az az örültek házába való, nemde kedves komám uram?

Kardos tanító: Úgy vagyon. Hiszik azt is sok együgyű és babonás emberek, hogy ha medárdus napján eső esik, akkor utánna egymásután 40 napig esik az eső. Pedig ez is a nevetséges babonás hiedelem; hisz már sokszor esett medárdus napján és nem esett utánna három napig sem, úgy-e úgy van Mihály gazda? Gondolkozzék csak egy kevéssé néhány elmúlt esztendőre.

Mihály gazda: Már pedig úgy van; én is úgy emlékezem, hogy ezelőtt két esztendővel medárdus napján esett az eső, s mind a mellett is egy esős nap sem következett utánna.

Kardos tanító: És mért határozta volna Isten éppen medárdus napját olyan napnak, hogy eső esetében az maga után negyven napig tartó esőt húzzon?! Ha ez úgy lenne, ekkor isten ezen medárdus napnak csudatevő erőt adott volna; mert az csakugyan csuda lenne, ha egy esős nap maga után negyven napi esőt tud húzni. És mért adott volna isten éppen csak ezen medárdus napnak ilyen csudatevő esős erőt, mért nem a Lucza napnak, vagy más napnak? Különben mai nap ezt már egy ember sem hiszi, a kinek csak egy kis esze van. Hát kedves Mihály barátom hiszi-e?

Mihály gazda: Már hogy hinném én, én soha sem hittem azt; leginkább a legegügyűbb és legostobább asszonyok hiszik

gondolatom szerint mai nap azt, hogy a medárdus napnak csudatevő ereje van, vagy is, hogy ha az napon eső van, ekkor ezen esős nap maga után 40 napi esőt húz.

Kardos tanító: De fájdalom, még igen sok oly férfiak is vannak, a kik hiszik azt, hogy az esős medárdus nap után 40 napi eső következik; de persze csak azon férfiak, a kik igen tudatlanok s együgyűek. S így nem csuda, ha az igen tudatlan és babonás asszonyok még inkább hisznek a medárdus nap csudatevő erejének.

Ugyancsak a legtudatlanabb s legbabonásabb asszonyok hiszik ezt is, hogy Lucza napján éjszaka a boszorkányok a kéményeken tánczolnak s ugrálnak, és pedig egy kéményről a másikkra.

Mihály gazda: No én azt mondom kedves komám uram, s százszor is azt mondom; hogy ha a babonás hit nem az ördögtől, hanem az embertől származott; akkor az még is csak egy asszonyféléltől származhatott, hívták legyen azt akár Évának, akár Luczának, akár Katának, akár Ostobácskának; minthogy még is leginkább az asszonyok hisznek a varázsló cigányasszonyoknak, a gonosz lelkek léteinek, a lidérczek, a kincsen ülő sárkányok, a garabonciás deákok, a boszorkányok, a kísértetek létezésének, és sok más mindenféle babonaságnak és ostobaságnak.

Kardos tanító: Igaza van némikép kedves Mihály barátomnak. Azonban még sem szabad oly könnyen minden asszonyra a k ár hozta tás követ dobni. Mert vannak oly asszonyok is, és pedig szép számmal, a kik a varázsló cigányasszonyokra, a kártyavetésekre, a rossz lelkekre, visszatérő lelkekre, lidérczekre, sárkányokra, boszorkányokra, kísértetekre, szerencsétlen napokra és számokra, — továbbá az állatok hangjára, egy szóval a babonafélékre semmit sem adnak, s a babonás hiedelmeket és szokásokat csak kinevetik.

Mihály gazda: No azt nem tudtam, hogy ily derék és okos asszonyok is vannak; bár csak az anyukom is az okosok közé tartoznék; no de majd megpróbálom én a babonaságokat a fejéből kiverni. Mert csak nem illenék, hogy ha bíró leszek, hogy a

község: fejének a felesége ostoba s babonás asszony legyen, úgy-e kedves komám uram?

Kardos tanító: Úgy van. De csak öklével ne próbálja a babonásokat felesége fejéből kiverni; mert ökölrel a babonáságot a fejből sóba sem lehet kiverni, hanem csak szép szóval és okossággal.

Mihály gazda: Ments isten, de hogy gondoltam én arra, hogy az öklömmel akarnám kedves Pannám fejéből a kísérteteket, a boszorkányokat s más babonáságot kiverni, hanem a mint kedves szomszéd uram mondá, csak úgy okos és szép szóval.

Kardos tanító: így kellene minden okos gazdának tenni. Azonban újólág eszembe jut egy olyan babonás szokás, a mely szinte leginkább az asszonyok által műveltetik: így például sok helyeken az asszonyok a rostának is tulajdonítanak csudatevő erőt. Ugyanis, azt hiszik, hogy a rosta, vagy is a rostába betett olló megmondja azt nekünk, a mit tudni kívánunk; és ha a rosta, vagy a benne levő olló megtudja mondani a mit kívánunk, nemde ezen rosta vagy az olló benne csudatevő erővel bir.

Mihály gazda: Már pedig úgy van; de hogy is lehet olyat hinni, hogy a rosta, vagy az olló benne meg tudná mondani, a mit az ember tudni kíván? hej be sokszor szeretne az ember egyetmást megtudni; s csak az az olló a rostában tudná azt megmondani, a mit tudni óhajtunk? No ilyfélét szinte csak egy őrült ember, vagy a legostobább asszony hihet.

Kardos tanító: Úgy van Mihály barátom, és mind a mellett is a rostaforgatás igen sok magyarországi községben szokásban van. Most pedig egy esetet fogok elbeszélni, a milyen esetnél leginkább szokás a rostaforgatást elővenni: Teszem, ellopnak Patkó Ferenczéktől egy tehenet, vagy egy pulykát; ily esetben Patkóné a babonás gazdasszony előveszi a rostát, a rostába beszúrja az ollót, s ezután megpördíti a rostát ezen szavak mellett: szent Péter szent Pál, ki vitte el tehenemet vagy pulykát? A rosta persze egyszer csak megáll, s a merre az olló akkor mutat, azon irány felé vitték babonás hite szerint tehenét vagy pulykáját. Teszem, ha napnyugot felé mutatott az olló, eszébe jut Patkónénak, hogy arra lakik Kurutz Kata, a ki egyszer nála szol-

gált, s a kit egyszer kétszer megütlegelt, s azonnal bizonyos előtte a gyanú, hogy Kurutz Kata volt a tolvaj, mert hisz az ő lakása felé mutatott az olló a rosta megpördítése után.

Mihály gazda: No az ilyen rostaforgatás csakugyan egy igen neveléses szokás; csak próbáljon az én anyókám ily rostával valamit kitudni akarni, bizony, kitekerem tán kezét; mert az még is csak nagy bolondság olyast hinni, hogy a rosta és az olló meg tudnák a tolvajt mondani. — Bezzeg a megyei kommisszári usoknak és a sokféle bíráknak könnyű lenne a dolguk ily mód által a tolvajokat és a zsványokat kitudni; mást nem kellene nekik tenni, mint mindég csak a rostát forgatni.

Kardos tanító: Biz xigy van.

Azon babona pedig, a mit most mondani fogok, szomszédságomban testvéremnél történt. Ugyanis testvéremnél özvegy Vágfi Karolin asszonynál szolgált egy feketehegyi leány Fekete Zsuzsa nevezetű; ez télen sok éjszakai kószálása következtében a szent Antal tüze nevű betegségbe esett, a melynél fogva arcza egészen vérvörös és összedagadva lett. A beteg, testvérem kívánatára elment ugyan az orvoshoz, de az orvos rendeletét, hogy folytonosan hideg vagy friss vízzel borítsa arczát nem teljesítette. Egyszer csak testvérem szobájában sok férfi lépéseket hall, s ennek következtében az ablakon kinéz, s im néhány férfit lát közeledni Zsuzsa szolgálójának az ágyához; ezek közül egy idősb férfi egy vörös pipi kendőt vesz elő, s avval beköti a beteg leány arczát és fejét. S midőn özvegy Vágfiné rájok kiált, mit akarnak mit csinálnak? Csitították őt, hogy csendesen legyen, ne kiáltson; ez alatt elővesz az öreg ember egy aczélt és kolyát s a bekötött fej felé néhányszor tüzet üt, ezután csendesen szótlanul mindnyájan eltávoztak. Az öreg embert a ki a babonáságot véghez vitte Antalnak hívták. S minthogy Zsuzsának arcza beteg állapotjában vörös volt, azért kellett arczának vörös kendővel bekötve lennie. S minthogy betegségének neve szent Antal tüze volt; ezért kellett egy Antal nevű embernek a beteg felett tüzet ütni. Ily módon gondolták ezen babonások a szent Antal tüze betegséget előzhető; pedig dehogy múlt el ezen babonás cselekmény következtében a leány betegsége.

Mihály gazda: Bizon bizon, mondtam már, és újólág és sok-szor mondom; hogy fáj az ember szíve, miután látja, inennyiféle a nevelés babonás szokás; bogy oly nevelés babonás mívelet által is oly sokan némely betegséget gyógyítani akarnak.

Kardos tanító: De hányféle betegséget igyekeznek a babonások, kuruzsolók ilyféle babonás módok s úgynevezett varázsszerek által elűzni, különösen pedig a hideglelést Nehány ily babonás módot és varázsszert a sok közül im előszámlálok:

Napfelköltekor a beteg 3-szor imádkozik, s a napfelé fordulva így szól: Kedves nap jöjj mielőbb le, s vedd el tőlem a 77 hideglelést az atya, fiú és szent lélek nevében Amen. Némely beteg pedig ily módon akar a hidegleléstől megszabadulni: Egy darab papirosra ezt írja: A méhek tüdő nélkül, a gólya nyelv nélkül, a galamb epe nélkül segít mind a 77 hideglelésen, és ezen papírdarabot egy darabig a nyakába viseli.

Mihály gazda: És vannak kedves szomszéd uram olyan emberek, a kik ilyféle módon akarják a hideglelést elkergetni?

Kardos tanító: Persze vannak, kedves Mihály barátom, hisz azért hozom elő. De tovább megyek az ilynemű varázsgyógymódok előszámlálásában: A ki veszett kutyától lett megharapva, az tegyen ezen kutyának szőréből a sebre; vagy' ezen szőrrel a seb füstölendő, s a megégett szőrnek hamuját egye meg az, a ki a veszett kutyától megharapva lön, s ez esetben a babonás hit szerint nem fog veszetté lenni. A sárgaság megszűnik, ha a sárgaságban szenvedő beteg egy hétig mindennap háromszor sárgarépát eszik, s ugyan ezen idő alatt többféle aranygyűrűt s más aranyféléket hord magán. A hidegleléstől megszabadul az ember, ha a beteg hideglelés alkalmával éjjélkor egy seprűn nyargal valami kérészükgig, a seprűt akkor ott leteszi s azután néma állapotban haza siet. A gyermekgörcsöt némely babonások ily módon akarják megszüntetni: hogy a gyermek ingét lehúzzák, elszakítják, és éjjélkor szóltalan állapotban egy keresztútra teszik. Néha azonban az az eset is fordul elő, hogy az együgyű babonás beteg saját betegségét feleszi; ez pedig így történik: A betegnek neve, életkora, s maga a betegség, s ezeken kívül valami varázsmondás, vagy ezen szavak: Jézus Mária szent József egy darab papirosra íratik, a-

melyet aztán a beteg néha kenyérben néha gyümölcsbe lenyel, s ez esetben hite szerint elmúlik betegsége. A hideglelés elűzésének legkönnyebb módja ez: bogy a beteg a szoba ajtaja felé krétával e szavakat írja: Ha te hideglelés jönni fogsz, akkor nem vagyok otthon. Vagy ezt írja rá: Hideglelés maradj el, Farkas Gábornak nem kell. Jobb hatású azonban ezen kis versféle, ha ez egy papírdarabra iratik s azt a beteg mintegy egy hétig nyakába akasztva hordja.

Mihály gazda: No, újólág mondom, bár kenyerelemek javát megettem, de ily babonás gyógyításmódokat még nem igen hallottam. Úgy-e kedves szomszéd uram, nem csuda bogarai-e az istennek azok, a kik ilyenféle gyógyítómódokat használnak?

Kardos tanító: Bizon csuda bogarai az istennek az ilyenek. Akarja-e kedves Mihály barátom tudni, mily különféle módok által akarják némely babonások a másik nem szeretetét megnyerni; például, a férfiak az asszonyok szeretetét s az asszonyok a férfiakét?

Mihály gazda: Úgy jut ugyan eszembe, mintha már ilyenmű példát hozott volna elő kedves szomszéd uram; azonban annál jobb, minél több ily példákat hoz elő; képelem mily nevetséges példákat fog előhozni.

Kardos tanító: Biz ezen előszámlálendő példák közt elég nevetséges fog előfordulni. Ha például egy leány egy rozmarinnak hegyét titokban a legénynek nadrágjába bevarrja, úgy hogy az arról mit sem tud; ekkor ezen legény azon leányt többé el nem tudja hagyni.

Mihály gazda: Tudtam, hogy ily nevetséges cselekedetek fordulnak elő a szerelem megnyerésére.

Kardos tanító: Ha egymásnak czipőjébe s csizmájába a szerelmesek titokban 4 levelű herét tesznek, ez esetben hívek maradnak egymáshoz. Megnyerhető a babonás hit szerint a leány vagy a legény szerelme az által, ha valamelyiknek szerelmi varázsitalt adnak megivás végett; s az ezt megissza. Ily varázsitalokat minden népek közt készítenek, még a legmiveltebb népek között is. Így például 1859-ben Berlinben Németország fővárosában egy asszonyt fogtak el, mert szerelmi itallal kereskedett, s

mindennap körülbelül 6 tallér árút adott el; s e szerint egy esztendőben mintegy 2000 tallért kapott ily eladott buvitalért a szerelmesek elbolondítására, holott neki azon ital készítése legfeljebb tán 40 tallérba került.

Legtöbb szerelmi szer abból áll: hogy a szerető személynek valamit testéből, haját, körmét, izzadságát vagy véréát valami ételbe vagy italba teszik, s azt annak elébe megevés vagy megivás végett teszik, a nélkül azonban, hogy ő az ily módon készített varázsételről vagy italról valamit tudna.

Mihály gazda: No, már a ki az ily babonásokon nevetni nem tud; az bizonyosan vagy embergyülölő vagy halálra ítélt ember.

Kardos tanító: Most meg egy két oly példát hozok elő a babonás világból, mely cselekvény s mód által szűnik meg az egyiknek vagy a másik félnek a szeretete. A babonás hit szerint az egymást szeretőknak nem szabad egymásnak czipót ajándékozni, mert ez esetben a szeretet megszűnik; sem ollót, sem kést, sem tűt, minthogy ez esetben a szeretet szétvágatik vagy átszúratik. A két egymást szeretőnek nem szabad egy gyermeknél együtt keresztszüléneknél lenni, minthogy ez esetben a szeretet szétmegy. Ha egy leánynak a kedvese hűtelessé lett, a leány ez esetben 3-om darab viaszgyertyát megfordítva gyűjtsen meg, s 3-om miatyánkot imádkozzék, ekkor visszatér a hűtelen legény szeretete. Ha pedig a leánynak szeretete szűnt meg a legény iránt; ez esetben a legény éjfél tájban menjen a temetőbe, s egy keresztleletlen gyermek sírjáról 3-om göröngy földet a feje felett dobja hátra, ez esetben a leány szerelme újra felelevenedik.

Mihály gazda: Ugyan kedves szomszéd uram, honnan szedte vette ezeket a csudálatos és nevetséges babonásokat? Jaj be sok ostobaságot követnek el azok a babonás szerelmes legények és leányok. Boldog isten, mikor jön el azon idő, hogy az ily babonásokat még az együgyűbb leányok is csak nevetni fogják?

Kardos tanító: Míg azon idő el fog következni, alighanem 100 vagy 200 esztendeig is várni kell. Azonban még két leányos babonás jut eszembe: Ha a menyasszony a templomból kijön, a mely leány ekkor karját erősen megnyomja, ez esetben ezen

leány is nemsokára menyasszonnyá fog lenni. Ha pedig a menyasszony a lakodalmi-tor után székéről felkel, a mely leány azután sebesen először a székére ül, az fog utánna legelőször menyasszonnyá lenni. Most még néhány menyasszonyi babonáságot akar-nék elmondani, ha kedves Mihály barátom meghallgatná!

Mihály gazda: Már mért ne hallgatnám meg. Ha már oly sok babonáságot meghallgattam, mért ne hallgatnám meg a menyasszonyféle babonáságot is, noha tán már egy-kettőt hal-lottam.

Kardos tanító: Meglehet, hogy egy kettőt már előhoztam, azonban most újólág néhányat fogok előszámlálni: A babonás hit szelént, ha két testvér egy napon eskettetik meg, ekkor szeren-csétlen leend házasságuk. A menyasszonynak a lakodalom előtt 8 napig nem szabad a szülei házat elhagyni, hogy meg ne bo-szorkányoztassék. Ha a menyasszony szüleivel a vőlegény lakába ház tüzet nézni megy, ekkor neki abban nevetni nem szabad, minthogy ez esetben mint asszonynak ott sokat sírni kell. A menyasszony az úton az esketésre menetelkor sokat sírjon, ez esetben sokat fog örülni házasságában. A házasulandó párnak a lakodalom előtt legalább egyszer egy tálból kell enni, minthogy ez esetben békés életet fognak élni. A menyasszonynak nem sza-bad magának egyedül a lakodalmi kalácsot sütni, mert ez eset-ben szükség jön a házába. Ha a vőlegény a menyasszonynak menyasszonyi ruhát, s a menyasszony pedig a vőlegénynek egy vőlegényt inget ajándékoz, ez esetben házasságuk szerencsés leend. Az esketendők közül, a melyik először lép a templomba, az fog a házban uralkodni. Nem jó egyszerre több párnak megesketés vé-gett az oltár előtt állani, mert csak az először megesketettett pár-ra szál a pap hathatós áldása; a többi párokra mondott áldásnak már nincs ereje; étinél fogva ezek aztán szerencsétlenné lesznek s ko-rán meghalnak. A menyasszony, ha a vőlegény házába először megy, kenyeret s más élelmet vigyen oda magával, ez esetben sohasem fog kenyér s más élelem új lakában hibázni. A menyasszony még menyasszonyi öltözetében menjen az istállóba s dobjon a marhának eleséget ezen kiáltás mellett: sok szerencsét nektek; ez esetben a szerencse az istáiban marad. A lakodalmi napon a vőlegénynek

nem szabad a menyasszonyt szolgálni, minthogy ez esetben azt azután is mindég szolgálni kell. Az első 8 napon a lakodalom után az új menyecske mindenkinek, a ki a házba jön, egy darab kenyeret adjon, ez esetbe szerencse fog a házba jönni.

Mihály gazda: No, ugyan hogy lehetett ennyiféle, oly sok furcsa és csudálatos babonáságot kigondolni?

Kardos tanító: Ó kedves Mihály barátom, hisz ezen előszámlált sokféle babonáságok nem egy községbeliek, hanem több ezer községből valók. S ma valaki itt gondol ki valami babonáságot, holnap pedig egy másik máshol. S némely babonáság az egyik népségnél van elterjedve, más népségnél pedig mások; s több babonáságok felett ha bár elterjedve is vannak, legtöbben már csak nevetni szoktak. Most azonban néhány, a házasságban s viselős állapotban előforduló babonáságot fogok előszámlálni: Az első pár cipőt, a melyet az ifjú asszony elszakít, nem szabad elajándékozni, hanem el kell dobni; minthogy csak ez esetben lesz házassága szerencsés. A viselős asszonynak nem szabad keresztszülőnek lenni, mert különben meghal a keresztelt gyermek és saját születendő gyermeke is. Viselős asszonynak szinte nem szabad a temetőben valami sirt átlépni, minthogy ez esetben is meghal gyermeke. Szinte ily állapotban lévő asszonynak nem szabad a holtnak szemét becsukni, minthogy ez esetben születendő gyermeke vak leend. Viselős asszonynak nem szabad káromkodni vagy valakinek rosszat kívánni, mert különben mind az születendő gyermekére esik vissza. Szüléskor jó egy fogadalmat tenni, minthogy ez esetben szülése könnyebben történik. A babonás hit szerént a gyermekágyas asszonyok vannak leginkább a boszorkányok hatalma alá vetve; ennél fogva magokat azok ellen védeni kell. Ezek ellen sikeres védszer a férfiing, a mely estve az ablak elébe akasztatik, s egy kötő, a mely az ajtó elébe terjesztetik. Ugyancsak a gyermekágyas asszonynak 6 hétig nem szabad a kúthoz menni, mert ha elébb oda megy vizet méríteni, a kút vagy kiszárad, vagy tisztátalanná fog lenni. A gyermekágyasoknál szinte jó szer a boszorkányozás ellen, ha ők ágyukba egy bibliát, egy imáságos könyvet s egy énekes könyvet rejtenek, ezekhez csatolván még egy ollót. A gyermeket szült

asszonyoknak nem szabad 6 hétig halotti menet után nézni, mint-hogy ez esetben a következő esztendőben férje meg fog halni.

Mihály gazda: Nemde kedves szomszéd uram, ha az ember ilyenféle babonásokat hall, azt sem tudja, hogy nevéssen-e rajtok, vagy szomorkodják?

Kardos tanító: Valójában úgy van. Most meg azon babonásokat fogom előszámlálni, a melyeket a született gyermekekkel visznek véghez, s a melyek a csecsemőnek születése után való napokban fordulnak elő: így például az igen babonás anyák a gyermeket, a mint megszületett, mindjárt mezítelen földre teszik, hogy erős legyen; vagy lepedőbe betakarva az asztal alá, hogy okos, szorgalmas és szófogadó legyen. Ha a csecsemő az anya mellét nem akarja elfogadni, vagy is nem akar szopni; ez esetben a templom kulcsát kell kis szájacskájába adni, ennek következtében mindjárt fog szopni. A született gyermeknek egy kevés sót is szoktak a babonás anyák a nyelve alá tenni, hogy meg ne boszorkányoztassék.

A gyermek születése után 9 napig nem szabad semmit a házból kikölcsönözni, minthogy az által a gonosz embereknek alkalom nyújtatik a gyermeknek árthatni. A kereszteleetlen gyermeket nem szabad a házból a keresztelelésig más házba vinni, minthogy ez esetben szerencsétlenséget visz oda. Miután a keresztelelés legjobb szer a boszorkányozás ellen, ennél fogva a keresztelest sietve kell véghezvitetni. Ha a csecsemő aludni nem tud, s ennél fogva nyugalma nincsen, ennek oka a babonás hit szerint a boszorkányozás; hogy tehát a kisedd ettől megszabaduljon s nyugalma legyen, némely igen babonás anya a szobában négy kéz láb fel s alá mászik, s e mellett folytonosan ezt kiáltja: én keresem neked az álmod kedves gyermekem, míg az ennek folytatában el nem alszik. Nem szabad a született gyermeket nagypéntek hetében keresztelelni, mert ez esetben nagy korában mindég kísérteteket fog látni. Szinte kísértet látók lesznek az olyanok, a kik két pénteken át kereszteleetlenül maradtak születésük után.

Mihály gazda: Boldog isten, ily csudálatos babonáságfélélt még tán öregapám sem hallott soha. Na ugyan oktalan és bol-

dogtalan anyák azok, a kik ily babonaságokhoz folyamodnak. De az olyan anyát pedig, a ki a szobában négy kéz láb ide amoda mászik, hogy gyermekének nyugta legyen; az ilyet bátran hóbor-tosnak mondhatjuk, nemde kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Igazat mond Mihály gazda. De még egy két babonaság jut most eszembe, a mit a kis gyermekek felől hisz- nek a tudatlanság fiai és leányai: így például azt hiszik, hogy a csecsemét nem szabad az ablakon át kiadni, s azután azt ismét azon át beadni, mert ezen esetben a kis gyermek nem fog nőni, — vagy tolvaj fog lenni. Ha a kis gyermek sokat sír; ez eset- ben háromszor kell a lajtorja fogai közt áthúzni, ez használ a sok sírás ellen. Ha egy fiú és leány csecsemő különböző szülék- től, egy asszony vagy egy szoptatós dajka által szoptattatnak, ez esetben ezek nagy korukban megszeretik egymást. Kis gyermek- nek nem szabad a holdat újjal mutatni, mert ez esetben később- ben holdkóros lesz. Ha egy kis gyermeknek a jércze első tojását enni adjuk, ezen esetben az későbbben szépen fog énekelni tudni. A kis gyermekre első esztendejében nem szabad az esőnek esni, mert ekkor szeplőt kap.

Mihály gazda: No biz ezen babonaságok, a melyeket, most kedves komám uram előszámlált, szinte elég csudálatos, de legin- kább nevetséges babonaságok; s némelyik felett magam is moso- lyogni tudtam. Valóban mit ki nem gondolnak mindent a tudat- lanság fiai és leányai!

Kardos tanító: Most egy két oly babonaságot fogok előszám- lálni; a melyek különféle vidékeken a házi életmód körül for- dulnak elő.

Mihály gazda: No, halljuk hát, csupa fül vagyok; minthogy tudom, hogy a miket most kedves komám uram előszámlálni fog, azok szinte igen mulatságos babonaságok lesznek.

Kardos tanító: Bizon lesz ezek közt *elér* mulatságos is. A babonás hit szerént, a kik új házba vagy új lakásba lakni men- nek, azok mindég csak akkor hurczolkódjának abba, mikor a hold növekedőben van, minthogy ez esetben az új lakásban a sze- rencse is növekedni fog. Egy új házba vagy lakásba, egy fészületet, vagy egy szent képet, e mellett szinte sót, kenyeret és egy régi

seprút kell bevinni; ez esetben meg lesz benne a mindennapi kenyér. Ha azonban az új lakásba egy macskát is viszünk, ez esetben a családban valakinek nem sokára meg kell halni. A házban az asztalon senkinek sem szabad ujjával dobolni, mert ez esetben a doboló a szükséget hívja a házba. A szobajót senkinek sem szabad erősen becsapni; mert ez esetben annak a menyország ajtaja is becsapatik, midőn be akar jutni. Egy utcán fekvő seprút nem szabad a házba vinni, mert ez esetben boszorkányok jönnek a házba. Ha a szobát a templom seprőjével seprik, ez szerencsét hoz a házba. Az egereket a házból kilehet kergetni, ha a házi asszony húsvétkor délelőtti összeharangozáskor a háznak minden kulcsát összeköti, azonnal a pinezébe lemegy, s ott a kulcsomóval addig zörög, míg a harangozás tart; ez esetben az egerek a házat elhagyják. A patkányokat pedig némely babonások véleménye szerint az által lehet a házból kiirtani vagy elűzni: ha Miklós napján a háznak főajtására 3-om keresztet csinálunk, s felébe Miklós nevet írunk.

Mihály gazda: No, mind a két kezemet hasamra tettem, s úgy nevettem ezen előszámlált babonások felett. Hogy ilyen nevetséges babonások is forduljanak elő, azt még sem hittem volna. Azt gondolhatná az ember, hogy azok, a kik ily babonásokban hisznek, vagy ily babonáságot visznek véghez, bolond gombát ettek. Bizon jó is lenne az, ily könnyű módon a szerencsét és a kenyeret a házba varázsolni; meg az egereket és patkányokat házunkból kipusztítani.

Kardos tanító: Már az igaz, aki az ilyen féle babonáságban hisz, vagy ilyen babona cselekményhez folyamodik; az csaknem úgy tekinthető, mint a ki bolond gombát evett. Azonban még egy-két hasonló nevetséges babonáságot fogok előszámlálni:

Ha ugyan is, egy sütökemenczét építenek, ekkor a babonás hit szerint a gazdasszonynak kell abba az utolsó téglát beüttni; ez esetben ezen kemencze mindég jó fogja a kenyeret sütni. Ha egy új szolgáló lép a házba, ennek első kötelességévé kell tenni: egy kánná víznek a konyhába hozatalát, s azután b. nézést a kéménybe, ez esetben hű fog szolgálatában lenni. Az új kocsist pedig, a mint az udvarba lép, 3-szor kell a koesi körül vezetni

hogy hű maradjon. Az új cselédnek savanyú káposztát először enni nem szabad, mert ez esetben minden munkája savanyú leend, vagy is, kedvetlenül végzi majd munkáit. A babonások hite szerint, ha valakit meglátogatunk, a szobában állva nem szabad maradni, mert különben a házi úr vagy házi asszony nyugalalmát elveszük a házból. Ha két ember egymás mellett sétál, nem szabad maguk közt valakit áteresztetni, mivel ez esetben ez a valaki elviszi szerencsájüket. Ne engedjünk tüzet vagy gyertyát a házból más házába vitetni, mert ez esetben a szerencse a házból is kivitetik. Ha valaki vándorlásba megy, nem szabad szülőföldjére visszatekinteni, mért ez esetben vándorlásában nem fog szerencséje lenni, s hamar visszajön. A kártyás a kártyajátékban a szerencsét magához csatolhatja, ha vagy nagy-pénteki tojást, vagy egy lefejeztetett embernek véréből egy keveset magával hord.

Ha lutrira akar valamely babonás ember tenni; ez esetbeu valamennyi számot czédulácskára íratja, azután egy fazékba dobja; s belőle 4 számot egy hét éven alóli gyermek által húzat ki; ezen gyermeknek azonban vasárnapon született gyermeknek kell lennie; ily gyermek által húzott számok kijönnek s nyernek. Ha egy elásott kincsnak lángját látjuk, — a mely mindég igen kevés ideig lángol; -- ez esetben nem szabad a lánghoz kapni, hanem felibe azonnal egy keresztet kell vetni, s azután néma állapotban vagy ballábanak czipőjét, vagy nyakkendőjét, vagy egy olvasót kell rádobni; ez által a lángot látó az elásott kincshez való jussát bebizonyította, s a kincs többé mélyre nem sülyedhet. A kincset azonban mind a mellett is nehéz felvenni; az csak éjfél-tájban történhetik a legnagyobb csendességben; egy egyetlen kiejtett szó a kincset eltávolíthatja. A kincsemelés mindég bizonyos czeremoniák és hokusz-pokusz közt történik. A kincsasáskor még körülnézni sem szabad, s ha akkor valaki nevérol hívja, világért se szóljon.

Némely ostoba babonások hite szerint a tolvajt meglehet büntetni úgy, hogy azt agyonéneklük. A kárvallott ugyan is három napon folytonosan énekel, s e mellett mindég a tolvajra gondol, s ez esetben annak balvéleménye szerint meg kell halni; ily módon lehet az együgyű babonások szerint a tolvajt agyon

énekelni. Szinte meg hal a babonás hit szerént a tolvaj, ha sikasztás alkalmával történetesen elejt valamit, s ezen elejtett darab a koporsóba tétetik s a temetőbe elásatik. Ha valakit meglolpnak, ez esetben a kártszenvedő ember a tolvajért egész nap imádkozzék; a tolvaj ez esetben oly ként fog érezni, mintha tüzes szenet öntenének nyelvére; s ennél fogva sietni fog az ellopott tárgyat visszavinni.

Mihály gazda: No, ugyancsak igazat mondott kedves szomszéd uram midőn azt monda, hogy most szinte nevetséges babonásokat fog előszámlálni. Azonban azt sem tudja az ember, hogy az előszámlált sok babonáság közül, melyik a legnevetségesebb, melyik felett csudálkozhatunk legjobban. Teszem az is ugyan csak egy furcsa babona: hogy az új kocsist az udvarban 3-szor kell a kocsi körül vezetni, ha azt akarjuk, hogy hűséges cseléd legyen. Hej de szívesen megtenné ezt minden gazda, ha csak használna. S nemde minden kártyás szívesen hordana egész esztendőn át zsebében egy nagy-pénteki tojást, hogy csak mindég szerencsés legyen a kártyajátéknál. De ha például minden kártyás hordaná azt magával, ki veszítene ez esetben? valakinek csak kell veszíteni. S szinte minden lutrira tevő mint igyekezne egy vasárnap született s 7 éven aluli gyermeket feltalálni, hogy neki számokat húzzon; s ily gyermeket könnyű ám találni. S ha mindenki magának ily gyermek által húzatna számot, mindenkinek kellene nyerni; hej pedig a lutrin nyerő mint tapasztalatból tudjuk, oly ritka, mint a fehér holló. S végül nemde kedves komám uram, mily szívesen agyonénekelnék a tolvajt, ha csak lehetne. Vagy mennyivel szívesebben imádkoznánk egész nap, ha bár nehezünkre esne, csak hogy a tolvaj visszahozza az ellopott holmit. Ez esetben nem igen lenne szükség kommissáriusokra.

Kardos tanító: Úgy van Mihály gazda. Azonban miután már benne vagyok a nevetséges és furcsa babonások előszámlálásában, csak folytatom azok előszámlálását, míg csak egy eszembe jut. Így például némely babonás gazdák teszik azt, hogy a vetőmagba 3-om marék földet kevernek a szomszéd földéből, ennél fogva bal véleményük szerént szerencsés aratásuk lesz. Ha a vetéskor a babonás gazda a zsákból először három marékkal vesz

ki, és azt az atya, fiú és szent lélek nevében szórja ki, szinte jó aratásra számít. Az együgyű babonások szerint a gabnavetésnek mindég néma állapotban kell történnie; a vető gazdát ennél fogva meg sem szabad szólítani, s neki sem szabad a felszólításra vagy köszöntésre válaszolni. A vetéskor a gazdának szinte nem szabad nevetni, különben aratáskor sírni fog.

Mihály gazda: Hej be szívesen kevernénk a szomszéd földéből bárom marék földet gabnánk közé; s mily szívesen szórnánk szinte azt az atya, fiú és szent lélek nevében ki; hacsak ez mind előmozdítaná a gazdag termést. De kedves komám uram, hisznek e némely gazdák ily babonaszóban is? Nálunk Zöldhalomban legalább nehezen van olyan, a ki az ilyet hiszi.

Kardos tanító: Hisz némely más községben még jobban elvan terjedve a babonaszó, mint a mienkben. Azonban még minálunk is némely gazdák elég babonaszóhoz folyamodnak szántásvetés alkalmával; gondolkozzék csak egy kissé felette Mihály barátom.

Mihály gazda: Már csakugyan úgy van, a mint kedves szomszéd uram mondja. És pedig igaz a mi igaz, még ezelőtt három négy esztendővel én is babonaszót vittem véghez vetés alkalmával; de most már nem teszem; ezt bizvást elhiheti kedves tanító barátom.

Kardos tanító: No mért ne hinném; hisz oly okos és felvilágosodott gazdát, mint Mihály barátomat heted-hét községben sem lehet találni.

Mihály gazda: No, de azért én nem vagyok kevély arra, hogy a sokféle csudálatos és nevetséges babonaszóban már nem hiszek; s hogy több világosság van eszemben mint igen sok más gazdának községünkben és környékünkben.

Kardos tanító: Nem is lenne szép kevélyliek lenni. Mert lám, a legbölcsebb emberek a kevélységet éppen megvetik s igen alázatosok, s e mellett a legjobb és a legszívélyesebb emberek. Ilyen ember volt a régi Görögországban a világhírű bölcs Szokrates; s a legújabb időben ilven volt báró Ötvös József volt magyar közoktatási miniszterünk is; mind a mellett is, hogy nagy úr volt.

De ígértem kedves Mihály barátomnak, hogy mind azon babo-

naságokat, a melyek előttem ismeretesek, előfogom számlálni; ennél fogva azok előszámlálását folytatom. Az együgyű babonások véleménye szerint az asszonynak nem szabad gyümölcsfát plántálni, mivel ez esetben ezen fák nem hoznak gyümölcsöt.

Mihály gazda: No, ez is egy különös babonás vélekedés, nem de kedves komám uram?

Kardos tanító: Persze különös; hisz a józanabb okoskodás szerint inkább az asszonynak, — a ki szinte élőgyümölcsöt hoz a világra, — kellene gyümölcsfát plántálni; s nem a férfinak. De a babonás emberek okoskodása megfoghatatlan. De tán ők is így okoskodtak: hogy az asszonynak csak a konyhabeli főzés, a házi állatok, s az apró kerti vetemények tenyésztése a fő kötelessége; a fatenyésztés pedig a férfiak dolga; minthogy csakugyan férfiak plántálják nálunk a fát. Noha nem ártana ha az asszonyok is értenék a fák oltását, szemzését; egy szóval a faplántálást, a minthogy ebben már sok asszonyfélék jártasok is.

Mihály gazda: És csakugyan vannak kedves komám uram olyan asszonyok is, a kik a fák plántálásához, a szemzéshez s oltáshoz értenek?

Kardos tanító: Vannak bizon mind azon községekben, a hol a népiskolákban a fák plántálását tanítják. Majd jövő évben már én is fogom iskolámban nem csak a férfi növendékeket, hanem a leányokat is szemezésre s oltásra tanítani; s meglátja kedves Mihály barátom, hogy néhány esztendő múlva nálunk is lesznek már olyan leányok és asszonyok, a kik a fatenyésztéshez érteni fognak. A fatenyésztés tanítását minden népiskolába bekellene vinni; tán lassanként majd mindenütt be is lesz víve; legalább tudtommal van is olyan felsőségi rendelet, hogy azt minden népiskolában tanítani kell. De persze rendesen sok esztendő folyik le, mig valami új tanítási rendelet, ha bár még oly hasznos legyen is, minden népiskolába bevezetetik.

Mihály gazda: Biz ez nem szép, hogy úgy van, nemde kedves komám uram?

Kardos tanító: Nem csak hogy nem szép, hanem elszomorító is, hogy úgy van.

De újólaj tovább megyek a babonások előszámlálásában:

A babonás bit szerént a gyümölcsfákat termékennyé tehetjük, ha új esztendő reggelén szerencsét kívánunk nekik; vagy karácsonkor éjfélután szalmakoszorút akasztunk rajok.

Mihály gazda: Hej be könnyű méd lenne ily babonás cselekedetek által minden esztendőben gazdag gyümölcsterméshez jutni.

Kardos tanító: Valójában. Az igen babonás emberek hiszik az ilyfélét is: Hogy a méheknek a házi úr halálát vagy a házban előforduló lakodalmat tudtokra kell adni, különben elvesznek. Tudtokra adható pedig nekik ily módon: hogy a méhkast a házi úr halála alkalmával fátyollal kell bevonni; lakodalmkor pedig vörös posztóval; hogy így a méhek is a házbeliekkel együttesen szomorkodjanak vagy vigadjanak.

Mihály gazda: No, ezen babonáságot ugyan soha sem hallottam, de még is szép babona, nemde kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Hisz igaz a mi igaz, a sokféle babona közt fordul elő szép babonáság is, mint teszem ez, a mit a méhekről mondték; de a legtöbb még is csak nevetséges. Azt is hiszik némelyek: hogy ha egy méhkel telt kast az utcán keresztül viszünk, ekkor nem szabad körülnézni, egy szót sem szólani, sem visszaköszönten; mert ez esetben a méhek a kasból mind elrepülnek. Új esztendőben a tehéntől az első vaját és tejet nem szabad eladni, sem elajándékozni, minthogy ez esetben a tehén hasznát eladja. Minthogy e napokban katona sorozás lesz, előadom azt, mikép akarnak némely babonás legények a katona sorozattól megszabadulni: Némelyek ugyanis sorozás előtt való napon éjfélkor szótalanul a temetőbe mennek, és az atyának, fiúnak és szent léleknek nevében három marék földet tesznek zsebükbe a legújabb sírról; ez esetben azt hiszik, hogy alkalmatlanok lesznek a katonasághoz.

Mihály gazda: Hej ez esetben aligha kapna az ország katonát; mert minden legény szívesen elsétalna éjfélkor a temetőbe a három marék föld végett: s ha kellene, az atya, fiú és szent lélek nevének akár 20-szor is elmondaná.

Kardos tanító: Most már néhány oly babonáságot szándékozom előszámlálni, a melyek a haldoklóknál s a halotaknál szoktak előfordulni: Például, a babonás hit szerént a haldoklót nem szabad sajnálni, mert ez esetben nehezen hal meg. Ha egy kis

gyermek nehezen hal meg, ez esetben vagy egy keresztszülének vagy a gyermek bábájának kell az ajtó küszöbén térdepelve egy miatyánkot elimádkozni, minthogy ekkor könnyen fog meghalni. Ma a halottnak nyitott szájába valami beesik, ekkor az egész család kihal. A meghaltunk szeméit azonnal be kell nyomni vagy csukni, minthogy különben még valakinek halálára váraozik a családban. A mint valaki haldoklik, azonnal minden szobaajtó, s minden ablak kinyitandó, hogy a haldoklónak a lelke kirepülhessen. A mint a családban valaki meghalt, azonnal minden alvók a házban felköltendők, minthogy ellenkező esetben az alva maradó családtagnak alvása halálalvássá leend. Ha a házi úr meghal, szinte minden marhá fel kell költetni, és más helyre kötni, különben valamely marha megdöglik. Ha a házi úr vagy a házi asszony meghal, mindent, a mi a házban fénylik, tiükört, ablakot, képeket, órát az eltemetésig be kell takarni vagy behúzni, különösen minden tükröt, mert a ki ilyenkor abba benéz, az csak hamar halálát látja. A halottnak eltemetése előtt nem szabad a házból szemmitsem kikölcsonözni vagy ajándékozni, még a koldusnak sem. A marhá pedig addig az istállóból nem szabad kiereszteni. Ugyancsak addig a házbelieknek nem szabad fenni, kocsizni; minthogy mind ezen esetekben a holtak nyugtát megháborítják. A halotti vagy gyászruha vétele alkalmával nem szabad semmit sem lealkudni. Egy asszonyt halottnak nem szabad hajtút hajában hagyni; minthogy ez esetben kedvesei fogfájásban fognak szenvedni, és addig attól meg nem szabadulnak, míg azt a halottnak a hajából ki nem veszik. Míg a halott a házban van, addig a házbelieknek nem szabad kenyeret enni, minthogy ez esetben annak, a ki addig kenyeret eszik, minden foga kiesik. A koporsót nem szabad a házból fejjel kifelé vinni, minthogy ez esetben a megholt visszatér. A sírnál mindenkinek vigyázni kell, hogy valamit bele ne ejtsen, mert ez esetben ő is hamarjában be fog esni. Azon a helyen, a hol egy ártatlan megöletett, harmat soha sem esik, fű nem nő, madár nem énekel. A sírnak virágait nem szabad szagolni, minthogy ez esetben fejfájást kapunk, vagy szaglásunkat veszítjük el. Ha az ember a halott feletti folytonos gondolattól megakar szabadulni; vagy azt akarja, hogy a halott békében aludjék: vagy azt, hogy vissza ne térjen;

ez esetben a sírnak földjéből vessen magára egy marék földet, vagy inkább egy marék földet a sírba. A babonás hit szerint ugyan is minden halott eltemetése után még egyszer visszajön lakába kedveseitől utoljára búcsút venni. Megjelennek pedig néha emberi árnyék alakban, néha halotti lepelben, néha mint lángocskák is. És csak azok, a kik e földi életben rosszak voltak; azok jelennek meg tüzes állapotban vagy tüzes állatformában. A holtaknak lel kei k is néha megjelennek egykori lakásukban; megjelenési idejük rendszeren az éjféli idő. A megjelent lelkek néha láthatók, néha azonban láthatatlanok; és csak úgy tudjuk meg jelenlétüket, hogy nyikorgást vagy zörgést hallunk a szobában. Az öngyilkosoknak soha sincs nyugtuk a sírban; minthogy mindég azon helyre kell nekik visszavándorolni, a hol magokat megölték; ennél fogva ilyen helyek kerülendők, ilyen helyen nincs senkinek nyugta. A babonás hit szerint a felakasztottnak olyan soká kell fekete kutya alakban a földön barangolni, mint a mennyi ideig ő a felakasztásig élt. Azoknak lelkeik, a kik a sok táncz vagy a tánczdíih következtében meghaltak, nyugtalanul repülnek mindég azon kocsmák körül, a hol táncz van.

Mihály gazda: No kedves komám uram, soha, soha sem hittem volna, hogy a halál eseteknél is ennyiféle csudálatos babonásokat hisznek, vagy hogy ily sokféle babonáság fordul elő. Némelyeket ezek közül, a melyeket kedves komám uram előszámlált, nálunk is hisznek ugyan; de ilyesmit, hogy a kik a sok táncz következtében meghalnak, azoknak lelkeik mindég azon kocsmák körül repdesnek, a hol táncz van. Vagy azt, hogy a felakasztottnak olyan soká kell feketekutya alakban a földön barangolni, mint a mennyi ideig a felakasztásig élt; és még egy két ilyféle babonáságot, már hogy lehetne egy okos embernek hinni? Hisz a kik az ilyfélét hiszik, tán szinte az örültek házába kellene zárnai.

Kardos tanító: Kedves Mihály barátom; okos ember nem is hiszi az ilyfélét; s nem is mivel ilyféle babonáságot, mint már sokszor mondtam; hanem csak a tudatlanság emberei; a kik oly együgyűek és ostobák mint a birkák vagy más hasonló állatok. S mért zárnék őket az örültek házába, hisz ezen együgyű babonások éppen úgy mint a birkák senkit sem bántanak; hanem inkább szán-

ni lehet őket felette nagy tudatlanságukért; szánni a végett, hogy ők magokat csak nem ész nélküli állatokká lealacsonitják. És csudálatos, tudja e kedves komám uram, honnan vette magát teszem ezen babonás hit: hogy a felakasztott embernek olyan soká kell, 30 vagy 40 vagy 50 esztendeig a földön fekete kutya alakban barangolni.

Mihály gazda: Már hogy tudnám, én, hisz nem káptalan a fejem?

Kardos tanító: Már az igaz, hogy kedves Mihály barátomnak a feje nem káptalan, — s így mindent nem tudhat; noha a káptalan feje sem tud mindent. Tehát megmondom, honnan vette magát az én nézetem szerint ezen csudálatos és nevetséges babona. Mint már mondáin, igen sok babona a régi pogány vallásból jött hozzánk; némelyek pedig más, nem keresztyén régi vallás felekezeteiktől. Ugyanezen babona, hogy a felakasztott ember egy kutyaalakban oly soká a földön barangol a Brahmaistáktól és Buddhaistáktól jött hozzánk keresztyénekhez. Ismeri e kedves Mihály barátom a Brahmaistákat s Buddhaistákat?

Mihály gazda: Bud, búd, ha mindjárt a nyelvemet tekerik is ki, még sem tudom ezeket a neveket egy hallásra kimondani; s nem is ismerem ilyféle nevű embereket egész környékünkben.

Kardos tanító: Jaj Mihály barátom, hisz ezek nem is laknak Zöldhalom környékén; de egész országunkban sincsenek Brahmaisták és Buddhaisták. Ezek ugyan is két nagy vallásfelekezetet képeznek déli és keleti Ázsiában. S ezen két említett vallásfelekezetnek, a mely mintegy 530 millió lélekből áll, — míg valamennyi keresztyén együttesen 360 millióból — van egy csudálatos hite, ez az úgy nevezett lélekvándorlás. Ezen lélekvándorlási hit szerint az ember halála után, lelke azonnal egy oktalan állatba megy át, s ha ezen oktalan állat megdöglik, ebből ismét más állatba. Néha a lélek azonban valamely állatból ismét emberi testbe megy át, s ezen emberi testből ismét valami állat testébe; s az ember lelkének ezen vándorlása mintegy 2, 3 vagy 4000 esztendőn át tart. Ezen hit szerint a jó embernek lelke valami jó állatba megy át, teszem kutya- vagy tehén-félébe, vagy más hasonló jó állatba. A gonosz ember lelke pedig egy vérengző vad állatba megy át, például a farkasba, vagy

egy tigrisbe, vagy egy vadmacskába. A kevély ember lelke egy pávába, kakasba vagy oroszlánba. Egy együgyű tudatlan ember lelke a nyálba, birkába, kecskébe, szamárhoz s más ostoba állatokba. A bölcs s tudományos ember lelke pedig vagy az elefántba, vagy a majomba, vagy egy lába, vagy más hasonló okos állat testébe megy át. S ezen esetekben az ember is természetesen vagy farkassá, vagy lóvá vagy kutyává, vagy nyállá vagy pávává lesz. S különösen a bűnös ember lelkének barangolása vagy vándorlása egyik állatból a másikba a Brahma s Buddha vallás szerint tart legtöbbször, mintegy 3-om néha 4000 esztendeig is; míg ezen vándorlás által a bűnösségtől megtisztulva a Nirvánába vagy a boldogok hazájába jut. Vagy a mint sokan hiszik, a semmiség hazájába, hol az ember örökre megsemmisül, úgy megsemmisül, mint mikor a lámpa világa ellobban. M így jött át a Brahmaistáktól és Buddhaistáktól valószínűleg hozzánk át azon babonás hit is, hogy a bűnös s felakasztott embernek egy fekete kutya alakban kell sokáig a földön barangolni.

Mihály gazda: Boldog Isten, ilyfélét hiszen még szépapám sem hallott. Jaj be sokat nem tud még az ilyféle ember is, mint én; s mily szerencse, ha ilyféle emberek, többször tanult s okos emberek társaságába jöhetnek, hogy tőlük egyetmást tanulhassanak. De persze; nem lehet minden közrendű embernek a tanult s okos emberek társaságába jutni, s így aztán legtöbbször régi tudatlanságukban s babonáságukban megmaradnak. Azonban még mindég el nem tudom felejteni azon csudálatos lélekvándorlási hitet, a melyet azok a Buddhisták vagy tudja Isten mi félék hisznek. Különös egy hit ez, de még is gyönyörűséggel hallgattam annak előadását. Azonban a felett is esudálkozom, hogy oly sokan hisznek ezen lélekvándorlásban; mert mint kedves komám uram mondá, azok, a kik ezt hiszik, többen vannak, mint mi keresztyének?

Kardos lanilő: Bizon sokkal többen; s valóban bámulni lehet azon, hogy körülbelül 530 millió ember? 2 vagy 3000 esztendő óta ezen lélekvándorlást hiszi.

De kedves Mihály barátom közelebb azt mondá többek közt: Kár, hogy nem lehet minden közrendű embernek a tanult s okos

emberek társaságába jutni, s így aztán régi tudatlanságukban s babonáságukban megmaradnak. Most ezen állítására akarok válaszolni, s elmondani, mikép lehetne ezen segíteni.

Mihály gazda: Hogy hogy lehetne segíteni ezen kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Ilyeténképen; hogy minden községben egy olvasótársaságot egy úgynevezett olvasó egyletet kellene létrehozni; létrehozhatná pedig vagy a pap, vagy a jegyző, vagy a tanító, vagy valami úrféle ember, ha a községben lakik. S ezen olvasó társaságban újságok s hasznos könyvek lennének olvasás végett; ugyancsak ezen olvasó társaságokban a pap, nótárius, tanító vagy más tanult ember a téli vasárnapi estvéken felolvasást tartanának hasznos dolgokról; ekkép aztán az alsó rendű lakosok is apródonként felvilágosodnának, s ily módon apródonként kirepülne a sokféle babonáság is a tudatlanság fiainak eszéből. Felvilágosodásukat előmozdítaná az is, hogy ezen helyeken a gazdák és mesteremberek azon tanultabb emberekkel majd minden vasárnap, vagy egy héten többször is összejöhetnének s velők társalognának.

Mihály gazda: Persze nagyon jó lenne, magam is átlátom, ha minden községben ily olvasótársaság a közrendű emberek részére létrejönne; de hát mért nem jönnek léire kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Mert az ilyennek felállítására igen sok pap, jegyző, tanító s más tanult úrféle nem is gondol s így nem is igyekszik. Azonban én e napokban mindjárt felkérem tisztelendő urunkat vagy jegyzőnket, hogy igyekezzenek a nép java tekintetéből községünkben egy ily olvasótársaságot létrehozni; s ha ezek nem húznak, én teszek próbát egy ilyennek létrehozásán. Különbön is nézetem szerint a tanítóknak főkötelességök az ilyen olvasó-egyletek létrehozásán fáradozni; s reménylem, hogy Mihály barátom is ebben segítségemre fog lenni.

Mihály gazda: Isten éltesse kedves Kardos barátomat s szomszédomat; csak hijjában nincsen párja az én komámnak. Hej ha minden tanító így gondolkodnék és tenne, mennyivel boldogabbá e felvilágosodottabbá lenne rövid idő múlva minden község. S

ezennel szentül ígérem is az én kedves komámnak, hogy össze fogok én akár 100 gazdát és mesterembert községünkben verbuválni, csak hogy ily olvasótársaság létrejöjjön.

Kardos tanító: Akkor aztán egy hónap alatt már lesz olvasó társaságunk, községünk javára és dicsőségére.

Mihály gazda: Úgy legyen Amen.

Kardos tanító: De még sok babonaságok vannak hátra, a melyeket ím előszámlálni fogok: A babonás hit szerént a holtaknak gyógyerejük is van. Így például azt hiszik: Ha az ember egy halottnak arczát kezével megsimítja, leginkább pedig egy ártatlan gyermeknek arczát, s ugyancsak ezen kezével testének azon részét is, a mely fáj; ez esetben a fájdalom azonnal megszűnik. Ha a halottra egy darab rongyot teszünk, és ezen ronggyal azután a lovakat, a teheneket s más istállóbeli állatot megsimítunk; ez esetben ezek megszépülnek és megkövérednek. Ha azon kendőt a melylye! a halott képe be volt takarva, egy pálinkás korsóba tesszük, s abban három napig hagyjuk, s azután azon pálinkából a részeges embernek iuni adunk; ez esetben az a pálinkát örökre meg fogja utálni s részegségéből meggyógyul. Vagy az által is megútáltathatjuk vele a pálinkaivást, ha azon vizet, a melylyel a halottat megmosták, a pálinkába öntik, s a részeges az ilyen pálinkát issza. Ha a holtak egy fogát zsebünkben hordozzuk, ez esetben soha sincs fog és fejfájásunk. Különösen sok betegség ellen használnak azon szegek, a melyek egy rotadófélben lévő koporsóból szedetnek ki; s a melyekből aztán a babonaság fiai és leányai gyűrűket készítenek — de csak éjfélnél — s az ilyen gyűrűket görcsgyűrűknek nevezik. A ki az ilyen görcsgyűrűt úján hord, az sohasem fog görcsben, nyavalyatörésben és köszvényben szenvedni.

Mihály gazda: Hej bizon jó is lenne, ha ily könnyű babonás mód által az ember sokféle testi fájdmától megszabadulhatna; marháját megkövérethetné; s a részegekkel a pálinkát megútáltathatnánk. Mennyivel kevesebb részeg ember lenne ez esetben minden községben, mennyivel kevesebb boldogtalan házasság, mennyivel kevesebb szerencsétlen família! Mert hisz tapasztalatból mondhatom, hogy a részegek okai a legtöbb szerencsét-

len házasságnak; s annak is, ha a familiák szerencsétlenekké lesznek s koldusbotra jutnak. De szívesen adta volna be Pörge Kata komám asszony az ily megbabonázott pálinkát Pörge Laczi urának, a ki majd mindennap részeg volt, s a ki aztán a sok pálinkaivás következtében már 40 éves korában meghalt, és pedig mint koldus, pedig mily szép birtokot örökölt legény korában szüleitől.

Kardos tanító: Valóban a legnagyobb átokkal van megverve azon család és ház, a melyben a házigazda vagy a háziasszony a részegség útján jár. Az ilyen ház már egy valódi okot, minthogy az ilyenből kirepült a boldogság és szerencse. Az ilyen ház ennél fogva előbb utóbb elpusztul, mint ezt 100 és ezer példából látjuk. Vajha meggondolná ezt minden ember a ki a részegség útján jár, vagy arra már rálépett, s tanulna más kárán, és igyekezne erős akarattal szerencsétlen szenvedélyétől megszabadulni s józan és mértékletes emberré lenni. Mert hisz tapasztalatból tudjuk, hogy csak a józan s mértékletes ember és család házában lakik áldás, szerencse és boldog megelegedés.

Mihály gazda: Igaza, szent igaza van kedves szomszéd uramnak.

Kardos tanító: De folytatom a babonás vélemények előszámlálását: A babonás keresztyének éppen úgy mint a pogányok, némely állatokat némileg szenteknek tartanak, a melyeket bántani nem szabad. Például némely babonás keresztyének szent állatoknak tartják a pókot és a méhet. A pókról különösen azt hiszik, hogy az szerencsét hoz a házba, megmenti a házat a villám beütésétől, sőt még a hideglelést is magához szívja. Azt is hiszik némelyek; ha egy pókot egy iskátolába zárunk, az kétszer három esztendő alatt egy darab arannyá válik.

Mihály gazda: No, ha valaki ezt hiszi, ha bár igen együgyű és tudatlan is, még is igen boldog s megelegedett ember lehet; mert hisz minden házban elegendő pók szokott lenni; s ennél fogva a babonás házigazda és gazdasszony mindég reményiheti s várhatja a szerencse jövetelét házába. S miután majd minden házban található pók, ennél fogva mindeii családnak szerencsésnek kellene lenni; pedig hej mennyi a szerencsétlen család. S ha továbbá a pók a hideglelést magához szívna, ez esetben hi-

deglelésnek sem szabadna községünkben előfordulni; pedig sokszor van úgy, hogy egyszerre 30-an s 40-en is szenvednek hideglelésben. És mily könnyű lenne ezen kis állatocskák által aranyhoz jutni; pedig ezer meg ezer van, a ki még színét sem látta az arany darabnak, noha házában tán elegendő pók van, s szívesen bezárnák őket akár 6 esztendőre egy iskátulába. No, még is sok a mi sok, ilyfélét is hinni egy oly haszontalan kis állatról mint a pók.

Kardos tanító: Szent állatnak tartották még ezelőtt 3000 esztendővel az Indusok a cserebogarat, s ez az Indra nevű főistenöknek volt szent bogara. S jelenleg is némely babonás keresztyének szent állatnak tartják, a melyet bántani s megölni nem szabad; minthogy ez többek közt hitük szerint az égből a gyermek lelkeket hozza le

Mihály gazda: Noha ezen babonás hit a pogányoktól származik, de azért mégis szép s hasznos babonás hit; s tán kár is a cserebogarat bántani. Hisz egy kedves nóta is van a cserebogárról, s ebből is kitetszik, hogy ez kedves bogara még a magyar embernek is.

Kardos tanító: Szent madár az igen együgyű babonásoknak a kakas; minthogy hitük szerint kukorikolásával elüzi a ház körül ólálkodó kísérteteket. A gólya szinte szent madár volt a régi pogányoknál; s szent madárnak tartják csudálatos, még most is némely babonás keresztyének; miután azt hiszik felőle, hogy a házat a villámtól és tüztől megvédelmezi.

Mihály gazda: Hej pedig némely községben majd minden házon van gólyafészek; de biz azért azon községben sokszor égnek le házak, s így a gólyauram szent és tüztől megvédelmező állatnak nem tekinthető.

Kardos tanító: Persze nem, de ki tehet róla, ha ilyesmit is hisznek a mi babonás embereink. Most újlag egy két esketési babona jut eszembe. Ha esketés alkalmával a menyasszonynak fejéről leesik a koszorú, vagy újjáról a jegygyűrű, ez esetben a házasság szerencsétlen leend; szinte akkor is szerencsétlen ha esketésre menetele alkalmával zsebkendőjét veszíti el.

Mihály gazda: No, ezt minálunk is hiszik, persze csak a ba-

bonások; csak hogy fájdalom, igen kevés az olyan községünkben, a ki nem babonás; nemde igazam van kedves komám uram.

Kardos tanító: Persze igaza. A babonás hit szerint, a kinek az esketése alkalmával a keze hideg, az nemsókára meghal. Továbbá, a ki evés közben leejti kanalát; vagy a templomban felejt valamit; a ki valami temetésnél mint utolsó hagyja el a gyászudvart; a ki a ház kulcsát elveszíti; a ki vasárnap és csütörtökön megbetegszik; az ilyenek a babonás vélemény szerint szinte hamar meghalnak. Ha egy gyermek kereszteléskor sir vagy kiált, az ilyen a babonások hite szerint már első esztendejében meg fog halni.

Mihály gazda: Hej pedig mily sokan vesztik el a ház kulcsát, s még sem halnak meg; én is már háromszor vesztettem azt el s im még is élek. Gyermekeim közül pedig Eszter keservesen sirt az egész keresztelés alatt; s hála Isten már 30 esztendő s e mellett erős és csinos menyecske. Már ezen két példából is látszik, hogy mily semmit érők azon babonás vélekedések is, a melyeket kedves szomszéd uram éppen most előszámolt.

Kardos tanító: Azonban a babonás hit szerint sokáig él az ember és jó egészségnek örvend; ha nagypénteken fürdik; ha továbbá gólyavért iszik; ha temetőföldet hord magával; s hasok levest eszik.

Mihály gazda: No pedig nagypénteken véleményem szerint még nagyon korán lenne fürdeni, hisz sokszor márczius hónapban van nagypéntek; s ha ilyenkor fürdik, könnyen megfázhat s beteggé lehet. De ugyan hogy gondolhatnak oly ostobát is ki, hogy a gólyavér írása az ember életét meghosszabbítja, vagy egészségessé teszi. No azorban az meglehet úgy-e kedves komám, hogy a levesevés az egészségnek inkább használ mint árt?

Kardos tanító: Már az igaz, márczius hónapban a szabadbani fürdést senkinek sem merném ajánlani. Azonban segíthet a babonás ember magán az által, hogy nagypénteken meleg szobájában egy kádban melegített vízben fürdik meg, s az ilyen fürdés csak ugyan nem árt; sőt minthogy ezáltal a téli piszkot lemossa, inkább használ az egészségnek; de az ilyes fürdés mindenkor hasz-

nál, akármely téli vagy márcziusi napon teszi is. No, hogy valaki környékünkben gélyavért ivott volna, azt én sem hallottam még; hanem olvastam egy könyvben, hogy némely babonások ezt is teszik. A levest pedig a doktorok mindenféle betegnek ajánlják, s így annak minden esetre hasznos és egészséges ételnek kell lenni; hisz a példabeszéd is azt mondja: A ki sokáig levest eszik, az sokáig él.

Mihály gazda: Szent igaz kedves komám uram; lám az én Bunko Gábor sógorom 85 esztendő óta eszik levest, s ugyancsak sokáig is él; ha, ha, ha.

Kardos tanító: Nem régen említettem többek közt azt: hogy ha az ember a halott feletti folytonos gondolattól meg akar szabadulni; vagy azt akarja, hogy a halott sírjában békében aludjék; vagy is inkább, hogy az elébbi lakásába vissza ne térjen; vessen egy marék földet a halott után a sírba S tudja-e kedves Mihály barátom, hogy melyik legrégebb nemzetnél fordul elő hasonló babonás szokás legrégebb időtől fogva.

Mihály gazda: Hogy tudnám én azt, hisz tudja kedves szomszéd uram, hogy tanult ember nem vagyok, én még igen keveset olvastam hasznos könyvekből.

Kardos tanító: Hát a dunaiaknál van hasonló babonás szokás; a kik Kelet-Azsiában mintegy ezer mértföldnyire tőlünk laknak. Ezek vallásuknál fogva félelmes tiszteletben tartják a meghaltaknak lelkeiket, miután ezek felől azt hiszik, hogy ők az éj sötétségében újólág a régi földi lakban megjelennek az élők ijesztésére és megrontására részint mint kísértetek, részint mint gonosz szellemek. Hogy tehát többé vissza ne térjenek, ennél fogva már ezelőtt 3000 esztendővel szokásban volt, s még most is szokásban van, midőn a holttestet a házból kiviszik, egy vörös követ utánna dobni. S nem csudálatos-e az, hogy nálunk legtöbb helyen szinte szokásban van, a halott után a sírba, ha nem is követ dobni, de igen egy-egy marék földet, hogy a halott szinte ne térjen vissza, mint a keresztyén babonás emberek hiszik.

Mihály gazda: De bizon csudálatos.

Kardos tanító: Különbön azon dunai nép az úgy nevezett turáni népfajhoz tartozik, mint a tatár, török, finn és magyar; s így

meglehet, hogy ezen régi chinai babonás szokást a magyarok, midőn még ezelőtt 1500 esztendővel Ázsiában laktak, vették át a dunaiaktól, vagy a szomszédságukban lakó tatárnépektől, azon változással, hogy ini most kő helyett földet dobunk a holt test után a sírba.

Mihály gazda: Mond valamit kedves szomszéd uram.

Kardos tanító: Szokásban van némely vidéken a babonásoknak a beteg marhákat, a melyekről azt hiszik, hogy meg vannak babonázva vagy boszorkányozva 7 féle fűvel megfüstölni; s ily módon babonás hitük szerint a boszorkányt a marhából ki lehet füstölni; s a marhák eDnek következtében aztán hamarjában meggyógyulnak. Még egy babonás szokás jut eszembe, a mit némeiy helyen a magát felakasztottal mivelni szoktak. Ugyan is, olyan embert, a ki magát felakasztotta nem szabad addig levágni, míg egy pofoncsapást nem kap; valószínű hogy ily módon igazságot szolgáltatassanak neki.

Mihály gazda: Én istenem én istenem, mi csudálatos az; hogy az ember néha jó ízűt nevetet a sokféle babonáság felett; néha pedig csak nem szomorkodásra van okunk, hogy oly babonás és tudatlan még az emberiség nagy része.

Kardos tanító: Most kedves Mihály barátom, ha akarja, előfodom azt adni, hogy a tudatlan és babonás nép sokszor mily nevetséges és ostoba szokásokhoz szokott folyamodni a döghalál és cholera alkalmával; s e szerint mily babonás míveletek által akarja a cholérát eltávolítani vagy elkergetni.

Mihály gazda: Mondjon hát kedves komám uram, egy két olyan példát vagy babonás szokást. Gondolhatom már előre, hogy mily nevetséges, és tán borzasztó szokásokat is használnak a tudatlanság gyermekei a cholera elkergetésére.

Kardos tanító: Midőn ezelőtt 200 esztendővel Európában egy choleraféle betegség, az úgynevezett pestis pusztította az emberiséget; akkor a még tökéletlen orvosi tudomány más orvosságot a pestis ellen nem tudott használni, mint az érvágást; s az érvágás mellett pedig leginkább a pálinka és dohány segítségével akarták a ragadozó halálos bajt megsemmisíteni. Midőn azonban látták, hogy az érvágás, a pálinka és dohány semmitsem használ-

nak, s hogy az öldöklő pestis csak úgy mint azelőtt folytonosan nagy sebességgel öli meg ezereként az embereket; ekkor segítségül az imádsághoz és böjtöléshez folyamodtak. Több napon át folytonosan a templomokban imádkoztak és böjtöltek; s miután tapasztalták, hogy az imádság és böjtölés által sem lehetett a pestist eltávolítani; ekkor a népek rémülésekben a ragadozó fekete halált más, borzadalmas babonás mód által vélték elűzhetni. Ugyan is egyszercsak azon babonás vélemény terjedt el: hogy a ki szűz leány véréből iszik, azt a dögleletes halál a pestis nem bántja; sőt ha már ezen borzasztó halálos betegségben szenvedne is, — a szűz leány véretől még is meggyógyul. S ini történt? Ezen szerencsétlen s borzadalmas s babonás hit következtében sok ártatlan leányokat öltek meg, s az emberek ittak ezen megölt szerencsétlen leányok véréből azon hiedelemben, hogy ettől meggyógyulnak. Azonban, a mint a következés megmutatta, ezen vérnek ivása sem használt; mert az emberek tovább is ezereként lettek a pestis áldozataivá.

Mihály gazda: No, hála Isten, hogy az emberiség most már még is sokkal okosabb, mint ezelőtt 200 esztendővel. Mert ha mostan valami choleraféle jön is hozzánk; még is ilyféle leány gyilkolások nem fordulnak elő; az az, embervérnek ivása által nem akarják a cholera elkergetni. Hála Isten, újólág mondom, hogy a mostani emberiség még sem olyan borzasztó babonás már, mint régenten volt.

Kardos tanító: De kedves Mihály barátom, nem régen történt az Svédországban Gottland nevű városban, gondolom 1849-ben; midőn ott egy ily choleraféle uralkodott, szinte emberi áldozattal akartak a cholera véget vetni. Ugyan is, történetesen két kolduló gyermek jött Gottlandba akkor, midőn a ragadozó halál legjobban dühöngött; s a babonás nép ezen két koldus gyermeket elfogta, s elevenen eltemeté, azon babonás hiedelemben; hogy e két gyermeknek eleven eltemetése által a cholera a városban megszűnik. De még jelenleg is, mily csudálatos és nevetséges babonás módokat használnak a tudatlanság fiai és leányai, s különösen pedig az oláhok a cholera eltávolítására s elkergetésére! Szeréntök ugyanis ily ragadozó nyavalya alkalmával 9 darab

megszentelt inget kell a falun kívül egy keresztútra tenni. Az oláhpap ezen a keresztúton befecskenkezi szentelt vízzel a 9 inget, a mely ingek aztán kiválasztott kilencz előkelő asszonyok által felső ruliájokra felhúztatnak, s ezen szentelt ingben körüljárják néhányszor a községet. Végre elérkeznek újra a keresztúthoz, a honnan elindultak, a hol aztán az inget ismét leteszik, hogy a cholera ezeket magával elvigye s a községbe többé vissza ne térjen. Ezen 9 ing, melynek mindegyiknek újnak kell lenni, kilencz áldozatot jelent, a melyet ők a cholérának feláldoznak.

Más helyen a cholérának más babonás módon akarnak véget vetni; például az által, hogy a cholérában haltakat hasukra fektetik a koporsóban, s így temetik el. Csudálatos szokást használnak azonban Oroszországban a cholera elűzésére. Ott ugyan is azt hiszik, miszerént a cholérát fel lehet tartani, hogy az valamikép a községbe be ne jöjjön; s ily módon akarják feltartani: Az egész község körül barázdát húznak, azonban az ekét, mely a barázdát csinálja, nem szabad lovaknak vagy ökröknek húzni, hanem szép ifjú szűz leányoknak, máskülönben a cholera bejöhethet a községbe. Az orosz együgyű s babonás emberek ugyan¹³ azt hiszik, hogy e gonosz s ragályos nyavalyát csak az által lehet eltávolítani, ha tiszta szűz kezek húzzák az ekét. Ezen hit pedig azon régi pogány nézetből származott, hogy a gonosz lélek csak szűzi ártatlanság és tisztaság által űzhető el.

Mihály gazda: No, sok csudálatos babonáságot hallottam már, de ilyféle csudálatos cholera babonáságokról még soha sem halottam. S a felett is lehet csudálkozni, hogy mi kereszténynek oly sok csudálatos babonáságot vettünk át a régi pogányoktól.

Kardos tanító: S hallott e már kigyelmed az úgynevezett párviadalról vagy kettős harczról valamit; a mely kettős harcz mai napig is a gavallér urak és a katonatisztek közt módiban van.

Mihály gazda: Gondolom, hogy hallottam; nem az e az, ha két katonatiszt vagy két úrféle összevesz, akkor egymást kihívják vagy pisztolyra vagy kardra, s egymást aztán vagy agyonlövik, vagy összeviszva vagdalják.

Kardos tanító: Igen ez az; és lássa Mihály gazda, ezen párviadal szinte egy régi babonás maradék a pogány világból. Ugyan

is, a régi pogány világban azt hitték, hogy ily viadal vagy kettős harcz esetében az Istenség az ártatlant nem engedi legyőzetni vagy agyonszúrtni. A régi pogányság tehát, ha két ember valami peres vagy bűnügy, vagy becsület sértés miatt egymással harczra kelt; a győzöt ártatlannak hitte és Ítélte; azt pedig, a ki a viadalban megsebesített vagy agyonszúrattott, bűnsnek tartotta. Ugyancsak a régibb időben, és pedig a keresztyének között is szokásban voltak az úgynevezett vízi és tűzi babonás próbák mint istenítéletek.

Mihály gazda: Mik kedves barátom uram azok a vízi és tűzi próbák?

Kardos tanító: A vízi és tűzi próba ebből állt: Ha régenten ketten valami miatt egymással egyenetlenkedtek vagy pörösködtek; ez esetben mind a két perlekedő fél az akkori szokás szerint a bíró előtt vagy tüzes vasat vett kezébe; vagy kezeiket forró vízben mártották. S a ki a két fél közül legtovább tudta kezét forró vízben tartani, vagy kezében legtovább az izzó tüzes vasat, az kapott a bíróságtól igazságot.

Mihály gazda: Biz ilyen igazság kiszolgáltatás nagyon igazságtalan igazság kiszolgáltatás volt. Hisz, a ki sokszor próbát tett kezét a forró vízben tartani; vagy a tüzes vas tartásában magát előre gyakorolta; az ilyeneknek sokkal könnyebb volt kezüket hosszabban a forró vízben tartani, s kezökben a tüzes vasat, mint az olyanoknak, a kik az ilyesmit nem próbálták, vagy igen finom kezűek voltak.

Kardos tanító: Természetesen; de a régi világban a keresztyénség is sokkal tudatlanabb és babonásabb volt, mint a mostani keresztyének. Akkor még a legnagyobb urak sokan a főpapok között és a tanítók is legnagyobb részben igen tudatlanok és babonások voltak; s tudatlanságukban Isten ítéletének tartották az ilyen forró vízzel, vagy tüzes vassal történt próbát.

Mihály gazda: Szomorú, valóban szomorú világ volt az, a mikor ily módon történt az igazság kiszolgáltatás; hisz az ily babonás igazság kiszolgáltatás mellett mind a két fél megégethette kezét és nyomorultá lehetett. Mennyi pörös bajos dolgom volt nekem ezelőtt 5 esztendővel avval a gonosz Kuktás András kovács mesterrel. Engem uescse, ha mindkettőnknek ily tűzi próbát kel-

lett volna tenni, mindég: 5 nyert volna, mert mint kovácsnak, kezei már hozzá voltak szokva a tüzes vas tartásához, pedig: nekem volt igazam. Csak még is jobb is igazságosabb a mostani világ.

Kardos tanító: De tovább megyek néhány régibb babonások előszámlálásában: Régenten azt is hitték a babonák fiai és leányi többek közt: hogy némely varázsló emberek magokat láthatatlanná tudják tenni; s ha akarják, magokat állattá átváltoztathatják, vagy ha nekik tetszik, állatból ismét emberré változhatnak. S különösen azt hitték, hogy az ilyen varázsló emberek leginkább macskává, kutyává, nyállá, farkassá, vagy hiénává változnak át.

Mihály gazda: Milyen állat az a hiéna kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Ez egy nagy disznó formájú csunyahangú vadállat, a mely leginkább az afrikai pusztaságokban és vadonságokban lakozik. A babonás arabs nép többek közt azt hiszi ezen hiéna nevű vadállatról, hogy a ki a fejének velőjét megeszi, az dühöngő örülté lesz. Ugyancsak az arabs népek hiszik leginkább a hiének felől azt, hogy ezek nem is egyebek, mint lappangó vagy elrejtezkedett varázslók; a kik nappal az emberek közt emberi formában járnak; éjszaka azonban hiénává változnak át minden jó emberek megrontására.

Mihály gazda: Uram teremtőm; no, azt sem hittem volna, hogy az istennek olyan teremtései is vannak e földön, a kik ily képtelenséget s bolondot hisznek. De ugyan mért változnának át némely emberek macskává, vagy nyállá, vagy farkassá, vagy éppen hiénává?

Kardos tanító: Ez onnan van kedves Mihály barátom: Az arabs népek ugyanis többek közt azt hiszik, hogy az Allah vagy az Isten némely embereket megátkozott, s ezen megátkozottak változnak át minden éjjel hiénákká. Ugyancsak ezen hiénaféle emberek felől hiszik azt is; hogy az ő gonosz szemöknek csupa pillantásától is megfagy a jó s istenfélő emberek ereiben a vér, s a szív ütése eláll. Továbbá, azt is hiszik ezen emberi hiének felől; hogy az ő nézésük következtében az embereknek bele megszárad, s az eszük megzavarodik. Több afrikai vadnépek pedig azon hiedelemben vannak ezen vadállat felől: hogy agyon

nem szabad löni, mert az agyonlövót ez esetben szerencsétlenség éri. Így példákat is hoznak elő ennek bebizonyítására. Többek közt állítják, hogy midőn egy férfi egy ilyen hiénát agyonlőtt, e miatt az azon éjszaka asszonnyá változott. Állítják továbbá egy másik emberről, — a ki szinte ezen disznó formájú csúnya vadállatra lőtt, hogy annak ugyanazon órába minden csontja kiszáradt. S hogy némely emberek magokat macskává, kutyává, nyúllá, vagy farkassá átváltoztatni tudják; s ugyancsak, hogy némelyek azon a helyen, a hol vannak, láthatatlanná tudják magokat tenni; az ilyesfélét igen sok keresztyének még ezelőtt száz esztendővel is hittek. Így például Németországban némely falusi protokolumban még most is fel van jegyezve egy két tudatlan s együgyű falusi bírónak azon kérdése, melyet némely varázslással vagy boszorkányozással vádolt öreg asszonyokhoz intéztek, s így hangzik: Tudja-e a panaszlott asszony magát láthatatlanná tenni?

Mihály gazda: Nem volt-e kedves komám uram gyalázat az Isten gyermekeire nézve ilyesmit hinni; hogy némely öreg asszony egyszerre csak láthatatlanná tette magát; vagy ha tetszett neki, macskává, nyúllá vagy farkassá átváltozott. Ugyan honnan vette magát az ilyen nevetséges és örült hiedelem?

Kardos tanító: Valójában jó mondja Mihály gazda, hogy az ilyen egy örült hiedelem volt; s hogy az ilyen hiedelem egyszersmind gyalázat volt ezelőtt száz esztendővel élt elődeinkre nézve. Ezen hiedelem azonban szinte pogány származású. A régi pogányok hitték ugyan is azt, hogy Isteneik, — a melyeket csak hatalmas csudatevő embereknek képzeltek, — láthatatlanná tudják magokat tenni, s egyszersmind állatokká is magokat átváltoztatni. Így például, a régi pogány görög hit szerint fő istenük Zeusz vagy Jupiter, sokszor, midőn az égből a földre alászált, mint bika vagy más állatformában szállt le. S ezen pogány hit következtében terjedt el aztán a keresztyének között azon babonás vélelem: hogy némely varázsló emberek, vagy varázsló erővel bíró öreg asszonyok magokat szinte láthatatlanokká tehetik; s tetszésük szerint magokat vagy macskává, farkassá, vagy nyúllá átváltoztatni képesek.

Mihály gazda: Már az ily félét, igaz a mi igaz, mai napság még a mi legeggyűbb s legbabonásabb asszonyaink sem hiszik. En-

nél fogva úgy látszik, hogy az emberiség még is egy kissé mindég okosabb lesz.

Kardos tanító: Azt is hitték, még pedig nem igen régenten, hogy némely varázsló erővel bíró ember egyszerre két helyen is látathatta magát. Teszem most délben pont tizenként órakor Czinnotán látták az emberek; s ugyanaz nap azon időpontban egyszermind Budapesten a dunapartján is sétálni.

Mihály gazda: Már hogy lehetne ez?

Kardos tanító: Persze hogy lehetne ez? de elég az hozzá, hogy az ily félet még ezelőtt 60 esztendővel is hitték a babonás emberek. Hallottam én is ilyfélet ifjú koromban, az akkor tájban híres bűbájos mester Boskóról. Erről beszéltek országszerte akkor tájban, hogy ezt egyszerre ugyan azon időben többen látták volna Pestnek több kapuján kimenni. De persze, ez csak mesebeszéd volt, — a mit valami pesti ügyes bolondító valami társaságban tréfából tán elbeszélte; s az együgyű tudatlan és babonás emberek ezen tréfás beszédet valóságnak hitték.

Mihály gazda: De hát azok a bűbájos komédiások vagy szemfényvesztők nem tudnának csudákat tenni kedves szomszéd uram? Arról a Boskóról, a mikor Pesten járt, s én is éppen ott voltam, hallottam, hogy a komédiában sok csudákat tett volna. Hát nem voltak azok csudák? Vagy az olyan híres bűbájos komédiásoknak sem kell hinni?

Kardos tanító: Persze nem; miután, mint már mondtam, bűbájos s csudatevő erővel bíró ember nincs e földön. Boskó és a többi híres szemfényvesztők sem voltak bűbájos vagy csudaerővel bíró emberek; hisz nevök mutatja már, hogy csudatevő erővel nem bírhatnak, miután szemfényvesztő a közönséges nevök. Ebből következik, hogy az ő mutatóványaik nem valóságok, hanem csak szemfényvesztések, az az, az ő mutatóványaik a mi szemünket megvesztegetik; vagy is csak úgy tetszik a mi szemünknek, mintha azok csudák lennének, de valósággal nem azok. Az ő csudáik nem egyebek, mint igen ügyes és nagy sebességű cselekmények vagy csalások, a mely csalást azonban mi nagy sebessége miatt észre nem vesszük. A tudatlanság gyermekei azonban ezen szemfényvesztő csalásokat vagy műveleteket mint valódi csudákat bá-

múlják. De hisz magok ezen szemfényvesztők sem mondják magokról, hogy ők csudákat képesek tenni, hanem csak igen csudálatost és bámulatost az ügyességük által. Egy példáját az ő családi mesterségüknek mondom ezúttal el, hogy meggyőződjék arról kedves Mihály barátom, a felől, hogy igazat mondék. Egyszer ugyan nem régen én is ilyen szemfényvesztő előadásán voltam Szegeden. A Boskó tanítványa többek közt egy itczés nagyságú poharat mutatott elő, amelyben állítása szerint tenta volt, s csak ugyan úgy tetszett mindnyájunknak, mintha fekete tenta lett volna benne. Ennek bebizonyítására, hogy a pohárban csak ugyan fekete tenta van, egy előmutatott fehér pántlikafélét belemártott, s a mint azt abból kihúzta, csak ugyan feketének látszott a pántlika; s így kénytelenek valánk elhinni, hogy az üvegben tenta van. Ekkor betakarta a poharat zsebkendőjével, s miután felette egy kis hokus-z-pokuszt csinált, felhúzá a pohárról a kendőt, s ím csudálkozásunkra a tenta vízzé vált; legalább a pohárban tenta helyett víz volt. Csuda, csuda, kiálták szomszédságomban igen sokan; s magam is csodálkoztam ezen mutatvány felett. Pedig csak csalás volt az egész Maga a komédiás megmutatta azután többeknek, miképen történt a csalása. Ha ugyan is egy pohár vízbe fekete posztófélét teszünk; a pohárban a víz, fekete tentának látszik; s így volt ezen pohár vízzel is. Azon pántlikafélének, a melyet ő a pohárba bemártott, egyik fele már előre meg volt feketítve, a másikfele fehérnek maradt; s mielőtt azt a pohárba bemártotta, a fehér részét mutatta nekünk, s midőn azt onnan kihúzta, a fekete részt; vagy is azt, a mely előre már meg volt feketítve; s a hokus-z-pokusznak bevégzése után, midőn kendőjét a pohárról felvonta, avval együtt kihúzta vagy kirántotta a pohárban lévő posztó darabot is; s ekkor aztán a pohárban a víz, igazi színét mutatta. A kihúzott posztó darab persze kendőjében volt, a melyet hamarjában összegyűrt, hogy az látható ne legyen. S körülbelül ily módon történik minden csalás és szemfényvesztés az úgynevezett Boskóféleknel vagy komédiásoknál.

Mihály gazda: Mondtam én mindég, hogy a komédiásoknak nem kell hinni, hogy azok csak szemfényvesztők. De ki tehet arról, hogy a tudatlan és babonás emberek még is hiszik azt, hogy

azok csudákat is tudnak tenni. Ó, ha azok csudákat tudnának tenni, bizonyosan a vasat arannyá változtatnák, s a kavicsokat drága gyémánt kövekké, s csak hamar a világon a leggazdagabb emberekké lennének. Ha ők csudát tudnának tenni; mily sokszor változtatnák a vizet borrá vagy pálinkává; hej be jó életünk s dolgunk lenne akkor. De tán még sem lenne az jó, hisz tán akkor mindennap részeges állapotban lennénk, s ily állapot csak ugyan javunkra nem lenne, hanem nagy kárunkra, nemde kedves komám uram? S ha végül a komédiások csudákat tudnának tenni; ez esetben őket minden emberek közt legtöbbször becsülnék. Azonban én úgy tudom, hogy azok egy kettő kivételével majd mindnyájan olyan szegények mint a templom egerei; s van e becsületjük ezen komédiásoknak az emberek közt? a mint én tudom, az sincs.

Kardos tanító: No, nem kell olyan könnyen elítélni őket; hisz van ő közöttük is becsületes; s a kik közöttük becsületesek, azokat becsülni kell. Legtöbbször rendesen az a hibájok, hogy könnyelműek; minthogy könnyen keresnek, könnyen ki is vetik a pénzt a keresményt. Így van ez a kártyahősöknél is, vagy is a szenvedélyes kártyásoknál: Ezek is, ha még oly szerencsések a játékban, még is rendesen előbb utóbb elszegényednek vagy koldusbotra jutnak; s mért? mert ezek is többnyire könnyelműek; ha nyernek, könnyen jutván a pénzhez, azt rendesen könnyen ki is vetik. Néha azonban a legszerencsésebb nagy kártyás is veszít; s innen van az, hogy legtöbb kártyahős előbb utóbb tönkre megy. Ismer e kedves Mihály barátom községünkben olyan kártyást, a ki a kártyajáték által boldogult vagy szerencsésé lett volna?

Mihály gazda: Nem biz én; hanem inkább olyan példákat tudok, hogy némelyek a nagy kártyajáték miatt egészen elszegényedtek; mint például Korpás Mihály és Paprikás Jancsi. Hej meg is bánták ezek azután ezerszer, hogy oly nagy kártyajátékosok voltak, de persze már későn, mikor koldusokká lettek. Egyszer én is voltam társaságukban, midőn oly nagyban játszottak, s a mikor éppen Paprikás Jancsi a kártyaasztalnál sokat nyert. Bezeg volt akkor aztán dinum danum, eszem iszom minden ott lévő ember részére, s húzd rá cigány kiáltás; s ily módon aztán a nye-

reség nagy része bizon elrepült. Máskor azonban meg vesztett; s így aztán utoljára semmije sem maradt.

Kardos tanító: Én is ismertem életemben több nagy kártya bősöket, s még most is néhányat. A legnagyobb kártyahős, a kit életemben ismertem, valami Görbe Lázó nevű volt, a kit Mehádián ismertem meg, midőn ott egyszer a természetvizsgálók gyűlésén részt vettem. Ennek kedvencz játéka az úgynevezett nasi vasi volt, vagy is, magyarosan enyim tied; s oly szenvedélyes játékos, hogy ha néha játszótársra nem akadt, képes volt maga magával egész fél nap játszani; folytonosan hányván ki a kártyát az asztalra, s csendesen mondván, nasi vasi, nasi vasi. Ezen görbe hátáért Görbe Lázónak elnevezett szerb ember valamikor jómódú földes úr volt bánátban, s azután jómódú gabona kereskedő; s utoljára mint koldus halt meg. S hány száz magyar földes úr pusztult ily módon már el a szenvedélyes kártyajáték következtében, s pusztul folytonosan évenként a magyar nemzet nagy kárára, s családjaik szerencsétlenségére; a nélkül, hogy tanulnának a más kárából. Mért nem játszhatnának csak csekély pénzösszegeire, vagy pufra, mint a török császárok; vagy mint én és Faragó barátom, a kik csak mulatságból és időöltésből játszunk néha; s egymást megrabolni nem akarjuk.

S nem is szép az, ha jó barátok s ismerősök ily szép módon, vagy is szép kártya segítségével rabolják meg egymást. Ennél fogva a kártyajáték sátáni vagy pokoli játéknak tekinthető; mert hej sok, igen sok család jut ez által pokol állapotba.

Mihály gazda: Igaza, szent igazsága van kedves szomszéd uramnak; be jó lenne, ha az ilyen nagy kártyásokkal valami babonáság által a kártyajátékot meg lehetne utáltatni!

Kardos tanító: No, ha ez lehetséges lenne; ez esetben az ilyen babonáság mindenestre igen sok családra nézve nagy szerencse lenne. De fájdalom, a kártyahősök rendszeren csak akkor útálják meg a kártyaasztalt, midőn már koldusbotra jutottak, — s így későn.

De úgy hiszem ideje már tovább menni a régibb babonás hiedelmek előszámlálásában. A mit most előadandó leszek, ezen babonás hithez hasonlót előhoztam ugyan már, — de ezt mégsem.

Ugyanis, régenten többek közt hitték azt, hogy a tolvajokat és rablókat bizonyos bűbajos jelek és szavak mondása által azon helyre, a honnan lopnak vagy rabolnak úgy oda lehet szegezni, hogy azok onnan meg sem mozdulhatnak. De persze, az ily bűbajos mód általi odaszegzésre mai nap már senki sem ad valamit.

Mihály gazda: Bizon nem. Hisz nagyon jó lenne, ha ily bűbajos mód által a tolvajt és zsványt azon helyre szegezni lehetne, a hol a gonoszságot véghez viszik. Bezzeg, nem lenne akkor országunkban annyi tolvajság és rablás; ez esetben nem lett volna szükség ezelőtt néhány esztendővel Gróf Eádai uramra sem. De fájdalom, biz azokat a gazembereket nem lehet ily bűbajos mód által gonoszságuk helyére szegezni. S ha meggondoljuk azon sok lopást, rablást és gyilkosságot, a melyek az ország különböző részeiben majd itt majd amott napéként előfordulnak; nemártana, ha tán öt Gróf Rádai szolgáltatna igazságot vagy viselne királyi biztosságot az ország különböző részében a gyilkosok, rablók és tolvajok rettentésére.

Kardos tanító: Bizon nem ártana. Szokásban volt még ezelőtt 200 esztendővel azon öreg asszonyokat, a kik boszorkányozással vádolva voltak, vízi próbára tenni.

Mihály gazda: Úgy jut eszembe, hogy kedves komám uram szolt már egy vízi próbáról; elfelejtkezett már arról? Vagy tán az, a melyről most beszélni akar, más vízi próba?

Kardos tanító: Igen Mihály barátom, más vízi próba. Ugyan is, azon öreg asszonyokat, a melyek boszorkányozással voltak vádolva; hogy bűnösségök vagy ártatlanságuk világosságra jöjjön, az előjáróság és sok népség kikísérte a legközelebbi mély vízhez; a Dunához, Tiszához, vagy valami más folyóvízhez, vagy valami tóhoz; s azután bevetették a vízbe. Ha az öreg asszony a víz alá mertült, s abban megfuladt, ez esetben ártatlannak tartották; ha azonban az egy kevés ideig is fenn a vízszínen úszva maradt; ez esetben az asszonyt bűnösnek és boszorkánynak ítélték, s azután megégették.

Mihály gazda: Boldog Isten, pedig azok a szegények tán ártatlanok is voltak?

Kardos tanító: Bizonyosan legtöbben ártatlanok valának. Leg-

inkább pedig az asszonyokat tartották boszorkányoknak, a kik kuruzsoló mesterséget űztek; a melyek közül némelyek tán házi eszközökkel vagy saját készítményű gyógyitalal gyógyítottak betegeket; mások tán imádsággal és áldásmondásokkal, mint még most is sokan nálunk teszik; többen közülök tán jövendölő mesterséget űztek, mint még most nálunk a cigáay asszonyok. De más bűnösségük nem volt; boszorkányok pedig éppen nem voltak. S a históriából tudjuk, vagy is inkább a régi krónikás könyvekből, hogy régenten a keresztyének között több ezer, leginkább pedig szegény öreg asszonyok lettek mint boszorkányok részint a vízben megfulasztva, részint megégetve.

Mihály gazda: Borzasztó, valóban borzasztó világ volt hát még ezelőtt csak kétszáz esztendővel is; hogy oly sok asszonyok, mind a mellett, liogv ártatlanok voltak, még is oly erőszakos és borzasztó halállal végeztettek ki. Még is csak jobb világ van mostanában, mint régenten volt; nemde úgy van kedves komám uram.

Kardos tanító: Minden esetre jobb világ. S tudja-e kedves Mihály barátom, honnan származott, vagy jött át hozzánk keresztyénekhez, a boszorkányokban való hit?

Mihály gazda: Már biz azt sem tudhatom; de minthogy az eddig előszámlált babonaságok közül igen sok a pogányoktól származott; tán a boszorkányok létezése felőli hit is őtőlök jött át hozzánk.

Kardos tanító: Eltalálta kedves Mihály barátom. Igen a boszorkányok létezése felőli hit szinte a régi pogány görög és rómaiak maradéka. Ugyan is, a régi pogány görögöknél és rómaiaknál nem a papok magok végezték egészen az isteni tiszteletet; hanem a papnéknak is volt az isteni tiszteletnél valami nevezetes kötelességük; s jelesen az ő fő kötelességük volt többek közt az isteneknek áldozni. Midőn a keresztyén vallás Konstantin császár alatt uralkodásra jutott; ezen pogány áldozó papnék tovább is titokban összejöttek régi isteneiknek áldozni. 8 miután az első keresztyének hite szerint a pogány, görög és római istenek ördögökké lettek; ennél fogva ezeknek tisztelői, azaz, az áldozó papnék is úgy tekintettek, mint a kik az ördögökkel szövetségben maradtak. S minthogy későbbben sok keresztyén asszonyok is, kü-

Ionosén a kuruzsulók szinte így titokban cselekedtek egyet más; ennél fogva aztán ezeket is úgy tekintették, mint a kik az ördögökkel szövetségben vannak, s ezeknek szövetségével sok mindenféle csudát tehetnek és megronthatnak, s ezek nevezettek aztán boszorkányoknak. Így származtak a pogány papnókból a keresztényen boszorkányok; noha mint már többször mondtam, boszorkányok nincsenek, s nem is látott eddig senkisésem valódi boszorkányt.

Mihály gazda: Hát azt nem tudja-e kedves komára uram, hogy képzelik a babonások a boszorkányokat?

Kardos tanító: De bizon tudom. A mi babonásaink ugyan is azt hiszik, vagy képzelik: hogy a boszorkányok igen sovány, ránczos és csúnya vénasszonyok, a kiknek fejükről hajszálak helyett mérges kígyók lógnak le s tüzes seprőn nyargalnak a levegőben.

Mihály gazda: Borzalom, hogy lehetséges már ilyet hinni és képzeln. A mi sok, még is csak sok.

De még valamit szeretnék kedves kómámtól az ilyen boszorkányok felől tudni; például ezt: Hogy mi minden csudafélét tudnának hát a babonás hit szerint, a boszorkányok mívelni vagy mifélet megrontani!

Kardos tanító: Azt is elmondom. A babonás hit szerint a boszorkánynak igen nagy hatalma van. Ő repülni tud; ő képes egy darab fából, egy seprőnyélből, egy kötélből, egy szegből, egy zsebkendőből tejet kifejni; azonban ő neki ekkor mindég egy bizonyos marhára kell gondolni, vagy a tehénnek gazdájára. A boszorkány továbbá képes valamennyi legyet egy helyre úgy üzni, hogy onnan nem mozdulhatnak; szinte az embert egy helyre leszegezni. Ők a boszorkányok rontják meg a marhát, melynél fogva az véres tejet ad, vagy beteggé lesz, vagy megdögöl. Ok mozdítják elő a marhavészt; ha egy tejes edényt megérintenek, a tej azonnal megromlik; ha pedig egy vajköpülőt érintenek meg, ez esetben a tehén tejet nem fog adui.

Különösen szeretik a boszorkányok megboszorkányozni a kis gyermekeket, hogy az életben ne boldoguljanak s boldogtalnökká legyenek.

Az emberekre különféle betegséget hárítanak és sokféle szerencsétlenséget. Elővarázsolnak nagy egértömeget és más kártékony férgek sokaságát; továbbá, bolhát, tetőt, hernyót, jégesőt, lerge-teget, forgószélt s szélvészt. Ők képesek átváltozni asszonnyá, fekete macskává, lóvá, nyállá, disznóvá, egérré, bagollyá, kígyóvá, békává, gyíkká és pillangóvá.

Mihály gazda: No már, a ki az ilyet hiszi, az ugyancsak nem érdemes arra, hogy embernek tartsuk. S ha ily nagy hatalmat s csudatevő erőt tulajdonítanak a mi babonás embereink a boszorkányoknak; ekkor nem csuda, ha annyira félnek tőlök, és pedig nem csak éjszaka, hanem nappal is: s ha ennél fogva egész életök egy folytonos félelem. De szerencse a ki nem hiszi a boszorkányok létezését, legalább nem kell tőlök félni

Kardos tanító: Helyesen beszél Mihály gazda.

Régeinte szinte szokásban volt, különösen a lányoknak különféle próbát tenni annak kitudására, hogy férjhez mentiek-e ehhez vagy ahhoz, s mikor?

Mihály gazda: Hej mostan is sokféle próbát tesznek az eladó lányok, hir szerint még sok kisasszonyok is, annak megtudására; hogy kihez mennek férjhez? vagy elveszi-e ez vagy amaz ifjú őket? De mintha már ilyfélét is hozott volna elő kedves komám uram?

Kardos tanító: Igen, ilyfélét nem régen szinte előhoztam már beszélgetésünk közben; de még három babonás leányi cselekmény jutott eszembe, s im most ezeket szándékozom előadni kigyelmednek. Így többek közt némely eladó lányok Tamás vagy András napján éjfélkor imádkozni szoktak azon hitben; hogy ezen éjféλι imádkozásra következő álmukban látni fogják azou férfit, a ki elveszi őket. Más leányok pedig galuskát főznek karácson éjszakán, szinte éjfélkor. Elsőben azonban czédulácskákat készítenek; s némely czédulát üresen hagynak, másokra azonban azon neveket írják, a kiket férjeiknek szeretnének; s mindezen czédulácskákat összegömbölyítve teszik be a fővetlen galuskákba, s ezen galuskákat vízzel megtelt fazékba. S ha aztán a főzés alkalmával a vízben például először azon haluska jön fel, a melyben István név volt felírva; ez esetben azt hiszi a babonás leány,

hogy a karácson után való farsangban, teszem Búzás István el fogja őt venni. Ellenben ha először üres czédulabeli galuska jön először fel a forralt vízben; ekkor a következő farsangban még férjhez nem megy. Némely lányok pedig gondolom advent valami éjszakáján ólmot olvasztanak, s ezen elolvasztott ólmot egy tál vízbe öntik, s a milyen formát ezen vízbe öntött ólom mutat, olyan foglalkozású férjet kapnak. Például, ha az ólom a vízben kasza formájú képet mutat, ez esetben kaszás paraszt gazdához megy férjhez; ha az ólom könyv vagy penna formájú képet mutat, ekkor valami tanító vagy úrféle fog férje lenni; ha továbbá az ólom csizmaformájú, tú vagy kalapácsformájú képet mutat a vízben; ez esetben vagy csizmadiához, vagy szabóhoz, vagy kovácshoz megy férjhez s így tovább.

Mihály gazda: No ugyan, sok minden nevetségest tesznek az igaz a babonás lányok; de némelyike tán maga sem hiszi már az ilyen babonás cselekményeket, ha bár teszi is.

Kardos tanító: Igen vannak már kedves Mihály barátom olyan okos leányok is, a kik az ilyféléket már csak mulatságból teszik.

Most újólág egy oly példa jut eszembe, a melyet a még nem igen régi babonás világ az esküvőre menő házaspár felől hit. Ugyan is, még nem régen volt az, midőn sokan azt is hitték, s valószínűleg máig is hiszik némelyek; hogy az esküvőre indult házaspár eljátszotta egész élete boldogságát, ha útközben vagy barát, vagy nyúl, vagy macska, vagy gyík akadt elébök. Ellenben szerencsére számítottak, ha útközben farkas, vagy pók, vagy béka került szemök elébe.

Mihály gazda: No, ha a lakodalmas népség muzsikaszó mellett ment a templomba, csak nem kerülhetett elébe farkas vagy nyúl; azonban barát, vagy macska, vagy béka, igen könnyen; különösen azon városokban, a hol sok barátok laknak; vagy azon községben, a hol sok béka és macska van. Bizon bizon, nagy ostobaság volt az olyast is hinni, hogy a barát, vagy béka, vagy a macska az esketendő házaspárra, szerencsét vagy szerencsétlenséget tudna varázsolni. Ezen példából is látszik, hogy még nem régen is sokkal tudatlanabbak és babonásabbak voltak az emberek mint mostan.

Kardos tanító: Úgy van. És még is mily sokan kívánják vissza a régi időket, állítván, hogy azok boldogabbak voltak. Aranyidőnek nevezték az oly időt, midőn az emberiség sokkal tudatlanabb és babonásabb volt mint jelenleg: úgy hogy ezen vakságában és babonáságában mindentől félt; félt az éjjeli ál-moktól, a tüzes és sokfejű sárkányoktól, a kísértetektől, s olyan-féle képzelt teremtésektől, a melyek nincsenek és soha sem voltak. Félték szinte a hazatérő lelkektől, pedig a megholtaknak leikeik dehogy gondolnak a hazatérésre; s nincs is sehol megírva, hogy azok éjszaka vagy éjfélájban haza járnának. Vagy tán csak némely embereknek lelkeik járnak haza? Mért nem jár hát minden megholtak a lelke haza? Most is ugyan, még sokan hisznek ilyesfélékben, de még is nem annyian már, mint régenten.

Mihály gazda: Pedig én is hallottam már kedves komám uram ilyesmit, hogy sok megholtak a lelke éjszakánként leginkább pedig úgy éjfélájban haza jár.

Kardos tanító: De tán csak nem hiszi azt Mihály barátom, miután, mint maga mondá, már nem akar többé a babonás emberek közé tartozni. Hogy a megholtaknak lel keik sokszor, leginkább pedig éjfélájban haza látogatnak; vagy hogy kísértetek valami elhagyott kastélyban és házban, vagy valami romban járkálnának, ezt a mi öreg szüléink még nagyon hitték. Jelenleg azonban már igen kevesen hiszik a lelkek hazatérését, vagy azt, hogy kísértetek járnának az elhagyott s omladozó épületekben. Ilvest mai napság még csak a legeggyűbb s legtudatlanabb emberek hiszik; azok, a kik háromig sem tudnak olvasni. S ha kigyelmed Mihály barátom ilyest hinne, akkor még arra sem lenne érdemes, hogy kisbirónak megválasszák.

Mihály gazda: No, csak ne legyen olyan tüzes kedves szomszéd uram; hisz nem is hiszem én azt. De igaz a mi igaz, hogy most is hiszik még elegen azt, miszerént a megholtaknak lelkeik néha hazajárnak. Szinte azt is, hogy némely elhagyott épületekben kísértetek tartózkodnak. Világosítson fel hát kedves komám uram, hogy terjedhetett el ilyféle balhiedelem az emberek közt!

Kardos tanító: Azt tán szinte hallotta kedves Mihály gazda hogy némely temetőben, különösen a régibb temetőkben, vagy

mocsáros vidéken néha látható úgynevezett bolygótűz vagy lidércz, vagy is a levegőben repdeső kis lángféle. Sokan egész bizonyossággal állítják, hogy ily lidérczek vannak, s ilyeket láttak is már. Én részemről, noha már elég koros ember vagyok, még sohasem láttam ily bolygó tüzet vagy lidérczet; s ennél fogva alig tudom hinni, hogy ilyek léteznének. De ha előfordulnak is ilyen a levegőben repdeső kis lángok vagy bolygó tüzek; úgy tudni kellene ezek felől azt, hogy ezek nem egyebek, mint a temetőkben vagy a mocsárokból felemelkedett gőzfélék, a melyek a levegőben meggyuladnak. Ezek aztán rendesen egy darabig állítólag ide amoda repdesnek s azután magoktól elaluszhatnak. A babonás emberek azonban ezen a levegőben repdeső kis lángokról vagy lidérczekről részint azt hiszik, hogy ezek a kereszteletlenül megholt gyermekeknek lelkei; különösen pedig, hogy némely szegény bűnösöké, a kiknek lelkeik nyugodalmat nem találnak. S így aztán a tudatlan babonások könnyen juthattak azon gondolatra, hogy némely holtaknak lelkeik sokszor haza is térnek. Szinte a temetőkben, sokszor azonban a vizekben lévő cserjéken is láthatók éjszakánként szent János bogarak nagy rakásban fényleni; ezeket is messzítől látva, a félénk babonás emberek lidérczeknek vagy bolygó tüzeknek hiszik.

Mihály gazda: De ismerek én egy most is élő asszonyt, úgy hiszem, kedves szomszéd uram is ismeri Pöczkös Évát; a ki többek előtt, mint bizonyost állította, hogy az ő meghalt anyjának lelke két ízben éjszaka szobájába visszatért. Én ugyan csóváltam ezen beszédére fejemet; de ő megmaradt erősen az ő állítása mellett, s azt mondotta többek közt, hogy hallotta zörgését, s látta is anyjának lelkét a szobában lebegni. Mikép magyarázza ezt meg kedves komám uram?

Kardos tanító: Bah, asszony látta a lelket, s hallotta zörgését, Pöczkös Éva, egy bár jó módú, de babonás és tudatlan asszony. Ő nem is látta, csak képzelte félálmában anyjának lelkét a szobában, vagy álmodta, hogy abban lett volna. Azonban megmagyarázom mikép történik az ily emberi léleknek megjelenése a szobában, s mi az, a mi abban néha zörög vagy kopog, a nélkül, hogy az ember azt látná. Yan ugyan is egy kis féreg, fa-

féregnek nevezik, minthogy a fában él, s különösen majd minden régibb fafélében tartózkodik. Ezek sokszor, különösen pedig rendszeren éjszaka a régi faalmáriumokban, vagy asztalokban, vagy a régibb deszkás szobafedélben hosszasan kopognak vagy is rágják a fát. Ezt persze a tudatlan félénk babonás emberek nem tudják; nem csuda tehát, ha megijednek, azon hiedelemben lévén, hogy valami gonosz léleknek vagy kísértetnek kopogása; vagy valamelyik meghalt kedvesnek a lelke, a mely hazatért, s most a szobában zörög. És néha megesett már az is, hogy némely félénk babonás ember ijedtében ily kis faféreg rágásától meghalt; azt hívén, hogy ezen kopogás közelgő halála óráját jelenti. Továbbá megtörténik az is, hogy valami igen babonás ember nappal kedves halottja után sokszor gondolkodik; az ilyen bizonyosan többször is fog ezen kedves halottjával álmodni, s azt félálmban igen elevenen látni. S miután tudatlan babonásaink különben is hiszik azt, hogy a holtaknak a leikeik néha hazajárnak; nem csuda, ha igen eleven álmukat valóságnak hiszik, vagy is hiszik azt, hogy a megholtak lelkét látták a szobában lebegni; holott ők csak álmodtak, vagy félálomban képzelték a megholt lelkének jelenlétét. Így Pöczkös Éva is éjszaka szobájában valami régibb fafélében tartózkodó kis faféregnek zörgését vagy is inkább rágását hallotta, s félelmében azt hitte, hogy ez nem régen meghalt anyjának a lelke, a mely visszatért; s ezután félálmban képzeletében, mintha látta is volna, — pedig dehogy látta.

Mihály gazda: És pedig mily sokan hittek Pöczkösnének, a midőn állítá, hogy anyjának hazatért lelkét látta. És tudtommal még sokan hiszik azt is a lidérczeokról vagy bolygó tüzekekről, hogy ezek a szegény bűnösöknek lelkeik.

Kardos tanító: Pedig nagy szégyen ilyesmit hinni. Egy keresztyén embernek sem lenne szabad többek közt azt hinni, hogy a megholtaknak lelkeik hazatérnek; de azt sem, hogy a lidérczek vagy a keresztele'tenül meghalt gyermekeknek, vagy a szegény bűnösöknek lelkeik. S ugyancsak ezen lidérczeokról vagy bolygótüzekekről némely babonások azt is hiszik, hogy az embereket rendszeren félre vezetik; néha pedig az ember hátára is ugra-

nak, s csak akkor repülnek el, ha feljűk egy kést dobunk, vagy káromkodunk.

Mihály gazda: No bizon, ha még a káromkodásnak is ily hasznát veszük a babonások; s ha a lidérczek úgy félnek a káromkodástól, ez esetben Dinnyés Ferencz és Patkó Adám gazdához tudom közeledni sem mernek; mert ezeknek minden második szavuk ocsmány káromkodás.

Kardos tanító: De úgy látszik, hogy azok még jobban félnek az okos és felvilágosodott emberektől, s ezeket még jobban kerűlik; mert ezek még sohasem láttak lidérczet vagy bolygó tüzet.

Mihály gazda: Azonban a kísértetekről is szeretnék egyet mást tudni kedves komám uram.

Kardos tanító: A kísértetek Mihály gazda szinte csak képzelt valóságok; kísértetek tehát nincsenek, csak a babonás emberek képzeletében. Néha ugyanis várromokban vagy elhagyott régi épületekben megfordulnak egyes fűrfangos fehér öltözetű emberek a tudatlan és babonás községbeliek elbolondítására s ijesztésére; s azonnal kész a községben ezen babonás hiedelem: Kísértet, kísértet jár az elhagyott épületbe. Néha rablók s tolvajok tartózkodnak ily elhagyott lakatlan régi épületekben, vagy várromokban vagy valami barlangfélében. S ezen gonosz emberek aztán magok is terjesztik azon babonás hiedelmet: hogy azokban kísértetek laknak. S hogy ezt az emberek elhigyjék, ők sötét éjszakákon néha fehér öltözetben messziről láttatni is engedik magokat; és pedig főkép azért, hogy ne merészelje őket senki azon helyeken éjszaka keresni és háborgatni, midőn valami rablás vagy tolvajlás után azokban rendesen tartózkodnak a rablott vagy lopott holmi elosztása végett. Néha pedig ily elhagyott lakhelyekre s omladékokba különféle állatok húzódnak lakás végett. S ha néha történetesen valami tudatlan babonás ember éjszaka idején ily helyre vetődik; ekkor az ebben tartózkodó állat ijedtében csörömpölve odűjába visszafut. S ily esetnél is azonnal kész azon balhiedelem, hogy kísértet lakik azon a helyen. S ezen kísértetes históriák aztán nagy sebességgel mindenfelé elterjednek, és hívőkre találnek,

Mihály gazda: S ugyan mit is tartanak kedves komám uram a babonás emberek kísértetnek?

Kardos tanító: Kísérteteknek tartják rendesen a meghalt gonosz embereknek lelkeiket; szinte azokét is, a kik pénzt ástak el, vagy erőszakos halállal múltak ki. A babonás hit szerént ezen kísértetek néha az emberre ráülnek s azt nyomják. Megszabadulhatunk pedig tőlök az által, ha keresztet vetünk magunkra, vagy ha a bibliát vesszük elő s belőle valamit olvasunk, — vagy ha megjelelésük alkalmával ezen szavakat mondjuk: Minden jó lelkek dicsérik az urat. Azonban most újólág mondom, hogy kísértetek nincsenek, s csak a babonások képzeletében.

Mihály gazda: No, ha minden tanító, minden babouaság felel az embereket úgy felvilágosítaná, mint kedves komám uram engem; ez esetben bizonyosan egyszerre elrepülne minden babona a földszínéről. Noha eddig sem igen hittem a babonáságokat; de fogadom, hogy ezután minden babonáságnak éppen ellensége leszek.

Kardos tanító: Kívánom Mihály gazda, hogy úgy legyen a mint mondá.

De mily sokféle vallásos babonáságok is fordulnak még elő mindenfelé! Ezekről úgy gondolom még nem is szóltam.

Mihály gazda: Nem ám, de hát mi is az a vallásos babonáság kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Az, ha vallásos dolgokkal űznek babonáságot. így például, tudja azt kigyeiméd is, hogy bérmálásnál szentelt olajt szokás használni. S régenten igen sokan ezen szentelt olajt csudaerejűnek hitték; azt hitték ugyanis felőle, hogy ha abból valamely bűnös néhány cseppet ivott, ez esetben bűnét vagy gonosz tettét okvetetlen ki fogja vallani. Régenten szinte azt is hitték, hogy az úrvacsorái szentelt bor mindenféle betegséget meggyógyít. S lássa Mihály barátom, az ilyféle hit, vallásos babonás hit. S ha valamely rablónak a borába s vizébe a szentelt olajból néhány cseppet becepegtettek, hogy gonosz tettét kiváltja; ha továbbá valamely beteg az úrvacsorái szentelt bőrből csak azért ivott, hogy betegségéből, teszem tüdőgyulladásából

felgyógyuljon; az ilyen cselekmények vallásos babonások voltak.

Mihály gazda: No, ha az úrvacsorai szentelt bor mindenféle betegségből az embert meggyógyítaná; ez esetben a tisztelendő urak, a kiknek módjukban van mindennap szentelt bort inni, soha sem lennének betegek; pedig Ők is éppen úgy betegek lesznek, mint más szegény emberek. S Keserű Bálint volt egykori papunk egész egy esztendeig volt nehéz beteg még élete javában halála előtt; mily szívesen ivott volna az mindennap szentelt bort, csak használt volna nyavalyája ellen.

Kardos laniló: úgy van Mihály gazda. S minthogy az úrvacsorái szentelt bort régenten oly csudaerejűnek tartották; szokásban volt akkortájtban belőle egy keveset a tentába is keverni, ha valami fontosabb egyességet vagy szerződést aláírni akartak; s csak az ilyen egyesség és szerződés tartatott szentnek, sérthetetlennek és felbonthatatlannak. Mert azt ugyanis tudni kell, hogy a régi időben nem igen tartották valami bűnnek, ha a felek valami szerződést vagy egyességet megszegtek. Azonban nagy bűnnek, ha az olyan szerződést és egyességet törtek meg, a mely szentelt vízzel vegyített tentával volt írva. Ily tentával írták alá azon békekötést is, a melyet Kopasz Károly francia király 853-ban tuluszi Bernáttal kötött.

Mihály gazda: Csuda, csuda, milyen tudatlan és babonások voltak régenten még oly nagy urak is, mint a királyok.

Kardos tanító: Bizon régenten a legtöbb keresztyén királyok is igen tudatlanok és babonások voltak még. Hisz sok olyan király is volt, a ki írni nem tudott; s a kik aztán valami okmány alá nem is írták nevöket, hanem csak a királyi pecsétet nyomták rá. Így a pannonhalmi vagy szent-mártoni apátúrságban is láttam néhány régi magyar királynak olyan okmányait, a melyeken királyi aláírás nincsen, hanem csak királyi pecsét. Sőt szent István első királyunknak neve aláírása is azon okmányon, a melyen 999-ben a híres szent-mártoni apátúrságot alapította csak egy nagy cifra betű, a melyből csak nagy nehezen olvasható ki ezen két szó Stefanus rex, az az István király.

Régenten nagy szárazságban a szárazságot ez által akarták

megszüntetni, s az esőt elővarázsolni, Hogy némely halottnak szá-
jába, sőt néha még az oktalan állatokéba is szentelt ostyát tet-
tek; de rendesen mind a mellett is elmaradt az eső. Lássá Mi-
hály barátom, az ilyen cselekmény is, vallásos babonaság volt.
Szokásban volt továbbá régibb időben olyan templomokba, a me-
lyek szent Hubertnek voltak szentelve, mise közben beteg lovai-
kat, s más beteg házi állatjaikat bevinni, s felettök az Evangé-
liumot elolvastatni, hogy azon beteg hasznos házi állatok ennek
következtében meggyógyuljanak. Vagy a templom kulcsával érin-
tették meg ezen állatokat azon hitben, hogy ez által is meggyó-
gyulnak.

Mihály gazda: Boldog Isten, hát ilyfélét is hittek és tettek
a mi öreg atyáink? No akkor ugyan ők is olyan sajnálatra méltó
vakok voltak. Mennyivel szerencsésebbek vagyunk mi az ő
unokáik, a kik az ily nevetséges és csudálatos vallásos babonaságo-
kat nem tesszük és hisszük.

Kardos tanító: Valójában sokkal szerencsésebbek vagyunk.
Azonban még néhány régibb vallásos babonás véleményt és cse-
lekedetet hozok elő. Régibb időben különösen kedvesek voltak
az éjjeli misék. A ki az ily éjjeli mise alkalmával legelőször tet-
te ajándékát az oltárra, az bizonyosan hitte: hogy azon esztendő-
ben neki lesznek legszebb borjai s bárányai; s e mellett még azt
is hitték, hogy ezen évben marhái minden bajtól s betegségtől
menten maradnak. Eégi keresztyén szokás szerint egy meghalt
keresztvén üdvözülésére 7 halotti mise és 7 viaszgyertya elegendő
volt; azonban szent Gertrud 150 misét s 150 viaszgyertyát ta-
nácsolt. Azonban szent Gertrud asszonynak a babonás tanácsát
még a régi babonásabb s tudatlanabb őseink sem igen akarták
elfogadni.

Még ezelőtt 300 esztendővel szokásban volt némely élő em-
bernek viaszból készített képe felett halotti misét mondatni, azon
babonás nézetből: hogy ha az ily élő embernek viaszból készített
képe felett halotti mise mondatik, az ilyennek bizonyosan hamar-
jában meg kell halni. Ily módon akarták régenten sokan ellen-
ségeiket a halál által elveszítettetni. Ezen vallásos babonás hit kö-
vetkeztében történt az: hogy 1589-ben 4-ik Henrik francia ki-

rály képét hatalmas ellenségei a Guize hercegek Párizs minden templomába felaggatták, s hallotti misét mondattak felettük, s csak azért, hogy azonnal meghaljon. Azonban mint tudjuk a históriából, még sem halt meg ennek következtében.

Továbbá ily vallásos babonás hit volt régenten ez is; hogy az embernek szabad hamisan esküdni, és az ily hamis eskü által nem tesz bűnt, ha az eskü alkalmával egészen másra gondol, s nem arra a mire esküszik. Vagy nem kárhoztatandó vallásos babonás hit e ez is: hogy a hamis esküvel elveszíti fullánkját; ha míg az ember jobb kezét fentartva esküt mond, azalatt balkezét lelógatja.

Szinte igen sokan hitték régibb időben azt is: hogy ha valaki valamely főpapnak, teszem a püspöknek ruháját vagy kezét megsókolja; az már az ily csók által is Isten kegyelmét nyeri; noha megtörténhetik az is, hogy azon főpap éppen bűnös ember. Nagyon hitték még ezelőtt 50 vagy 60 esztendővel sok babonás emberek az ilyféléket is: Miszeréut elegendő egy vagy két keresztet magára vetni, s ennek következtében megszabadul a gonosztul s az ördögtől. Lássá kedves Mihály barátom, a mit ismét előszámláltam, az mind vallásos babonás hit volt.

Mihály gazda: Valójában kedves komám uram, elszomorodik az embernek a lelke, ha meggondolja, mily szerencsétlen elvakult emberek voltak a mi babonás atyáink s anyáink még ezelőtt 50 esztendővel is, a kik ily csudálatos vallásos babonaféléket hittek, De most azon kérdést teszem kedves Kardos barátomnak: nincsen e tán most is ilyenmő vallásos babonás hit vagy szokás mi közöttünk elterjedve?

Kardos tanító: Fájdalom, hogy igennel kell felelnem. Fájdalom, hogy még most is ezen felvilágosodott világban még elegendő vallásos babona uralkodik közöttünk is. Ugyan is, ily vallásos babona többek között ezen hit: Hogy a búcsújárás valami szent kúthoz vagy valami szent képhez az ember idvességét előmozdítja; továbbá, hogy ezen szent kútnak a vize, vagy a szent képnek megsókolása, vakokat, sántákat és sokféle betegséget meggyógyít. Hiszi e ezt Mihály gazda, de igazat mondjon ám?

Mihály gazda: Már biz „ezt nehéz elhinni. hát mért jár

kedves szomszéd uram annyi ezer meg ezer ember minden esztendőben valami szent kúthoz vagy szent képhez?

Kardos tanító: De hát megy e Mihály gazda a búcsúsokkal egyetlen egy tudományos ember is, vagy csak egy félig is mívelt asszony? Látta e az okosabb s felvilágosodottabb plebanusokat és tanítókat ily búcsúkra menni, vagy valami előkelő úrfélét?

Mihály gazda: Már a mi igaz az igaz; én még nem igen láttam ilyféle előkelő okos úri embereket a búcsúsokkal menni; azonban most jut eszembe, hogy egy két plebánust még is láttam már. De hát, ha a szent kútnak a vize nem használna, meg a szent kép nem gyógyítana, mért menne ilyen szent helyekhez minden esztendőben annyi népség?

Kardos tanító: Igen sokan kedves Mihály barátom csak azért mennek oda, hogy ott a sok népség között mulathassanak s dőzsölhessenek. A tudatlanabbak, bigottak és babonások pedig, mint már mondtam, azt hiszik, hogy idvességöknek használ vagy betegségökből gyógyulnak ki, ha a szent kútból isznak, vagy ha az ott lévő szent képet megcsókolják. Ha néha plebánusok vagy világi úrfélék mennek a búcsúsokkal az ily búcsúhelyekre; azilyeknek szinte vagy babonások, vagy mutatni akarják magokat a népség előtt, hogy kegyesek. Bezzeg nem ment soha egy búcsúhelyre sem főtisztelendő Kellemedi Pál Aradvárosi prépost, a ki tudományosságáról s jótékonyágáról az egész Aradmegyében oly jó hírben van; pedig a mária-radnai búcsúhely csak egy ugrás Aradhoz. Sohasem látogatott meg ily búcsú helyet a híres nagy tudományú báró Ötvös József volt vallás és oktatásügyi minister, — pedig buzgó római katolikus volt; nem Deák Ferencz, az úgynevezett legbölcsebb magyar; a ki az egész mívelt világ által nagy mérvben tiszteltetett. S mért nem látogatta meg ezek közül egyik sem, sem Mária-Radnát, sem Mária-Gyűdöt, sem más búcsú helyet? Mert felvilágosodottak voltak, s ennél fogva semmiféle babonát s így vallásos babonát sem hittek.

A barátok pedig, a kiknek ily szent kút vagy szent kép mellett kolostoraik vannak, sohasem fogják a búcsúsokat elkergetni, hisz nekik nagy hasznuk van a búcsújáróktól.

Mihály gazda: De hát kedves komám, nem gyógyult volna egy

sánta, egy vak sem, vagy másféle beteg az ily szent kút vizétől, vagy a szent Mária képnek csókolásától?

Kardos tanító: Nem gyógyult; legfeljebb némely csekélyebb betegségben szenvedő, a kinek nagy reménye s hite volt ezen szent kút vizétől meggyógyulhatni, érezhette magát ezen víznek ivása után valamivel jobban. De hisz megesik sokszor az életben, hogy egy ágybafekvő beteg, a kinek nagy bizodalma van valamely orvoshoz, ha ez belép a szobájába, ezen kedves orvosának látására már mindjárt jobban érzi magát. Én magam is ismertem egy jómódú és sokszor betegeskedett vendéglősnét Ujverbáczon, a kinek felette nagy bizodalma volt Vágfi Kereszély buzgó orvoshoz. Ezen asszonynak szájából többször hallottam ezen nyilatkozatot: Ha betegségemben Vágfi orvos szobámba lép, azonnal jobban érzem magamat.

Mihály gazda: No ilyfélét igaz én is hallottam már. De hisz hallatsz, s árulnak is azokon a búcsús helyeken olyan könyveket, a melyekben olvasható: hogy némely vakok, sánták, vagy valami nehéz nyavalyában szenvedők azon szent kút vizétől, vagy a szent kép megérintésétől meggyógyultak. Én is láttam már ilyen könyvet, s olvastam is belőle egy néhány ily példát. Mit szól erre kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Mit, hát azt, hogy egy beteg, egy sánta s egy vak sem gyógyult meg; akár mint állítják az ilyfélét azok a búcsús könyvek. S ugyan kik írják az ilyen könyvet? Mindég valami kolostorbeli barát, a ki azon szent kút, vagy szent kép melletti kolostorban lakik. Az ily barátoknak érdekükben van ilyeket írni, csak hogy a búcsúsok el ne maradjanak. De ismeri e valaki azokat, a kik azon búcsús könyvek szerint a különféle nyavalyából meggyógyultak? senki. Mind olyan nevek vannak azokban előhozva, a mely nevű embereket senki sem ismer; vagy olyan betegek és nyomorultak a régiebb időből említve, a melyek közül már egy sincs életben. Ennélfogva senkitől sem tudhatunk meg bizonyost a felől, hogy vajon gyógyult e meg valaki valamikor azon a búcsú helyen a szent víztől vagy a szent képtől. S lehet e kedves Mihály barátom okos ésszel ilyest elhinni: hogy ez meg ezen sánta vagy vak ember; továbbá több nyavalyatörésben vagy három év olta hidegtelelésben szenvedett betegek a szent kútnak vizétől, vagy a szent képnek megcsó-

kolásától egyszerre meggyógyultak? Ilyest állítani lehet ugyan, de bigyje az, a ki akarja; egy okos és felvilágosodott ember sem hiszi azt; hanem csak az igen tudatlan együgyű és babonás emberek. Még papjaink sem hiszik, — legfeljebb csak mosolyognak az ily állításokon. Ha azon szent kutaknak a vize s a szent képek, oly sok vakokat, sántákat megtudnának gyógyítani; ez esetben nem lenne szükség a pesti, váczsi s más száz vakok intézetére a világon, mind oda vinnék őket egyszerre meggyógyítás végett. De a sok ezer vak emberek közül egyet sem visznek az ily szent kútboz, jeléül annak, hogy azon szent kiítak vize a vakságból senkit sem gyógyíthat ki. S hány millió más nyavalyásféle ember van a vilácon, a kiket a leghíresebb orvosok sem képesek kigyógyítani; mért nem tódulnak ezen szerencsétlenek is azon szent helyekre, ha azok olv csudagyógyító erővel bírnak? Hát azok a sok gazdag urak és úrinők, a kik vagy veszélyes betegségben vagy nyomorult állapotban szenvednek, mért nem sietnek szinte azon szent kutakhoz vagy búcsús helyekhez gyógyulás végett? noha ezek közül sokan akár 40,000 vagy 50,000 forintot szívesen adnának annak a ki képes lenne őket meggyógyítani, vagy nyomorult állapotokból megszabadítani; a búcsújáró helyre való út pedig alig kerülne nekik 50 forintba. De mint mondtam, tudományos és okos ember ez> n szent helyeket gyógyulás végett soha sem látogatja meg; csak az együgyű tadatlan és babonás emberek. Eből következik, hogy azon hit, mintha ezen szent kútak és szent képek a nyomorultakon vagy nyavalyában szenvedőkön csuda módon segíthetnének, csak babonás bit és pedig vallásos babonás bit; és én szentül hiszem, hogy a búcsújárások előbb utóbb elfognak múlni. Különösen ha meggondoljuk mennyi drága dolog időt is veszítenek ezen búcsújárás által sok emberek; ha meggondoljuk továbbá, mily sok és sokszori dobzódásra és fajtálanságra adnak ezek a búcsújárások alkalmat, különösen az ifjúságnak. Nézetem szerint nagy hasznot tenne a magyarországi főpapság gyülekezete, vagy az összeülendő országos egyházi zsinat, ha az ily búcsújárásokat eltörölné, miután mint mondtam egy okos és felvilágosodott ember sem megy már a búcsúhelyekre s mindég kevesebb s kevesebb az odamenő emberek száma is.

Mihály gazda: Már bizon jó is lenne azokat eltörölni; engem legalább egy búcsús hely sem fog többé látni. Egyszer ifjabb koromban én is mentem ily búcsúsokkal Mária Radnára, de most már őszintén megválthatom kedves komám uramnak, hogy akkor is csak egy szép fiatal özvegy asszony miatt mentem oda, ő meg tán én miattam. S valójában nem tapasztaltam, hogy ottan a vakok és sánták, a többféle nyomorultak és nyavalyában szenvedők a szent kút vizétől, vagy a szent Mária kép megcsókolása következtében meggyógyultak volna. S fájdalom én magam is sokféle dobzódást és fajtalanságot tapasztaltam a búcsúsok között.

Kardos tanító: Lám, kigyelmed is tehát, midőn a híres Radna búcsúhelyet látogatta meg, csak a szép özvegy asszony miatt látogatta meg. 8 hány ily szerelmesek mennek csak azért oda, hogy ott szerelmeteskedjenek!

Mihály gazda: Biz igaz az. Azért is én ezután minden embert le fogok beszélni, hogy a búcsújáró helyekre többé ne menjenek; kegyeskedni otthon is, s a mi templomunkban is lehet.

Kardos tanító: ügy van. S tudja-e Mihály barátom, hogy honnan származik a búcsújárás?

Mihály gazda: De hogy tudom, de hogy tudom; hej de sokat nem tudok én még.

Kardos tanító: Lássa Mihály barátom, ezen keresztyén szokás szinte régi pogány származású: Ugyan is, ily búcsújáró hely volt a régi görög pogányoknál az epidaurusi templom, a mely egy Askuláp nevű Isten tiszteletére volt építve, a ki a gyógyítás isteneként tisztel tetett. Ezen templomban ezen orvos istennek egy faragott kőszobra felállítva, s ezen isteni kőszobor hi tők szerént az idevándorolt búcsús betegeknek megmondta, mikép gyógyulhatnak meg. Azonban tudjuk azt, hogy nem ezen istennek képzelt kőszobor mondá meg az idejött betegeknek és nyavalyásoknak azt, hogy mikép s mily orvosság által gyógyulnak meg; hanem a kőszoborban mindenkor elrejtett pogány pap; a ki már előbb kikérdező a megérkezett betegek baját, s azután a szereut mondá vagy rendelő el a kőszoborból az orvosságot. Persze ezen búcsús-betegek és nyavalyások nem is álmodták, hogy az istent ábrázoló kőszoborban pap lenne elrejtve.

Mihály gazda: De hát kedves Kardos barátom, azok a pogány papok tudtak gyógyítani is?

Kardos tanító: Ezen epidaurusi templombeli papok egyszers-mind orvosok voltak; azért is tudtak többféle betegség ellen orvosságot ajánlani; de persze mind a mellett is sok beteg és nyavalyás nem gyógyult ki. Ha némely betegek az isteni kőszoborból ajánlt orvosság által meggyógyultak, ez esetben ők ezen meggyógyulásokat ezen búcsúhelynek tulajdonították; ha pedig ki nem gyógyultak, az ilyenekről azt mondták azon templombeli orvospapok; hogy az isten haragja volt rajtok, azért nem gyógyulhattak meg. 8 így aztán ezen pogány búcsújárást megtartották a pogányokból lett keresztyének is; s a babonás pogányok módjára búcsús helyre mennek, most ugyan nem az epidaurusi templomba, hanem olyan templomokba, a melyek mellett valami szent kút van, hogy ennek vize által gyógyulhassanak meg.

Mihály gazda: Bízón nagyon csodálkozhatni, hogy keresztyén ősapáink oly sokféle pogány babonás szokást megtartottak. De hát más vallásokban nem fordulnak elő ilyféle vallásos babonásokok kedves komám uram?

Kardos tanító: Fordulnak bízón Mihály barátom: Így például néhány vallásos babonáság előfordul a zsidóvallásban is; még több a mohamedán, vagyis a törökök, persák s arabsok vallásában; legtöbbször a különféle pogányvallású nemzeteknél.

Mihály gazda: Hát többféle pogányok is vannak kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Tannak bizon. Ilyen pogányok többek közt az égitestek imádói; a kik a napot, a holdat, s a csillagsereget mint isteneket imádják és tisztelik; ennél fogva csillagimádóknak is neveztetnek. Ilyen pogányok továbbá azok, a kik többek közt, némely szent erdőket, szent hegyeket, s szent folyóvizeteket isteneknek tekintenek, vagy ezeknek isteni csudaerőt tulajdonítanak. Ily isteni erőt tulajdonítottak a régi egyiptomiak a Nílus vizének. Ily szent folyóvíznek tartatik az Indusok által még most is a Ganges vize Ázsiában s jelesen Előindiaiban. A pogányokhoz bátran soroztathatók azon vad vagy félvad népek is, a kik némely oktalán állatokat istenesítenek, mint például a fehér elefántot s állítólag a borzasztó

krokodilust is. A pogányságnak vagy a bálványozásnak legalacsonyabb fokán állnak az úgynevezett fétis imádók.

Mihály gazda: Mi az a fétis, vagy kik azok a fetisimádók kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Fétis származik ezen afrikai nigriczai szótól, fejlíko, a mely szó azon vadnép nyelvén annyit jelent, mint varázs vagy bűbájos szer, azaz olyan szer, a mely bűbájos erővel bír. Így például fétis vagy bűbájos erőt tulajdonítanak a belső afrikai szerezesenek a magok által öntött vagy kőből s fából faragott különféle alakoknak és képeknek. A kik az ilyen magok által készített csudálatos képeknek bűbájos vagy isteni erőt tulajdonítanak, az ilyenek a pogányok vagy bálványimádók közt rendszeren a legtudatlánabbak, legmíveletlenebbek, s a legvadabb emberek; a kik igen közel állanak a vadállatokhoz. Ezen fetisimádók egyszersmind rendszeren emberhús evük is.

A belső afrikai s az ausztráliai szerecsenek többnyire ily fétist, vagy is egy kőből vagy fából faragott kis istent mint bűbájos szert hordanak magokkal azon hiedelemben, hogy ezen esetben semmiféle baj és szerencsétlenség nem érheti őket. Azonban, ha mind a mellett is valami szerencsétlenség éri őket, ez esetben minden meggondolás nélkül dobják el, vagy törik össze az ő fétis isteneiket, minthogy azok őket a bajtól nem tudták megvédelmezni.

Mihály gazda: No bizon sajnálatra méltó emberek azok a szerecsenek is, hogy ők az ily magok által faragott figuráknak vagy képeknek isteni erőt tulajdonítanak, — sőt még némely oktalan vadállatnak is; nem borzasztó tudatlanságra mutat-e ez kedves komám uram?

Kardos tanító: Valójában igaza van kedves Mihály barátomnak; mert az ilyfélének hívése, s ily babonás cselekmény csakugyan borzasztó tudatlanságra mutat. S nézze Mihály barátom, annak hívése, hogy azok a fából vagy kőből faragott képek isteni erővel bírnak, s az embert a veszedelmektől megőrzik, valóságos babona és pedig igen vastag és egyszersmind nevetséges vagy is inkább örülségre mutató babona. De a midőn sok tudatlan és együgyű keresztyének szinte az emberek által faragott

vagy festett Szent kép megcsókolásától reményük nyomorultságok s bajok meggyógyulását; nemde hasonló pogány vallásos babonában szenvednek. Mert hisz azon szent képek is csak éppen úgy emberi művek s emberi csinálmányok, mint a fából vagy kőből készített fétis képek.

Mihály gazda: Már pedig úgy van Bizon ezután majd felvilágosítom az én ismerőseimet, hogy ezután ne várjanak semmiféle szent képtől csudát; vagy is azt, hogy az bajtól s betegségtől megszabadíthatná az embert.

Kardos tanító: Helyesen fogja tenni Mihály barátom. Hisz, ha a piktor, a ki a szent képet festette, tehát a képnek teremője, nem tud csudát tenni, nem tud vakokat és sántákat gyógyítani; hogy tudna a piktor által festett kép, egy életnélküli kép hozzáérintés vagy megcsókolása által csudát tenni, az az vakokat, sántákat vagy nyavalyásokat gyógyítani? Az ilyest is csak a leg-tudatlanabb s legbabonásabb keresztyén hiheti, a ki olyan tudatlan és babonás mint az emberevő afrikai vad szerecsen. De ezen afrikai s ausztráliai vad szerecsenek fából s kőből faragott fétis isteneik mellett még azt is hiszik, hogy a levegő tele van láthatatlan jó és gonosz lelkekkel; s ezek közül a jó lelkek az emberek javán és szerencséjén dolgoznak; a gonosz lelkek ellenben az emberek kárát, veszedelmét, betegségét, és halálát akarják. Hiszik végül, hogy ezen a levegőben repdeső láthatatlan lelkeket csak áldozatok által lehet megnyerni. Ok tehát a jó lelkeknek marhákat, kecskéket, juhokat, sőt embereket is áldoznak, hogy ezek őket bajaikban segítsék. Azonban a gonosz lelkeknek még több hasznos állatokat és embert áldoznak, hogy őket megengeszteljék, hogy ezek nekik kárt és veszedelmet ne okozzanak.

Mihály gazda: Mit, hát még embereket is áldoznak az ilyen nem is létező gonosz lelkeknek kedves szomszéd uram.

Kardos tanító: Biz igen, még embereket is; leginkább azonban a szomszéd országokból rabolt embereket. Ezeknek ugyanis fejeik levágnak, azután a fejetlen testeket apróra összevagdalmazzák s megfőzik. S a boldogtalan vad szerecsenek azon hiszgeben vannak, hogy azon tűznek a füstje, a melynél az ember megfőzetik,

a gonosz lelkeknek kedves, ez által megnyerik jóakarukat, s ezen ekkóp megfőtt emberhúst azután jó ízűn meg is eszik.

Mihály gazda: Ez még is borzasztó. No azok a vad szerecsenek tán nem is emberek, hanem ész nélküli vad állatok?

Kardos tanító: De bizon emberek ezek is, persze vademberek. Azonban, ha Mihály gazda is köztök született, s köztök nevekedett volna, csak éppen olyan vadember, s oly emberhús evő lenne, mint a szerecsen vadaik, niam-niamok, s más áfrikai s ausztráliai vad népek. De lássa kedves Mihály barátom, annak hívése, hogy a jó és gonosz lelkeknek befolyásuk van az emberekre, s hogy különösen a gonosz lelkek az emberek romlását és szerencsétlenségét okozzák vagy idézik elő; s végül, hogy ezen kétféle lelkeknek — a kik azonban mint már mondtam — nem is léteznek, kedves az embereknek megáldozása vagy is megölése s megégetése; ez is a legborzasztóbb vallásos babona.

Mihály gazda: Valójában borzasztó vallásos babona; szinte borsózik az embernek a háta, ha az ilyes vallásos babonára gondol.

Kardos tanító: De kedves Mihály barátom, ki hinné, hogy Magyarországbán s más keresztyén oi'szágokban is el van terjedve a vad szerecsenek ezen babonás hite: hogy gonosz lelkek léteznek, a kik az emberek romlásán és szerencsétlenségén igyekeznek; s ha valaki szerencsétlenné lesz, azt ezen gonosz lelkeknek tulajdonítják. S ennél fogva ezen keresztyének sok tekintetben éppen olyan babonások, mint az afrikai embert evő vad szerecsenek.

Mihály gazda: No azt nem hittem volna, hogy a keresztyének között is még némelyek hiszik a gonosz lelkek létezését. Bizonyára ezen keresztyének is sajnálatra méltó emberek, a kiknek mindég, nappal és éjjel félni kell, hogy valamely gonosz lélek megrontja s megnyomorítja őket.

Kardos tanító: Úgy van, ismét igen helyesen beszél Mihály barátom. Most pedig egy példát akarok kegyelmednek a tudatlan afrikai vadnépek egyik babonás hitökről elbeszélni: Ugyan is Magyar László, egy a nagy világban sokfelé utazott magyar ember 1848-ban egy, ily áfrikai vadországban s jelesen Bibében

Missisi község közelében szándékozott letelepedni. S midőn ő ezen szándékát szerecsen udvarmesterének tudtára adá; ez megijedt, s azon értesítést adá Magyarnek, hogy azon a helyen lehetetlen neki letelepedni s ott építkezni, mert ezelőtt néhány esztendővel éppen azon a helyen egy búbájos embert végeztek ki, s ennél fogva ezen a helyen a gonosz lelkek nem csak az ő nyugodalmat fogják zavarni, hanem reá és házára még veszedelmet is fognak hozni. Midőn Magyar László ezen kifogást hallá, ezen kérdést tévé udvarmesterének s a többi vad kísérőinek: Nincsenek e a biliéi jóslópapoknak az úgynevezett kimbandáknak olyan eszközeik, a melyekkel a kululukokat vagy is a gonosz lelkeket meglehetne fêkezni? Erre mindnyáján igennel felelének, s azt állították, hogy jósló papjaiknak erejük van bizonyos áldozat segítségével a gonosz lelkeket vagy is a kululukokat onnan örök időre elkergetni.

Hogy tehát Magyar László az általa kiválasztott gyönyörű helyet lakásul megszólhassa, s a babonás bihéiek istentelennek ne kiáltásák ki, szükséges volt neki egy kimbandát vagy jóslópapot hivatni, s ennek nevetséges czeremóniáit eltúrni, a mely ekképen történt: A kimbanda vagy jóslópap saját kezével leölt egy kecskét, s a leölt kecskevérével azután bekené Magyarnek homlokát és mellét, karjaira pedig krétával különféle figurákat mázolt, s e működése alatt a kezében tartott antilop szarvával többször hangosan kürtöit; s végül ugyanezen antilop szarvával az égnek négy tájéka felé két két vágást tett a levegőben. Midőn a jóslópap ezen nevetséges czeremóniát elvégező, kijelenté Magyar előtt, hogy a gonosz lelkek általa most már megkötözve vannak, s ennél fogva most már építhet azon helyre házat a hová építtetni akar, s a kululukok őt többé nem fogják háborgatni. Magyar László a kimbanda ezen gonosz lelkeket elűző hókusz-pókuszát egy sertvéssel, néhány rőf ruhaszövettel fizeté meg. S lássa kedves Mihály barátom, a jósló papnak ezen czeremóniája is vallásos babona volt.

Mihály gazda: Istenem, be sok vak teremtései vannak az Istennek mindenfelé!

Kardos tanító: Azonban az áfrikai vadnépeknek még egy ba-

bonás szokásukat adom elő: Ugyan is, midőn a meghalt király után az új király hivatalába beiktattatik, szokásban van az új király tiszteletére és hasznára a hadifoglyok »közül a legvitézebbet leölni, s azt az xij királynak s a hadsereg főtisztjeinek megenni; hogy ez által a hadifogolynak vitézi erélyét mintegy magokba vegyék. Miután ugyanis azon vitéz hadifogolynak a feje levágtatott, elkezdődik a kimbanda vagy jóslópap rettenetes dolga. Ez a megcsönkített testet felbontja, abból a beleket egyenként kiszagatja, s undok szertartások között érthetetlen szavakat mormogva, azokból jóvendölést mond; persze minden új királynak jót és sok szerencsét s hosszú életet jóvendöl. Ezután a kimbanda segédjei elhánnyák a beleket s kiveszik a hadifogolynak szívét. Végre az ekkép kifejtett testet igen apróra darabolva, s eb és marhahússal keverve megfőzik; s miután megfőtt, az új király, a főtisztek és hivatalnokok közt elosztják. A kimbandának vagy jóslópapnak gondja van, hogy az elosztott húsdarabokhoz a megöletet vitéz fogolynak szívéből is jusson mindenkinek egy egy szeletke. Az rij király s a hadifőnökök ezen emberhúsból álló ebéd után többek közt azt is hiszik, hogy ez által oly erőt nyernek, a melylyel minden ellenségeiket legyőzik. Nemde Mihály barátom, az ilyes hiedelem is mily nevetséges s egyszersmind borzasztó hit?

Mihály gazda: Valójában, bámulandó és borzasztó hit.

Kardos tanító: Még egy példát hozok elő a pogány jappanok vallásos babonás szokásaikból, ha Mihály barátom megakarná hallgatni?

Mihály gazda: Mért ne hallgatnám meg; s hisz tudja kedves komám uram, szívesen hallgatom mind azt, a mit csak mond.

Kardos tanító: A jappanok, noha nem keresztyének, szinte hiszik azt, hogy a megholtaknak lelkei bizonyos időben visszatérnek, de nem haza a régi lakszobába, hanem sírjaikhoz, és ott ülve, letekintenek a városban élő emberekre. Az élők pedig minden esztendőben akkor, s jelesen augusztus hónapban ünnepet rendeznek a megholtaknak tiszteletére, a mely halotti ünnep három éjszakán át tart. Ezen három éjszakán át tartó ünnepet azonban Ők lámpaünnepnek nevezik. A jappanok ekkor ugyanis kis

lámpákat készítenek színes papirosból, a melyekkel a sírokat mind megvilágítják; ezután jól felszerelve étellel és itallal a temetőbe mennek, s ott a sírok közé letelepesznek. Miután a szomorodott felek a sírok közé letelepedtek, esznek és isznak a megholtak tiszteletére, s e mellett kérik a megholtak lelkeit, hogy igyanak velők; azon véleményben lévén, hogy a megholtaknak lelkeik azon lámpaünnep éjszakáin a sírok felett lebegnek, és velők aztán láthatatlanul isznak is. A harmadik lámpaünnep éj vége felé a nép aztán hosszú sorban sorakozik, s azon kis színes lámpákkal a temető dombról a folyóvíz partjára proecessió módra lemegy. Azt hiszik ugyanis továbbá ők ezen holtak lelkeikről, hogy ezeknek a temetőből a harmadik lámpaünnep vége felé napfölkeltkor ismét el kell utazni, és pedig vízen. E célból jó előre ezer meg ezer apró csónakot készítenek szalmából, s ezekre a kis szalmacsónakokra rakják a még égő színes papirosból készült lámpáikat; s e mellett azokba útravalónak még gyümölcsöt és egy pár pénzdarabot tesznek; s ily módon vesznek tőlök búcsút. A sok ezer apró csónak azután vörös, sárga, zöld s kék égőlámpákkal tarka vegyiületben úszik le csendesen a folyóvízen a tengerbe. A sokszínű több ezernyi égőlámpa a víz hullámok hányatása következtében csak hamar meggyulad, s ezen sok ezernyi láng magasra felcsapván, messze világít az éjben. A népség pedig a víz partjáról áhítatosan és gyönyörködve nézi. a szép tűzi látványt; s csak, midőn már az utolsó lángocska eltűnt, akkor megy mindenki haza azon babonás hitben, hogy most már kedveseiknek lelkeik a tengeren át mind elutaztak a boldogság örök hazájába; s hogy ezek jövő esztendő augusztus hónapban ismét visszajönnek sírjaikhoz. S lássa Mihály barátom, ezen úgynevezett látnpaiinnepély, a mely, a minden esztendőben egyszer visszatérő lelkek tiszteletére a temetőben három éjszakán át tartatik, szinte vallásos babona. Azonban a japanoknak ezen vallásos babonáságuk persze még is szebb mint a pogány áfrikai szerecseneké, a midőn ezek vallásos babonából embereket fejeznek le, azokat aztán megfőzik, megeszik az új király tiszteletére és szerencséjére.

Mihály gazda: Persze sokkal szebb a japanoknak babonás

vallásos szokásuk, mint az afrikai vad népeké; mert hisz ezeké mint már mondtam is, hajborzasztó. Azonban úgy hallottam kedves szomszéd uram, mintha a szomszéd községben lévő szerb komsiáinknál is szokásban lenne a gazdának eltemetése után egy vagy két hétre a legközelebbi rokonságnak szinte enni s inni valót a sírhoz vinni a halott tiszteletére mint azoknál a jappanoknál; tán szinte azért, hogy a halottnak a lelke velők egyék és igyék?

Kardos tanító: Valójában én is hallottam már azt; s valószínű, hogy szerb szomszédaink szinte e babonás hitok miatt viszik az enni s inni valót a megholt kedvesnek sírjához. Azonban még eddig elfeledném megtudni ezen szokásuknak valódi okát.

Azonban, minthogy most már gondolatunkul Japponban, ezen keletázsiai híres és nagy szigetországban voltunk; menjünk át gondolatunkal Japponból egy szomszéd országba, jelesen Chinába, földünknek legnépesebb országába. Egy dunai vallásos babonás szokást már előhoztam, jelesen azt, hogy ha náluk a hallottat a házból kiviszik, követ dobnak utánna, hogy lelke többé vissza ne térjen; most egy másik vallásos babonájuk jatt eszembe a melyet ez alkalommal elmondani szándékozom. Ugyanis, a Chinaiak, ha bár hazájuktól ezer mértföldnyire lakjanak is, még is halálálmuakat Chinában a hazaföldjében kívánják aludni; ennél fogva a holt testet hazavitetik, kerüljön bár a hazavitel több ezer forintba is. Ha azonban a nagy távolság és leginkább a szegénység miatt a megholtnak teste Chinába nem vitethetik; ezen esetben a megholtnak üstökét vágják le fejről — miután a Chinaiak csak egy üstököt viselnek fejök közepén —; s a megholtnak ezen üstökét küldik haza China földjébe eltemetés végett. S miért éppen az üstököt kérdezhetné valaki? Azért a fejnek üstökét, mint-hogy a Chinaiak nagy része azon babonás hitben van: hogy a hová az üstök megy, oda utánna megy a megholt embernek a lelke is. Tehát a megholtnak üstökével azonnal a lelke is visszamegy hazájába, hogy ha már a teste nem, legalább a lelke tartózkodjék a kedves hazaföldén Chinában.

Mihály gazda: No, csudálatos bogarai az Istennek azok a chinaiak is, a kik ilyfélét hisznek.

Kardos tanító: Igaz; azonban mind a mellett a Chinaiak még

is a világnak csak nem legszorgalmasabb emberei, a kik magok közt lusta és henyélő embert nem igen tűrnek.

Mihály gazda: No ez szép tőlök, minekünk is úgy kellene tenni; az országból minden lusta és henyélő embert kikergetni, miután különben is meg vagyon írva: A ki nem dolgozik, ne is egyék.

Kardos tanító: Úgy van.

Eddigi párbeszédemben azonban elfelejtkeztem még néhány babonás hiedelemről megemlékezni, a melyek még nem nagyon régen Magyarországon szinte elterjedve valának, és némelyike még most is elterjedve van: Ilyenek például, a tündérleányok, a vasorrú bába, a garabonciásdeák s a bányaszellem felőli babonás bit. Ha kedves Mihály barátom ezek felől akarna egyetmást hallani, állok szolgálatára.

Mihály gazda: Mért ne akarnám ismerni az ily felék felőli babonás vélekedéseket is. Én ugyan hallottam valamit néha a tündérleányok felől, a vasorrú bábáról, s a garabonciás deákokról is; de mit hisznek némelyek még most is, s mit hittek atyáink s anyáink ezek alatt, azt nem tudom. A bányaszellem féléről pedig éppen semmit sem hallottam. Szívesen fogadom tehát mind-ezek felől is kedves szomszéd uramnak a felvilágosítását.

Kardos tanító: Elsőben tehát a tündérleányok felől szólók: Vannak babonás emberek, a kik azt hiszik, hogy tündérlányok léteznek, az az, olyan csudaszépségű leányok, a melyek most láthatók, a másik pillanatban már láthatatlanok, vagy is eltűnnek. S ezen tündér leányokról továbbá azt hiszi a babonás tudatlanság, hogy az emberek fiait megigézik.

Mihály gazda: Azonban úgy e kedves szomszéd uram, ilyen tündér leányok nem is léteznek?

Kardos tanító: Persze nem. Ugyan csak ezekről azt hiszik babonásaink, hogy ők csak a forrásokban fürdenek, s a szép zöld pázsiton szép vidékeken bájolóan tánczolnak.

Mihály gazda: S ugyan hogy származhatott ezen tündér leányokról! babonás vélemény?

Kardos tanító: Valószínűleg így: Hogy egyszer valami szép zöld pázsiton erdő mellett szép leányok mulattak s táncoltak

a szomszéd faluból; s történetesen idegen legények közeledtek feléjük; s midőn a leányok ezt észrevették, befutottak a sűrű erdőbe, s innen aztán haza. S miután az utánnok siető legények őket szemök elől elvesztették, ennél fogva ráfogták, hogy azok nem is voltak emberi leányok, hanem olyan lélek forma leányok; a kik, ha akarják, emberi testet vesznek fel mint szép leányok; ha pedig akarják, magokat egyszerre láthatatlanná teszik, mintegy eltűnnek. S az ilyen leányokat aztán a babonás világ tündér leányoknak nevezte el.

Mihály gazda: Már alighanem úgy van, mint kedves komám uram előadá.

Kardos tanító: Némely helyeken, különösen a bányavidékeken a babonás emberek, leginkább pedig a babonás oláhok hiszik az úgynevezett bányaszellem létezését; az az, azt hiszik, hogy a bányákban egy láthatatlan rettenetes óriás tartózkodik, a kinek a feje, ha néha testileg mutatja magát, fekete csuklyába van burkolva, s péntekenként Erdélyország minden bányáját meglátogatja.

Mihály gazda: Azok az Oláhok tán a világon a legbabonásabb emberek; nemde kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: A világon nem, de Magyarországon alighanem. Az Oláhok ezen óriási bányaszellemről azt hiszik továbbá, hogy a bányászokkal sokszor sokféle csint követ el. Így például: hogy az a teli vedreket kiüríti, a bányabeli lámpákat, a melyeknél dolgoznak, eloltja Néha azonban a bányamunkásokat megoltalmazza s a felügyelőket megbünteti, ha ezek a munkásokat nyomják és üldözik. Így például a babonás hit szerint ezen bányaszellem egyszer egy kemény bányafelügyelőnek a nyakát facsarta ki Verespatakon. Néha az eltévedt s a leroskadás következtében eltemetett bányamunkásoknak segítségére megy; máskor pedig a félig kialudt lámpájukba olajat önt; s több ilyféle furcsaságokat hisznek felőle.

Mihály gazda: S ezen bányaszellem felőli hit egészen mese kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Egészen mese kedves Mihály barátom. Ily bányaszellem sehol sincsen, csak a babonás bányászok fejében léte-

zik. Néha van ugyanis úgy, hogy a bányákban lévő megsűrített levegő a lámpákat eloltja, s a tudatlan és babonás oláh bányászok nem tudják azt, hogy a sűrített levegő oltotta el a lámpákat, hanem azt hiszik, hogy a láthatatlan bányaszellem oltotta el, a kit ők óriásnak képzelnek. Mintán továbbá sokszor megtörténik, hogy némely bánya felügyelő gorombán bánik a bányamunkásokkal, s e miatt a néha magánosan járó felügyelőt valamely boszúálló bányamunkás csákányával agyonüti vagy nyakát levágja. Ily véres eseménynél kész a babonás bányamunkások azon állítása: hogy a bányaszellem vágta el a felügyelő nyakát, vagy ütötte agyon, minthogy a bányászokat sanyargatta, a velők gorombán bánt. Néha valami bányatiszt a bányának rászakadása által veszíti életét; s azonnal kész azon ráfogás, hogy a bányaszellem büntette meg. Néha a bánya leszakadás a munkásokat temeti el; s ilyenkor természetesen sietnek más bányamunkások társaik kiszabadítására. S ha ezek a leszakadt kőtömegeből szerencsésen kiszabadulnak s életben maradnak, ők ezen szerencsés kiszabadulást s életben maradást szinte az óriás bányaszellemnek tulajdonítják, s nem a kisegítő munkás társaknak.

Mihály gazda: Csudálatos, valóban csodálatraméltó a bányamunkások ezen babonás vélekedése az ilyen óriás bányaszellem felől; a mely mint komám uram felvilágosított engem, nem is létezik

Kardos tanító: Hát kedves Mihály barátom, hallott e már valamit a vasorrú bábáról?

Mihály gazda: Hallottam hát, de váljon van e ilyen vasorrú bába kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Van hát. Ha például valami bába orrbajában orrát elveszítette s a helyett vasból orrt csináltatott magának; ily esetben vasorrú bába is van.

Mihály gazda: De nem olyat gondolok én kedves komám uram; hanem olyan bábát, a mely vasorral jön a világra.

Kardos tanító: S hiszi e Mihály gazda, hogy olyan vasorrú bába lenne, a mely vasorral született, s így vasorra lenne?

Mihály gazda: Világért sem hiszem én azt; de ugyan hogy

hihetik némely emberek azt, hogy ilyen vasorrú asszony létezik, noha ilyen nincsen?

Kardos tanító: Mondám már kedves Mihály barátom, hogy a tudatlan és babonás emberek minden bolondot elhisznek. Valaki például tréfából mondta, hogy vasorrú bába van; s egy másik, hogy Ő ily vasorrú bábát látott is, noha soha sem látott. Az ily tréfás és hazug állításokat azonban a tudatlan és babonás emberek azonnal elhiszik. S ha én egy tudatlan és babonás társaságnak azt mondanám: hogy én olyan vasorrú bábát láttam, a kinek 10 szeme van, s mindenik szeme gyémánt volt, s hogy továbbá fogai aranyból, s fülei ezüstből voltak, azonban lábai lólabak; ezt is elhinnék.

Mihály gazda: Bizon igaza lehet kedves szomszéd uramnak; mert azt én is tapasztaltam, hogy a legtudatlanabb és babonás emberek mindent elhisznek, akár mily bolondot mond az ember nekik.

Kardos tanító: S a tudatlan babonások a vasorrú bábát rendszeren igen utálatos vén ránczos asszonynak festik, a kinek rikácsoló hangja van, s a ki egyszersmind boszorkány is.

Mihály gazda: Csudálatos.

Kardos tanító: Mostanában azonban, ha van is, de nézetem szerént igen kevés már az olyan ember, a ki hinné, hogy ily vasorrú bába létezik.

Mihály gazda: Hát kedves komám uram, mi az a garabonciás diák?

Kardos tanító: Mindjárt megmondom. Még ezelőtt mintegy 50—60 esztendővel azon deákok felől, a kik némileg rongyos köpönyegben valami házhoz egy kis enni valóért befordultak, azt hitték, hogy az ilyenek garabonciás deákok, a kiknek hatalmok s erejük van szélvést támogatni; s ha az ember nekik enni valót nem ad, ez esetben szélvést támasztanak is. Ennél fogva rendszeren szívesen adtak a garabonciás deákoknak enni s inni valót.

Mihály gazda: Pedig úgy e kedves szomszéd uram, ilyen garabonciás deákok nem is voltak?

Kardos tanító: Persze nem. Azonban olyan deák elég volt, a kik a korcsmákban vagy valami házitársaságban garabonciáskod-

tak, s garabonciáskodásukkal egy kis szelet csináltak; de szélvész támasztásához természetesen éppen úgy nem értettek mint én, vagy mint kedves Mihály barátom.

Mihály gazda: De hogy terjedhetett el ilyen babonás vélemény némely deákok felől?

Kardos tanító: Valószínűleg ily módon: Hogy némely hamis furfangos deák egykor az examen vagy vizsga után gyalog haza utazván; vagy tán, mint a reformátusoknál szokásban van, messze földre legáczióba menvén; s miután utazásukban sem pénzök sem enni valójok nem volt, éhezéstől indítatva kénytelenek voltak egyes házakba vagy csapszékekbe egy kis enni valóért bekopogtatni, s meglehet, hogy egy két helyre elutasítottak, az az semmit sem kaptak. Hogy tehát tovább is éhezni ne kellessék, egyet gondoltak, s ennek folytán a következő' házban mar avval áltak be: hogy ék garabonciás deákok, akik szélvészt képesek támasztani; azonban lm enni s inni valót kapnak, ez esetben a szélvész elmarad. A félénk babonás s tudatlan emberek azonban elhitték az ilyen fenyegetést, hogy tehát szélvész ne legyen, enni s inni valót, adtak az ilyen rongyosféle köpönyeggel utazó deákoknak. Ily módon terjedhetett el azon bal s babonás hiedelem: hogy garabonciás deákok vannak, a kik az országban szertesét járnak, s ha valami házban enni s inni valót nem kapnak, szélvészt támasztanak.

Mihály gazda: De ügv-e kedves komám uram, most már tán senki sem hiszi, hogy ily szélvészt támasztó garabonciás deákok léteznének?

Kardos tanító: Meglehet, hogy a legtudatlanabb babonás emberek még hiszik. Azonban nézetem szerint igen csekély lehet már azoknak száma, a kik azoknak létezését hinnék.

Mihály gazda: Azonban valami jutott éppen most eszembe kedves komám uram: Tegnap ugyanis a szomszéd községben éppen május 12-én lévén; ott egy úrféle május 12-ről, 13-rol és 14-ről azt mondta: hogy ha ezen három nap fagyot nem hoz, ekkor ezen esztendőben többé a fagytól nem kell félni. E szerint ezen három májusi nap veszedelmes nap lenne, vagy is olyan napok, melyek az isten által arra vannak rendeltetve, hogy sokszor

fagyot hozzanak. S tán még több veszedelmes vagy is veszedelmet hozó napok is vannak az esztendőben?

Kardos tanító: Nincs kedves Mihály barátom egy veszedelmes nap sem, vagy is olyan nap, a mely felől az isten azt határozta volna, hogy az azon esztendőben fagyot vagy más veszedelmet hozzon nyakunkra. Veszedelmes nap ugyan ránk nézve az, a melyben fagy, jégeső vagy más szerencsétlenség ér bennünket. De más vidékbeliekre nézve azon nap nem szerencsétlenség napja, ha azok azon napon sem fagyról, sem jégről, sem más természetbeli csapásról semmit sem tudnak. Mert az igen sokszor megtörténik, hogy ezen a vidéken teszem fagy van, vagy más csapás által látogatatok meg, egy más vidék azonban ugyanazon időben azon fagytól s más csapástól ment. Ennélfogva annak hívése, hogy némely napok jeget vagy más csapást hozó napok lennének, ismét csak babonás vélemény. S csudálatos, majd minden nemzetek közt vannak olyan napok, a melyek felől azt hiszik, hogy azok némely esetekben hideget vagy hosszas esőzést, vagy fagyot, vagy szerencsés vagy szerencsétlen esztendőt hoznak.

Mihály gazda: Valóban csudálatos, hogy ilyenféle babonás vélemény majd minden nemzetek közt el van terjedve,

Kardos tanító: Ez kedves Mihály barátom onnan van, mint már többször mondtam; mert még minden, nemzetek között vannak együgyű s igen tudatlan emberek, s a tudatlanok mind babonások, a kik minden hazugféle s ostoba állítást elhisznek. De most hát azon napokat fogom előszámlálni, a melyek felől többféle nemzetek egyet mást, jót vagy rosszat hisznek és jövendőlnék. Így például némely nemzetek szent Pál napjáról azt hiszik; hogy ha az tiszta, akkor jó esztendőre számíthatunk; ha pedig az nap esik vagy havaz, ez esetben rász esztendőnk lesz, s a gabona drága fog lenni. Ha azonban szent Pál napján szél van, ekkor ezen esztendőben az országot háború fogja dúlni; s végül ha ezen a napon az eget felhők borítják, ez esetben azon évben döghalál fog uralkodni a szarvasmarha és a szárnyasállat között.

Mihály gazda: No ugyan, ha ez igaz lenne, ez esetben szent Pál napja veszedelmes egy nap lenne, a melytől mindég félni kellene; mert mily könnyen történhetik meg az, hogy azon a

napon esik vagy havaz, vagy szél támad, s mennyivel könnyebben lehet akkor borús idő.

Kardos tanító: Igaza van kedves Mihály barátomnak. De most még egy két ily napot fogok előhozni, a melyek felől a különféle nemzetbeli babonások azon hiszemben vannak, hogy azok magok után hosszas esőzést vagy szárazságot húznak, vagy fagyot hoznak.

A babonás ángolok ugyan is a szent Szvithen napjáról hiszi azt, hogy ha szent Szvithen napja sír, az az, ha az napon eső esik, akkor utánna 40 napig tartó esős idő leend. Nálunk pedig, mint már előhozám és Franciaországban is Medárdus napnak (Junius 8.) tulajdonítanak a babonás emberek oly csudatevő erőt, hogy ha az napon esik, ez esetben 40 napig fog egymásután esni. Németországban a hét alvónapot, vagy is Julius 6-át tekintik oly napnak, a mely után vagy 40 napi eső vagy 40 napi szárazság következik. Azonban más országokban más szent napoknak tulajdonítanak ily babonás csudaerőt.

Mihály gazda: De honnan van az kedves komám uram, hogy majd minden nemzetnél el van terjedve azon vélemény: hogy némely esős nap maga után 40 napi esőzést húz?

Kardos tanító: A 40 napi esős idő a szent írásból van véve. Ugyan is, tudva lévő dolog az, hogy a szent írás szerint az özönvizet a 40 napig tartó esőzés okozta; innen van az, hogy mai nap is majd minden nemzetbeli babonás emberek ily 40 napi esőt várnak bizonyos szent nap után. Némely napokat pedig más tekintetben tartják baborásaink veszélyeseknek. Így például Magyarországon s más szomszéd országban is ily veszélyes napoknak tartják a babonások, mint maga is Mihály barátom hallotta és az elébb előhozá, május 12., 13. és 14. ét; vagy is Szervaczius, Ponkraezius, és Bonifaczius napokat, minthogy ezekről, hogy ezek rendesen fagyot hoznak, s ennél fogva ezen három naptól nálunk sokan félnek is. S csudálatos Németországban is félnek e három szent naptól, ennél fogva ott ezen három szentet borlopó szenteknek nevezik; minthogy az, azon a napokon néha előfordulni szokott fagy a szőlőt tönkre teszi, s ily módon a borgezdzák borát ellopja. S csak ugyan, különösen május elején a

hideg jeges éjszaki vidékekről sokszor hideg fagyos napok jönnek hozzánk.

Mihály gazda: Most tudom már, mért félt hát az az úrféle ember is május hónapnak azon három napjától.

Kardos tanító: A magyarországi németek Mátyás napjáról, a mely februárius 24-én van, azt tartják: Hogy ha az nap fagy van, ekkor a hideg megtörik, s utánna meleg napok következnek; ellenben ha azon a napon fagyás nincsen, hanem borús vagy meleges idő, ez esetben utánna hosszú ideig fagyos idő következik. S így még több oly napok vannak, a melyekről a tudatlanság fiai és leányai azt hiszik, hogy azok csudás babonás erővel bírnak

Mihály gazda: Csudálatos, valóban csudálatos, hogy a tudatlanok mindenfelé oly sok napot veszedelmes napoknak tartanak. Azonban tán még sem hiszik legtöbben ezt már?

Kardos tanító: Igen sokan most már csak tréfából említik ezen bűbajos napok csudatevő erejét; azonban a legtudatlanabb emberek még szentül hiszik azt, hogy némely szent napok fagyot hoznak, mások pedig hosszas esőzést vagy szárazságot, szerencsét vagy szerencsétlenséget húznak magok után.

Mihály gazda: Nemde kedves szomszéd uram, nekünk okunk lenne így is imádkozni: Ó tudatlanság és babonáság múltjon elmielőbb a te országod.

Kardos tanító: Bizon okunk lenne így imádkozni. Azonban nem akarna tán kedves Mihály barátom néhány más európai nemzetek közt elterjedve lévő babonáságot megismerni? De mint-hogy annyi időm nincs, hogy kigyelmeddel minden európai nemzetek babonáságát megismertessem; ennél fogva legalább még is egy idegen nemzet némely babonáságait ismertetem meg, tesszem a Skót nemzetét, a mely nemzet felől az hírlík, hogy nagyon felvilágosodott nemzet. Azonban bár mily felvilágosodott is Skótország népe, azért még is van közte is még elegendő tudatlan és babonás ember.

Mihály gazda: Akármit beszél el kedves komám uram, szívesen hallgatom. Hadd halljam legalább, hogy egy felvilágosodott nemzet között is milyféle babonáságok vannak elterjedve.

Azonban hol van az a Skótország kedves szomszéd uram? hisz én nem hallottam még ezen országnak hírét sem, — messze van az tőlünk? .

Kardos tanító: Elég hiba, hogy régenten nem tanították a népiskolában a geográfiát vagy földleírást; s ennél fogva a mi idősb embereink még hírből sem ismerik a különféle országokat. Skótország vagy Skóczia tehát Angolországnak egy mellékor-szága, a mely most már Ángolországgal egyesülve van. Az ezen országban elterjedt babonaságokról olvastam én egyetmást; ezekből ismertetek meg tehát néhányat.

Mihály gazda: Csupa fül vagyok megint kedves komáin.

Kardos tanító: Skótország némely környékén tehát, különösen éjszak felé szokásban van, ha egy halász megházasodik, a harisnyájába ezüst pénzt tenni. Ezen ezüstpénzes harisnyát azután a község legjobb embere, a kit például a legjobb embernek tartanak, a templom ajtaja sarkához teszi, s melléje még egy kis fakeresztet. Ez által azt, hiszik, hogy az új házaspár örökre minden bajtól és kuruzsulástól megmentve lesz.

Mihály gazda: No ez is ugyancsak egy csudálatos hiedelem; de az ilyest csak nem hiszi minden skótországi lakos?

Kardos tanító: De hogy hiszi mindenki; csak a legtudatlanabb és legbabonásabb emberek az országban. A babonás hegyi Skótok továbbá világért meg nem engednék, hogy a pap egyszerre két vagy három párt eskessen meg. Mert azt hiszik, hogy azon házaspár, a melyet a pap először esketett meg, maga kapja a pap egész áldását, úgy hogy a másik s harmadik házaspárnak az áldásból semmi-sein marad. Ezt különben mint már említém, nálunk is hiszik némelyek. Ott tehát egyszerre 3—4 esketésnek nem szabad történnie. Szinte nem szeretik a babonás Skót lakosok azt, ha egy házaspár a másikkal a templomba menet vagy hazamenet alkalmával összetalálkozik. Ennél fogva ott úgy intézik el az esketési időt, hogy sem a szentegyházbani menetkor, sem onnani visszajövetkor az esketendő párok össze ne találkozzanak; s miért? Mert azt hiszik, hogy az ily találkozás által mind a két házaspár egész életén át szerencsétlenné lenne.

Mihály gazda: Bizon, bizón, ezek a Skót féle lakosok is, még sokféle csudálatos babonásokat hisznek.

Kardos tanító: Igaza van Mihály barátomnak. Most azonban egy még csudálatosbat fogok előhozni: Szokásban van ugyanis, különösen a Skócziai szigetek lakói közt, ha ott valakinek gyermeke születik, a látogató szomszéd asszonyoknak addig a született gyermekhez nem nyúlni, míg egy égő üszókkal magokra keresztet nem vetnek. Azt is hiszik aztán ők, hogy szerencsétlen lesz az újon született gyermek, ha a szomszéd asszonyok első látogatásuk alkalmával a gyermekágyas szobájában vajjal sütött árpalepényt nem esznek. Ennél fogva minden gyermekszüléskor szent kötelességének tartja a háziasszony vagy anyja azonnal ilyen lepényt kiszíttetni, hogy az készen legyen, a mint a szomszédasszonyok őt meglátogatják. Hisz ha azok ily lepényt nem ennének vagy kapnának, ez esetben a babonás anyja hite szerint gyermeke szerencsétlenné lenne.

Mihály gazda: No valójában, ily babonafélének hallása mellett is megáll az ember esze; s gondolkodóba esik, a kik ily est tesznek és hisznek, hogy azoknak van e valójában emberi eszük.

Kardos tanító: Valójában úgy van. Most még egy kis türelmét kérem kedves Mihály komám uram. Akar e egy két oly babonáságot hallani, a melyek az Orinóko és Amazon nagy folyóvizek közt lakó délatnerikai vad Indiánok közt fordulnak elő?

Mihály gazda: Mért ne? hadd lássuk, hogy ezen amerikai vad népek között is mily furcsa babonások léteznek.

Kardos tanító: Déli-Amerikában az orinóko és amazon nagy folyóvizek közt lakó vad indusok földjén virul többek közt egy széje nevű pálmafa; ennek bogyoiból azon indusok egy mondolattej forma italt készítenek, a mely italt ők nagyon szeretik. Hogy ezen széje-fák minden esztendőben bőven bogyót teremjenek, szokásban van ezen fák alatt a botutóval vagy szent trombitával a bűbajosoknak trombitálni. Azt hiszik ugyanis a széja iáknak babonás gazdáik: hogy ezen szent trombitának fűvése következtében ezen fák bőven fognak bogyót teremni; s ezen trombita fűvósért a gazdáknak természetesen a bűbajos embert jól meg kell fizetni.

Mihály gazda: Boldog Isten, mily csudálatos teremtéseid van-

nak neked e világon; s a kik ily nevetséges és csudálatos babonáságot hisznek és visznek véghez, azok is emberek, és tán a mi felebarátaink!? No, ha valami trombita hangjával a mi gyümölcsfáinkat is meglehetne termékenyíteni, szívesen adnánk mi is valami trombitásnak néhány forintot. De persze ezen szent trombitának a hangja nem tud a fákra bő gyümölcsöt varázsolni, de azért az igen tudatlan és babonás indusok még is az ily varázslást, s az ily semmis babonáságot jól meg fizetik mint mondá kedves komám uram.

Kardos tanító: Meg bizon. A trombitafúvás mellett azonban a bűbajos ember különös czeremóniákat is végez. 8 az ilyen bűbajos emberek által végzett csudálatos sokféle ezeremóniák a vad és fél vad emberek által mindenütt jól megfizettetnek. Így például a Tatárok Közép-Ázsiában szinte jól megfizetik papjaiknak azon nevetséges és babonás czeremóniáját, a melyei azok a hangyák és sáskák sokaságát akarják vidékükéről elűzni. Hát a mi keresztyén babonásaink nem fizetik e meg rendesen drágán a közöttök is sokszor előforduló különféle babonás czeremóniákat, a melyeket a varázslók visznek véghez?

Mihály gazda: Igaz kedves szomszéd uram. De hát olyan szent trombita csak egy van azon vad indusok között, vagy babonás hitök szerint több oly szent trombita is létezik?

Kardos tanító: Babonás hitök szerint több ily szent trombita van; s ezen trombiták igen nagy tiszteletben tartatnak. Ugyancsak ezen szent trombitáról azt hiszik azon babonás vad indusok, hogy hangja 7 mértföldnyi távolságra hallatszik; s csudálatos, hogy ezen szent trombitát egy indián asszonynak meglátni nem szabad, mert a mint egy asszony meglátja, azt azonnal megölik.

Mihály gazda: Borzasztó. S mért nem szabad kedves komám uram egy indus asszonynak azon szent trombitát meglátni?

Kardos tanító: Valószínűleg azért, mert hitök szerint az asszonyi szem megrontja a szent trombitát, s ekkor annak nincs többé meg az ereje a széja fa, vagy más gyümölcsfának bővségét előidézni. Azonban, ha az asszony azonnal megöletik, ez által a szent trombita ismét visszanyeri bűbajos erejét.

Mihály gazda: No valóban szerencsétlen és egyszersmind borzasztó emberek azok, a kik ily félet hisznek és tesznek.

Kardos tanító: Valóban borzasztóságokat okoz a babonáság nem csak az amerikai vad indiánusok között, hanem szintúgy még a mostani keresztyéu nemzetek közt is. De most még egy másik borzasztó babonás szokásukat hozom elő: Ugyan is, ezen vadon erdőben lakó indusoknál az atyák a gyenge vagy csak kissé is nyomorult gyermekeiket a születés után azonnal megölik; s az ily gyermeket megölni minden atya szent kötelességének tartja, miután azt hiszik, hogy a gonosz szellem Joloquiámó, vagy a tikitiki búbajos madár az emberiségnek ellenségei, ezen gyenge vagy félig nyomorult gyermekeket megmérgezték; s ennél fogva ezekre nézve jobb a halál mint az élet.

Mihály gazda: Ó szörnyetegek.

Kardos tanító: Már a mi szemeinkben azon indián atyák csak ugyan szörnyetegek. Azonban azok magokat azoknak nem tartják, mert babonás hitük szerint azon csecsemőkkel jót tesznek, midőn megölik; — miután különben is örökre megvannak mérgezve a gonosz szellem s azon említett tikitiki búbajos madár által, s ennél fogva nem életre valók. Azonban, ha kedves Mihály barátom születésétől kezdve ezen vad indiausok között nevededett volna fel, szinte az ilyen gyermekülést bűnös cselekménynek nem tartaná.

Mihály gazda: Biz az meg-lehet kedves szomszéd uram.

Kardos tanító: Ezen délamerikai vad indusok továbbá azon babonás nézetben is vannak: Ha egy ló, vagy öszvér, vagy marha, vagy akármilyen állat valami zsák félében bolt emberi testet vagy emberi csontvázat visz; ezen lónak vagy más állatnak mulhatatlanul meg kell dögölni.

Mihály gazda: Csudálatos babonás hiedelem ez is.

Kardos tanító: Azonban, ha én ezt szinte a magyarországi babonás emberek előtt állítanám; azok ezt éppen úgy elhinnék, mint a vad indusok hiszik. S hiszi e kedves Mihály barátom, hogy ha én egy trombitával elmennék teszem Czúdor Gergely uramhoz, s azt mondanám neki, hogy ez egy szent trombita, s ha evvel alma s körtefái alatt trombitálni fogok, ez esetben alma s körtefái sok gyümölcsöt hozandnak, ő is elhinné ezt?

Mihály gazda: Bizon Czúdor Gergelytől kitellik ilyes babonás hit; s az igazat kimondva ő meglehetősen ostoba mind a mellett, hogy gazdag ember ő kigyelme.

Kardos tanító: Nem régen múlt esztendőben, olvastam egy magyarországi újságban szinte egy borzasztónak mondható babonás cselekményt, a mely Mármaros vármegyében adta magát elő; s ebből látni fogja Mihály gazda, hogy még Magyarországon is vannak olyanféle babonás emberek mint a délamerikai vad indusok, s ennél fogva nincs igen okunk nagyon csudálkozni a vad indusok babonás cselekményeiken.

Mihály gazda: Hadd halljam hát azon babonás históriát, a mely Mármarosban történt?

Kardos tanító: Két olyan esetet fogok ez alkalommal előhozni, a melyek nem régen Mármaros vármegyében történtek. Az egyik eset Dombón történt. Ott ugyan is sokáig nem volt eső; a babonás lakosság e miatt négy szegény öreg asszonyt okolt, és azokat ennél fogva a folyóvíz partjának egy magas helyéről akarták a vízbe letaszítani, melynél fogva azoknak a vízben rögtön megkellett volna fuladni. A szegény öreg asszonyok azonban rímázkodtak, hogy ne bántsak őket, hisz ők nem boszorkányok, mint sokan hiszik, majd ők magok fognak a vízbe lemenni, végre a lakosság nagy nehezen beleegyezett, hogy ők magok menjenek le a folyó vízbe. De csudák csudája 1 délután történetesen szakadt az eső; s a uégy asszonyt most annál inkább boszorkányoknak tartották. Az egyik ezek közül, mert boszorkánynak kiálták ki, búsultában megőrült; egy másik közülök elszökött a községből; a harmadik közülök az erdőségbe rejtődzött, s azt választotta lakásul, hogy valamikép máskor mint boszorkányt a hegyről a vízbe ne taszítsák.

Ugyancsak az uap délelőtt még a harangokat is a vízbe mártották, csak az eső el ne maradjon. S most már szentül hiszik a babonás dombóiak, hogy az esőt részint annak köszönheték, mert a 4 boszorkány asszonyt a vízbe megfüröszttették; részint annak, mert haragjaikat a vízbe mártották.

Hasonló botrányos eset adta magát elő a szomszéd Kraszuisorában. Itt az összes asszonyokat és leányokat, a legöregebbik-

tői kezdve a legfiatalabbig bekényszerítették, vagy is behajtották a folyóvízbe, hogy felismerjék közöttük a boszorkányokat, mert azok babonás hitük szerint okvetetlenül a vízbe fúlnak. Egy másik szomszéd faluban pedig a bíró lopta le a toronyból a harangot, s leereszté kútjába, hogy ily módon földjére esőthozzon.

Mihály gazda: Elég, elég kedves szomszéd uram a sokféle babonáságokból. Valóban elszomorkodik az ember, ha meggondolja azt, hogy Magyarországon is még mily sok csudálatos, nevetséges és borzasztó babonáságok fordulnak elő. De nagy szerencse lenne, ha ezen babonáságokat a tudatlan s együgyű emberek fejéből ki lehetne kergetni; nemde kedves szomszéd uram?

Kardos tanító: Pedig lehetne kedves Mihály barátom. Azonban más inód nincs a babonáság kiirtására, mint már mondtam, mint a hasznos könyvek olvasása, továbbá a babonáságnak a népiskolákban való megismertetése, s nevetségessé tétele. S az emberek csak akkor fognak a hasznos könyvek olvasásához kezdeni, ha minden községben egy olvasó társaság vagy ügynevezett népkör. vagy ha ez lehetséges nem lenne, legalább egy községi könyvtár jönne létre. S miután a községi könyvtáraknak előbb utóbb létre kell jönni, nagy remény van, hogy akkor az emberek is majd csak ráadják magokat a hasznos könyvek olvasására. S ezen könyvek olvasásának kettős hasznát veszik az emberek:

Az egyik hasznuk az leend, hogy sokkal okosabbak lesznek, s ennek folytán megszabadulnak a babonáságtól; s nem fognak többé félni és reszketni mindenféle természeti vagy égi tűneményektől; nem többé a boszorkányoktól, kísértetektől, hazajáró lelkektől, borzasztó álmaiktól, s más képzelt tárgyaktól. Másfelől pedig, ha estvéneként hasznos és jó könyveket olvasnak, ekkor aztán nem mennek annyiszor a kocsmába mulatni és dőzsölni; a mely kocsmabeli multság és dőzsölés már igen sok embert elrontott, részegessé tett, elszegényített s koldusbotra juttatott. S most már mi jobb kedves Mihály barátom: az-e hogy az emberek vasárnaponként s az ünnepeken, s különösen a téli unalmas esős napokban otthon szépen hasznos és jó könyveket olvasnak; vagy az, hogy ők a drága időt a csapszékekben dorbézolással s

pénzköltéssel töltik? A minek aztán rendesen az a következése, hogy az ilyeneknek rász és mostoha esztendőkből koplalni kell, vagy egymásután mindenüket eladni, s mint már említém, utoljára a koldusbotot kezükbe venni. Oh minden esztendőben ezer és ezer magyar ember jut, azért a koldusbotra, mert mindenüket a kocsmában eldorbézzolják. Nem százszorta helyesebb cselekedet lenne-e tehát a kocsmái dorbézzolás helyett inkább hasznos és jó könyveket olvasni; minthogy ennél fogva eszesebb s okosabb lenne az ember, s e mellett jószága és birtoka is megmaradna, eszét és becsületét is megtartaná; mert a tapasztalat bizonyítja, hogy a ki mindenét a kocsmában apródonként eldorbézzolja; az utoljára eszét és becsületét is elveszíti, nem de Mihály barátom?

Mihály gazda: Már pedig úgy van. Én is ismertem már több oly embert községünkben, a kik a kocsmában minden vagyonukat eldorbézzolták, s így koldusbotra jutottak; de olyanokat is, a kik a folytonos dorbézzolás következtében» aztán eszüket és becsületüket is elveszítették. Valóban mennyivel jobb lett volna ezekre nézve, ha a dorbézzoló kocsmái életmód helyett otthon jó és hasznos könyveket olvastak volna. De mikor sok embernek oly nagy hajlandósága van a dorbézzoló élethez s a kártyázáshoz, s hajlandóságának nem tud parancsolni. De meg kedves szomszéd uram, hány ezer meg ezer magyar ember nem tud olvasni; mit használ az ilyeneknek aztán a községi könyvtár a jó és hasznos könyvek?

Kardos tanító: Segítve van azon kedves Mihály barátom; segített azon az országgyűlés, midőn elhatározó, hogy a felnőttek részére minden községben esti iskola tartandó; a mely esteli iskolákba az idősb emberek is, a kik hajdan iskolákba nem jártak, vagy az olvasást s írást elfelejtették, újra járhatnak, s az olvasást, írást és számolást megtanulhatják; sőt még más hasznos ismereteket is szerezhetnek magoknak.

Mihály gazda: De ki tanítana ingyen azokban az esteli iskolákban? de meg tán szégyen is lenne az öregebb embereknek iskolába járni, hogy ott olvasást, írást, számolást s más féléket tanuljanak?

Kardos tanító: Minden tanító szívesen elvállalja a tanítást az

esteli iskolában egy csekély fizetésért; s ilyenmő fáradságáért kapott is ezelőtt néhány esztendővel minden tanító, a ki ily esti iskolát tartott, az ország pénztárából 50, 70 vagy 100 oszt. forintot. Mostanában azonban fájdalom a mostoha s rősz esztendők miatt az ország pénztára meglehetősen üres; ennőlfogva néhány esztendeig az ország kasszája nem fogja bírni azon tanítókat fizetni, a kik ily esti iskolákat szívesen tartanának. S minthogy az ország kasszája már néhány esztendő olta nem fizeti ily tanításért a tanítókat, ezért szűnt meg majd minden községben, a hol volt is, az esti iskolázás. Vannak azonban az országban, de fájdalom, csak néhány példák, hogy egyes derék községek magokra vállalták saját községi kasszájokból azon tanítóikat évenként valami őszveggel megjutalmazni, a kik az ily esti iskolák tartásával a népség jó voltáért fáradoznak. Majd tán jön egykor ismét egy boldogabb idő hazánkra nézve, midőn az az ország kasszájából az esti iskolákban fáradozó tanítókat ismét fizethetni fogja. Míg azonban ez megtörténhetik, az egyes községeknek kellene a költséget magokra vállalni, ha azt akarják, hogy minden lakosa tudjon írni, olvasni, és számolni; ha továbbá azt akarják, hogy minden lakosa egyszersmind felvilágosodottabb, okosabb és mindenféle babonaságnak ellensége legyen. Az isten áldja meg azon nemes és derék községeket, a kik ily jó példával fénylenek és elöl mennek. Vagy ha némely a sötétséget s tudatlanságot szerető községek sehogy sem akarnának a magok javára ily esti iskolákat létrehozni, — én, ha közoktatási miniszter lennék, az ily saját hivatásukat és hasznukat nem ismerő községet szigorú rendelet útján kényszeriteném ily esti iskolák fenntartására, s az olyan községeket, a melyek a rendeletet meg nem tartják, különösen a bírákat s az elöljáróságot nagyobb pénzbírság fizetésére büntettetném, majd lenne ez esetben mindenütt a községek költsége mellett is esteli iskola.

Mihály gazda: No kedves szomszéd uram, ha egyszer én leszek a község bírása; akkor nem fog községünkben ily pénzbeli büntetésre szükség lenni. Fogadom, hogy én keresztül viszem községünkben az ilyen esti iskolát. Csak aztán mennének a lakosok, az iljúság, különösen az idősb emberek az ily esteli isko-

lákba. De én azt gondolom, hogy egy kissé sok is lenne mindeneste ily iskolába menni, mit gondol barátom uram?

Kardos tanító: No, ha minden községi bíró oly felvilágosodott, s oly erős akaratú lenne, mint Mihály barátom fog lenni, ha bírónak megválasztjuk; ez esetben hiszem, hogy rövid idő múlva ily esteli iskolák mindenütt létrejönnének. Azonban fájdalom igen sok bírák és előljárók nem barátjai a felvilágosodásnak, vagy nem erős akaratunk, hanem gyengék, a kik nem mernek valami közhasznút indítványozni vagy létrehozni, attól féltőkben, hogy némely ügyvezett nagyszájúnk letorkolják őket, vagy ellenségeket csinálnak magoknak. Legtöbben pedig magok sem látják át az esteli iskolák hasznos voltát, így okoskodván, atyáink is el voltak e nélkül, s még is meg voltak, s tán boldogabbak voltak.

De most már Mihály barátom azon állítására felelek, hogy egy kissé sok lenne minden estve ily iskolába a nagyoknak menni, ó hisz nem tartatik minden estve ily iskola, hanem minden héten legfeljebb kétszer, s nem is egész esztendőn át, hanem csak a nagy munka bevégzése után, teszem november elejétől kezdve márczius elejéig, vagy végéig, s így mintegy 4 vagy 5 hónapig. Ily módon minden olvasni, írni és számolni nem tudó ember egy két esztendő alatt tökéletesen megtanulhat olvasni, írni és számolni; s a kik az olvasásban és írásban már jártasak, az ilyenek más hasznos tanulmányokban is részesülnek. S hiszi-e kedves Mihály barátom, hogy az öregebb embereknek a tanulás szégyen lenne?

Mihály gazda: Én bizon éppen nem gondolom, hogy szégyen lenne; de azt gondolom, hogy sok idősb ember szégyennek fogja tartani az esteli iskolába való járást, s ottan a fiatalabbakkal s a legényekkel való tanulást.

Kardos tanító: Higyje el Mihály barátom, hogy a tanulás serkinek sem szégyen. Hisz a példabeszéd is azt mondja: „A jó pap holtig tanul.“ — S ha a jó papnak a jó lelki pásztornak nem szégyen sőt kötelessége holtig tanulni, mért lenne a tanulás szégyenére az ily alacsonyabb sorsú embereknek mint a földmivelő gazdák, mesteremberek, és a napszámosoknak, ha ez által

Ők okosabbak és tökéletesebbek lesznek. Vagy tán szégyen egy közemberre nézve okosabbá és tökéletesebbé lenni? bizon nem. Lám maga Jézus urunk is azt tanácsolja nekünk; hogy tökéletesek legyünk, mikép a mi mennyei atyánk tökéletes; s lehet e mondani, hogy tökéletesek vagyunk, ha még írni, olvasni s számolni sem tudunk? bizonyára nem. De meg Budapesten s némely más községben néha 60 és 70 éves embereket is lehet látni ily esti iskolákba járni, és nem tartják szégyennek a tanulást; sokkal nagyobb szégyen mai nap olvasni, írni és számolni nem tudni, nemde úgy van Mihály gazda?

Mihály gazda: Már a mi igaz az igaz; bizon mai nap szégyenei heti magát az az ember, a ki olvasni, írni és számolni nem tud; mert az ilyen ember éppen olyan állapotban van, mint az oktalan állat, a mely szinte nem tud írni, olvasni és számolni; egy oktalan állatnál pedig csak okosabbnak kellene egy embernek lenni a ki isten képére van a szent Írás szerint teremtve, s avval dicsekszik, hogy ő isten gyermeke s a teremtések koronája.

Kardos tanító: Nagyon bölcsen beszél kedves szomszédom. Ó, ha minden falusi gazda így beszélne s így gondolkodna, mennyivel elébbre s haladottabb állapotba lenne minden falu és község. S én most arra kérem fel kegyelmedet komám uram: ha egyszer én az esteli iskolákat elkezdem, ez esetben kedves szomszéd minden esetre legyen látogatója ezen esti iskolának, nem azért, hogy abban olvasni és írni tanuljon, hisz tudom, hogy tud írni, olvasni s számolni is; hanem csak azért, hogy jó példával menjen elő'; s ha így az előkelő gazdák jó példával fénylenek, akkor örömebb jönnek többen is esteli iskolákba, különösen azok, a kik az írás, olvasás és számolásban egészen járatlanok. Hát fogja-e kedves Mihály barátom az esteli iskolákat meglátogatni, még ha bíró lesz is, már csak a jó példa kedvéért?

Mihály gazda: Megteszem kedves komám uram, még bíró koromban is, ha használ a jó példa; majd még másokat is fogok rábírni az esteli iskola látogatására. Azonban eszembe jut ez alkalommal kedves szomszéd uramnak azon mondása, hogy községi könyvtáraknak elébb utóbb minden községben lennie kell.

De hisz a községek nem is gondolnak ily könyvtárakra. Hej sok víz foly le aligha nem addig a Dunán, míg csak néhány községben is ily könyvtár fog lenni. Mért nem parancsolja a minisztérium, hogy mindenütt ily községi könyvtárnak lenni kell, ekkor tán csak létrejönnének több községekben ily könyvtárak, másképp bizon nem. Mert hijjában gyenge és rász természetete az a magyarnak, hogy csak akkor tesz valamit, ha muszáj, a muszáj nála csak az úr, csak annak engedelmeskedik!

Kardos tanító: Fájdalom hogy úgy van; fájdalom, hogy a magyar még a hasznos intézeteket is, s a mi hasznára van, rendszeren csak akkor viszi véghez, ha muszáj, ha keményen ráparancsolnak; de ekkor is csak kellenül, s addig húzza s halasztja, míg csak lehet; s miután mint már egyszer előhozám, a szolgabírák nagyobb részint hanyagok a törvények és miniszteri rendeletek keresztülvitelében, ezért rendszeren sok esztendő múlik el, míg nálunk a hasznost és a jét az egyes községekben keresztül viszik. Azonban a mi a községi könyvtárakat illeti, ezeknek létrehozására a minisztériumnak parancsot nem szükséges kiadni, miután tudtommal az országgyűlés hozott is már ily törvényt: hogy minden községnek kötelessége községi könyvtárt létrehozni. Most már csak a közoktatási miniszter rendeletétől függ, hogy mindenütt ily községi könyvtárak mielőbb létre jöjjenek. S miután a mostani közoktatási miniszter Trefort lír bizonyosan akarja, hogy a magyar ember okosabb s felvilágosodottabb legyen, hogy így ez által a babonaságtól is megszabaduljon; ennél fogva hiszem is, hogy rövid idő múlva ilyenmő rendeletet fog kiadni, miszerént a törvény értelmében minden községnek kötelessége azonnal ily községi könyvtárt hasznos, jó és népszerű könyvekből létrehozni.

Mihály gazda: De hát ha sok községek nem fogadnak szót a miniszteri rendeletnek s nem vesznek könyveket; hisz tudja azt kedves szomszéd uram tapasztalatból, hogy a magyar ember olvasni s tanulni nem igen szeret; nem fog tehát csuda lenni, ha a községi könyvtárak még is csak elmaradoznak. Hány olyan községi bírő és előljáráóság van még az országban, a melyek így okoskodnak: minek az a könyv, az a pokol szüleménye. S mint-

hogy sok oly elöljárók vannak még, a kik olvasni s írni nem tudnak, ennél fogva nem csuda, ha ezek a könyvekről majd tudni sem akarnak, így okoskodván: majd bizony megint új kiadás a község rovására; a ki könyveket akar olvasni, az vegyen saját maga pénzéből könyveket; a könyvek csak tudósoknak, a papoknak és tanítóknak valók, s nem nekünk parasztoknak és mesterembereknek; a mi kezünkbe csak kapa, kasza, vagy pedig gyalú és kalapács való; mi nem érünk rá olvasni a mi mindennapi kézimunkánk miatt. Így fognak véleményem szerint sok községi elöljárók okoskodni, s ennél fogva el fognak a községi könyvtárak is maradni.

Kardos tanító: Tudom én azt nagyon jól kedves Mihály barátom, hogy legtöbb magyar nem igen szeret olvasni s tanulni; s hogy legtöbbnek Petőfinek egy költeményéből ez a jelszava: „Nem kell nekem tudomány, Csak jó bor és szép leány;“ s ennél fogva könnyen megesisik az, hogy ezen községi könyvtárak létrejövetele még egy darab ideig elhúzódik a legtöbb községekben. Azonban maga Mihály barátom mondá az elébb, hogy a muszáj nagy úr. Ha tehát a közoktatási miniszter kimondja majd a muszájt; akkor majd csak mozogni fognak a községek; de csak mozogni, azonban még semmit sem tenni, s csak akkor fognak tettehez, ha ő a főispánoknak, illetve az alispánoknak mint a megyék első tisztviselőjének azon szigorú rendeletet adandja ki, ezek pedig minden szolgabíróknak büntetés vagy felfüggesztés terhe alatt; a szolgabírák végül minden községi elöljáróságnak: hogy 6 hónap alatt minden községben a törvény értelmében ily könyvtárnak lennie kell, különben a bíró 50 forintra, s az elöljáróság minden tagja 20 forintra büntettetik. Mondom, ha ilyenemű kemény rendelet fog kibocsáttatni, ez esetben hiszem, hogy a községi könyvtárak létre fognak jönni, különben soha.

Mihály gazda: No, ha ily kemény módon jár el a miniszter úr ekkor a községi könyvtárak tán csak még is előteremnek.

Kardos tanító: De a községi könyvtáraknak létrehozatala sem elég még a babona kiirtására.

Mihály gazda: Nem hát; hát még mit kellene tenni?

Kardos tanító: Szinte a közoktatási miniszternek kellene ily-

nemű rendeletet is kiadni: hogy minden népiskolában tanítsanak a tanítók a babonáról is; jelesen, ismertessék meg tanítványaikkal a különbözőféle ismereteseb babonaságokat, tegyék nevetségessé azokat; különösen ily módon lehet a gyermekek fejből a babonaságot kikergetni, a melyet ők már babonás szüleiktől beszíttak.

Mihály gazda: Igazat adok kedves komám uramnak; de van-e ilyenféle könyvecske írva a babonáról iskolás gyermekek számára?

Kardos tanító: Biz én megvallom, nem igen ismerek iskolás gyermekek számára írt ily babonakönyvet.

Mihály gazda: Jó lenne tehát, ha valami tanító ily féle babonáról szóló kis könyvet írna. Tán maga kedves komám uram is írhatna ily könyvet, a melyben aztán a babonaságot keményen ostromozhatná, s nevetségessé tehetné?

Kardos tanító: Szívesen írnék én, de nem igen érek rá. Azonban majd csak akad ember, a ki ilyen iskolai könyvet ír; csak adja ki a közoktatási miniszter úr azon rendeletet; hogy minden népiskolában ily babonaságról is tanítani kell.

Mihály gazda: Hát csak ugyan oly igen veszedelmes kedves szomszéd uram a babonaság, a mint már tán többször is mondá?

Kardos tanító: Újólaz azt mondom, és százszor is azt mondom, hogy a babonaság igen veszedelmes és káros minden emberre nézve. A babonáról egy tudós ugyanis ezt mondá egykor: A babona egy százfejű sárkány, a melynek fejét eddig a tudomány hőseinek nem sikerült elvágni, s a mely sárkány' a szíveket félelemmel és borzadással tölti be. Azon ember, a ki a tengeren sohasem utazik, nem fél a tengeri szélvészttől; a ki a háboriiban a csatában nincs, nem fél a tüzes ágyúgolyók öldöklésétől; a kinek semmije sincs, nem fél a rablóktól. De a kinek a fejében a babona befészkelte magát, az olyan mindentől fél; fél az égtől, a földtől, istentől, az emberektől, az angyaloktól, az ördögöktől; fél a mindennapi égi s természeti tűneményektől, fél a legkisebb lármától, sőt fél a csendességtől is; fél nappal, fél még jobban éjjel, fél a félénk kis állatoktól; fél mint már mondám a kísértetektől, boszorkányoktól, és más sok oly félettől, a

mik nincsenek a világon, csak az ő képzeletükben. Ennélfogva a babonás ember igen szerencsétlen egy ember a világon.

Mihály gazda: Bizon bizon, elismerem kedves szomszéd uram, újólag elismerem, hogy a babonás ember igen szerencsétlen egy ember a világon. Azért is többször fogok ilyenkép imádkozni: Isten segíts szent erőddel, hogy a babonás e világból mielőbb kimúlják, S mily boldognak és nyugodtnak érzem én most magamat, hogy a babonáságtól egészen megszabadultam, azt ki sem mondhatom.

Kardos tanító: Valóban kedves Mihály barátom, az olyan ember, a ki a babonáságtól egészen megszabadult, mint kigyelmed, az szerencsés és boldognak tarthatja magát. S ha sokszor hasznos ekkép imádkozni Istenhez: A mi mindennapi kenyerünket add meg minekünk ma; ezen imádsághoz bátran ezt is mindég oda-csatolhatjuk: A felvilágosodottság kenyerét is add meg mindennapra; minthogy a felvilágosodottság az emberi észre nézve éppen olyan szükség, mint az emberi testnek a mindennapi kenyér. S midőn az úri imádságban imádkozunk: Jöjjön el a te országod, ez alatt azt értjük; jöjj el te felvilágosodottság országa, s pusztulj el te setétség és babonáság országa.

Mihály gazda: Igen én is most már bátran így kiálthatok: pusztulj el te tudatlanság és babonáság világa, s győzzél mielőbb te felvilágosodottság országa.